

**UCHWAŁA NR XXIII/44/16
RADY MIEJSKIEJ W SZCZAWNIE-ZDROJU**

z dnia 27 czerwca 2016 r.

w sprawie zmiany Uchwały Nr XIV/75/15 Rady Miejskiej w Szczawnie-Zdroju z dnia 26 października 2015 r. w sprawie przyjęcia do realizacji Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla Uzdrawiskowej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446) oraz art. 9 pkt 3, art. 15 ust. 1, art. 18 pkt 3 i art. 19 ust. 3b ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 383) Rada Miejska w Szczawnie-Zdroju uchwała, co następuje:

§ 1. Zmienia się załącznik do Uchwały Nr XIV/75/15 Rady Miejskiej w Szczawnie-Zdroju z dnia 26 października 2015 r. w sprawie przyjęcia do realizacji Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla Uzdrawiskowej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej, który otrzymuje brzmienie ustalone w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Szczawna-Zdroju.

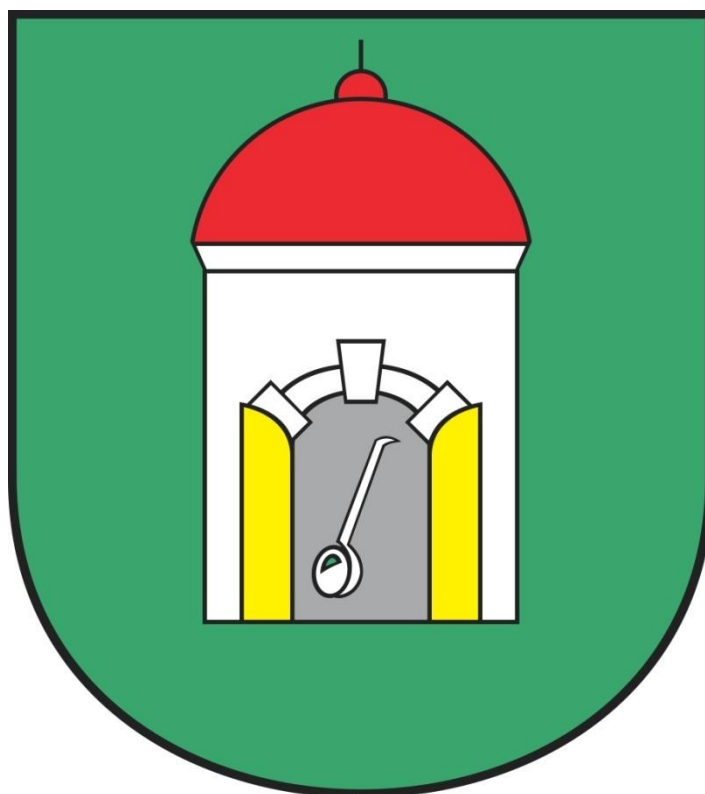
§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega opublikowaniu na tablicy ogłoszeń Urzędu Miejskiego oraz w Biuletynie Informacji Publicznej.

Przewodnicząca Rady Miejskiej

Ramona Bukowska-Mucha

PLAN GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
na lata 2014-2020
z perspektywą do 2030 r. dla Uzdrowskiej
Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój
z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu
dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Projekt pn. „Rozwój Obszaru Funkcjonalnego Aglomeracji Wałbrzyskiej poprzez opracowanie dokumentów strategicznych wspierających integrację 22 jst: Strategii ZIT, Programu Gospodarki Niskoemisyjnej i Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej i budżetu państwa przyznanych w ramach „Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych”, ogłoszonego przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju

Wałbrzych 2015

Zespół autorski:

Zespół autorów pod kierownictwem mgr inż. Przemysława Stępnia

Konsultant wiodący mgr inż. Katarzyna Oszańca

mgr Marek Kuczer
mgr inż. Janusz Pietrusiak
mgr inż. Piotr Kukła

mgr inż. Agata Landwójtowicz
mgr inż. Agnieszka Bartocha
mgr inż. Marta Jamonnt-Skotis
dr inż. Jacek Jaśkiewicz
dr inż. Iwona Rackiewicz
mgr Iwona Szatkowska
mgr inż. Magdalena Załupka
mgr inż. Magdalena Pochwała
mgr inż. Katarzyna Kędzierska
mgr inż. Wojciech Kusek
mgr inż. Grzegorz Markowski
mgr inż. Agnieszka Bolingier
Adam Motyl

weryfikacja:
mgr inż. Katarzyna Oszańca
mgr Tomasz Borgul

Opieka ze strony Zarządu - Kierownik Obszaru mgr inż. Laura Kalbrun

Spis treści

Wykaz pojęć i skrótów użytych w opracowaniu	2
1. Część ogólna – Aglomeracja Wałbrzyska	9
1.1. Streszczenie PGN	9
1.2. Cel i podstawa wykonania PGN	10
1.3. Struktura dokumentu i metodyka jego opracowania	11
1.4. Przepisy prawa oraz dokumenty strategiczne	13
1.4.1. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi globalnymi, regionalnymi oraz UE	16
1.4.2. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi Polski	21
1.4.3. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi województwa dolnośląskiego	25
1.4.4. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi Aglomeracji Wałbrzyskiej	28
1.4.5. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej	29
1.5. Analiza stanu aktualnego na obszarze objętym Planem	30
1.5.1. Ocena stanu środowiska	30
1.5.2. Ocena energochłonności i emisyjności oraz analiza stanu i potencjału technicznego ograniczenia zużycia energii i redukcji emisji	46
1.5.3. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze	60
1.6. Wyniki inwentaryzacji emisji dwutlenku węgla dla roku bazowego 2013	71
1.6.1. Metodologia inwentaryzacji dla PGN	71
1.6.2. Wyniki inwentaryzacji	78
1.7. System realizacji i monitorowania	87
1.7.1. Analiza ryzyk realizacji planu – analiza SWOT	88
1.7.2. Sposób monitorowania i raportowania efektów realizacji celów projektu	90
1.7.3. Źródła finansowania	92
Źródła finansowania inwestycji na poziomie krajowym	102
Źródła finansowania inwestycji na poziomie wojewódzkim	111
Źródła finansowania inwestycji na poziomie lokalnym	119
Środki finansowe na monitoring i ocenę	119
1.8. Identyfikacja obszarów problemowych	120
1.9. Ogólna strategia	121
1.9.1. Cele strategiczne i szczegółowe	121
1.10. Działania dla osiągnięcia założonych celów	128
1.10.1. Długoterminowa strategia, cele i zobowiązania	133
1.10.2. Krótko/średnioterminowe zadania	133
1.10.3. Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań	133
1.11. Założenia ogólne do oszacowania przewidywanego efektu energetycznego i ekologicznego	145
1.12. Prognoza redukcji emisji CO ₂ , zużycia energii finalnej i wzrostu udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w roku 2020	149
1.13. Procedura wdrażania PGN	153
1.14. Procedura ewaluacji celów oraz wprowadzania zmian w PGN	154
1.15. Wyniki przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	156
1.16. Podsumowanie	158
1.17. Literatura i materiały źródłowe	158
2. Część szczegółowa – Uzdrowska Gmina Miejska Szczawno-Zdrój	160
2.1. Streszczenie	160
2.2. Analiza dokumentów strategicznych na szczeblu gminnym	161
2.3. Cele szczegółowe dla Uzdrowskiej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój	162
2.4. Analiza stanu aktualnego na obszarze objętym Planem	163
2.4.1. Ocena stanu środowiska	163
2.4.2. Ocena energochłonności i emisyjności oraz analiza stanu i potencjału technicznego ograniczenia zużycia energii i redukcji emisji	171
2.4.3. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze	176
2.5. Identyfikacja obszarów problemowych	179
2.6. System realizacji i monitorowania	179
2.7. Wyniki inwentaryzacji emisji dwutlenku węgla w Uzdrowskiej Gminie Miejskiej Szczawno-Zdrój w roku bazowym 2013	180
2.8. Działania dla osiągnięcia założonych celów w Uzdrowskiej Gminie Miejskiej Szczawno-Zdrój	185
2.8.1. Długoterminowa strategia, cele i zobowiązania	186
2.8.2. Krótko/średnioterminowe zadania	186
2.8.3. Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań	186
2.9. Prognoza redukcji emisji CO ₂ , zużycia energii finalnej i wzrostu udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w roku 2020	192
Spis tabel	199
Spis rysunków	204

Wykaz pojęć i skrótów użytych w opracowaniu

- **APOŚ** – Aktualizacja Programu ochrony środowiska,
- **AW** – Aglomeracja Wałbrzyska, w skład której wchodzi 22 gminy. Do realizacji PGN przystąpiło 15 gmin (Kamienna Góra – Miasto, Gmina Wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Nowa Ruda – Miasto, Gmina Wiejska Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Szczawno-Zdrój, Czarny Bór, Głuszycza, Mieroszów, Walim, Gmina Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Stare Bogaczowice),
- **BAU (z ang. business as usual)** – scenariusz, w którym nie przewiduje się żadnych dodatkowych działań w zakresie efektywności energetycznej,
- **BB** – pojazdy kategorii N – nazwa: van – samochód ciężarowy o kabinie kierowcy zawartej w bryle nadwozia,
- **BEI** – bazowa inwentaryzacja emisji,
- **benzo(a)piren - B(a)P** – jest przedstawicielem wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA). Benzo(a)piren wykazuje małą toksyczność ostrą, zaś dużą toksyczność przewlekłą, co związane jest z jego zdolnością kumulacji w organizmie. Jak inne WWA jest kancerogenem chemicznym, a mechanizm jego działania jest genotoksyczny co oznacza, że reaguje z DNA, przy czym działa po aktywacji metabolicznej,
- **biopaliwa** – paliwa uzyskane drogą przetworzenia produktów pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego. Ze względu na stan skupienia dzielimy biopaliwa na stałe, ciekłe i gazowe. Do biopaliw stałych zaliczamy między innymi słomę w postaci bel, kostek albo brykietów, granulac trocinowy lub słomiany - tzw. pellet, drewno, siano, a także inne przetworzone odpady roślinne. Biopaliwa ciekłe otrzymywane są w drodze fermentacji alkoholowej węglowodanów, fermentacji butylowej biomasy, bądź z estyfikowanych w biodiesel olejów roślinnych. Biopaliwa gazowe powstają w wyniku fermentacji beztlenowej odpadów rolniczej produkcji zwierzęcej na przykład obornika. Tak powstaje biogaz,
- **CAFE** – Clean Air for Europe – program wprowadzony dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (w skrócie określanej mianem dyrektywy CAFE, od nazwy programu CAFE),
- **CORINAIR** – CORE INventory of AIR emissions – jeden z programów realizowanych od 1995 r. przez Europejską Agencję Ochrony Środowiska, obejmujący inwentaryzację emisji zanieczyszczeń do atmosfery. Baza CORINAIR ma za zadanie zbierać, aktualizować, zarządzać i publikować informacje o emisji zanieczyszczeń do powietrza,
- **EFRR** – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- **EFRROW** – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- **EMEP** – European Monitoring Environmental Program – opracowany przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ przy współpracy Światowej Organizacji Meteorologicznej (WMO) program monitoringu, mający na celu uzyskanie informacji o udziale poszczególnych państw w zanieczyszczaniu środowiska innych państw, m.in. w celu kontroli wypełniania międzynarodowych ustaleń i porozumień w sprawie strategii zmniejszania zanieczyszczeń na obszarze Europy. EMEP posiada 70 pomiarowych stacji lądowych na terenie 21 krajów Europy,
- **emisja** substancji do powietrza – wprowadzane w sposób zorganizowany (poprzez emitory) lub niezorganizowany (z dróg, z hałd, składowisk, w wyniku pożarów lasów) substancje gazowe lub pyłowe do powietrza na skutek działalności człowieka lub ze źródeł naturalnych,
- **emisja dopuszczalna do powietrza** – dopuszczalne do wprowadzania do powietrza rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających. Dopuszczalną emisję ustala się (poza określonymi w przepisach wyjątkami) dla każdego urządzenia, w którym zachodzą procesy technologiczne lub są prowadzone

operacje techniczne powodujące powstawanie substancji zanieczyszczających (źródła substancji zanieczyszczających), emitora punktowego oraz instalacji każdej jednostki organizacyjnej,

- **emisja wtórna** – zanieczyszczenia pyłowe powstające w wyniku reakcji i procesów zachodzących podczas transportu na duże odległości gazów (SO_2 , NO_x , NH_3 , oraz lotnych związków organicznych) oraz reemisja, tj. unoszenie pyłu z podłoża (szczególnie na terenie miast),
- **emitor** – miejsce wprowadzania zanieczyszczeń do powietrza,
- **emitor punktowy** – miejsce wprowadzania zanieczyszczeń do powietrza w sposób zorganizowany, potocznie komin,
- **emitor liniowy** – przyjęty do obliczeń zastępczy emitor dla źródeł liniowych,
- **emitor powierzchniowy** – przyjęty do obliczeń zastępczy emitor dla źródeł powierzchniowych,
- **eutrofizacja** – proces wzbogacania zbiorników wodnych, cieków w pierwiastki biofilne, skutkujący wzrostem trofii, czyli żyzności wód,
- **gazy cieplarniane** – (szklarniowe, z ang. GHG – greenhouse gases) – gazowe składniki atmosfery będące przyczyną efektu cieplarnianego. Gazy cieplarniane zapobiegają wydostawaniu się promieniowania podczerwonego z Ziemi, pochłaniając je i oddając do atmosfery, w wyniku czego następuje zwiększenie temperatury powierzchni Ziemi. W atmosferze występują zarówno w wyniku naturalnych procesów, jak i na skutek działalności człowieka. Do gazów cieplarnianych zalicza się: para wodna, dwutlenek węgla (CO_2), metan (CH_4), freony (CFC), podtlenek azotu (N_2O), halon, gazy przemysłowe (HFC, PFC, SF₆),
- **gospodarowanie odpadami** – działania polegające na zbieraniu, transporcie, odzysku i unieszkodliwianiu odpadów, jak również nadzorze nad miejscami unieszkodliwiania odpadów,
- **GUS** – Główny Urząd Statystyczny,
- **GDDKiA** – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
- **emisja substancji** – ilość zanieczyszczeń pyłowych lub gazowych odbierana przez środowisko; jest miarą stopnia jego zanieczyszczenia definiowana, jako **stężenie** zanieczyszczeń w powietrzu (wyrażane w jednostkach masy danego zanieczyszczenia, na jednostkę objętości powietrza lub w ppm, ppb) oraz jako depozycja zanieczyszczeń – ilość danego zanieczyszczenia osiadającego na powierzchni ziemi,
- **KE** – Komisja Europejska,
- **KOBIZE** – Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami,
- **KPGO** – Krajowy Plan Gospodarki Odpadami,
- **KPOŚK** – Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych,
- **KPZK** – koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju,
- **JST** – jednostki samorządu terytorialnego,
- **LCA** (Life Cycle Assessment) – ocena cyklu życia. Jest to technika z zakresu procesów zarządczych, mająca na celu ocenę potencjalnych zagrożeń środowiska. Istotą tej metody jest nastawienie nie tylko na ocenę wyniku końcowego danego procesu technologicznego, ale także oszacowanie i ocena konsekwencji całego procesu dla środowiska naturalnego,
- **LGOM** – Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy (rzadziej Lubińsko-Głogowskie Zagłębie Miedziowe, Zagłębie Zachodnie, Zagłębie Miedziowe) – obszar przemysłowy w województwie dolnośląskim, złożony z 5 powiatów (głogowski, polkowicki, lubiński, legnicki, oraz miasto na prawach powiatu Legnica),
- **LRTAP** – Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości,
- **m.s.c.** – miejska sieć ciepłownicza,

- **MŚP** – małe i średnie przedsiębiorstwa; termin międzynarodowy stosowany w krajach Unii Europejskiej oraz m.in. przez Organizację Narodów Zjednoczonych, Światową Organizację Handlu, Bank Światowy,
- **NFOŚiGW** – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; od 1.01.2010 r. – państwowa osoba prawna w rozumieniu art. 9 pkt 14 Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240),
- **„niska emisja”** – jest to emisja pyłów i szkodliwych gazów pochodząca z domowych pieców grzewczych i lokalnych kotłowni węglowych, w których spalanie węgla odbywa się w nieefektywny sposób. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest przez liczne źródła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń. Duża ilość kominów o niewielkiej wysokości powoduje, że wprowadzane do środowiska zanieczyszczenia są bardzo uciążliwe, gdyż gromadzą się wokół miejsca powstawania, a są to najczęściej obszary o zwartej zabudowie mieszkaniowej,
- **odzysk** – wszelkie działania, nie stwarzające zagrożeń dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska, polegające na wykorzystaniu odpadów w całości lub w części, lub prowadzące do odzyskania z odpadów substancji, materiałów lub energii i ich wykorzystania. Pojęcie odzysku jest zatem szersze od pojęcia recyklingu, obejmuje np. także spalanie odpadów w spalarniach odpadów komunalnych,
- **OZE** – odnawialne źródła energii,
- **ozon** – jedna z odmian alotropowych tlenu (O₃), posiadająca silne własności aseptyczne i toksyczne. W wyższych warstwach atmosfery pełni ważną rolę w pochłanianiu części promieniowania ultrafioletowego dochodzącego ze Słońca do Ziemi, natomiast w przyziemnej warstwie atmosfery jest gazem drażniącym, powoduje uszkodzenie błon biologicznych przez reakcje rodnikowe z ich składnikami,
- **PDK** – Plan Działań Krótkoterminowych,
- **PEC** – Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A.,
- **PGL** – Państwowe Gospodarstwo Leśne, Lasy Państwowe,
- **PGN** – Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Aglomeracji Wałbrzyskiej,
- **PKS** – Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej,
- **PM10** – pył (PM- ang. particulate matter) jest zanieczyszczeniem powietrza składającym się z mieszaniny cząstek stałych, ciekłych lub obu naraz, zawieszonych w powietrzu i będących mieszaniną substancji organicznych i nieorganicznych. Pył zawieszony może zawierać substancje toksyczne takie jak wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (m.in. benzo(a)piren), metale ciężkie oraz dioksyny i furany. Cząstki te różnią się wielkością, składem i pochodzeniem. PM10 to pyły o średnicy aerodynamicznej do 10 µm, które mogą docierać do górnych dróg oddechowych i płuc,
- **PM2,5** – cząstki pyłu o średnicy aerodynamicznej do 2,5 µm, które mogą docierać do górnych dróg oddechowych i płuc oraz przenikać przez ściany naczyń krwionośnych. Jak wynika z raportów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), długotrwałe narażenie na działanie pyłu zawieszonego PM2,5 skutkuje skróceniem średniej długości życia. Szacuje się (2000 r.), że życie przeciętnego mieszkańca Unii Europejskiej jest krótsze z tego powodu o ponad 8 miesięcy. Krótkotrwała ekspozycja na wysokie stężenia pyłu PM2,5 jest równie niebezpieczna, powodując wzrost liczby zgonów z powodu chorób układu oddechowego i krążenia oraz wzrost ryzyka nagłych przypadków wymagających hospitalizacji,
- **POIiŚ** – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- **PONE** – Program Ograniczenia Niskiej Emisji polegający na wymianie starych kotłów, pieców węglowych na nowoczesne kotły węglowe, retortowe, gazowe, ogrzewanie elektryczne, zastosowanie alternatywnych źródeł energii lub podłączenie do miejskiej sieci ciepłowniczej; w ramach PONE likwidowane są również lokalne kotłownie węglowe,

- **POP** – Program ochrony powietrza – dokument przygotowany w celu określenia działań zmierzających do przywrócenia odpowiedniej jakości powietrza na terenie, na którym zanotowano przekroczenia dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń,
- **POPT** – Program Operacyjny Pomoc Techniczna 2007-2013,
- **POŚ** – Program ochrony środowiska,
- **poziom celów długoterminowych** – jest to poziom substancji, poniżej którego, zgodnie ze stanem współczesnej wiedzy, bezpośredni szkodliwy wpływ na zdrowie ludzi lub środowisko jako całość jest mało prawdopodobny; poziom ten ma być osiągnięty w długim okresie czasu, z wyjątkiem sytuacji, gdy nie może być osiągnięty za pomocą ekonomicznie uzasadnionych działań technicznych i technologicznych,
- **poziom dopuszczalny** – poziom substancji, który ma być osiągnięty w określonym terminie i po tym terminie nie powinien być przekraczany. **Poziom dopuszczalny jest standardem jakości powietrza,**
- **poziom docelowy** – poziom substancji w powietrzu ustalony w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie i środowisko jako całość, który ma być osiągnięty tam, gdzie to możliwe w określonym czasie za pomocą ekonomicznie uzasadnionych działań technicznych i technologicznych,
- **poziom substancji w powietrzu (emisja zanieczyszczeń)** – ilość zanieczyszczeń pyłowych lub gazowych w środowisku; jest miarą stopnia jego zanieczyszczenia definiowaną jako **stężenie** zanieczyszczeń w powietrzu (wyrażane w jednostkach masy danego zanieczyszczenia, np. dwutlenku siarki na jednostkę objętości powietrza lub w ppm, ppb) oraz jako **opad** (depozycja) zanieczyszczeń – ilość danego zanieczyszczenia osiadającego na powierzchni ziemi,
- **PROW** – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- **PSG** – Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o.,
- **RDOŚ** – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska,
- **recykling** – rozumie się przez to odzysk, w ramach którego odpady są ponownie przetwarzane na produkty, materiały lub substancje wykorzystywane w pierwotnym celu lub innych celach; obejmuje to ponowne przetwarzanie materiału organicznego (recykling organiczny), ale nie obejmuje odzysku energii i ponownego przetwarzania na materiały, które mają być wykorzystane jako paliwa lub do celów wypełniania wyrobisk,
- **rekultywacja** – nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie własności fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg,
- **rewitalizacja** – proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych obszarach miast, mający na celu wyprowadzenie terenu ze stanu kryzysowego, w tym rewaloryzację stanu środowiska i przywrócenie ładu przestrzennego, prowadzący do ożywienia gospodarczego, odbudowy więzi społecznych oraz rozwoju i poprawy jakości życia lokalnej wspólnoty,
- **RKE** – roczne koszty eksploatacyjne,
- **RLM** (*Równoważna Liczba Mieszkańców*, ang. *Population equivalents*) – to liczba wyrażająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z obiektów przemysłowych i usługowych w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach z gospodarstw domowych, odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby,
- **RPO WD** – Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego,
- **SPA** – Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu,
- **Strategia BEIŚ** – Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko,
- **Strategia ZIT** – Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych,

- **ŚKA** – Śląskie Konsorcjum Autobusowe,
- **RDOŚ** – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska we Wrocławiu,
- **stężenie** – ilość substancji w jednostce objętości powietrza, wyrażona w $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- **stężenie pyłu zawieszonego PM10** – ilość pyłu o średnicy aerodynamicznej poniżej 10 μm w jednostce objętości powietrza, wyrażona w $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- **SUiKZP** – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, najczęściej określane w skrócie jako studium uwarunkowań lub studium – dokument sporządzany dla całego obszaru gminy, określający w sposób ogólny politykę przestrzenną i lokalne zasady zagospodarowania,
- **ŚSRK** – Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju,
- **technologie ICT** (z ang. Information and Communication Technologies) – technologie umożliwiające manipulowanie i przesyłanie informacji. W zakres pojęciowy technologii ICT wchodzi wszystkie media komunikacyjne (Internet, sieci bezprzewodowe, sieci bluetooth, telefonia stacjonarna, komórkowa, satelitarna, technologie komunikacji dźwięku i obrazu, radio, telewizje, itp.) oraz media umożliwiające zapis informacji (pamięci przenośne, dyski twarde, dyski CD/DVD, taśmy, itp.) a także sprzęty umożliwiające przetwarzanie informacji (komputery osobiste, serwery, klastry, sieci komputerowe, itp.),
- **TEN-T** (z ang. Trans-European Transport Networks) – Transeuropejska sieć transportowa – program unijny dotyczący sieci drogowych, kolejowych, wodnych i powietrznych.
- **termomodernizacja** – przedsięwzięcie mające na celu zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii cieplnej w danym obiekcie budowlanym. Termomodernizacja obejmuje zmiany zarówno w systemach ogrzewania i wentylacji, jak i strukturze budynku oraz instalacjach doprowadzających ciepło. Zakres termomodernizacji, podobnie jak jej parametry techniczne i ekonomiczne, określane są poprzez przeprowadzenie audytu energetycznego. Najczęściej przeprowadzane działania to:
  - docieplenie ścian zewnętrznych i stropów,
  - wymiana okien i drzwi,
  - wymiana lub modernizacja systemów grzewczych i wentylacyjnych.Zakres możliwych zmian jest ograniczony istniejącą bryłą, rozplanowaniem i konstrukcją budynków. Za możliwe i realne uznaje się średnie obniżenie zużycia energii o 35%-40% w stosunku do stanu aktualnego,
- **UE** – Unia Europejska,
- **UP** – Umowa Partnerstwa,
- **WIOŚ** – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu,
- **WFOŚiGW** – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; od 1.01.2010 r. – samorządowa osoba prawna w rozumieniu art. 9 pkt 14 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. *o finansach publicznych* (Dz. U. Nr 157, poz. 1240),
- **WPGO 2012** – Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012,
- **WPWIK** – Wałbrzyskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o. w Wałbrzychu,
- **WZWIK** – Wałbrzyski Związek Wodociągów i Kanalizacji w Wałbrzychu,
- **zielone miejsca pracy** – te, które w pewien sposób przyczyniają się do ochrony lub odtwarzania środowiska naturalnego. Pojęcie to obejmuje stanowiska pracy służące ochronie ekosystemów i różnorodności biologicznej, redukcji zużycia energii i surowców naturalnych lub minimalizacji produkcji odpadów czy zanieczyszczeń,
- **ZDKiUM** – Zarząd Dróg Komunikacji i Utrzymania Miasta,
- **ZGKiM** – Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej „MIEROSZÓW” SP. z o.o.,

- **zielone zamówienia publiczne** – (ang. green public procurement – GPP) proces, w ramach którego instytucje publiczne starają się uzyskać towary, usługi i roboty budowlane, których oddziaływanie na środowisko w trakcie ich cyklu życia jest mniejsze w porównaniu do towarów, usług i robót budowlanych o identycznym przeznaczeniu, jakie zostałyby zamówione w innym przypadku. Są instrumentem dobrowolnym co oznacza, że poszczególne państwa członkowskie i organy publiczne mogą określić zakres, w jakim je wdrażają. Rozwiązanie to może być stosowane w odniesieniu do zamówień będących zarówno powyżej, jak i poniżej progu stosowania unijnych dyrektyw w sprawie zamówień publicznych¹,
- **ZIT** – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne,
- **ZNPRGN** – Założenia Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej,
- **zrównoważony rozwój** – proces zmian społecznych, gospodarczych i środowiskowych, który zapewnia równowagę pomiędzy zyskami i kosztami rozwoju i to w perspektywie przyszłych pokoleń, czyli jest odzwierciedleniem polityki i strategii ciągłego rozwoju gospodarczego i społecznego bez szkody dla środowiska i zasobów naturalnych, od których jakości zależy kontynuowanie działalności człowieka i dalszy rozwój,
- **źródła emisji liniowej** – (zaliczone do powszechnego korzystania ze środowiska) to przede wszystkim główne trasy komunikacyjne przebiegające przez teren wyznaczonej strefy,
- **źródła emisji powierzchniowej** – (zaliczone do powszechnego korzystania ze środowiska) to źródła powodujące tzw. „niską emisję”. Zostały tu zaliczone obszary zwartej zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej z indywidualnymi źródłami ciepła, małe zakłady rzemieślnicze bądź usługowe oraz obiekty użyteczności publicznej wraz z drogami lokalnymi,
- **źródła emisji punktowej** – (zaliczone do korzystania ze środowiska) to emitory jednostek organizacyjnych o znaczącej emisji zanieczyszczeń, oddziałujące na obszar objęty analizą. Wśród nich występują zarówno emitory zlokalizowane na tym obszarze, jak i emitory zlokalizowane poza wskazanym obszarem, a mające istotny wpływ na wielkość notowanych stężeń substancji w powietrzu.

wybrane skróty

Klasyfikacja stref:

- **A** – poziom stężeń nie przekracza wartości dopuszczalnej – działania niewymagane,
- **B** – poziom stężeń powyżej wartości dopuszczalnej, lecz nieprzekraczający wartości dopuszczalnej powiększonej o margines tolerancji – konieczne określenie obszarów i przyczyn oraz podjęcie działań,
- **C** – poziom stężeń powyżej wartości dopuszczalnej powiększonej o margines tolerancji – konieczne opracowanie POP.

Inne:

- CO – tlenek węgla,
- CO₂ – dwutlenek węgla,
- GWh – kilowatogodzina,
- kW – kilo Watt,
- kV – kilowolt,
- Mg – megagram (1 Mg = 1 tona), 10⁶ g,
- MW – mega Watt,
- MWh – megawatogodzina,
- MVA – megawoltamper,
- ng – nanogram, 10⁻⁹ g,
- NO₂ – dwutlenek azotu,
- NO_x – tlenki azotu,

¹ „Krajowy Plan Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016”, Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa, 2013

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

- O₃ – ozon,
- SO₂ – dwutlenek siarki,
- WWA – wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (np. B(a)P),
- µg – mikrogram, 10⁻⁶ g.

1. Część ogólna – Aglomeracja Wałbrzyska

1.1. STRESZCZENIE PGN

Program gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej został opracowany, aby m.in. przyczynić się do osiągnięcia celów określonych w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020, tj.:

- redukcji emisji gazów cieplarnianych,
- zwiększenia udziału energii pochodzącej z źródeł odnawialnych,
- redukcji zużycia energii finalnej, co ma zostać zrealizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej,

a także do poprawy jakości powietrza na obszarach, na których odnotowano przekroczenia jakości poziomów dopuszczalnych stężeń w powietrzu i realizowane są programy (naprawcze) ochrony powietrza (POP) oraz plany działań krótkoterminowych (PDK).

Działania zawarte w PGN w efekcie prowadzą do redukcji emisji zanieczyszczeń do powietrza (w tym: pyłów, dwutlenku siarki oraz tlenków azotu) oraz przyczynią się do poprawy stanu środowiska i jakości życia mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej na terenie 15 gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej, tj. Gminy Wałbrzych, Gminy Głuszyca, Miasta Kamienna Góra, Miasta Nowa Ruda, Gminy Lubawka, Gminy Kamienna Góra, Gminy Stare Bogaczowice, Gminy Czarny Bór, Gminy Jedlina-Zdrój, Gminy Walim, Gminy Świebodzice, Gminy Boguszów-Gorce, Gminy Nowa Ruda, Gminy Mieroszów, Uzdrowskiej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój.

Program gospodarki niskoemisyjnej został wykonany w ramach zadania pn.: „Opracowanie zbiorczego Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z przeprowadzeniem konsultacji społecznych planu oraz promocją prowadzonych działań w ramach projektu pn.: „Rozwój Obszaru Funkcjonalnego Aglomeracji Wałbrzyskiej poprzez opracowanie dokumentów strategicznych wspierających integrację 23 jst: Strategii ZIT, Programu Gospodarki Niskoemisyjnej i Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego” dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013”.

W dokumencie skoncentrowano się na działaniach niskoemisyjnych i efektywnie wykorzystujących zasoby, w tym poprawie efektywności energetycznej, wykorzystaniu OZE, czyli wszystkich działaniach mających na celu zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza w tym pyłów, dwutlenku siarki, tlenków azotu oraz emisji dwutlenku węgla, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów, na których odnotowano przekroczenia dopuszczalnych stężeń w powietrzu.

Zachowano spójność z nowotworzonymi, aktualizowanymi lub obowiązującymi założeniami do planów zaopatrzenia w ciepło i energię elektryczną bądź paliwa gazowe i programami ochrony powietrza oraz spójność z innymi dokumentami strategicznymi.

Dokument został podzielony na dwie części: pierwszą ogólną dotyczącą Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz drugą szczegółową dotyczącą 15 gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Celem PGN jest określenie, na podstawie analizy aktualnego stanu w zakresie zużycia energii i emisji gazów cieplarnianych na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, działań zmierzających do redukcji zużycia energii, zwiększenia wykorzystania źródeł odnawialnych oraz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych wraz z ekonomiczno-ekologiczną oceną ich efektywności.

W PGN ujęto analizę uwarunkowań wynikających z przepisów prawa i dokumentów strategicznych krajowych, wojewódzkich oraz lokalnych.

W analizie stanu aktualnego dokonano oceny stanu środowiska, oceny energochłonności i emisyjności, analizę stanu i potencjału technicznego ograniczenia zużycia energii i redukcji emisji oraz opisano uwarunkowania społeczno-gospodarcze.

Przedstawiono wyniki inwentaryzacji emisji dwutlenku węgla dla roku bazowego 2013 dla Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz opisano metodologię inwentaryzacji dla PGN.

Wyznaczono aspekty organizacyjne i finansowe, ze wskazaniem źródeł finansowania inwestycji zamieszczonych w harmonogramie rzeczowo-finansowym.

Uwzględniając powyższe analizy, stan środowiska, główne problemy środowiskowe, obowiązujące i planowane zmiany przepisów prawa polskiego i unijnego, programy i strategie rządowe, regionalne i lokalne koncepcje oraz dokumenty planistyczne określono w PGN cele długoterminowe do roku 2030 oraz krótkoterminowe na lata 2014-2020.

1.2. CEL I PODSTAWA WYKONANIA PGN

Wstęp

Strategia tematyczna Unii Europejskiej na rzecz środowiska miejskiego, a także inne polityki, strategie oraz inicjatywy podkreślają rolę samorządów lokalnych w aktywnym przeciwdziałaniu globalnym zmianom klimatu. Gospodarka niskoemisyjna to jeden z kluczowych elementów programów Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej 2014-2020.

Gospodarka niskoemisyjna to gospodarka rozwijająca się w sposób zintegrowany przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych niskoemisyjnych technologii i praktyk. Wspólnym kierunkiem powinno być wdrażanie wydajnych rozwiązań energetycznych w poszukiwaniu możliwości zmniejszenia zużycia energii i materiałów, zwiększanie wykorzystania energii odnawialnej oraz wprowadzanie proekologicznych innowacji technologicznych.

Gospodarka niskoemisyjna to gospodarka wykorzystująca energię i materiały w sposób efektywny, to znaczy zapewniająca maksymalizację wzrostu gospodarczego przy jednoczesnej minimalizacji zużycia energii i materiałów.

Plan gospodarki niskoemisyjnej to dokument o znaczeniu strategicznym. Wskazuje się w nim działania prowadzące do transformacji wszystkich sektorów gospodarki, której efektami będą: redukcja emisji gazów cieplarnianych, zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych i redukcja zużycia energii finalnej poprzez podniesienie efektywności energetycznej. Cele PGN przyczyniają się do realizacji działań na rzecz pakietu klimatyczno-energetycznego do roku 2020, czyli tzw. 3x20.

Cel i podstawa opracowania

Celem planu gospodarki niskoemisyjnej jest określenie, na podstawie analizy aktualnego stanu w zakresie zużycia energii i emisji gazów cieplarnianych na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, działań zmierzających do redukcji zużycia energii, zwiększenia wykorzystania źródeł odnawialnych oraz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych wraz z ekonomiczno-ekologiczną oceną ich efektywności.

PGN ma na celu również wzmocnienie działań na rzecz poprawy jakości powietrza na obszarach, na których odnotowano przekroczenia poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu poprzez redukcję emisji zanieczyszczeń (m.in. pyłów, dwutlenku siarki oraz tlenków azotu).

Po przyjęciu PGN będzie on miał charakter dokumentu obowiązującego, określającego cele strategiczne i szczegółowe oraz działania dla ich osiągnięcia w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej wraz ze wskazaniem ich szacunkowych kosztów i przewidywanych źródeł finansowania. Ustalone zostaną również zasady monitorowania i raportowania wyników prowadzonej polityki ekologiczno-energetycznej.

Opracowany plan gospodarki niskoemisyjnej oraz zaplanowane działania przyczynią się do poprawy stanu środowiska i jakości życia mieszkańców na terenie 15 gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej, tj.: Gminy Wałbrzych, Gminy Głuszycza, Miasta Kamienna Góra, Miasta Nowa Ruda, Gminy Lubawka, Gminy Kamienna Góra, Gminy Stare Bogaczowice, Gminy Czarny Bór, Gminy Jedlina-Zdrój, Gminy Walim, Gminy Świebodzice, Gminy Boguszów-Gorce, Gminy Nowa Ruda, Gminy Mieroszów, Uzdrowskiej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój.

PGN realizuje cele jakimi są: rozwój niskoemisyjnych źródeł energii, poprawa efektywności energetycznej, poprawa efektywności gospodarowania surowcami i materiałami, rozwój i wykorzystanie technologii niskoemisyjnych, zapobieganie powstawaniu oraz poprawa efektywności gospodarowania odpadami, promocja nowych wzorców konsumpcji, poprawa funkcjonowania transportu zbiorowego i indywidualnego w zakresie ograniczenia emisji spalin.

Podstawą formalną opracowania planu gospodarki niskoemisyjnej dla Aglomeracji Wałbrzyskiej jest umowa pomiędzy Gminą Wałbrzych a firmą ATMOTERM S.A. zawarta w dniu 25.06.2014 r., wynikająca z realizacji przez Aglomerację Wałbrzyską projektu pn. „Rozwój Obszaru Funkcjonalnego Aglomeracji Wałbrzyskiej poprzez opracowanie dokumentów strategicznych wspierających integrację 23 jst: Strategii ZIT, Programu Gospodarki Niskoemisyjnej i Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego” dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013.

Przy opracowaniu PGN uwzględniono związane z tematyką dokumenty strategiczne (na poziomie międzynarodowym, UE, krajowym, regionalnym i lokalnym), polityki, konwencje, przepisy prawne, a także dostępne wytyczne, w tym *Szczegółowe zalecenia dotyczące struktury planu gospodarki niskoemisyjnej*².

Niniejsza dokumentacja została wykonana zgodnie z umową, obowiązującymi przepisami i zasadami wiedzy technicznej. Dokumentacja wydana jest w stanie kompletnym ze względu na cel oznaczony w umowie.

W ramach przygotowania PGN zostanie wykonana inwentaryzacja zużycia energii i emisji gazów cieplarnianych z obszaru 15 gmin oraz zostaną przeanalizowane możliwości redukcji zużycia energii wraz z ekonomiczno-ekologiczną oceną efektywności działań. Zostanie opracowany harmonogram działań i możliwe źródła finansowania. Ustalone zostaną zasady monitorowania i raportowania wyników prowadzonej polityki ekologiczno-energetycznej.

1.3. STRUKTURA DOKUMENTU I METODYKA JEGO OPRACOWANIA

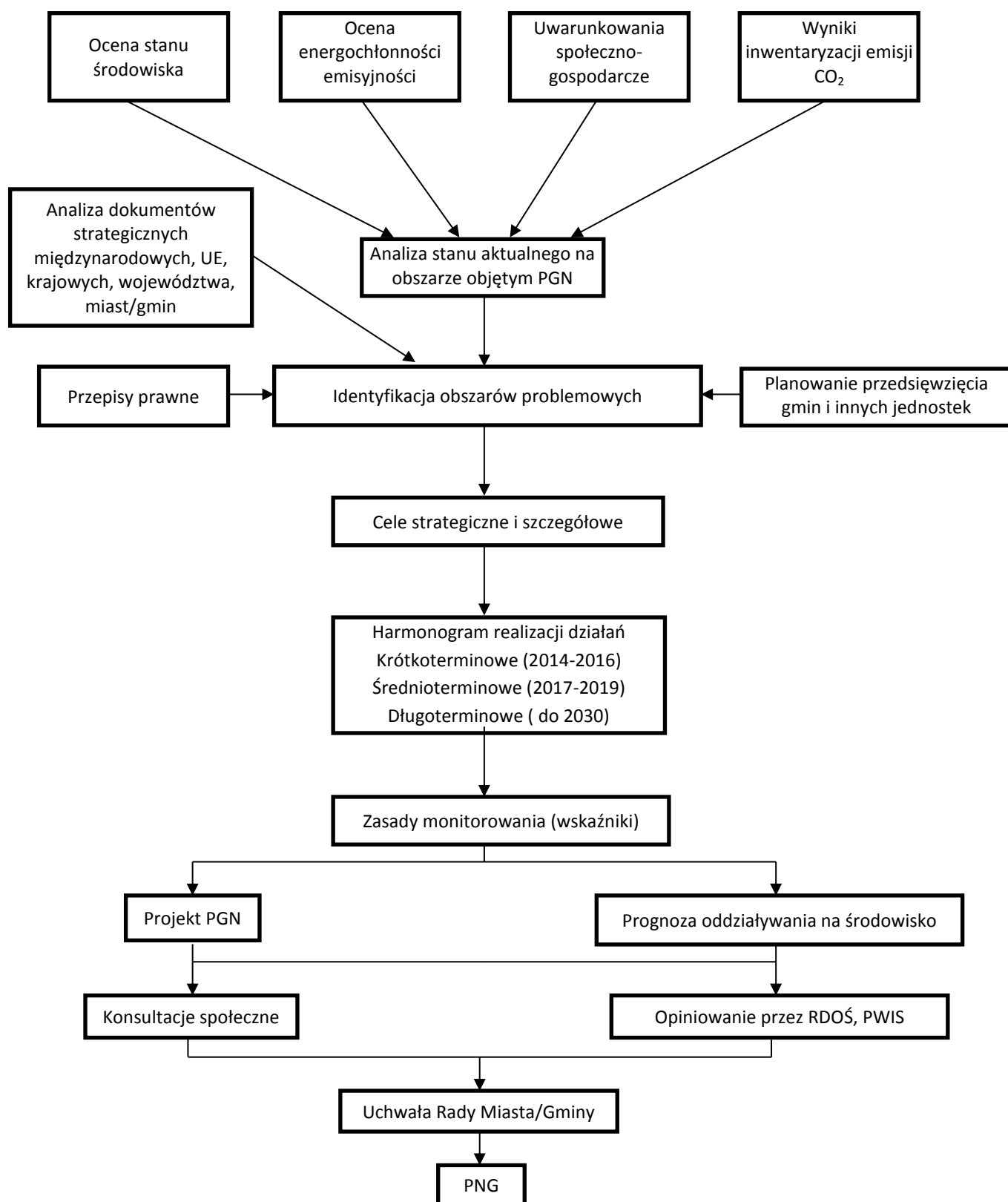
Dokument podzielono na część ogólną, dotyczącą Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz 15 części szczegółowych, w których w szerszym zakresie przedstawiono zagadnienia bezpośrednio związane z poszczególnymi gminami objętymi PGN. Układ rozdziałów w części ogólnej oraz w częściach szczegółowych jest zasadniczo tożsamy.

Etapy opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej przedstawiono na poniższym rysunku.

---

² NFOŚiGW: Załącznik nr 9 do Regulaminu Konkursu nr 2/POIiŚ/9.3/2013 "Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej - plany gospodarki niskoemisyjnej"

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rysunek 1-1 Ogólny schemat opracowania PGN dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

1.4. PRZEPISY PRAWA ORAZ DOKUMENTY STRATEGICZNE

Poniżej przedstawiono najważniejsze przepisy prawa oraz dokumenty strategiczne na poziomie globalnym, unijnym, krajowym i regionalnym, których zapisy przeanalizowano z punktu widzenia realizacji niniejszej pracy, dla zapewnienia spójności w zakresie formułowanych celów strategicznych, szczegółowych, jak również działań przyczyniających się do ich osiągnięcia.

Przepisy prawa:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2012 r. poz. 647 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 – Prawo energetyczne (Dz.U. z 2012 r. poz. 1059 z późn. zm.) oraz rozporządzeniami do Ustawy aktualnymi na dzień podpisania umowy i podczas jej trwania,
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o efektywności energetycznej (Dz.U. z 2011 r. Nr 94 poz. 551 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów (Dz.U. z 2008 r. Nr 223 poz.1459 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 76 poz.489 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 14 września 2012 r. o obowiązkach w zakresie informowania o zużyciu energii przez produkty wykorzystujące energię (Dz. U. z 2012 r. poz.1203),
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013 r. poz.594 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2013 r. poz.595 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2007 r. Nr 50. poz. 331 z późn. zm.).

Dokumenty strategiczne na poziomie globalnym:

- Dokument końcowy Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zrównoważonego rozwoju Rio+20³ pn. *Przyszłość jaką chcemy mieć*,
- *Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu*⁴,
- *Protokół z Kioto*⁵ do *Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu*,
- *Konwencja o różnorodności biologicznej*⁶,
- *Europejska Konwencja Krajobrazowa*⁷,
- *Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości (LRTAP)*⁸ z jej protokołami dodatkowymi.

³ Report of the United Nations Conference on Sustainable Development (A/CONF.216/16), 2012
<http://www.uncsd2012.org/content/documents/814UNCSD%20REPORT%20final%20revs.pdf>

⁴ Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu
<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19960530238>

⁵ http://www.nape.pl/upload/File/akty-prawne/Protokol_z_Kioto.pdf

⁶ Konwencja o różnorodności biologicznej <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20021841532>

⁷ Europejska Konwencja Krajobrazowa <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20060140098>

⁸ Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości
<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19850600311>

Dokumenty strategiczne na poziomie Unii Europejskiej:

- Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu (KOM(2010)2020 wersja ostateczna)⁹ wraz z dokumentami powiązаныmi, w tym Projektem przewodnim: Europa efektywnie korzystająca z zasobów,
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 maja 2012 r. w sprawie Europy efektywnie korzystającej z zasobów (2011/2068(INI))¹⁰ i związany z nią Plan działań na rzecz zasobooszczędnej Europy zawarty w komunikacie Komisji" (COM(2011)0571)¹¹,
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie planu działania prowadzącego do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r. (2011/2095(INI))¹² i związana z nią Mapa drogowa do niskoemisyjnej gospodarki do 2050 r. przedstawiona w Komunikacie Komisji Europejskiej (COM(2011)0112)¹³,
- Strategia UE adaptacji do zmiany klimatu (COM(2013)216 wersja ostateczna)¹⁴,
- VII ogólny, unijny program działań w zakresie środowiska do 2020 r. Dobra jakość życia z uwzględnieniem ograniczeń naszej planety" (7 EAP)¹⁵,
- Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny – unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r. (KOM(2011)244 wersja ostateczna)¹⁶,
- Zrównoważona Europa dla lepszego świata: Strategia zrównoważonego rozwoju UE (KOM(2001)264 wersja ostateczna)¹⁷,
- Horyzont 2020 – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (KOM(2011)808 wersja ostateczna)¹⁸.

Dokumenty strategiczne na poziomie kraju:

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030, Trzecia fala nowoczesności (MAiC styczeń 2013 r.)¹⁹,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)²⁰,
- Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (ŚSRK) – Strategia Rozwoju Kraju 2020²¹,
- Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa (MIR 21.05.2014 r.)²²,
- Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, perspektywa do 2020 r. (BEiŚ), Warszawa 2014 r.²³,
- Polityka Energetyczna Polski do 2030 r. Ministerstwo Gospodarki, listopad 2009 r.²⁴,
- Założenia Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej²⁵,
- Krajowy Plan działań w zakresie energii ze źródeł odnawialnych²⁶,
- Drugi Krajowy Plan Działania Dotyczący Efektywności Energetycznej²⁷,

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395649624365&uri=CELEX:52010DC2020>

¹⁰ <http://www.lex.pl/akt/-/akt/dz-u-ue-c-2013-264e-59>

¹¹ <http://www.lex.pl/akt/-/akt/dz-u-ue-c-2013-264e-59>

¹² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0086+0+DOC+XML+V0//PL>

¹³ [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0112/_com_com\(2011\)0112_pl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0112/_com_com(2011)0112_pl.pdf)

¹⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395730101764&uri=CELEX:52013DC0216>

¹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:32013D1386>

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395735508994&uri=CELEX:52011DC0244>

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1397033290596&uri=CELEX:52001DC0264>

¹⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395736887409&uri=CELEX:52011DC080>

¹⁹ <https://mac.gov.pl/wp-content/uploads/2013/02/Strategia-DSRK-PL2030-RM.pdf>

²⁰ http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Aktualnosci/Documents/KPZK2030.pdf

²¹ http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK_2020/Documents/SRK_2020_112012_1.pdf

²² https://www.mir.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie/Documents/Umowa_Partnerstwa_21_05_2014.pdf

²³ <http://bip.mg.gov.pl/files/upload/21165/SBEIS.pdf>

²⁴ <http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Energetyka/Polityka+energetyczna>

²⁵ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/10460/NPRGN.pdf>

²⁶ http://www.mg.gov.pl/files/upload/12326/KPD_RM.pdf

²⁷ http://bip.mg.gov.pl/files/upload/15923/Drugi%20Krajowy%20Plan%20PL%20_Ver0.4%20final%20.04.2012_FINAL.pdf

- Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020)²⁸,
- Krajowy plan gospodarki odpadami 2014 (załącznik do uchwały nr 217 RM z dnia 24.12.2010 r.)²⁹,
- IV Aktualizacja krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych – AKPOŚK 2013, (projekt roboczy) Ministerstwo Środowiska, KZGW, 2013³⁰,
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 r.)³¹.

Dokumenty strategiczne na poziomie województwa dolnośląskiego:

- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 (uchwalona 28.02.2013 r.),
- Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020 (przyjęty 27.03.2014 r.)³²,
- Projekt wojewódzkiego programu ochrony środowiska na lata 2014 -2017 z perspektywą do 2021 r. (18.07.2014 r.). Projekt stanowi aktualizację Programu ochrony środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015,
- Wojewódzki plan gospodarki odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012 (uchwalony 27.06.2012 r.),
- Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Województwa Dolnośląskiego (przyjęta 4.10.2013 r.)³³. W ramach niej części dotyczące Aglomeracji Wałbrzyskiej: Programu ochrony powietrza – aktualizacja dla strefy – strefa dolnośląska oraz Programu ochrony powietrza – aktualizacja dla strefy – Gmina Wałbrzych.

Dokumenty strategiczne na poziomie Aglomeracji Wałbrzyskiej:

- Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020 (5 wrzesień 2013 r.)³⁴,
- Strategia zintegrowanych inwestycji terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2014-2020 (czerwiec 2014 r.)³⁵.

Z przedstawionych wyżej dokumentów szczególnie warto zwrócić uwagę na Mapę drogową do niskoemisyjnej gospodarki do 2050 r., która przedstawia scenariusz dojścia do celów emisyjnych przyjętych przez Radę Europejską do 2050 r., przewidujący ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w 2050 r. o 80% w stosunku do roku 1990. Założone redukcje emisji, przy realizacji polityki UE, będą miały ogromny wpływ na rozwój kraju, w tym na poziomie lokalnym. Realizacja tego scenariusza powinna być uwzględniana w planowaniu długoterminowym. PGN może stanowić istotny wkład do realizacji polityki w tym zakresie.

W częściach szczegółowych, dotyczących gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej, dokonano analizy dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym. Ze względu na ich dużą liczbę i różnorodność, w powiązaniu z dużą liczbą gmin, analizę usystematyzowano z punktu widzenia ważności dokumentów, wg poniższej kolejności:

- strategię rozwoju,
- programy ochrony środowiska,
- studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe,
- inne ważne dokumenty w tym miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Cele i kierunki działań analizowanych dokumentów przedstawiono w odniesieniu do poszczególnych elementów zakresu PGN tj.: energetyki, budownictwa, transportu, rolnictwa i rybactwa, leśnictwa, przemysłu, handlu i usług, gospodarstw domowych, odpadów, edukacji i dialogu społecznego, oraz administracji publicznej. W głównej mierze zwrócono uwagę na cele szczegółowe tych dokumentów w zakresie: rozwoju niskoemisyjnych źródeł energii, poprawy efektywności energetycznej, poprawy

²⁸ http://www.mos.gov.pl/g2/big/2013_03/e436258f57966ff3703b84123f642e81.pdf

²⁹ <http://dokumenty.rcl.gov.pl/M2010101118301.pdf>

³⁰ <http://www.kzgw.gov.pl/pl/Krajowy-program-oczyszczania-sciekow-komunalnych.html>

³¹ <http://www.transport.gov.pl/files/0/1795904/130122SRTnaRM.pdf>

³² http://www.irt.wroc.pl/images/foto-serwis-irt/spoleczenstwo/uchwala_o_PZPWD/PZPWD_27.03.2014.pdf

³³ <http://bip.umwd.dolnyślask.pl/dokument.php?iddok=18666&idmp=293&r=r>

³⁴ http://www.kamiennagora.pl/files/file/Strategia_WORD_1997-2003_wer_final_5_09_2012.pdf

³⁵ http://aglomeracja.walbrzyska.pl/public/Dokumenty/STR%20%20ZIT%20AW_06.2014.pdf

efektywności gospodarowania surowcami i materiałami oraz rozwoju i wykorzystania technologii niskoemisyjnych, zapobiegania powstawaniu oraz poprawy gospodarowania odpadami, a także promocji nowych wzorców konsumpcji.

Z uwagi na dużą liczbę miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o różnym zakresie przestrzennym, a także z uwagi na dynamikę zmian w zakresie opracowywania tego typu dokumentów przyjęto, iż szczegółowej analizie będzie poddane każdorazowo studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUIKZP). Studium określa kierunki rozwoju przestrzennego, a jego zapisy muszą być uwzględniane w poszczególnych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

1.4.1. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi globalnymi, regionalnymi oraz UE

Celem analizy jest analiza podstawowych dokumentów strategicznych globalnych, Unii Europejskiej oraz regionalnych związanych z zakresem PGN. Punktem wyjścia do analizy dokumentów strategicznych są przyjęte ustalenia na poziomie globalnym, które w odniesieniu do poszczególnych dokumentów przedstawione są niżej.

Konferencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zrównoważonego rozwoju Rio+20 przyjęła **dokument końcowy**³⁶ pn. **Przyszłość jaką chcemy mieć**. Dokument ten zawiera deklaracje krajów uczestniczących w Konferencji do:

- kontynuowania procesu realizacji celów zrównoważonego rozwoju, zapoczątkowanych na poprzednich konferencjach, wykorzystania koncepcji zielonej gospodarki jako narzędzia do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, uwzględniając ważność przeciwdziałania zmianom klimatu i adaptacji do tych zmian,
- opracowania strategii finansowania zrównoważonego rozwoju,
- ustanowienia struktur służących sprostaniu wyzwaniom zrównoważonej konsumpcji i produkcji, stosowania zasady równości płci, zaakcentowania potrzeby zaangażowania się społeczeństwa obywatelskiego, włączenia nauki w politykę oraz uwzględniania wagi dobrowolnych zobowiązań w obszarze zrównoważonego rozwoju.

Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu³⁷

W ramach Konwencji, wszystkie jej strony, m.in. Polska i Wspólnota Europejska (obecnie Unia Europejska), zobowiązują się, biorąc pod uwagę swe wspólne, lecz zróżnicowane zasady odpowiedzialności oraz swe specyficzne priorytety rozwoju narodowego i regionalnego, cele i okoliczności, do realizacji głównego celu konwencji, którym jest doprowadzenie, zgodnie z postanowieniami konwencji, do ustabilizowania koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który zapobiegłby niebezpiecznej, antropogenicznej ingerencji w system klimatyczny. Dla uniknięcia zagrożenia produkcji żywności i dla umożliwienia zrównoważonego rozwoju ekonomicznego poziom taki powinien być osiągnięty w okresie wystarczającym do naturalnej adaptacji ekosystemów do zmian klimatu.

Do Konwencji przyjęty został tzw. **Protokół z Kioto**³⁸, w którym strony Protokołu zobowiązały się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych do 2012 r. o wynegocjowane wielkości, nie mniej niż 5% w stosunku do roku bazowego 1990 (UE o 8%, Polska o 6% w stosunku do 1988 r.). Aktualnie trwają negocjacje nowego protokołu lub zawarcia nowego porozumienia nt. dalszej redukcji emisji gazów cieplarnianych.

---

³⁶ Report of the United Nations Conference on Sustainable Development (A/CONF.216/16), 2012

<http://www.uncsd2012.org/content/documents/814UNCSDD%20REPORT%20final%20revs.pdf>

³⁷ Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu

<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19960530238>

³⁸ http://www.nape.pl/upload/File/akty-prawne/Protokol_z_Kioto.pdf

Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości (LRTAP)³⁹

Strony Konwencji postanawiają chronić człowieka i jego środowisko przed zanieczyszczeniem powietrza oraz dążyć do ograniczenia i tak dalece, jak to jest możliwe, do stopniowego zmniejszania i zapobiegania zanieczyszczeniu powietrza, włączając w to transgraniczne zanieczyszczenie powietrza na dalekie odległości. Służyć temu mają ustalone zasady wymiany informacji, konsultacji, prowadzenia badań i monitoringu. Ponadto zobowiązują się rozwijać politykę i strategię, które będą służyć jako środki do zwalczania emisji zanieczyszczeń powietrza, biorąc pod uwagę podjęte już wysiłki w skali krajowej i międzynarodowej. Priorytetami konwencji do 2020 r. są: ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza z punktu widzenia wpływu na zdrowie (szczególnie w zakresie pyłów $PM_{2,5}$), zwiększenie znaczenia monitoringu przy ocenie wywiązywania się państw z przyjętych zobowiązań w zakresie redukcji emisji zanieczyszczeń i poprawy jakości powietrza oraz zwiększenie znaczenia ocen zintegrowanych z punktu widzenia wpływu na ekosystemy. Do konwencji podpisano szereg protokołów:

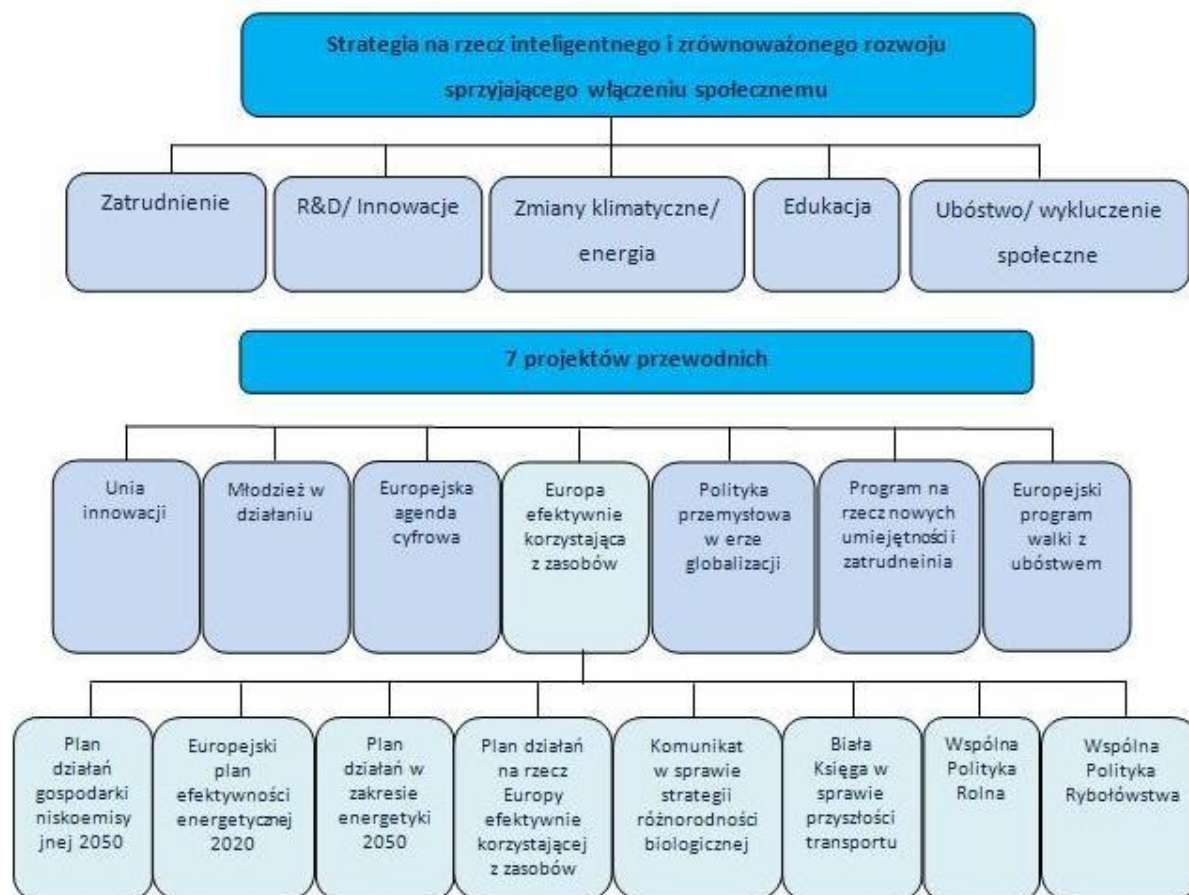
- Protokół w sprawie długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości w Europie,
- Protokół dotyczący ograniczenia emisji siarki lub jej przepływów transgranicznych,
- Protokół dotyczący kontroli emisji tlenków azotu lub ich transgranicznego przemieszczania,
- Protokół w sprawie dalszego ograniczania emisji siarki,
- Protokół dotyczący metali ciężkich,
- Protokół w sprawie przeciwdziałania zakwaszaniu, eutrofizacji i ozonowi przyziemnemu (tzw. Protokół z Göteborga).

Podstawowe dokumenty strategiczne Unii Europejskiej

Powiązanie podstawowych dokumentów strategicznych UE przedstawiono na niżej załączonym schemacie.

---

³⁹ Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości
<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19850600311>

Rysunek 1-2 Powiązanie strategii Europa 2020 z innymi dokumentami [źródło: EEA, Environment and human health 2012 za Rappolder, 2012]

Analizę podstawowych dokumentów UE odnoszących się do zagadnień objętych PGN przeprowadzono głównie z punktu widzenia potrzeb Prognozy oddziaływania na środowisko. Przeprowadzono ją według niżej zamieszczonego schematu.

Rysunek 1-3 Schemat analiz problemów badawczych [źródło: opracowanie własne]

Wybrane, z punktu widzenia Planu dokumenty strategiczne UE przedstawione zostały niżej.

Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu (KOM(2010)2020 wersja ostateczna)⁴⁰

Strategia obejmuje trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji,
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Wśród celów nadrzędnych Strategii jest osiągnięcie celów „20/20/20” (ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o 20%, a jeżeli warunki na to pozwolą o 30% w porównaniu z poziomami z 1990 r., uzyskanie 20% udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym zużyciu energii, uzyskanie 20% oszczędności energii do 2020 r. w stosunku do 1990 r.).

Jednym z siedmiu najważniejszych projektów wiodących jest **Projekt przewodni: Europa efektywnie korzystająca z zasobów**. Celem projektu jest wsparcie zmian w kierunku niskoemisyjnej i efektywniej korzystającej z zasobów gospodarki, uniezależnienie wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów i energii, ograniczenie emisji CO₂, zwiększenie konkurencyjności, zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego.

Państwa członkowskie mają w zakresie tego projektu:

- stopniowo wycofywać dotacje szkodliwe dla środowiska, stosując wyjątki jedynie w przypadku osób w trudnej sytuacji społecznej,
- stosować instrumenty rynkowe, takie jak zachęty fiskalne i zamówienia publiczne w celu zmiany metod produkcji i konsumpcji,
- stworzyć inteligentne, zmodernizowane i w pełni wzajemnie połączone infrastruktury transportowe i energetyczne oraz korzystać w pełni z potencjału technologii ICT,
- zapewnić skoordynowaną realizację projektów infrastrukturalnych w ramach sieci bazowej UE, które będą miały ogromne znaczenie dla efektywności całego systemu transportowego UE,
- skierować uwagę na transport w miastach, które są źródłem dużego zagęszczenia ruchu i emisji zanieczyszczeń,
- wykorzystywać przepisy, normy w zakresie efektywności energetycznej budynków i instrumenty rynkowe, takie jak podatki, dotacje i zamówienia publiczne w celu ograniczenia zużycia energii i zasobów, a także stosować fundusze strukturalne na potrzeby inwestycji w efektywność energetyczną w budynkach użyteczności publicznej i bardziej skuteczny recykling,
- propagować instrumenty służące oszczędzaniu energii, które mogłyby podnieść efektywność sektorów energochłonnych.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 maja 2012 r. w sprawie Europy efektywnie korzystającej z zasobów (2011/2068(INI))⁴¹ wzywa do realizacji działań w zakresie efektywności zasobowej Europy, zgodnie z ustaleniami Strategii Europa 2020 oraz jej projektu wiodącego (przedstawionego wyżej), jak również opracowanego na tej podstawie **Planu działań na rzecz zasobooszczędnej Europy** zawartego w komunikacie Komisji⁴² (COM(2011)0571).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie planu działania prowadzącego do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r. (2011/2095(INI))⁴³ wzywa do realizacji działań na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych określonych w Strategii Europa 2020, jak również w Mapie drogowej do niskoemisyjnej gospodarki do 2050 r. przedstawionej w Komunikacie Komisji Europejskiej (COM(2011)0112)⁴⁴, zgodnie z przyjętymi przez Radę Europejską celami redukcji

⁴⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395649624365&uri=CELEX:52010DC2020>

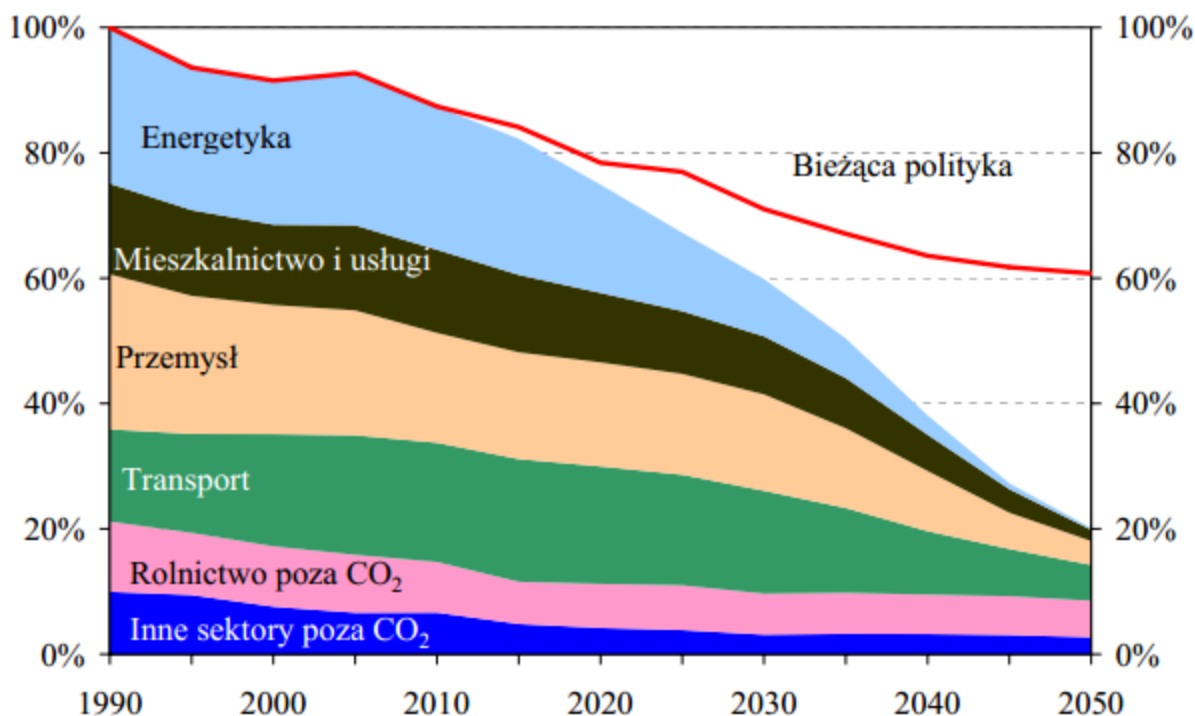
⁴¹ <http://www.lex.pl/akt/-/akt/dz-u-ue-c-2013-264e-59>

⁴² <http://www.lex.pl/akt/-/akt/dz-u-ue-c-2013-264e-59>

⁴³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0086+0+DOC+XML+V0//PL>

⁴⁴ [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0112_/com_com\(2011\)0112_pl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0112_/com_com(2011)0112_pl.pdf)

emisji gazów cieplarnianych o 80% do 95% do 2050 r. w stosunku do 1990 r. Przewidywane redukcje emisji gazów cieplarnianych w poszczególnych sektorach przedstawione są na niżej zamieszczonym wykresie.

Rysunek 1-4 Mapa drogowa do niskoemisyjnej gospodarki. Redukcje emisji gazów cieplarnianych w poszczególnych sektorach [źródło: KOM (2011) 112]

Strategia UE adaptacji do zmiany klimatu (COM(2013)216 wersja ostateczna)⁴⁵. Strategia określa działania w celu poprawy odporności Europy na zmiany klimatu. Zwiększenie gotowości i zdolności do reagowania na skutki zmian klimatu na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i unijnym, opracowanie spójnego podejścia i poprawa koordynacji działań.

VII Ogólny unijny program działań w zakresie środowiska do 2020 r. Dobra jakość życia z uwzględnieniem ograniczeń naszej planety⁴⁶ (7 EAP). Celami priorytetowymi Programu są:

- ochrona, zachowanie i poprawa kapitału naturalnego Unii,
- przekształcenie Unii w zasobooszczędną, zieloną i konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną,
- ochrona obywateli Unii przed związanymi ze środowiskiem presjami i zagrożeniami dla zdrowia i dobrostanu,
- maksymalizacja korzyści płynących z prawodawstwa Unii w zakresie środowiska poprzez lepsze wdrażanie tego prawodawstwa,
- doskonalenie bazy wiedzy i bazy dowodowej unijnej polityki w zakresie środowiska,
- zabezpieczenie inwestycji na rzecz polityki w zakresie środowiska i klimatu oraz podjęcie kwestii ekologicznych efektów zewnętrznych,
- lepsze uwzględnianie problematyki środowiska i większa spójność polityki,
- wspieranie zrównoważonego charakteru miast Unii,
- zwiększenie efektywności Unii w podejmowaniu międzynarodowych wyzwań związanych ze środowiskiem i klimatem.

Zrównoważona Europa dla lepszego świata: Strategia zrównoważonego rozwoju UE (KOM(2001)264 wersja ostateczna)⁴⁷. Strategia ta przyjęta została w 2005 r. i aktualizowana była w 2005 r. Wiele

⁴⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395730101764&uri=CELEX:52013DC0216>

⁴⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:32013D1386>

⁴⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1397033290596&uri=CELEX:52001DC0264>

dokumentów strategicznych UE aktualizowało i uściślało jej kierunki działań od czasu jej opracowania, jednak warto przytoczyć jej cele długoterminowe:

- działania przekrojowe obejmujące wiele polityk,
- ograniczenie zmian klimatycznych oraz wzrostu zużycia czystej energii,
- uwzględnianie zagrożeń dla zdrowia publicznego,
- bardziej odpowiedzialne zarządzanie zasobami przyrodniczymi,
- usprawnienie systemu transportowego i zagospodarowania przestrzennego.

Horyzont 2020 – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (KOM(2011)808 wersja ostateczna)⁴⁸. Nadrzędnym celem programu jest zrównoważony wzrost. Program skupia się na następujących wyzwaniach:

- zdrowie, zmiany demograficzne i dobrostan,
- bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważone rolnictwo, badania morskie i gospodarka ekologiczna,
- bezpieczna, ekologiczna i efektywna energia,
- inteligentny, ekologiczny i zintegrowany transport,
- działania w dziedzinie klimatu, efektywna gospodarka zasobami i surowcami,
- integracyjne, innowacyjne i bezpieczne społeczeństwa.

Podsumowanie

Z analizy podstawowych dokumentów UE związanych z PGN można wyprowadzić następujące wnioski:

- stwierdza się, że PGN generalnie wspiera realizację celów analizowanych dokumentów zarówno w zakresie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, jak też w zakresie celów dodatkowych, np. w zakresie ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza i poprawy jego jakości,
- nie zidentyfikowano sprzeczności celów PGN z celami dokumentów międzynarodowych oraz UE,
- niektóre cele wyżej wymienionych dokumentów nie są w pełni uwzględnione w PGN. Wynika to z ograniczonego zakresu PGN (również finansowego) oraz tego, że jest on komplementarny do innych programów,
- z przedstawionych wyżej dokumentów warto zwrócić uwagę na *Mapę drogową do niskoemisyjnej gospodarki do 2050 r.*, która przedstawia scenariusz dojścia do celów emisyjnych przyjętych przez Radę Europejską do 2050 r., przewidujący ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w 2050 r. o 80% w stosunku do roku 1990. Założone redukcje emisji przy realizacji polityki UE, wywrą niewątpliwie ogromny wpływ na rozwój kraju, także na poziomie lokalnym. W planowaniu długoterminowym realizacja tego scenariusza powinna być uwzględniana.

1.4.2. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi Polski

Celem analizy jest określenie zgodności Planu Gospodarki Niskoemisyjnej Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2014-2020, z podstawowymi dokumentami strategicznymi Państwa.

Na niżej przedstawionym schemacie przedstawiono powiązanie tych dokumentów ze strategicznymi dokumentami UE.

---

⁴⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1395736887409&uri=CELEX:52011DC080>

Rysunek 1-5 Powiązanie dokumentów strategicznych Polski i UE [źródło: Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa, MIR 21.05.2014 r.]

Przeanalizowane, podstawowe dokumenty strategiczne Polski wraz z ich najważniejszymi celami i kierunkami, związanymi z PGN przedstawiono niżej:

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030, Trzecia fala nowoczesności (MAiC styczeń 2013 r.)⁴⁹. Wśród celów Strategia wymienia m.in.: wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, poprawę dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki, zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochronę i poprawę stanu środowiska, wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego i wzrost społecznego kapitału rozwoju. Wśród wskaźników Strategia wymienia m.in.: energochłonność gospodarki, – udział energii ze źródeł odnawialnych w finalnym zużyciu energii, emisję CO₂, wskaźnik czystości wód, wskaźnik odpadów nierecyklingowanych, indeks liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI).

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)⁵⁰. Koncepcja przewiduje efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym. Wybrane mierniki osiągnięcia celów KPZK 2030 odnoszą się m.in. do jakości środowiska, w tym wód i powietrza oraz odpadów.

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (ŚSRK) – Strategia Rozwoju Kraju 2020⁵¹. Cele rozwojowe obejmują m.in.: przejście od administracji do zarządzania rozwojem, wzmocnienie stabilności makroekonomicznej, wzrost wydajności gospodarki, zwiększenie innowacyjności gospodarki,

⁴⁹ <https://mac.gov.pl/wp-content/uploads/2013/02/Strategia-DSRK-PL2030-RM.pdf>

⁵⁰ http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Aktualnosci/Documents/KPZK2030.pdf

⁵¹ http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK_2020/Documents/SRK_2020_112012_1.pdf

bezpieczeństwo energetyczne i środowisko, racjonalne gospodarowanie zasobami, poprawę efektywności energetycznej, zwiększenie dywersyfikacji dostaw paliw i energii, poprawę stanu środowiska, adaptację do zmian klimatu, zwiększenie efektywności transportu, wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integrację przestrzenną dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. Wybrane wskaźniki szczegółowe odnoszące się do poszczególnych celów, a w tym do: efektywności energetycznej, udziału energii ze źródeł odnawialnych, emisji gazów cieplarnianych, ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, wskaźnika czystości wód (%).

Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa (MIR 23.05.2014 r.)⁵². Umowa Partnerstwa [UP] jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w ramach trzech polityk unijnych (spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa). Instrumentem jej realizacji są krajowe i regionalne programy operacyjne. Wśród ustalonych celów tematycznych do wsparcia znajdują się m. in. następujące cele tematyczne: (CT4) Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach⁵³, (CT5) Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, (CT6) Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami, (CT7) Promowanie zrównoważonego transportu. Warto zwrócić uwagę na zalecenia dotyczące zrównoważonego rozwoju w zakresie zasad realizacji zadań horyzontalnych obejmujących:

- modernizację i rozbudowę linii produkcyjnych w kierunku bardziej efektywnych energetycznie, modernizację energetycznej budynków w przedsiębiorstwach, zastosowanie technologii efektywnych energetycznie w przedsiębiorstwie, budowę, rozbudowę i modernizację instalacji OZE, zmianę systemu wytwarzania lub wykorzystania paliw i energii, zastosowanie energooszczędnych (energia elektryczna, ciepło, chłód, woda) technologii produkcji i użytkowania energii, w tym termomodernizacji budynków, wprowadzania systemów zarządzania energią, przeprowadzania audytów energetycznych (przemysłowych),
- wprowadzenie efektywnego systemu ochrony przeciwpowodziowej i skutecznych mechanizmów implementacji planów zarządzania ryzykiem powodziowym,
- istnienie odpowiednich systemów zagospodarowania wód opadowych, retencjonowanie wody i wykorzystywanie jej w okresach suchych,
- prowadzenie szerokiego monitoringu środowiska oraz działań na rzecz ochrony gleb,
- efektywne gospodarowanie zasobami wodnymi, czyli konieczność ograniczenia zrzutów nieoczyszczonych i niedostatecznie oczyszczonych ścieków,
- zwiększenie efektywności gospodarowania odpadami, m.in. poprzez spełnienie wymogów unijnego *acquis*; rozwój systemów selektywnego zbierania odpadów zapewniających pozyskanie odpadów nadających się do recyklingu; rozwój instalacji do sortowania selektywnie zebranych odpadów, instalacji do przetwarzania bioodpadów oraz instalacji do termicznego przekształcania odpadów z odzyskiem energii,
- zahamowanie spadku różnorodności biologicznej,
- prowadzenie rekultywacji terenów zdegradowanych, co pozwoli na zachowanie równowagi przyrodniczej oraz wyrównywania szkód w środowisku wynikających z procesów urbanizacji oraz realizacji inwestycji niezbędnych ze względów społeczno-gospodarczych,
- stworzenie spójnej infrastruktury transportowej; podnoszenie dostępności komunikacyjnej głównych miast Polski w zakresie wszystkich rodzajów transportu, w relacjach transgranicznych,
- zastosowanie niskoemisyjnego transportu,
- wzrost poziomu inwestycji w sektorze kolejowym,
- usprawnienie infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej energii elektrycznej i gazu ziemnego oraz poprawa zdolności do magazynowania energii elektrycznej i gazu ziemnego.

⁵² https://www.mir.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie/Documents/Umowa_Partnerstwa_21_05_2014.pdf

⁵³ Trzeba dodać, że zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, (Dz. U. UE 2013 L 347/320) państwa członkowskie powinny wspierać realizację celów klimatycznych przeznaczając na nie przynajmniej 20% budżetu UE.

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, perspektywa do 2020 r. [BEiŚ], Warszawa 2014 r.⁵⁴

Jak przedstawiono na wykresie, BEiŚ stanowi jedną z dziewięciu podstawowych strategii zintegrowanych łącząc zagadnienia rozwoju energetyki i środowiska. Celem głównym Strategii jest zapewnienie wysokiej jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń z uwzględnieniem ochrony środowiska oraz stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju nowoczesnego sektora energetycznego, zdolnego zapewnić Polsce bezpieczeństwo energetyczne oraz konkurencyjną i efektywną energetycznie gospodarkę. Cele szczegółowe zawierają: zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska, zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię, poprawę stanu środowiska. Strategia określa kierunki działań obejmujące poprawę m. in. następujących wskaźników: zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności, efektywności energetycznej, udziału energii ze źródeł odnawialnych, poprawy jakości wód, odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków, poziomu recyklingu i ponownego użycia niektórych odpadów, stopienia redukcji odpadów komunalnych, technologii środowiskowych.

Polityka Energetyczna Polski do 2030 r. Ministerstwo Gospodarki, listopad 2009 r.⁵⁵ Ponieważ od przyjęcia Polityki w 2009 r. zaszły poważne zmiany w polityce UE oraz w międzyczasie przyjęta została Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko oraz podjęto pracę nad przygotowaniem nowej polityki energetycznej, dokumentu tego nie analizowano.

Założenia Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej⁵⁶, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska, Warszawa sierpień 2011 r. [ZNPRGN]. Celem głównym jest: *rozwój gospodarki niskoemisyjnej przy zapewnieniu zrównoważonego rozwoju kraju, cele szczegółowe dotyczą: rozwoju niskoemisyjnych źródeł energii, poprawy efektywności energetycznej, poprawy efektywności gospodarowania surowcami i materiałami, rozwoju i wykorzystania technologii niskoemisyjnych, zapobiegania powstawaniu oraz poprawy efektywności gospodarowania odpadami, promocji nowych wzorców konsumpcji. Narodowy Program będzie elementem dostosowania gospodarki do wyzwań globalnych i w ramach UE odnośnie przeciwdziałania zmianom klimatu, wykorzystując szanse rozwojowe.*

Krajowy Plan działań w zakresie energii ze źródeł odnawialnych⁵⁷. Określa ogólny cel krajowy w zakresie udziału energii z OZE w ostatecznym zużyciu energii brutto w 2020 r. na 15%. Przewidywana wielkość energii z OZE odpowiadająca celowi na 2020 r. – 10 380,5 ktoe.

Drugi Krajowy Plan Działań Dotyczący Efektywności Energetycznej⁵⁸. Określa krajowy cel w zakresie oszczędności gospodarowania energią: uzyskanie do 2016 roku oszczędności energii finalnej w ilości nie mniejszej niż 9% średniego krajowego zużycia tej energii w ciągu roku – 53,5 TWh.

Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020)⁵⁹. Celem głównym dokumentu jest: zapewnienie zrównoważonego rozwoju oraz efektywnego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa w warunkach zmian klimatu. Cele szczegółowe to: zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i dobrego stanu środowiska, skuteczna adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich, rozwój transportu w warunkach zmian klimatu, zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionalnego i lokalnego z uwzględnieniem zmian klimatu, stymulowanie innowacji sprzyjających adaptacji do zmian klimatu, kształtowanie postaw społecznych sprzyjających adaptacji do zmian klimatu.

Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2014 (załącznik do uchwały nr 217 RM z dnia 24.12.2010 r.)⁶⁰. Celem dalekosiężnym jest dojście do systemu gospodarki odpadami zgodnego z zasadą zrównoważonego rozwoju, w którym w pełni realizowane są zasady gospodarki odpadami, a w szczególności zasada postępowania z odpadami zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami, czyli po pierwsze zapobieganie powstawaniu odpadów, a następnie przygotowanie do ponownego użycia, recykling, inne

⁵⁴ <http://bip.mg.gov.pl/files/upload/21165/SBEIS.pdf>

⁵⁵ <http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Energetyka/Polityka+energetyczna>

⁵⁶ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/10460/NPRGN.pdf>

⁵⁷ http://www.mg.gov.pl/files/upload/12326/KPD_RM.pdf

⁵⁸ http://bip.mg.gov.pl/files/upload/15923/Drugi%20Krajowy%20Plan%20PL%20_Ver0.4%20final%202.04.2012_FIN.pdf

⁵⁹ http://www.mos.gov.pl/g2/big/2013_03/e436258f57966ff3703b84123f642e81.pdf

⁶⁰ <http://dokumenty.rcl.gov.pl/M2010101118301.pdf>

metody odzysku (czyli wykorzystanie odpadów), unieszkodliwienie, w tym ich składowanie. Cele główne to: utrzymanie tendencji oddzielenia wzrostu ilości wytwarzanych odpadów od wzrostu gospodarczego, zwiększenie udziału odzysku, zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów, utworzenie i uruchomienie bazy danych o produktach, opakowaniach i gospodarce odpadami (BDO).

IV Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych – AKPOŚK 2013, (projekt roboczy) Ministerstwo Środowiska, KZGW, 2013⁶¹. Cel główny to realizacja systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków na terenach o skoncentrowanej zabudowie.

W Traktacie Akcesyjnym przewidziano niepełne stosowanie przepisów prawnych UE w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych do 31.12.2015 r. zgodnie z celami pośrednimi:

- do 31.12.2005 r. zgodność z dyrektywą powinna być osiągnięta dla 674 aglomeracji, co stanowi 69% całkowitego ładunku ścieków ulegających biodegradacji,
- do 31.12.2010 r. zgodność z dyrektywą powinna być osiągnięta dla 1069 aglomeracji, co stanowi 86% całkowitego ładunku ścieków ulegających biodegradacji,
- do 31.12.2013 r. zgodność dyrektywy powinna być osiągnięta w 1165 aglomeracjach, co stanowi 91% całkowitego ładunku zanieczyszczeń ulegających biodegradacji.

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 r.)⁶². Cele strategiczne: stworzenie zintegrowanego systemu transportowego i warunków dla sprawnego funkcjonowania rynków transportowych i rozwoju efektywnych systemów przewozowych.

Cele szczegółowe: stworzenie nowoczesnej, spójnej infrastruktury transportowej, poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym, bezpieczeństwo i niezawodność, ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko, zbudowanie racjonalnego modelu finansowania inwestycji infrastrukturalnych.

Podsumowanie

Z analizy strategicznych dokumentów krajów objętych Programem można wyciągnąć następujące wnioski:

- stwierdza się, że PGN wspiera realizację celów analizowanych dokumentów na poziomie krajowym,
- z uwagi na swój charakter PGN nie odnosi się on do wszystkich szczegółowych zagadnień przedstawianych w krajowych dokumentach strategicznych. Program wspiera realizację wybranych, kluczowych zadań istotnych dla ograniczenia emisji gazów cieplarnianych oraz jednocześnie ochrony środowiska,
- nie zidentyfikowano obszarów sprzecznych z celami analizowanych dokumentów strategicznych.

1.4.3. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi województwa dolnośląskiego

---

Celem analizy jest przedstawienie podstawowych dokumentów strategicznych województwa dolnośląskiego oraz ocena zgodności z nimi PGN Aglomeracji Wałbrzyskiej. Analiza objęła następujące dokumenty:

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 (uchwalona 28.02.2013 r.)⁶³. Strategia zakłada realizację wizji według której Dolny Śląsk w 2020 będzie zintegrowaną wspólnotą regionalną, regionem konkurencyjnym, spójnym, otwartym i dynamicznym. Celem ma być nowoczesna gospodarka i wysoka jakość życia w atrakcyjnym środowisku. Dolny Śląsk ma być regionem koncentracji innowacyjnych podmiotów produkcyjnych i usługowych współpracujących z rozwiniętym sektorem badawczym oraz intensywnego rozwoju nowoczesnej turystyki opartej o współpracę międzyregionalną i transgraniczną, tworzących razem atrakcyjne miejsca do życia mieszkańców o coraz wyższych kwalifikacjach i rozwiniętej kulturze obywatelskiej.

⁶¹ <http://www.kzgw.gov.pl/pl/Krajowy-program-oczyszczania-sciekow-komunalnych.html>

⁶² <http://www.transport.gov.pl/files/0/1795904/130122SRTnaRM.pdf>

⁶³ <http://www.umwd.dolnyslask.pl/rozwoj/aktualizacja-strategii-rozwoju-wojewodztwa-dolnoslaskiego/>

W ramach Strategii realizowane będą następujące cele:

- rozwój gospodarki opartej na wiedzy,
- zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej,
- wzrost konkurencyjności z przedsiębiorstw,
- ochrona środowiska naturalnego. Efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa bezpieczeństwa,
- zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno-informacyjnych,
- wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników,
- włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia,
- podniesienie poziomu edukacji. Kształcenie ustawiczne.

Biorąc pod uwagę specyfikę poszczególnych obszarów Strategia przewiduje działania w kierunku integracji poszczególnych regionów oraz dostosowane do tego obszary interwencji, obejmujące między innymi. Aglomerację Wałbrzyską.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Strategii mają uwzględniać cele środowiskowe przyjęte w dokumentach krajowych oraz minimalizować negatywne oddziaływania na środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem integralności sieci Natura 2000.

Wśród priorytetów znajdują się m. in. działania na rzecz energooszczędnych rozwiązań, zmniejszenia niskiej emisji, niskoemisyjnych form transportu i inne.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020 (przyjęty 27.03.2014 r.)⁶⁴ Plan określa podstawowe uwarunkowania dla rozwoju województwa dolnośląskiego w poszczególnych dziedzinach: społecznych, gospodarczych i środowiskowych z punktu widzenia zharmonizowanej gospodarki przestrzennej, biorąc pod uwagę wymienioną wyżej Strategię Rozwoju Województwa Dolnośląskiego. Wskazuje też na obszary problemowe oraz przedstawia wizję rozwoju województwa w długookresowej perspektywie.

Projekt Wojewódzkiego Programu Ochrony Środowiska na lata 2014-2017 z perspektywą do 2021 r. (18.07.2014 r.). Projekt stanowi aktualizację Programu Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015. W Programie uznano jako najpilniejsze do rozwiązania problemy w zakresie:

- gospodarki wodnej: zanieczyszczenia punktowe, zbyt małą retencję, za małe środki na ochronę przed powodzią i suszami i niedokończoną budowę zintegrowanego systemu alarmowego,
- odnawialnych źródeł energii: wzrost deficytu energii, użycie nieodnawialnych źródeł energii, małe wykorzystanie OZE,
- ochrony przed hałasem: wzrost natężenia hałasu,
- gospodarki odpadami: brak zintegrowanego zarządzania odpadami, duże masy odpadów odprowadzane na składowiska, niskie poziomy recyklingu i ponownego użycia,
- powietrza: przekroczenia poziomów dopuszczalnych zanieczyszczeń pyłem (PM_{2,5} i PM₁₀), B(a)P i arsenu, a także ozonu, małą liczbę realizowanych PONE.

Program przewiduje działania priorytetowe z zakresu: planowania przestrzennego, systemu transportowego, przemysłu i energetyki, budownictwa i gospodarki komunalnej, rolnictwa, turystyki i rekreacji, aktywizacji rynku do działań pro środowiskowych, poprawy jakości powietrza, wykorzystania odnawialnych źródeł energii, poprawy jakości wód, racjonalizacji gospodarki odpadami, ochrony powierzchni ziemi, ochrony przed hałasem, ochrony przed promieniowaniem elektromagnetycznym, racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi, racjonalnego gospodarowania zasobami geologicznymi, efektywnego wykorzystania energii, ochrony zasobów przyrodniczych, ochrony i zwiększania zasobów leśnych, edukacji ekologicznej, poprawy bezpieczeństwa ekologicznego, ochrony przed powodzią i suszą, ochrony przeciwpożarowej i zwiększenia bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych.

⁶⁴ http://www.irt.wroc.pl/images/foto-serwis-irt/spoleczenstwo/uchwala_o_PZPWD/PZPWD_27.03.2014.pdf

Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012 (uchwalony 27.06.2012 r.). Celem Planu jest wprowadzenie nowego, zgodnego z założeniami ustawy z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 152 poz. 897 z późn. zm.) systemu gospodarki odpadami komunalnymi w województwie w tym uporządkowanie działania systemu.

Celem nadrzędnym jest stworzenie systemu gospodarki odpadami zgodnego z zasadą zrównoważonego rozwoju i opartego na hierarchii sposobów postępowania z odpadami. Plan nakreśla cele szczegółowe i kierunki działań w zakresie:

- utrzymania poziomu prognozowanych ilości wytwarzanych odpadów, pomimo wzrostu gospodarczego kraju wyrażonego za pomocą PKB,
- zwiększenia udziału odzysku, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska,
- zmniejszenia ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów,
- wyeliminowania praktyki nielegalnego składowania odpadów,
- zmniejszenia liczby czynnych składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne
- zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów komunalnych.

Programy ochrony powietrza. Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął 12 lutego 2014 r. Program Ochrony Powietrza dla Województwa Dolnośląskiego⁶⁵. W jego ramach Aglomeracji Wałbrzyskiej dotyczą projekty: Programu ochrony powietrza – aktualizacja dla strefy – strefa dolnośląska oraz Programu ochrony powietrza – aktualizacja dla strefy – Gmina Wałbrzych.

Programu Ochrony Powietrza – aktualizacja dla strefy – strefa dolnośląska. Program pokrywa cały obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej z wyjątkiem Gminy Wałbrzych, która stanowi osobną strefę. Program opracowany został w związku z przekroczeniami poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomów docelowych benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu w 2011 r. Głównym celem Programu jest poprawa jakości powietrza do poziomów dopuszczalnych i docelowych. Program przewiduje realizację następujących działań:

- obniżenie emisji z ogrzewania indywidualnego,
- podłączenie do sieci ciepłej,
- wzrost efektywności energetycznej miast i gminmodernizacja i remonty dróg powiatowych i gminnych w sieci kompleksowej TEN-T, w tym inwestycje na rzecz poprawy bezpieczeństwa i przepustowości ruchu na tych drogach (ITS),
- czyszczenie ulic,
- rozwój zintegrowanego systemu kierowania ruchem ulicznym,
- ograniczenie użytkowania samochodów osobowych w śródmieściu i ujednolicenia zasad ich parkowania (system Park&Ride)stosowanie przyjaznych środowisku samochodów dostawczych,
- rozwoju form i środków transportu alternatywnego dla podróży samochodem osobowym; w tym zakresie stworzenia zintegrowanego systemu transportu miejskiego oraz nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego,
- zwiększenie atrakcyjności komunikacji zbiorowej poprzez: odpowiednią politykę cenową, reformowanie systemu taryfowego w stronę preferencji dla biletów okresowych, poprawę warunków ruchu autobusów w celu skrócenia czasu przejazdu na poszczególnych liniach, modernizację przystanków i węzłów przesiadkowych, podnoszenie jakości obsługi pasażerów, wprowadzenie nowoczesnych systemów informowania pasażerów o aktualnych warunkach ruchu, doskonalenie systemu zarządzania i finansowania zadań komunikacji zbiorowej,
- hamowanie dekoncentracji osadnictwa na obszarach, które nie będą mogły być efektywnie obsługiwane przez transport zbiorowy,
- koncentrację miejsc pracy, nauki i usług w obszarach, w których rozwinięta jest komunikacja zbiorowa,
- rezerwowanie terenów na parkingi oraz infrastrukturę dla potrzeb komunikacji zbiorowej,

⁶⁵ <http://edzienniki.duw.pl/duw/ActDetails.aspx?year=2014&poz=985>

- rozwój systemu ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej,
- ograniczenie emisji niezorganizowanej pyłów z kopalni,
- monitoring inwestycji budowlanych pod kątem ograniczenia niezorganizowanej emisji pyłów,
- zwiększanie udziału zieleni w przestrzeni miast,
- zapisy w planach zagospodarowania przestrzeni umożliwiające ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza,
- uwzględnianie w planach urbanistycznych potrzeb ruchu pieszego i rowerowego oraz zapewnienie dogodnych i bezpiecznych dojazdów do przystanków autobusowych, edukacja ekologiczna,
- system prognoz krótkoterminowych stężeń zanieczyszczeń.

Program Ochrony Powietrza – aktualizacja dla strefy – Gmina Wałbrzych. Program opracowany został w związku z przekroczeniem poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 oraz poziomów docelowych benzo(a)pirenu w powietrzu w 2011 r. Program zawiera propozycje działań podobnych jak dla strefy województwa dolnośląskiego, uściślone dla miasta uwzględniając jego specyfikę. Działania te są przedstawione niżej:

- obniżenie emisji z ogrzewania indywidualnego,
- obniżenie emisji z ogrzewania indywidualnego w obiektach użyteczności publicznej i małych zakładach produkcyjnych,
- wzrost efektywności energetycznej miasta,
- zapisy w regulaminie utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Wałbrzych,
- czyszczenie ulic,
- budowa obwodnicy zachodniej miasta,
- modernizacja i remonty dróg,
- rozwój systemu ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej,
- monitoring inwestycji budowlanych pod kątem ograniczenia niezorganizowanej emisji pyłu,
- edukacja ekologiczna,
- zwiększanie udziału zieleni w przestrzeni miasta,
- zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego,
- system prognoz krótkoterminowych stężeń zanieczyszczeń.

Podsumowanie

Analiza ww. dokumentów wykazała zgodność celów PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej z celami dokumentów strategicznych na poziomie województwa. Należy jednak zauważyć, że nie wszystkie cele tych dokumentów o charakterze dużo szerszym niż oceniany Plan mogły być w tym dokumencie uwzględnione.

1.4.4. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi Aglomeracji Wałbrzyskiej

Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020 (5 września 2013 r.)⁶⁶. Strategia jest dokumentem definiującym najważniejsze przedsięwzięcia społeczne, gospodarcze i środowiskowe, w tym zawiera kierunki alokacji zasobów, które w możliwie najlepszy sposób powinny przyczynić się do realizacji pożądanej wizji rozwoju Aglomeracji.

Podstawą opracowania dokumentu są postanowienia Deklaracji Aglomeracji Wałbrzyskiej⁶⁷ przyjęte 4 kwietnia 2012 r. przez przedstawicieli 14 gmin (Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra, Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice, Świebodzice, Walim, Radków oraz Gminy Wałbrzych), odnoszące się do konieczności opracowania strategicznego dokumentu planistycznego.

W Strategii sformułowano następujące priorytety:

- dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość,

⁶⁶http://www.kamiennagora.pl/files/file/Strategia_WORD_1997-2003_wer_final_5_09_2012.pdf

⁶⁷<http://www.bip.starebogaczowice.ig.pl/file4webcm/6141/Deklaracja>

- aktywna społeczność i atrakcyjne środowisko zamieszkania,
- przyjazna przestrzeń turystyczna,
- sprawna i efektywna infrastruktura,
- nowy wizerunek miejsca,
- trwałe partnerstwo.

W strategii zdefiniowano też przedsięwzięcia strategiczne i wspierające. Zostały one potem przeanalizowane w ramach prac nad Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2014-2020 (czerwiec 2014 r.)⁶⁸. Wspólna Strategia gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej stanowić będzie podstawę do przyznania wsparcia i wdrażania projektów związanych z realizacją Strategii Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej (przedstawionej wyżej, niezbędnych dla rozwoju Aglomeracji, jak też do wnioskowania do Zarządu Województwa Dolnośląskiego o włączenie ZIT do Regionalnego Programu Operacyjnego. Strategia przewiduje wsparcie dla realizacji następujących priorytetów i objętych nimi działań:

- dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość, w tym: tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych, promowanie przedsiębiorczości, wsparcie inwestycyjne dla MŚP,
- atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy, w tym: przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej, poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych, ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej, wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich, obszary przemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej, poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego, inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, poprawa stanu infrastruktury środowiska,
- sprawna i efektywna infrastruktura, w tym: inwestycje w lokalną sieć drogową, rozwój systemu kolejowego, rozwój elektronicznych usług publicznych,
- Priorytet 4. Aktywna społeczność, w tym: pobudzanie aktywności zawodowych, wspieranie dostępu do zatrudnienia, praca na własny rachunek, poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie, równy dostęp do edukacji, kształcenie i szkolenie zawodowe, promowanie włączenia społecznego, aktywna integracja społeczna, ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych, aktywne i zdrowe starzenie się.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza wykazała zgodność celów PGN z dokumentami strategicznymi Aglomeracji Wałbrzyskiej w zakresie transformacji na rzecz gospodarki niskoemisyjnej, podniesienia efektywności energetycznej i ochrony środowiska w tym w zakresie poprawy jakości powietrza.

1.4.5. Analiza zgodności z dokumentami strategicznymi gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej

---

Analizie poddano wybrane, najważniejsze dokumenty strategiczne na poziomie gmin/miast objętych Programem Gospodarki Niskoemisyjnej i wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej (Wałbrzych, Głuszyca, Miasto Kamienna Góra, Miasto Nowa Ruda, Lubawka, Gmina Kamienna Góra, Stare Bogaczowice, Czarny Bór, Jedlina-Zdrój, Walim, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Gmina Nowa Ruda, Mieroszów, Szczawno-Zdrój).

Ze względu na dużą liczbę gmin oraz związaną z tym dużą liczbę dokumentów strategicznych poszczególnych gmin i ich różnorodność, analizę usystematyzowano z punktu widzenia ważności dokumentów strategicznych poszczególnych gmin w następujący sposób:

- strategię rozwoju,
- programy ochrony środowiska,

---

⁶⁸ http://aglomeracja.walbrzyska.pl/public/Dokumenty/STR%20%20ZIT%20AW_06.2014.pdf

- studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe,
- inne ważne dokumenty w tym miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Cele i kierunki działań analizowanych dokumentów przedstawiono w odniesieniu do poszczególnych elementów zakresu PGN tj.: energetyki, budownictwa, transportu, rolnictwa i rybactwa, leśnictwa, przemysłu, handlu i usług, gospodarstw domowych, odpadów, edukacji i dialogu społecznego, administracji publicznej. Przede wszystkim zwrócono uwagę na cele szczegółowe tych dokumentów w zakresie: rozwoju niskoemisyjnych źródeł energii, poprawy efektywności energetycznej, poprawy efektywności gospodarowania surowcami i materiałami oraz rozwoju i wykorzystania technologii niskoemisyjnych.

Z uwagi na dużą liczbę miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o różnym zakresie przestrzennym, a także z uwagi na dynamikę zmian w zakresie opracowywania tego typu dokumentów przyjęto, iż szczegółowej analizie będzie poddane każdorazowo studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP). Studium określa kierunki rozwoju przestrzennego, a jego zapisy muszą być uwzględniane w poszczególnych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Analizy dokumentów strategicznych gmin dokonano wspólnie dla celów PGN. Szczegółowy opis analiz przeprowadzonych dla poszczególnych gmin znajduje się w PGN w częściach dotyczących poszczególnych gmin, natomiast podsumowanie analiz zamieszczono niżej.

Podsumowanie

Analizy dokumentów strategicznych gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej wykazały, że cele i kierunki w nich wytyczone zostały uwzględnione w PGN w zakresie wynikającym z opracowania.

1.5. ANALIZA STANU AKTUALNEGO NA OBSZARZE OBJĘTYM PLANEM

1.5.1. Ocena stanu środowiska

POWIETRZE

Dane europejskie wskazują na zmniejszenie się zanieczyszczenia wody i powietrza w okresie ostatnich 20 lat, m.in. nastąpiło znaczące obniżenie poziomów koncentracji dwutlenku siarki i tlenku węgla w powietrzu, jak również odnotowano niższe stężenia tlenków azotu i pyłów. W związku z wprowadzeniem do użytku benzyny bezołowiowej znacznie zmniejszyło się również stężenie ołowiu.

Aktualna ocena stanu jakości powietrza odnosi się do roku 2013. Ocenę jakości powietrza na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej dokonuje, w ramach monitoringu powietrza, WIOŚ. Ocena jakości powietrza dokonywana jest z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia ludzi oraz ochronę roślin. Kryteria ustanowione w celu ochrony zdrowia, to:

- dopuszczalny poziom substancji w powietrzu dla: SO₂, NO₂, CO, C₆H₆, pyłu zawieszonego PM₁₀ i PM_{2,5} oraz zawartości ołowiu Pb w pyłe zawieszonym PM₁₀,
- poziomy docelowe dla: As, Cd, Ni, B(a)P w pyłe zawieszonym PM₁₀,
- poziomy celów długoterminowych dla ozonu.

Dla celów oceny jakości powietrza pod kątem zawartości SO₂, NO₂, NO_x, CO, C₆H₆, O₃, pyłu PM_{2,5}, pyłu PM₁₀ oraz zawartego w pyłe PM₁₀ ołowiu, arsenu, kadmu, niklu i benzo(a)pirenu województwo dolnośląskie zostało podzielone na 4 strefy. Aglomeracja Wałbrzyska zawiera się w dwóch strefach: Wałbrzych PL0203 i strefa dolnośląska PL 0204.

Rysunek 1-6 Strefy dla celów oceny jakości powietrza w województwie dolnośląskim [źródło: Ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2013 roku, WIOŚ]

Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej zlokalizowanych było 6 stałych punktów pomiarowych ze względu na ochronę ludzi przy: ul. Wysockiego w Wałbrzychu, ul. Srebrna w Nowej Rudzie, ul. Szkolna w Kłodzku, Czerniawa, Rynek w Świdnicy, Dom Zdrojowy w Szczawnie-Zdroju.

Wg raportu WIOŚ w roku 2013 rejestrowane były ponadnormatywne stężenia O_3 dla pomiarów stężeń jednogodzinnych na stacji w Czerniawie; stężenia pyłu PM_{10} dla pomiarów stężeń 24-godzinnych na stacjach przy ul. Wysockiego w Wałbrzychu, ul. Srebrnej w Nowej Rudzie, na Rynku w Świdnicy, przy Domu Zdrojowym w Szczawnie-Zdroju; stężenie uśrednione z prób kilkudniowych dla benzo(a)pirenu na stacjach: przy Domu Zdrojowym w Szczawnie-Zdroju, ul. Srebrnej w Nowej Rudzie i ul. Wysockiego w Wałbrzychu.

Dwutlenek siarki SO_2

W 2013 r. nie wystąpiły przekroczenia poziomów dopuszczalnych i alarmowego określonych dla dwutlenku siarki.

Zanieczyszczenia powietrza NO_2

Dwutlenek azotu powstaje głównie poprzez utlenianie tlenków azotu wydzielanych w trakcie procesów spalania w wysokich temperaturach oraz z emisji bezpośredniej z silników Diesel'a. Głównym źródłem tych zanieczyszczeń są silniki samochodowe oraz elektrownie ciepłownicze. Przekroczenia norm UE (średnia godzinowa $200 \mu\text{g}/\text{m}^3 < 18$ razy i średnia roczna $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$) mają miejsce jedynie w większych miastach na obszarach natężonego ruchu.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej nie stwierdzono ponadnormatywnego średniorocznego stężenia dwutlenku azotu. Na żadnej ze stacji również nie wystąpiły przekroczenia dopuszczalnego i alarmowego poziomu 1-godzinnego.

Tlenek węgla CO

W 2013 r. na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnego poziomu 8-godzinnego tlenku węgla.

Zanieczyszczenie powietrza O₃

Poziom stężenia ozonu w danym okresie i miejscu zależy przede wszystkim od warunków meteorologicznych (natężenie promieniowania słonecznego, temperatura powietrza), a także od stopnia zanieczyszczenia prekursorami ozonu (głównie NO_x, NMLZO), z których ozon powstaje na skutek procesów fotochemicznych. Stopień zanieczyszczenia powietrza ozonem mierzony jest wskaźnikami odnoszącymi stężenia ozonu do różnych skal czasowych. Powszechnie używanym wskaźnikiem jest określana w skali roku ilość przekroczeń wartości 120 µg/m³ przez maksima dzienne ze stężeń 8-godzinnych, przy czym dopuszczalna ilość przekroczeń wynosi 25.

Na stacji w Czerniawce średnio w ciągu ostatnich 3 lat stężenie ozonu przekroczyło wartości 120 µg/m³ 36 razy.

Benzen

Pomiary benzenu w 2013 r. nie wykazały przekroczeń dopuszczalnego poziomu średniorocznego.

Zanieczyszczenie powietrza pyłem PM₁₀ i PM_{2,5}

Od wielu lat najistotniejszym problemem jakości powietrza są, przede wszystkim przekroczenia norm dla pyłu PM₁₀ oraz PM_{2,5}. Przekroczenia te mają miejsce zarówno w odniesieniu do standardu dobowego (np. PM₁₀ – 50 µg/m³ <35 razy), jak i rocznego (PM₁₀ – 40 µg/m³) i dotyczą przede wszystkim obszarów śródmiejskich dużych miast i aglomeracji.

Ponadnormatywne stężenia pyłu zawieszonego są jednym z największych problemów ochrony powietrza w Polsce. W 2013 r. zanotowano przekroczenia dopuszczalnego poziomu średniorocznego na stanowisku pomiarowym przy ul. Srebrnej w Nowej Rudzie: stężenie średnioroczne 47 µg/m³ – 118% normy.

Przyczyną przekroczeń wartości dopuszczalnych oraz wysokiego poziomu pyłu PM₁₀ w sezonie grzewczym na obszarze województwa było wzmożone spalanie paliw do celów grzewczych powodujące zwiększoną emisję zanieczyszczeń do powietrza. Niekorzystne warunki meteorologiczne (niska temperatura powietrza, prędkości wiatru poniżej 1,5 m/s oraz wystąpienie inwersji temperatury) powodowały kumulowanie się zanieczyszczeń w przyziemnej warstwie atmosfery.

W 2013 roku zanotowano przekroczenia dopuszczalnej liczby przekroczeń normy średniodobowej na 4 stanowiskach:

- Nowa Ruda, ul. Srebrna: 121 dni,
- Szczawno-Zdrój, Dom Zdrojowy: 72 dni,
- Świdnica, Rynek: 62 dni,
- Wałbrzych, ul. Wysockiego: 58 dni.

Przekroczenia średniodobowej wartości normatywnej pyłu zawieszonego PM₁₀ występowały głównie w sezonie grzewczym. Najwyższe stężenia rejestrowano w styczniu i pierwszej połowie lutego. W 2013 r. w porównaniu do 2012 r. na części stacji pomiarowych zarejestrowano spadek stężenia średniorocznego.

W 2013 roku zanotowano przekroczenia wartości progowej informowania społeczeństwa o ryzyku wystąpienia poziomu alarmowego (200 µg/m³) na stacji pomiarowej przy ul. Srebrnej w Nowej Rudzie – 1 dzień.

Przekroczeń poziomu alarmowego (300 µg/m³) w 2013 r. nie zanotowano.

Pomiary pyłu zawieszonego PM_{2,5} w 2013 r. wykazały przekroczenie pułapu stężenia ekspozycji w Wałbrzychu.

Wyniki pomiarów pyłu PM_{2,5} wskazują na źródła grzewcze jako główną przyczynę ponadnormatywnego zanieczyszczenia powietrza. Średnie w sezonie grzewczym były średnio ok. dwukrotnie wyższe niż w sezonie pozagrzewczym. Pomiary pyłu PM_{2,5} w 2013 r. w stosunku do roku poprzedniego we wszystkich stacjach pomiarowych wykazały nieznaczny wzrost poziomu stężeń w powietrzu.

Benzo(a)piren

Benzo(a)piren powstaje w trakcie niepełnego spalania różnych paliw. Głównymi jego źródłami są: spalanie odpadów (szczególnie w gospodarstwach domowych), spalanie drewna, transport oraz procesy produkcji stali.

W 2013 r. w odniesieniu do poziomu docelowego określonego dla benzo(a)pirenu odnotowano przekroczenia:

- Nowa Ruda, ul. Srebrna: 13,1 ng/m³ (1310% normy),
- Szczawno-Zdrój, Dom Zdrojowy: 5,7 ng/m³ (570% normy),
- Gmina Wałbrzych, ul. Wysockiego: 5,1 ng/m³ (510% normy).

Podsumowanie

Największym problemem w skali Aglomeracji Wałbrzyskiej pozostaje wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym, zarówno PM₁₀, jak i PM_{2,5} oraz benzo(a)pirenem. Główną przyczyną występowania przekroczeń w okresie zimowym jest emisja z systemów indywidualnego ogrzewania budynków i utrudnione warunki rozprzestrzeniania zanieczyszczeń (szczególnie w kotlinach). Inne przyczyny występowania przekroczeń to m.in. emisja zanieczyszczeń z transportu drogowego oraz niezorganizowana emisja pyłu z dróg i terenów przemysłowych.

Na podstawie klasyfikacji stref województwa dolnośląskiego za rok 2013 stwierdzono potrzebę opracowywania programów ochrony powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi dla stref województwa:

- Gmina Wałbrzych (PM₁₀, benzo(a)piren),
- strefa dolnośląska (PM₁₀, arsen, benzo(a)piren, ozon).

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska, dla stref, w których stwierdzono przekroczenia poziomów dopuszczalnych lub docelowych, powiększonych w stosownych przypadkach o margines tolerancji, choćby jednej substancji, spośród określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie poziomu niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. Nr 47, poz. 281) wymagane jest przygotowanie i zrealizowanie Programu ochrony powietrza.

POP dla województwa dolnośląskiego, w tym dla Gminy Wałbrzych, jest opracowywany przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, ze względu na:

- przekroczenie dopuszczalnej częstości przekraczania poziomu dopuszczalnego 24-godz. stężeń pyłu zawieszonego PM₁₀ w roku kalendarzowym,
- przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w roku kalendarzowym.

Tabela 1-1 *Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz poziomu docelowego B(a)P w strefie Gminy Wałbrzych w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]*

Nr	Kod	Lokalizacja obszaru	Charakter	Emisja łączna w obszarze [Mg/rok]	Powierzchnia obszaru przekroczeń [km ²] / liczba ludności / wartość z obliczeń [µg/m ³] / wartość z pomiaru [µg/m ³]
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu PM ₁₀ 24h					
1	Ds11mWaPM10d01	Gmina Wałbrzych	Miejski	894	22,1 / 71,3 tys. / 114 / -
2	Ds11mWaPM10d02	Gmina Wałbrzych	Miejski	319	5,4 / 6,2 tys. / 96 / -
3	Ds11mWaPM10d03	Gmina Wałbrzych	Miejski	36	0,2 / 0,3 tys. / 54 / -
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu PM ₁₀ rok					
1	Ds11mWaPM10a01	Gmina Wałbrzych	Miejski	144	0,5 / 5,0 tys. / 45 / -

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Kod	Lokalizacja obszaru	Charakter	Emisja łączna w obszarze [Mg/rok]	Powierzchnia obszaru przekroczeń [km ²]/ liczba ludności / wartość z obliczeń [µg/m ³] / wartość z pomiaru [µg/m ³]
2	Ds11mWaPM10a02	Gmina Wałbrzych	Miejski	45	0,2 / 1,6 tys. / 45 / -
Obszary z przekroczonym poziomem docelowym B(a)P rok					
1	Ds11mWaBaPa01	Gmina Wałbrzych	Miejski	0,139	85,1 / 120 tys. / 7,2 / -

W poniższej tabeli przedstawiono dopuszczalne poziomy stężenia zanieczyszczeń, wyróżnione ze względu na ochronę zdrowia ludzi – do osiągnięcia i utrzymania w strefie, a także dopuszczalną częstość ich przekraczania według Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z dnia 18 września 2012 r. poz. 1031).

Tabela 1-2 Poziomy dopuszczalne substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla Gminy Wałbrzych [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]

Nazwa substancji	Okres uśredniania wyników pomiarów	Poziom dopuszczalny substancji w powietrzu [µg/m ³]	Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym	Termin osiągnięcia poziomów dopuszczalnych
Pył zawieszony PM10	24 godziny	50	35 razy	2005
	rok kalendarzowy	40	-	

Tabela 1-3 Poziomy docelowe substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla Gminy Wałbrzych [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]

Nazwa substancji	Okres uśredniania wyników pomiarów	Poziom dopuszczalny substancji w powietrzu [ng/m ³]	Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym	Termin osiągnięcia poziomów dopuszczalnych
Benzo(a)piren	rok kalendarzowy	1	-	2013

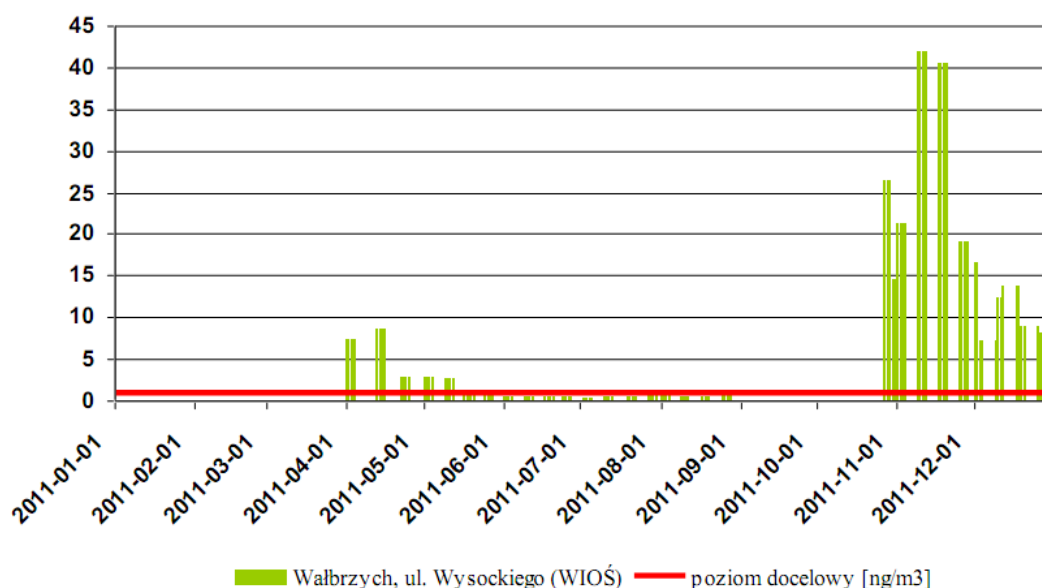
PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-4 Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 oraz poziomu docelowego B(a)P w strefie Gmina Wałbrzych wraz z powodem wystąpienia przekroczeń dolnośląskim [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]

Nr	Kod	Lokalizacja obszaru	Opis	Powód wystąpienia przekroczenia
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu PM10 24h				
1	Ds11mWaPM10d01	Gmina Wałbrzych	Obszar obejmuje obszar Gminy Wałbrzych, o powierzchni 22,1 km ² , zamieszkiwany jest przez 71,3 tys. osób; jest to obszar o charakterze miejskim.	W stężeniach przeważa emisja powierzchniowa, oraz napływ
2	Ds11mWaPM10d02	Gmina Wałbrzych	Obszar obejmuje obszar Gminy Wałbrzych o powierzchni 5,4 km ² , zamieszkiwany jest przez 6,2 tys. osób; jest to obszar o charakterze miejskim.	W stężeniach przeważa emisja powierzchniowa, napływ oraz emisja punktowa
3	Ds11mWaPM10d03	Gmina Wałbrzych	Obszar obejmuje obszar Gminy Wałbrzych o powierzchni 0,2 km ² , zamieszkiwany jest przez 0,3 tys. osób; jest to obszar o charakterze miejskim.	W stężeniach przeważa emisja powierzchniowa oraz napływ, miejscami emisja liniowa
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu PM10 rok				
1	Ds11mWaPM10a01	Gmina Wałbrzych	Obszar obejmuje obszar Gminy Wałbrzych o powierzchni 0,5 km ² , zamieszkiwany jest przez 5,0 tys. osób; jest to obszar o charakterze miejskim.	W stężeniach przeważa emisja powierzchniowa
2	Ds11mWaPM10a02	Gmina Wałbrzych	Obszar obejmuje obszar Gminy Wałbrzych o powierzchni 0,2 km ² , zamieszkiwany jest przez 1,6 tys. osób; jest to obszar o charakterze miejskim.	W stężeniach przeważa emisja powierzchniowa
Obszary z przekroczonym poziomem docelowym B(a)P rok				
1	Ds11mWaBaPa01	Gmina Wałbrzych	Obszar obejmuje prawie cały obszar Gminy Wałbrzych, zajmuje powierzchnię 85,1 km ² , zamieszkiwany jest przez 120tys. osób; jest to obszar o charakterze miejskim.	W stężeniach przeważa emisja powierzchniowa, miejscami z napływem

Rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM10 wyznaczony przez modelowanie wskazuje na występowanie przekroczeń poziomów dopuszczalnych na znacznym obszarze, głównie w centralnej części strefy miasto Wałbrzych. Przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 o okresie uśredniania 24h wynoszą maksymalnie 228%, a przekroczenia poziomu dopuszczalnego dla stężeń średniorocznych maksymalnie o 113%. W stężeniach pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników 24h w strefie miasto Wałbrzych w receptorach przeważa emisja powierzchniowa oraz napływ. W stężeniach pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników w obszarze przekroczeń, obejmującym niewielką część centrum miasta, przeważa emisja powierzchniowa. Poza obszarami przekroczeń, tak dla stężeń średniodobowych, jak i średnich rocznych przeważa napływ spoza strefy.

Przekroczenia poziomu docelowego B(a)P dla stężeń średniorocznych dochodzą maksymalnie do 380%. W stężeniach B(a)P o okresie uśredniania wyników w obszarze przekroczeń przeważa niemal wyłącznie emisja powierzchniowa, a na obrzeżach miasta napływ zanieczyszczenia spoza strefy.

Rysunek 1-7 Roczny przebieg średnich dobowych wartości B(a)P na stanowisku pomiarowym w Wałbrzychu w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]

Analiza przebiegu średnich dobowych stężeń wskazuje, że poziom docelowy (1 ng/m^3 dla stężenia średniego rocznego) benzo(a)pirenu na stanowisku przy ul. Wysockiego w Wałbrzychu, był przekraczany w czwartym kwartale 2011 roku – najwyższe wartości stężeń średnich z doby wystąpiły w listopadzie (wartość ponad 40 ng/m^3). Ponadto w okresie wiosennym (kwiecień-maj) notowano wysokie wartości stężeń średnich dobowych B(a)P. Warunki meteorologiczne są bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na jakość powietrza, decydującym o tempie rozpraszania się zanieczyszczeń. Niekorzystne scenariusze meteorologiczne mogą wpływać na długotrwałe utrzymywanie się substancji na danym terenie i powodować ich wysokie kumulacje. Najmniej korzystne warunki wiążą się z niską temperaturą powietrza, która skutkuje wzmożoną emisją z systemów grzewczych, niską prędkością wiatru uniemożliwiającą dyspersję zanieczyszczeń oraz niskim położeniem warstwy mieszania i stanem stałym równowagi atmosfery, co oznacza stagnację lub niewielki ruch mas powietrza.

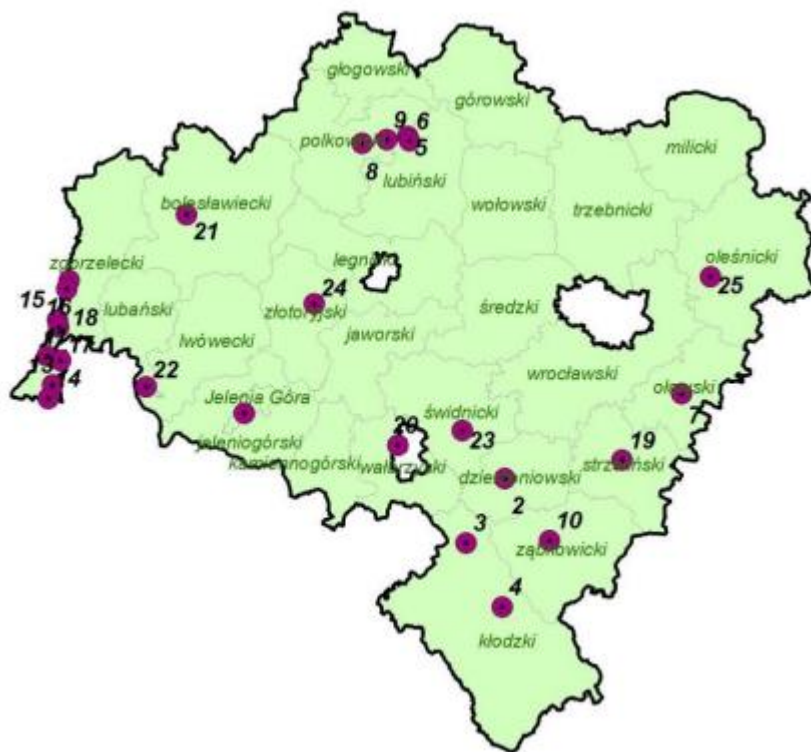
POP dla województwa dolnośląskiego, w tym dla strefy dolnośląskiej jest opracowywany przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego ze względu na:

- przekroczenie dopuszczalnej częstości przekraczania poziomu dopuszczalnego 24-godz. stężeń pyłu zawieszonego PM10 w roku kalendarzowym,
- przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w roku kalendarzowym,
- przekroczenie częstości przekraczania poziomu docelowego stężenia ozonu i przekroczenie poziomu celu długoterminowego ozonu w powietrzu,
- przekroczenie tlenku węgla.

Rysunek 1-8

Strefa dolnośląska [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

Rysunek 1-9

Lokalizacja stanowisk pomiarowych pyłu zawieszonego PM10 w strefie dolnośląskiej w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-5 Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomów docelowych B(a)P i ozonu w strefie dolnośląskiej w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

Nr	Kod	Lokalizacja obszaru	Charakter	Emisja łączna w obszarze [Mg/rok]	Powierzchnia obszaru przekroczeń [km ²] / liczba ludności / wartość z obliczeń [µg/m ³] / wartość z pomiaru [µg/m ³]
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu PM10 24h					
1	Ds11sDsPM10d07	Gmina Świdnica, m. Świdnica	rolniczy i miejski	546,8	12,1 / 33 tys. / 102,6 / 85,9
2	Ds11sDsPM10d21	Gmina Szczawno-Zdrój, m. Szczawno-Zdrój	rolniczy i miejski	163,3	3,8 / 1,5 tys. / 78,4 / 115,4
3	Ds11sDsPM10d26	Gmina Nowa Ruda, m. Nowa Ruda	rolniczy i miejski	83,5	2,5 / 1,5 tys. / 94,3 / 141,3
4	Ds11sDsPM10d36	Gmina Kamienna Góra, m. Kamienna Góra	rolniczy i miejski	166,6	1,3 / 1,5 tys. / 89,2 / -
5	Ds11sDsPM10d40	Gmina Lubawka, m. Lubawka	rolniczy i miejski	58,5	0,6 / 175 / 59,0 / -
6	Ds11sDsPM10d42	Miasto Świebodzice	miejski	132,7	0,3 / 261 / 51,8 / -
Obszary z przekroczonym poziomem docelowym B(a)P rok					
1	Ds11sDsB(a)Pa01	Gminy: Świdnica, Kamienna Góra, Lubawka, Czarny Bór, Stare Bogaczowice, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Jedlina-Zdrój, Szczawno-Zdrój, Głuszycza, Mieroszów, Walim Miasta: Świebodzice, Kamienna Góra, Lubawka	rolniczy i miejski	2,3662	8378,9 / 1186 tys. / 8,59 / 4,97
2	Ds11sDsB(a)Pa02	Gminy: Nowa Ruda, m. Nowa Ruda	rolniczy i miejski	0,1866	556,4 / 82,2 tys. / 8,59 / -
3	Ds11sDsB(a)Pa13	Gmina Mieroszów, m. Mieroszów	rolniczy i miejski	0,0115	14,8 / 3,7 tys. / 1,78 / -
4	Ds11sDsB(a)Pa28	Gminy: Kamienna Góra, Lubawka	rolniczy	0,0045	8,5 / 389 / 2,07 / -
5	Ds11sDsB(a)Pa33	Gmina Walim	rolniczy	0,0041	5,5 / 384 / 1,67 / -
6	Ds11sDsB(a)Pa43	Nowa Ruda	miejski	0,0065	3,7 / 304 / 1,26 / -
7	Ds11sDsB(a)Pa55	Walim	rolniczy	0,0005	2,0 / 139 / 1,1 / -
8	Ds11sDsB(a)Pa64	Stare Bogaczowice	rolniczy	0,0015	1,3 / 61 / 1,35 / -

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Kod	Lokalizacja obszaru	Charakter	Emisja łączna w obszarze [Mg/rok]	Powierzchnia obszaru przekroczeń [km ²] / liczba ludności / wartość z obliczeń [µg/m ³] / wartość z pomiaru [µg/m ³]
9	Ds11sDsB(a)Pa68	Lubawka	miejski	0,0002	1,1 / 50 / 1,02 / -
Obszary z przekroczonym poziomem docelowym ozonu 8h					
1	Ds11sDsO38h01	Cała strefa dolnośląska	rolniczy i miejski	-	19,5 tys. / 2,062 mln /

W poniższej tabeli przedstawiono dopuszczalne poziomy stężenia zanieczyszczeń, wyróżnione ze względu na ochronę zdrowia ludzi – do osiągnięcia i utrzymania w strefie, a także dopuszczalną częstość ich przekraczania, według Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. z dnia 18 września 2012 r. poz. 1031).

Tabela 1-6 Poziomy dopuszczalne substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla strefy dolnośląskiej [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

Nazwa substancji	Okres uśredniania wyników pomiarów	Poziom dopuszczalny substancji w powietrzu [µg/m ³]	Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym	Termin osiągnięcia poziomów dopuszczalnych
Pył zawieszony PM10	24 godziny	50	35 razy	2005
	rok kalendarzowy	40	-	
Tlenek węgla	8 godzin	10 000	-	2005
Ozon	8 godzin	120	25 dni	2010

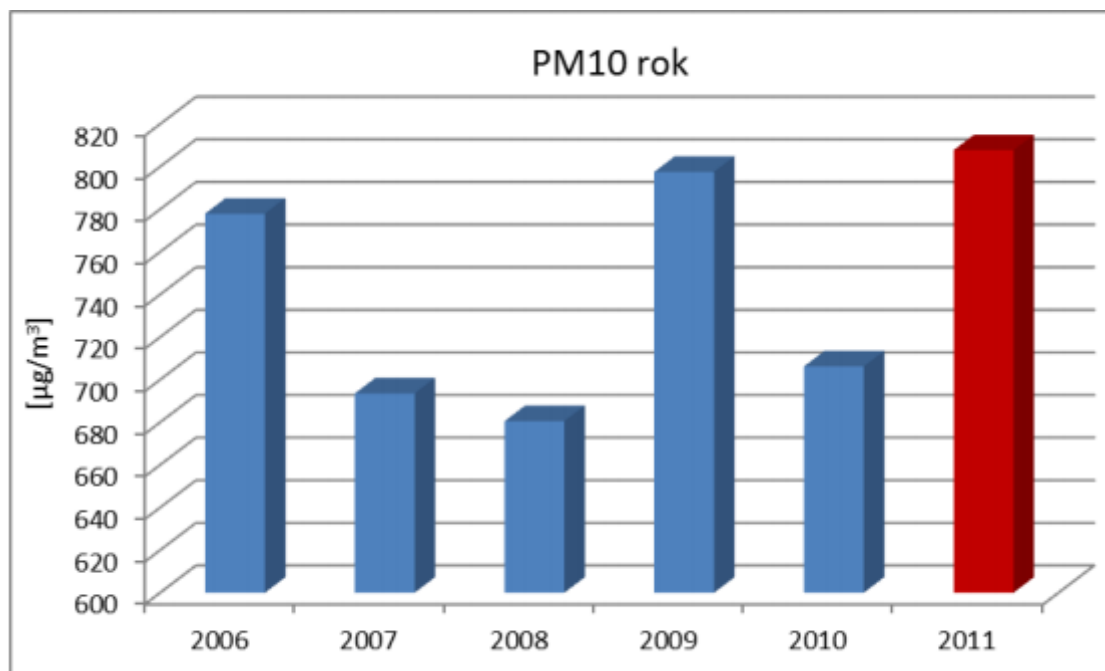
W 2011 roku na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 47 poz.281) obowiązywał poziom dopuszczalny tlenku węgla dla uzdrowisk – 5 000 µg/m³, stąd WIOŚ strefę dolnośląską zakwalifikował do klasy C, dla tej substancji. Ww. Rozporządzenie straciło moc, natomiast w nowym Rozporządzeniu z 2012 r. nie występuje już taki podział, w związku z tym obowiązuje tylko jeden poziom dla CO – 10 000 µg/m³.

Tabela 1-7 Poziomy docelowe substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla strefy dolnośląskiej [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

Nazwa substancji	Okres uśredniania wyników pomiarów	Poziom dopuszczalny substancji w powietrzu [ng/m ³]	Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym	Termin osiągnięcia poziomów dopuszczalnych
Benzo(a)piren	rok kalendarzowy	1	-	2013

Tabela 1-8 Poziom celu długoterminowego dla ozonu [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

Nazwa substancji	Okres uśredniania wyników pomiarów	Poziom dopuszczalny substancji w powietrzu [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym	Termin osiągnięcia poziomów dopuszczalnych
Ozon	8 godzin	120	25 dni	2020

Rysunek 1-10 Stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM10 w strefie dolnośląskiej w latach 2006-2011 [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]

KLIMAT

W Europie i na świecie coraz bardziej odczuwalne stają się skutki zmian klimatu. Średnia roczna temperatura na świecie, która obecnie wynosi ok. 0,8°C powyżej poziomu sprzed epoki przemysłowej, w dalszym ciągu rośnie⁶⁹. Zmieniają się naturalne procesy i struktury opadów, lodowce topnieją, podnosi się poziom morza. W celu uniknięcia najpoważniejszych zagrożeń związanych ze zmianą klimatu, a zwłaszcza nieodwracalnych skutków na wielką skalę, jak uzgodniono w ramach Konwencji Klimatycznej, globalne ocieplenie powinno zostać ograniczone do maksymalnie 2°C powyżej poziomu sprzed epoki przemysłowej. W ciągu ostatniej dekady (2002-2011) temperatura powierzchni gruntów w Europie wynosiła średnio 1,3°C powyżej poziomu sprzed epoki przemysłowej, co oznacza, że wzrost temperatury w Europie przebiega szybciej w porównaniu ze średnią światową. Odnotowano większą częstotliwość niektórych ekstremalnych zjawisk pogodowych i częstsze fale upałów, pożary lasów i susze. W przyszłości przewiduje się większe opady atmosferyczne (w tym nawalne opady deszczu) i powodzie oraz większe ryzyko występowania sztormów i erozji. Większa liczba takich zjawisk doprowadzi prawdopodobnie do zwiększenia skali klęsk żywiołowych, co z kolei spowoduje znaczące straty gospodarcze i problemy związane ze zdrowiem publicznym; wzrośnie także liczba ofiar śmiertelnych.

⁶⁹ Raport EEA nr 12/2012. *Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2012*, (<http://www.eea.europa.eu/publications/climate-impacts-and-vulnerability-2012>)

W Polsce, jak przedstawiono w *Raporcie Stan Środowiska w Polsce*⁷⁰ również jest obserwowany wzrost temperatury. Trend wzrostowy średniej rocznej temperatury jest widoczny zarówno na stacjach meteorologicznych położonych na obrzeżach miast, jak i tych usytuowanych w obszarach ograniczonych wpływów antropogenicznych, jak np. na Śnieżce, gdzie wzrost ten wyniósł 0,6°C/100 lat. Podobnie wzrost średniej rocznej temperatury zanotowano na stacjach położonych nad Bałtykiem.

W ramach prac nad Strategicznym planem adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030⁷¹ sprecyzowano możliwe szkody powodowane przez zjawiska pogodowe dla najbardziej wrażliwych sektorów.

Tabela 1-9 Zjawiska pogodowe i klimatyczne powodujące szkody społeczne oraz w gospodarce [źródło: Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, za E. Siwiec (IOŚ- PIB)]

Sektor	Rolnictwo, różnorodność biologiczna, zasoby wodne	Leśnictwo	Zdrowie, społeczność lokalna	Infrastruktura
Zjawisko powodujące szkody	<ul style="list-style-type: none"> • powódź • huragan • piorun (wyładowania atmosferyczne) • susza • ujemne skutki przezimowania • przymrozki wiosenne • deszcz nawalny (powodujący podtopienia, obsunięcia ziemi) • grad 	<ul style="list-style-type: none"> • powódź • silne wiatry (huragan, trąba powietrzna) • susza • podtopienia i osunięcia gruntu (spowodowane deszczem nawalnym) • okiść, intensywne opady śniegu • piorun (wyładowania atmosferyczne) 	<ul style="list-style-type: none"> • fale upału • fale zimna • zdarzenia ekstremalne powodujące szkody psychospołeczne (powódź, silne wiatry, gradobicie) 	<ul style="list-style-type: none"> • powódź • podtopienia • huragan • piorun (wyładowania atmosferyczne) • gradobicie

Do wymienionych w tabeli skutków można dodać jeszcze dodatkowe zanieczyszczenie ozonem troposferycznym powstałym na skutek fal upałów i zanieczyszczeń powietrza oraz znaczących jego oddziaływań na zdrowie ludzi i przyrodę, jak też oddziaływania wzrostu temperatury na przetrwanie wielu gatunków.

Wraz ze wzrostem temperatury nasilać się będzie zjawisko eutrofizacji wód śródlądowych i morskich, zwiększać się będą zagrożenia dla życia i zdrowia w wyniku stresów termicznych i wzrostu zanieczyszczeń powietrza (np. ozonem). Wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną w porze letniej. Pogorszone będą warunki chłodzenia elektrowni ciepłych, co powodować może ograniczenia produkcji energii oraz inne zjawiska szczegółowo opisane w *Strategicznym planie adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030*⁷².

Z analizy jednoznacznie wynika, że w perspektywie pokazanego okresu straty spowodowane przez zjawiska pogodowe rosną, a biorąc pod uwagę prognozowane nasilenie tych zjawisk, spowodowane wzrastającą koncentracją gazów cieplarnianych w atmosferze, będą rosły dalej.

Głównym, antropogenicznym, źródłem emisji gazów cieplarnianych w regionie są procesy spalania, głównie węgla kamiennego i brunatnego⁷³.

Biorąc pod uwagę trudności w uzgodnieniu globalnego porozumienia nt. ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i kontynuowany trend wzrostu emisji, nie można liczyć, że w przewidywalnej perspektywie emisja gazów cieplarnianych zostanie tak zredukowana aby zahamować zmiany klimatu. W tej sytuacji do

⁷⁰ Stan Środowiska w Polsce, Sygnały 2011, GIOŚ 2011,

http://www.gios.gov.pl/zalaczniki/artykuly/Sygnały%20calosc_pol2011.pdf

⁷¹ http://www.mos.gov.pl/g2/big/2013_03/e436258f57966ff3703b84123f642e81.pdf

⁷² http://www.mos.gov.pl/g2/big/2013_03/e436258f57966ff3703b84123f642e81.pdf

⁷³ GUS, Ochrona Środowiska 2012 r.

priorytetów, poza ograniczaniem emisji, należy możliwa adaptacja do zmian klimatu. Z punktu widzenia kompleksu spraw klimatycznych do najważniejszych działań, które mogłyby być realizowane w ramach PGN, należy zaliczyć:

- wspieranie wszystkich działań na rzecz adaptacji do zmian klimatu,
- wspieranie rozwoju wykorzystania odnawialnych źródeł energii tak, aby wypełnić zobowiązania w stosunku do dyrektywy 2009/28/WE w sprawie promocji stosowania energii ze źródeł odnawialnych, jak również przekroczenie określonych udziałów w produkcji, które będą miały pozytywny wpływ na zdrowie społeczeństwa poprzez eliminację wysokoemisyjnego spalania węgla,
- wspieranie wszystkich działań na rzecz zwiększenia efektywności energetycznej zarówno po stronie wykorzystania energii, jak i jej produkcji,
- wspieranie działań na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych w celu zahamowania zmian klimatu w skali globalnej.

ODPADY i ZASOBY

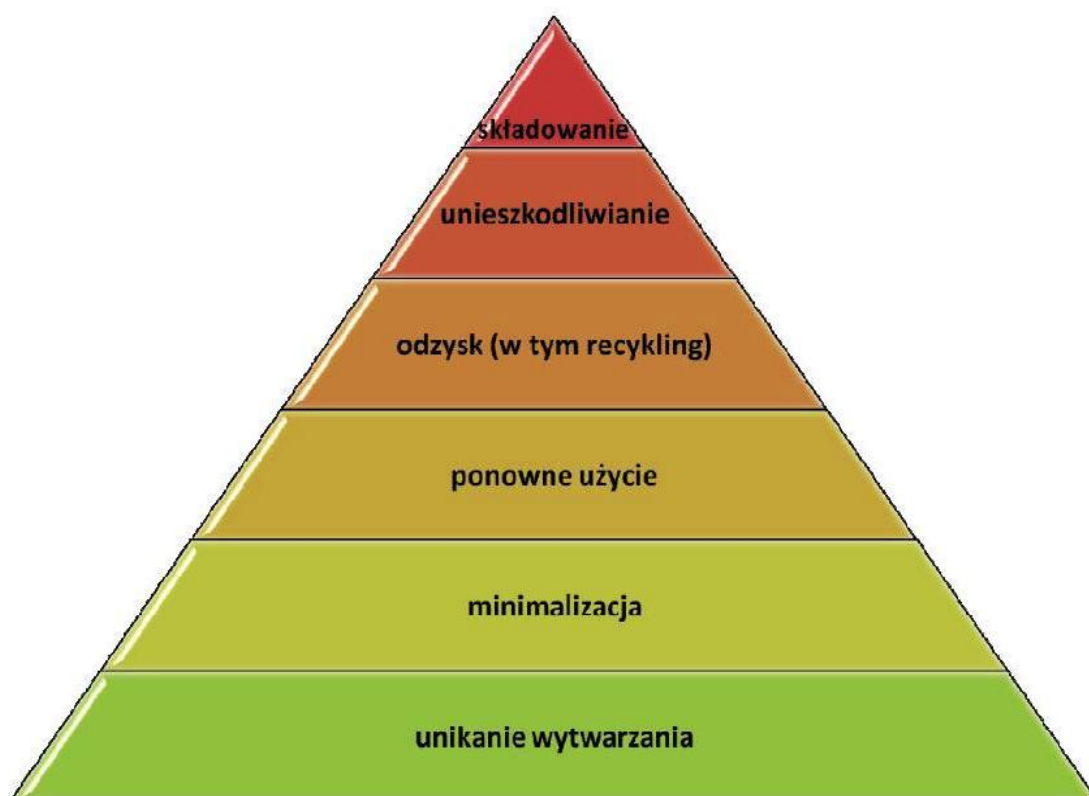
W celu powiązania działań związanych z wykorzystaniem zasobów i odpadów powstały dwie strategie UE: w sprawie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych oraz w sprawie zapobiegania powstawaniu odpadów i recyklingu.

Na przestrzeni ostatnich lat widoczny jest stały wzrost ilości wykorzystywanych zasobów oraz powstających odpadów. Zauważa się proces wyczerpywania zasobów, w związku z czym odpady coraz bardziej zaczynają być traktowane jako źródło surowców. Dlatego też UE podejmuje działania mające na celu „rozłączenie” wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów i wytwarzania odpadów, a także ograniczenia presji na środowisko. Prowadzone są starania mające na celu wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji.

Najistotniejszym celem gospodarki odpadami powinno być oddzielenie powiązania między wzrostem gospodarczym i wytwarzaniem odpadów oraz wykorzystanie odpadów zamiast surowców. Unia Europejska ustanawia ramy prawne, mające na celu kontrolowanie całego cyklu życia odpadów. Podejmowane działania można pogrupować na dwa główne etapy:

- zapobiegania powstawaniu odpadów,
- gospodarowania odpadami.

W gospodarce odpadami powinna być przyjęta następująca hierarchia postępowania:

Rysunek 1-11 Hierarchia postępowania z odpadami [źródło: Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko. Perspektywa do 2020 r., Ministerstwo Gospodarki i Ministerstwo Środowiska w Polsce]

Poniżej przedstawiono główne potrzeby i problemy w zakresie ochrony zasobów i gospodarowania odpadami, które powinny być stosowane na obszarze objętym PGN:

- ograniczanie wykorzystywania zasobów na rzecz wykorzystania odpadów,
- ochrona przed zabudową infrastrukturalną udokumentowanych złóż strategicznych, co umożliwi korzystanie z tych zasobów w przyszłości,
- podniesienie efektywności działań w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów,
- podniesienie wskaźnika selektywnego zbierania odpadów,
- zwiększenie odzysku odpadów przemysłowych,
- podniesienie jakości odpadów poddanych recyklingowi,
- rozwiązanie problemów związanych z zagospodarowaniem wzrastającej ilości osadów ściekowych,
- zmniejszenie ilości odpadów podlegających składowaniu i wyeliminowanie ze składowania odpadów biodegradowalnych.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej zbierane jest rocznie 93 tys. ton odpadów zmieszanych, to ok. 9,6% wszystkich odpadów zbieranych w województwie dolnośląskim. Od 2005 r. ilość zbieranych odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca zmieniła się nieznacznie, tj. spadła z 343 kg do 334 kg na mieszkańca. W latach 2005-2011 w pięciu gminach Aglomeracji zanotowano wzrost ilości zbieranych odpadów, największy wzrost odnotowano w gminach Czarny Bór (122) i Lubawka (121). Największy spadek zbieranych odpadów nastąpił w gminach: Gmina Wiejska Kamienna Góra i Boguszów-Gorce.

W zakresie gospodarki odpadami część z gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej, tj. Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Kamienna Góra, Mieroszów, Stare Bogaczowice posiadały udziały w Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej Sanikom Sp. z o.o. w Lubawce. Sanikom świadczy usługi związane z wywozem śmieci i odpadów, ich unieszkodliwianiem, a w ostatnim okresie realizuje projekt mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

W skład regionalnej instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych wchodzi plac kompostowy, składowisko odpadów oraz sortownia odpadów. Regionalna instalacja do przetwarzania odpadów komunalnych znajduje się również w Ścinawce Dolnej (w budowie instalacja do mechaniczno-biologicznego przekształcania odpadów).

Dodatkowo zgodnie z informacjami zawartymi w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami Województwa Dolnośląskiego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej planowane są następujące inwestycje z zakresu gospodarki odpadami:

- budowa zakładu segregacji stałych odpadów komunalnych w Wałbrzychu,
- budowa linii przygotowania komponentów do produkcji paliwa z odpadów w Wałbrzychu,
- linia kompostowania odpadów zielonych i biodegradowalnych zbieranych selektywnie w Wałbrzychu.

Równocześnie z analizy dokumentu wynika, że budowana sortownia w Nowej Rudzie nie będzie spełniała wymogów stawianych RIPOK. Przewiduje się natomiast funkcjonowanie instalacji zastępczych w Wałbrzychu.

W 2010 roku na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej zebrano 89,8 tys. ton odpadów zmieszanych, tj. 9,7% wszystkich odpadów zebranych w województwie dolnośląskim. Na podstawie informacji statystycznej odnoszącej się do terenu powiatu wałbrzyskiego należy stwierdzić, iż ilość odpadów zebranych selektywnie jest nieduża. W 2010 roku było to zaledwie 3,8 tony, tj. 0,007% zebranych odpadów zmieszanych. Średnio w województwie dolnośląskim wskaźnik ten jest przeszło 70 razy wyższy (0,478%).

Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sanikom Sp. z o.o. odbiera odpady komunalne z następujących gmin: Gmina Kamienna Góra, Miasto Kamienna Góra, Lubawka, Stare Bogaczowice, Czarny Bór, Boguszów-Gorce, Mieroszów.

Tabela 1-10 Ilości odpadów za rok 2013 z terenu poszczególnych gmin [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]

Lp	Gmina	Ilości odebranych zmieszanych odpadów komunalnych kod 20 03 01 [Mg]				
		I kwartał 2013 r.	II kwartał 2013 r.	III kwartał 2013 r.	IV kwartał 2013 r.	Rok 2013
1	Gmina Kamienna Góra	430,53	453,86	338,38	433,36	1656,13
2	Miasto Kamienna Góra	1299,87	1674,98	1411,92	1441,24	5828,01
3	Lubawka	791,60	901,99	698,04	764,48	3156,11
4	Stare Bogaczowice	210,44	187,12	152,95	220,62	771,13
5	Czarny Bór	270,58	295,38	272,70	319,62	1158,28
6	Boguszów-Gorce	1187,08	1238,71	993,34	1149,46	4568,59
7	Mieroszów	545,20	471,44	422,99	482,66	1922,29

Tabela 1-11 Udział zbiórki selektywnej w stosunku do całości zbiórki (odpady surowcowe) [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]

Łączna ilość odebranych odpadów selektywnych (odpady surowcowe) w 2013 (Mg)			
15 01 01	15 01 02	15 01 06 (suche)	15 01 07
259,87	226,17	386,78	857,68

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-12 Ilości odpadów odebranych (Mg) w 2013 r. [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]

Lp.	Gmina /kod odpadu [Mg]	15 01 01	15 01 02	15 01 06	15 01 07
1	Gmina Kamienna Góra	28,79	20,98	-	71,48
2	Miasto Kamienna Góra	62,80	33,18	97,32	126,87
3	Lubawka	35,52	29,20	46,52	89,76
4	Stare Bogaczowice	25,62	18,81	-	78,98
5	Czarny Bór	15,09	13,13	-	39,07
6	Boguszów-Gorce	19,22	19,02	72,16	48,60
7	Mieroszów	25,19	17,50	38,98	64,67

Tabela 1-13 Liczba mieszkańców objętych zbiórką na podstawie udzielonej informacji z gmin [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]

Lp.	Liczba mieszkańców objętych zbiórką - stan na 31.12.2013 r.	
1	Gmina Kamienna Góra	7071
2	Miasto Kamienna Góra	16038
3	Lubawka	9081
4	Stare Bogaczowice	4215
5	Czarny Bór	4827
6	Boguszów-Gorce	15875
7	Mieroszów	7143

Poza działalnością wynikającą z zapisów Ustawy o odpadach (Dz.U. z 2001 r. Nr 62, poz. 628 z póź. zm.), część gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej angażuje się w inicjatywy ekologiczne obejmujące: promocję zachowań proekologicznych wśród dzieci i młodzieży (Czarny Bór, Jedlina-Zdrój, Mieroszów, Gmina Nowa Ruda, Miasto Nowa Ruda, Stare Bogaczowice, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Walim, Wałbrzych), programy termomodernizacji obiektów (Boguszów-Gorce, Kamienna Góra, Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Świebodzice, Wałbrzych), nasadzenia zieleni przy liniowych źródłach zanieczyszczeń (Kamienna Góra), recykling odpadów we współpracy z organizacjami pozarządowymi (Mieroszów).

EMISJA METANU ZE SKŁADOWISK ODPADÓW KOMUNALNYCH

W Polsce składowiska odpadów mają dominujący wpływ na emisję metanu z tzw. źródeł antropogennych. Metan jest drugim po ditlenku węgla gazem odpowiedzialnym za zjawisko cieplarniane. Ilość i jakość gazu wysypiskowego zależą głównie od morfologii i procentowej zawartości części organicznych deponowanych odpadów oraz od ich wilgotności, efektywnego zagęszczania, a także przykrycia izolacyjnego w trakcie eksploatacji składowiska.⁷⁴

W ostatnich latach polityka gospodarowania odpadami skierowana została w stronę odzysku biogazu na składowiskach, jako metoda redukcji emisji metanu. Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dn. 24.03.2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów, wprowadzono w Polsce obowiązek wyposażania składowisk odpadów komunalnych w instalację do odprowadzania i wykorzystania energetycznego gazu składowiskowego lub jego spalania w pochodni.⁷⁵

⁷⁴ Zawieja, I., Wolski, P., Wolny, L.: Pozyskiwanie biogazu z odpadów deponowanych na składowiskach. Proceedings of ECOpole. 2010. Vol. 4, No. 2. 535--539

⁷⁵ Kempa E.S.: Gospodarka odpadami na wysypiskach. Arka Konsorcjum s.c.. Poznań. 1993.

Biogaz to wartościowy nośnik energii. Jak podają dane literaturowe, ze 100 m³ biogazu można wyprodukować około 560÷600 kWh energii elektrycznej. Ze składowiska o powierzchni około 15 ha można uzyskać od 20 do 60 GWh energii w ciągu roku, jeżeli roczna masa składowanych odpadów to około 180 tys. ton. Najczęściej wymiennymi metodami wykorzystania odzyskanego biogazu są:

- spalanie w silnikach gazowych i urządzeniach turbinowych w celu produkcji energii elektrycznej, której nadwyżka może być przekazywana do publicznej sieci elektroenergetycznej; spalanie może być prowadzone z odzyskiem ciepła lub bez,
- spalanie w kotłach w celu uzyskania energii cieplnej.
- wprowadzanie do gazowej sieci miejskiej po uprzednim uzdatnieniu i wzbogaceniu do gazu wysokometanowego,
- spalanie w silnikach pojazdów i maszyn (wymaga uzdatnienia biogazu i modernizacji silnika),
- zastosowanie w przemyśle chemicznym, np. do produkcji metanolu lub wodoru.⁷⁶

Poprzez swoją wielostronność i wielowymiarowość odzysk biogazu ze składowisk odpadów może znacząco przyczynić się zarówno do rozwoju polityki regionalnej kraju, wpływając bezpośrednio na zwiększenie poziomu bezpieczeństwa energetycznego, jak również dotrzymanie wprowadzonych przez Unię Europejską (UE) limitów emisyjnych, dotyczących między innymi wytwarzania gazów cieplarnianych.⁷⁷

1.5.2. Ocena energochłonności i emisyjności oraz analiza stanu i potencjału technicznego ograniczenia zużycia energii i redukcji emisji

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Na przestrzeni lat 2004-2011 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej pozostał w Aglomeracji Wałbrzyskiej na zbliżonym poziomie. Zwiększyła się natomiast dostępność do sieci kanalizacyjnej. Nadal jednak podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtują się poniżej średniej w regionie, nie można również stwierdzić, aby dystans ten uległ zmniejszeniu.

Sytuacja w samej Aglomeracji jest mocno zróżnicowana. Dotyczy to zwłaszcza podziału na miasta i obszary wiejskie. W najmniejszym zakresie dostęp do sieci wodociągowej posiadają mieszkańcy: Lubawki (62,3%), gminy Walim (66,3%). Z danych statystycznych wynika, że na przedstawionym obszarze nie nastąpiła wyraźna zmiana od 2004 r. W Aglomeracji Wałbrzyskiej istnieją także gminy, w których ponad 98% gospodarstw domowych ma dostęp do sieci wodociągowej.

Zaznaczyć należy, że pomimo stosunkowo dobrego średniego pokrycia Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową, infrastruktura ta jest w złym stanie technicznym, co powoduje znaczące ubytki wody oraz prowadzi do pogorszenia jej jakości. Przykładowo sieć wodociągowa, za pomocą której dostarczana jest woda przez Wałbrzyskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji dla mieszkańców Wałbrzycha i gmin ościennych wymaga stałych inwestycji i remontów. Wymagają tego zwłaszcza niektóre odcinki sieci, wybudowane ponad 100 lat temu. Dlatego co roku na wymianę i remonty sieci przedsiębiorstwo wydaje łącznie ponad 5 milionów złotych oraz ponosi dodatkowe koszty związane z pełną analityką jakości wody, zgodną z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. W przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej Aglomeracja Wałbrzyska znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z położenia Aglomeracji i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. W najmniejszym zakresie sieć kanalizacyjna rozwinięta jest na obszarze Głuszycy (1,2% gospodarstw domowych ma dostęp do sieci kanalizacyjnej), Gminy Nowa Ruda (5,5%), w Starych Bogaczowicach (13%), w Czarnym Borze (23,3%) i Mieroszowie (28,7%). Procentowo największy dostęp do sieci kanalizacyjnej posiadają gospodarstwa domowe w najważniejszych miastach: Szczawnie-Zdroju, Kamiennej Górze, Nowej Rudzie, Wałbrzychu i Świebodzicach. Z oczyszczalni ścieków korzysta przeszło 82% mieszkańców gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (średnia dla województwa dolnośląskiego wynosi 77%). Bardzo niski odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków znajduje się w Gminie Nowa Ruda (15,8%). Największy w Mięście Nowa Ruda (100%) oraz Wałbrzychu (100%). W okresie 2000-2010 liczba

⁷⁶ Klimek A., Wysokiński L.: *Poradnik metodyczny w zakresie PRTR dla składowisk odpadów komunalnych*. Warszawa 2010.

⁷⁷ Zawieja, I., Wolski, P., Wolny, L.: *Pozyskiwanie biogazu z odpadów deponowanych na składowiskach*. Proceedings of ECOpole. 2010. Vol. 4, No. 2. 535--539

mieszkańców AW korzystająca z oczyszczalni ścieków wzrosła o 7,7%. Stan techniczny urządzeń oczyszczalni ścieków w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznaje się za dobry za wyjątkiem infrastruktury w Mioszowie.

Potrzeby gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej w zakresie infrastruktury wodociągowej generalnie zaspokojone są w stopniu dużym (95% mieszkańców Aglomeracji korzysta z wodociągów, średnia dla województwa dolnośląskiego: 91,5%). Do gmin o najmniejszym pokryciu siecią wodociągową należą Stare Bogaczowice (59,5%) oraz Walim (66,3%). Stan techniczny infrastruktury wodnej w większości gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej uznaje się za dobry.

Zróżnicowany jest natomiast poziom zaspokojenia potrzeb w dziedzinie infrastruktury kanalizacyjnej. Dobra sytuacja w tym zakresie istnieje w Głuszycy, Jedlinie-Zdroju, Kamiennej Górze, Mioszowie, Mieście Nowa Ruda, Szczawnie-Zdroju, Świebodzicach, Wałbrzychu. Zła natomiast jest w: Boguszowie-Gorcach (w większości gminy funkcjonuje kanalizacja ogólnospławna), Gminie Nowa Ruda (na 15 miejscowości tylko trzy posiadają kanalizację), Starych Bogaczowicach oraz w Walimiu.

Z oczyszczalni ścieków korzysta przeszło 84% mieszkańców gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (dla porównania średnia dla województwa dolnośląskiego wynosi: 77%). Najmniejszy odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków notuje się w Starych Bogaczowicach (6,7%) oraz Gminie Nowa Ruda (15,8%), największy zaś w Mieście Nowa Ruda (100%) oraz Wałbrzychu (100%). W okresie 2000-2010 liczba mieszkańców Aglomeracji korzystająca z oczyszczalni ścieków wzrosła o 11%. Stan techniczny urządzeń kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej uznaje się za dobry. Wyjątkiem jest zły stan techniczny infrastruktury kanalizacyjnej w Mioszowie.

Infrastruktura mieszkaniowa

W latach 2005-2010 zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej jak i we wszystkich gminach ją tworzących nastąpił wzrost zasobów mieszkaniowych. W Aglomeracji Wałbrzyskiej zasoby mieszkaniowe wzrosły z 111 158 do 112 473 (wskaźnik dynamiki 101,2). Jednak wzrost ten następował wolniej niż w całym województwie (105,5). W największym stopniu zasoby mieszkaniowe powiększyły gminy: Gmina Kamienna Góra (104,2), Świebodzice (103,8), Stare Bogaczowice (103,7) i Szczawno-Zdrój (103,5). W najmniejszym stopniu niniejsze zjawisko wystąpiło w Boguszowie-Gorcach (100,2) i w Wałbrzychu (100,4). Relatywnie wolny przyrost zasobów mieszkaniowych w Aglomeracji Wałbrzyskiej prowadzi do sytuacji, w której trzon zasobów mieszkaniowych stanowią mieszkania znajdujące się w budynkach stawianych z wykorzystaniem starych technologii, a to rodzi potrzebę ich modernizacji i dostosowania do obowiązujących standardów. Należy się również spodziewać rosnących kosztów remontów nieruchomości, gdyż będzie postępować ich dekapitalizacja.

Jednocześnie zgodnie z założeniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej znajdują się cenne historycznie i kulturowo układy przestrzenne wymagające ochrony i rewaloryzacji. W myśl przyjętej klasyfikacji są to układy przestrzenne zaliczone do Strefy „B” – częściowej ochrony konserwatorskiej. Niniejszy status posiadają: Boguszów-Gorce, Głuszycy, Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Lubawka, Mioszów, Miasto Nowa Ruda, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Walim i Wałbrzych. Dodatkowo Aglomeracja Wałbrzyska musi zmierzyć się z problemem rewitalizacji obszarów przemysłowych. Znajdują się one w większości gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Najważniejsze tereny objęte lub wymagające rewitalizacji:

- **Boguszów-Gorce** – realizowany jest projekt rewitalizacji Szybu Witold (po KWK Victoria), celem stworzenia centrum kulturalno-kongresowego. W gminie istnieją także inne tereny i obiekty przemysłowe, tj.: hałdy po kopalni węgla (ul. Pułaskiego, ul. Olimpijska), bocznicą kolejową, tereny po kopalni i przeróbce barytu (własność Skarbu Państwa), a także obiekty zlikwidowanego browaru, zakładu odzieżowego oraz hałdy pokopalniane (własność prywatna),
- **Jedlina-Zdrój** – obiekty inżynierii kolejowej, tj. wiadukt, tunel,
- **Miasto Kamienna Góra** – zakłady Kamodex, Len, Floreta; tereny cegielni; wyrobisko po górnictwie odkrywkowym (własność prywatna),

- **Gmina Kamienna Góra** – były zakład przemysłu chemicznego – INCO Veritas Ogorzelec, tereny poprzemysłowe w Leszczyńcu związane z byłym zakładem POLAM (własność Skarbu Państwa),
- **Lubawka** – była filia Zakładów Gambit w Miskowicach (własność prywatna), tereny poprzemysłowe po fabryce mebli (własność prywatna),
- **Mieroszów** – tereny po zakładach włókienniczych (w części zagospodarowane, własność prywatna),
- **Miasto Nowa Ruda** – tereny zabudowane niszczącymi zabudowaniami pokopalnianymi po KWK Nowa Ruda (własność SRK Katowice), obiekty po zakładach jedwabniczych NOWAR (własność prywatna), piece prażalnicze łupków (własność gminy). Obecnie w mieście do celów turystyki postindustrialnej wykorzystywane są obiekty po KWK Nowa Ruda,
- **Gmina Nowa Ruda** – obiekty poprzemysłowe po elektrowni i zakładzie NOWAR w Ludwikowicach Kłodzkich (częściowo własność prywatna, częściowo gminna); osadniki pokopalniane w Woliborzu (własność gminy),
- **Świebodzice** – tereny po fabryce Silena (własność prywatna),
- **Walim** – tereny i obiekty po zakładach przemysłu Iniańskiego (własność prywatna),
- **Wałbrzych** – obecnie na terenach i obiektach po KWK Julia realizowany jest projekt pn.: Park Wielokulturowy Stara Kopalnia. W mieście zlokalizowane są również inne tereny i obiekty pokopalniane (część jest własnością prywatną).

Infrastruktura drogowa i kolejowa

Kluczowy dla sytuacji Aglomeracji Wałbrzyskiej jest rozwój infrastruktury drogowej. Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne, a ich stan oceniany jest jako dostateczny lub zły. Podstawowym mankamentem jest fakt, że są to przeważnie drogi jednojezdniowe, nie wystarczające w czasach wzmożonego rozwoju transportu samochodowego. Drogi te nie gwarantują odpowiedniej przepustowości, a tym samym mogą być barierą rozwoju gospodarki. Wewnętrzny układ komunikacyjny tworzą drogi gminne i powiatowe.

Problemem jest również brak obwodnic m.in. Szczawna-Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy – Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc.

Uzupełnienie sieci dróg stanowi transport kolejowy. Stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można najwyżej za przeciętny. Dotyczy to zarówno obiektów dworcowych, jak i linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka lokomocji. Szans rozwoju kolejnictwa upatrywać można we wzmożonych działaniach związanych z eksploatacją surowców. Przykładem może być działanie firmy Strateg Capital sp. z o.o., która wyremontowała linię kolejową ze Ścinawki Średniej do Tłumaczowa, wraz z bocznicą do zakładu, aby ułatwić transport eksploatowanego tam melafiru. Infrastruktura drogowa i kolejowa wpływa na dostępność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej dla pasażerów komunikacji publicznej. Z dotychczasowych analiz wynika, że dostępność ta oceniana jest jako przeciętna lub dobra (Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszycy, Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Lubawka, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Stare Bogaczowice, Świebodzice, Walim, Wałbrzych). Podstawowym problemem pasażerów korzystających z komunikacji publicznej jest wydłużony czas dojazdu do wybranych miejsc, wynikający z przeciążenia lokalnego układu drogowego, szczególnie w godzinach porannych i popołudniowych szczytów ruchu. Zauważalny jest również brak bezpośredniego połączenia pomiędzy Jedliną-Zdrój a Szczawnem-Zdrój, a także brak nowoczesnego centrum przesiadkowego, zlokalizowanego w centrum Aglomeracji (Wałbrzychu).

Niezadowolająca jest dostępność komunikacji publicznej w Mieroszowie, w Szczawnie-Zdroju oraz w Gminie Kamienna Góra. W pierwszym przypadku gmina pozbawiona jest publicznych środków komunikacji. Przejazdy odbywają się wyłącznie prywatnymi busami w kierunku Wałbrzycha z pominięciem niektórych miejscowości gminy. Brak również połączeń z Gminą Nowa Ruda oraz Kłodzkiem. W przypadku Szczawna-Zdroju, komunikacja publiczna realizowana jest na mocy porozumienia z Miastem Wałbrzych, niemniej niezadowolająca jest częstotliwość kursów autobusowych oraz brak kierunków połączeń pożądaných przez pasażerów (tj. do centrów handlowych oraz Szpitala im. Dra A. Sokołowskiego).

W Gminie Kamienna Góra brak zadawalającej liczby połączeń wynikać może z niewielkiej liczby pasażerów korzystających z tego rodzaju środka transportu.

Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzony jest poprzez następującą sieć dróg krajowych:

- DK 35: Wrocław/A4 – Świdnica – Świebodzice – Wałbrzych – Mieroszów – połączenie z Republiką Czeską: Golińsk-Starostin (ograniczenie przejazdu samochodów do 6 ton),
- DK 5: Kostomłoty/A4 – Strzegom – Kamienna Góra – Lubawka – połączenie z Republiką Czeską: Lubawka-Kralovec (przejazd samochodów osobowych i ciężarowych, na granicy Lubawka – Královec nie mogą przekraczać pojazdy ciężarowe o DMC powyżej 9 ton ze względu na ograniczenie na przygranicznym moście),
- DK 34: Świebodzice – Dobromierz/DK5.

Dodatkowo układ dróg krajowych uzupełniony jest o sieć dróg wojewódzkich, które w Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiegają w następujący sposób:

- DW 367: Kamienna Góra – Czarny Bór – Boguszów-Gorce – Wałbrzych,
- DW 375: Stare Bogaczowice – Szczawno-Zdrój – Wałbrzych,
- DW 376: Czarny Bór – Stare Bogaczowice – Szczawno-Zdrój – Wałbrzych,
- DW 379: Świdnica – Wałbrzych,
- DW 380: Mieroszów – Głuszycza,
- DW 381: Wałbrzych – Jedlina-Zdrój – Głuszycza – Nowa Ruda – Kłodzko (na wysokości Głuszycy Górnej funkcjonuje połączenie z Republiką Czeską – samochody osobowe: Głuszycza Górna – Janovicky)
- DW 383: Jedlina-Zdrój – Walim – Pieszyce – Dzierżoniów,
- DW 385: Nowa Ruda – Tłumaczów – połączenie z Republiką Czeską (Tłumaczów-Otovice, ruch samochodów osobowych).

Większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne (drogi jednojezdniowe). Stan infrastruktury drogowej przez wszystkie gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej oceniany jest jako dostateczny lub zły. Szybkich remontów wymagają nie tylko drogi gminne, ale także powiatowe, wojewódzkie (nr 381, 383, 385, 387, 388) i krajowe (nr 5 i 35). Ponadto, górski charakter determinujący słabą drogową dostępność komunikacyjną powoduje, że czas dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast jak Miasto Nowa Ruda (ok. 40 minut), czy Miasto Kamienna Góra (ok. 30 minut) jest długi pomimo relatywnie niewielkich odległości dzielących je od centrum Wałbrzycha (niskie prędkości przejazdu od 35 do 62 km/h).

Potrzeby rozbudowy infrastruktury drogowej odnoszą się głównie do zewnętrznego skomunikowania gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz budowy obwodnic (między innymi: Boguszowa-Gorce, Czarnego Boru, Głuszycy, gm. Nowa Ruda, Szczawna-Zdroju, Świebodzic) celem odciążenia obszarów centrów miast. Za kluczowy dla rozwoju Aglomeracji uznaje się projekt Drogi Sudeckiej (nr 389) łączącej większość gmin analizowanego obszaru poczynając od Miasta Nowa Ruda, aż po Miasto Kamienna Góra. Równie istotna dla zewnętrznego skomunikowania Aglomeracji Wałbrzyskiej jest lokalizacja postulowanego przebiegu drogi ekspresowej S3, między innymi przez teren Kamiennej Góry, która umożliwiłaby szybkie wyprowadzenie ruchu w kierunku autostrady A4. Obecnie na terenie Aglomeracji dostępne są dwa główne kierunki połączeń w przewozach pasażerskich obejmujące relacje: Wrocław – Wałbrzych – Jelenia Góra oraz Wałbrzych – Kłodzko. W gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej, przez które przebiegają linie kolejowe, stan infrastruktury kolejowej oceniany jest jako przeciętny lub zły. Szczególnie negatywnie oceniane są obiekty dworców, kładki, wiadukty (Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra, Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Świebodzice, Walim, Wałbrzych), które nie stanowią wizytówek miast i negatywnie oddziałują na ich wizerunek. W ostatniej dekadzie PKP wyremontowało zaledwie jeden dworzec kolejowy tj. Dworzec Miasto w Wałbrzychu. Różne są postulaty utrzymania i rozwoju połączeń kolejowych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej. Wskazuje się między innymi na potrzebę: utworzenia Kolei Aglomeracyjnej (Koleje Wałbrzyskie), zapewnienia szynobusów do Czech (w tym do Hradec Kralove), wykorzystania linii kolejowej (Wałbrzych – Kłodzko oraz Kłodzko – Jedlina-Zdrój – Świdnica) do celów turystycznych ze względu na walory widokowe oraz inżynierskie (np. pociągi „retro”), szybszego skomunikowania gm. Nowej Rudy z jej dzielnicą, tj. Słupcem, wykorzystania nieużytkowanych torowisk dla potrzeb utworzenia ścieżek rowerowych (Szczawno-Zdrój), modernizacji

infrastruktury kolejowej w celu skrócenia czasu dojazdu z Wałbrzycha do Wrocławia. Z punktu widzenia pasażera komunikacji publicznej dostępność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej oceniana jest generalnie na poziomie przeciętym lub dobrym (Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Stare Bogaczowice, Świebodzice, Walim, Wałbrzych). Za niezadawalającą uznano dostępność komunikacji publicznej w Mioszowie – gmina nie posiada publicznych środków komunikacji. Przejazdy odbywają się wyłącznie prywatnymi busami, w kierunku Wałbrzycha z pominięciem niektórych miejscowości gminy. Istotnym zagadnieniem jest także brak bezpośrednich połączeń pomiędzy Gminą Nowa Ruda realizowanych przez Republikę Czeską. Głównym problemem pasażerów korzystających z komunikacji publicznej jest wydłużony czas dojazdu do założonych destynacji wynikający z przeciążenia lokalnego układu drogowego w godzinach porannych i popołudniowych szczytów komunikacyjnych. Ze względu na rozwój zrównoważonego transportu miejskiego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej zauważalny jest brak nowoczesnego centrum przesiadkowego, którego funkcja z powodów logistycznych powinna zostać zlokalizowana w centrum Aglomeracji, tj. Wałbrzychu.

Infrastruktura energetyczna, produkcja energii elektrycznej (w tym OZE)

Czynnikiem wpływającym na sytuację społeczno-gospodarczą w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest infrastruktura energetyczna. Jak wynika z danych publikowanych przez Tauron Dystrybucja S.A. (stan na marzec 2013 r.) moc przyłączeniowa poszczególnych powiatów, w skład których wchodzi gminy tworzące Aglomerację Wałbrzyską przedstawia się następująco: kamiennogórski 17 MW, wałbrzyski 42 MW, kłodzki 24 MW, świdnicki 29 MW.

Producentem energii elektrycznej zlokalizowanym na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej jest Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o. Oddział w Świebodzicach. W źródle opartym o kogenerację gazową wyprodukowano w 2013 r. 9 882,4 MWh, z czego większość sprzedawana jest na Towarowej Giełdzie Energii.

Dodatkowo kluczowym problemem, zwłaszcza w kontekście polityki Unii Europejskiej, jest wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE). Na podstawie Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim stwierdzić można, że OZE wykorzystywane są w powiatach: kamiennogórskim (Miasto Kamienna Góra, Gmina Kamienna Góra, Lubawka) i wałbrzyskim (Wałbrzych). W Kamiennej Górze wykorzystuje się energię słoneczną z kolektorów słonecznych zainstalowanych na budynkach jedno i wielorodzinnych. Podobnie sytuacja przedstawiała się w Wałbrzychu. Natomiast w Gminie Kamienna Góra i w Lubawce wykorzystywana jest energia wodna pochodząca z elektrowni wodnej na rzece Bóbr przy zbiorniku Bukówka (moc 80 kW) oraz z hydroelektrowni Janiszów (2x75 kW). Rozwój OZE postępuje relatywnie wolno w Aglomeracji Wałbrzyskiej z uwagi na liczne obszary chronione ze względu na ich wartość środowiskową i kulturową.

System gazowniczy

Największą ilościowo grupą odbiorców gazu ziemnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej są gospodarstwa domowe. Patrząc pod względem zużycia paliwa największy udział posiada sektor przemysłowy i wynosi on 66% łącznego zużycia gazu, drugi z kolei sektor gospodarstw domowych - 32%.

Poniższe tabele prezentują: liczbę odbiorców gazu oraz zużycie gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Tabela 1-14 Liczba odbiorców gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: PSG Sp. z o.o.]

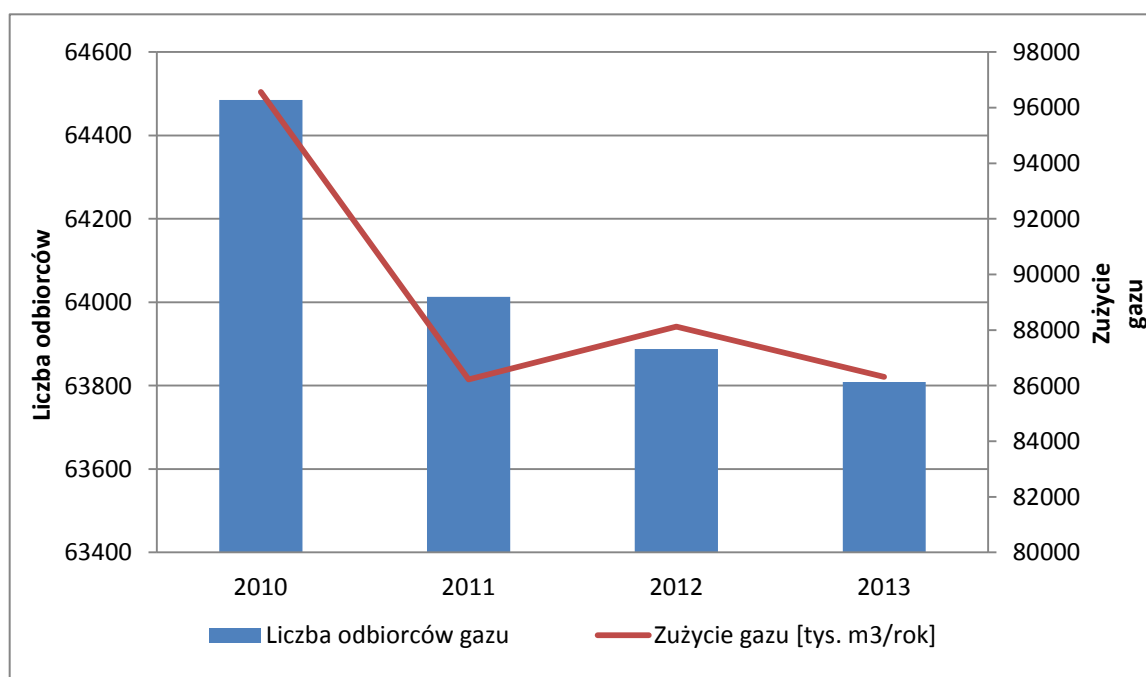
Rok	Liczba odbiorców gazu				
	Ogółem	Gospodarstwa domowe		Przemysł	Inni
		Ogółem	w tym: ogrzewający mieszkanie		
2010	64485	63787	28384	363	209

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

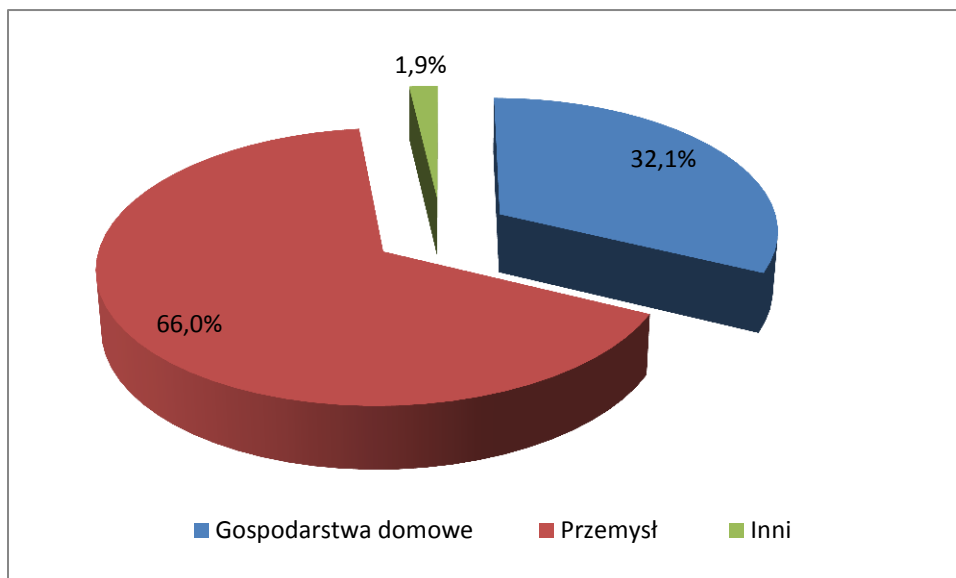
Rok	Liczba odbiorców gazu				
	Ogółem	Gospodarstwa domowe		Przemysł	Inni
		Ogółem	w tym: ogrzewający mieszkanie		
2011	64013	63298	28160	394	194
2012	63888	63151	28554	402	201
2013	63809	63043	28780	418	205

Tabela 1-15 Zużycie gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: PSG Sp. z o.o.]

Rok	Zużycie gazu [tys. m ³ /rok]				
	Ogółem	Gospodarstwa domowe		Przemysł	Inni
		Ogółem	w tym: ogrzewający mieszkanie		
2010	96561,7	30108,9	15003,9	64536,7	1919,4
2011	86225,9	26965,9	13249,8	57642,7	1621,7
2012	88128,3	27812,9	15013,3	58702	1617,6
2013	86318,8	27745,2	15158,8	56969,8	1608

Rysunek 1-12 Zużycie gazu u odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

Rysunek 1-13 Struktura zużycia gazu w poszczególnych sektorach dla roku 2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

System elektroenergetyczny

Elektroenergetyczna sieć przesyłowa

Zgodnie z informacjami uzyskanymi z Polskich Sieci Elektroenergetycznych SA na terenie gmin: Jedlina-Zdrój, Walim, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Mieroszów, Miasto Kamienna Góra, Lubawka i Głuszycza nie ma i nie przewiduje się nowych obiektów elektroenergetycznych (stacji i linii o napięciu 400 kV i 220 kV) krajowej sieci przesyłowej. Natomiast na obszarze pozostałych gmin znajdują się następujące elektroenergetyczne obiekty przesyłowe o napięciu 220 kV i 400 kV [źródło: PSE SA]:

- fragmenty elektroenergetycznej linii przesyłowej o napięciu 220 kV relacji Cieplice - Boguszów (z przewodem 3 x AFL 8-525 mm²); maksymalne obciążenie tej linii zimą (w pełnym układzie pracy sieci) osiąga wartość 155 MVA, natomiast maksymalne obciążenie letnie (w tym samym układzie pracy sieci) osiąga wartość 130 MVA (gminy Kamienna Góra /wiejska/, Czarna Góra, Boguszów-Gorce),
- fragmenty elektroenergetycznej linii przesyłowej o napięciu 220 kV relacji Boguszów – Świebodzice (z przewodem 3 x AFL 8-525 mm²); maksymalne obciążenie tej linii zimą (w pełnym układzie pracy sieci) osiąga wartość 150 MVA natomiast maksymalne obciążenie letnie (w tym samym układzie pracy sieci) osiąga wartość 150 MVA (gminy Boguszów-Gorce, Wałbrzych, Stare Bogaczowice, Świebodzice),
- fragmenty elektroenergetycznej linii przesyłowej o napięciu 2 x 220 kV relacji Mikułowa – Świebodzice (z przewodem 2 x 3 x AFL 8-402 mm²); maksymalne obciążenie tej linii zimą (w pełnym układzie pracy sieci) osiąga wartość 220 MVA natomiast maksymalne obciążenie letnie (w tym samym układzie pracy sieci) osiąga wartość 220 MVA (gminy Świebodzice, Stare Bogaczowice),
- fragment elektroenergetycznej linii przesyłowej o napięciu 400 kV relacji Wrocław – Świebodzice (z przewodem 3 x 3 x AFL 8-350 mm²); maksymalne obciążenie tej linii zimą (w pełnym układzie pracy sieci) osiąga wartość 150 MVA natomiast maksymalne obciążenie letnie (w tym samym układzie pracy sieci) osiąga wartość 150 MVA (gmina Świebodzice),
- stacja elektroenergetyczna 220/110 kV „Boguszów”, (ul. Świerczewskiego 24A, kod 58-370 Boguszów-Gorce), o całkowitej powierzchni 10.799 m² (gmina Boguszów-Gorce),
Z przedmiotowej stacji wyprowadzone są 2 linie przesyłowe: Boguszów – Cieplice i Boguszów – Świebodzice, zainstalowany jest w niej transformator(y) o mocy 2 x 160 MVA (230/120/15,75 kV) oraz zabudowane są w niej dwie rozdzielnie: napowietrzna dwu-systemowa rozdzielnia 110 kV i 5-polowa, napowietrzna rozdzielnia 220 kV w układzie H4 o mocy zwarciowej

3.262,0 MVA ($X_0/X_1 = 0,95$) Obciążenie transformatora(ów) w stacji kształtuje się na poziomie 75 MVA (na każdy TR) latem oraz na poziomie 85 MVA (na każdy TR) zimą,

- stacja elektroenergetyczna 400/220/110 kV „Świebodzice”, (ul. Mokrzeszów 140, kod 58-160 Świebodzice), o całkowitej powierzchni 143.745 m² (gmina Świebodzice).

Z przedmiotowej stacji wyprowadzonych jest 5 linii przesyłowych 220 kV: Boguszów – Świebodzice, Ząbkowice – Świebodzice, Klecina – Świebodzice, 2 linie Mikułowa – Świebodzice oraz jedna linia 400 kV Wrocław – Świebodzice. W stacji zainstalowane są transformator(y) o mocy 2 x 160 MVA (230/120/10,5 kV) oraz zabudowane są w niej rozdzielnie: napowietrzna 2-systemowa rozdzielnia 110 kV; 11-polowa, napowietrzna rozdzielnia 220 kV w układzie 2S ; 6-polowa napowietrzna rozdzielnia 400 kV o mocy zwarciowej 6.210 MVA ($X_0/X_1 = 0,8$) Obciążenie transformatorów 220/110 kV w stacji kształtuje się na poziomie 100 IWA (na każdy TR) latem oraz na poziomie 110 MVA (na każdy TR) zimą.

Linie te są ważnymi elementami sieci przesyłowej krajowego systemu elektroenergetycznego, umożliwiającymi przesył mocy do elektroenergetycznych stacji 400/220/110 kV. Ze stacji tych energia elektryczna dosyłana jest, poprzez sieć dystrybucyjną (obiekty o napięciu 110 kV i niższym), między innymi do odbiorców znajdujących się na terenie miast i gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej.

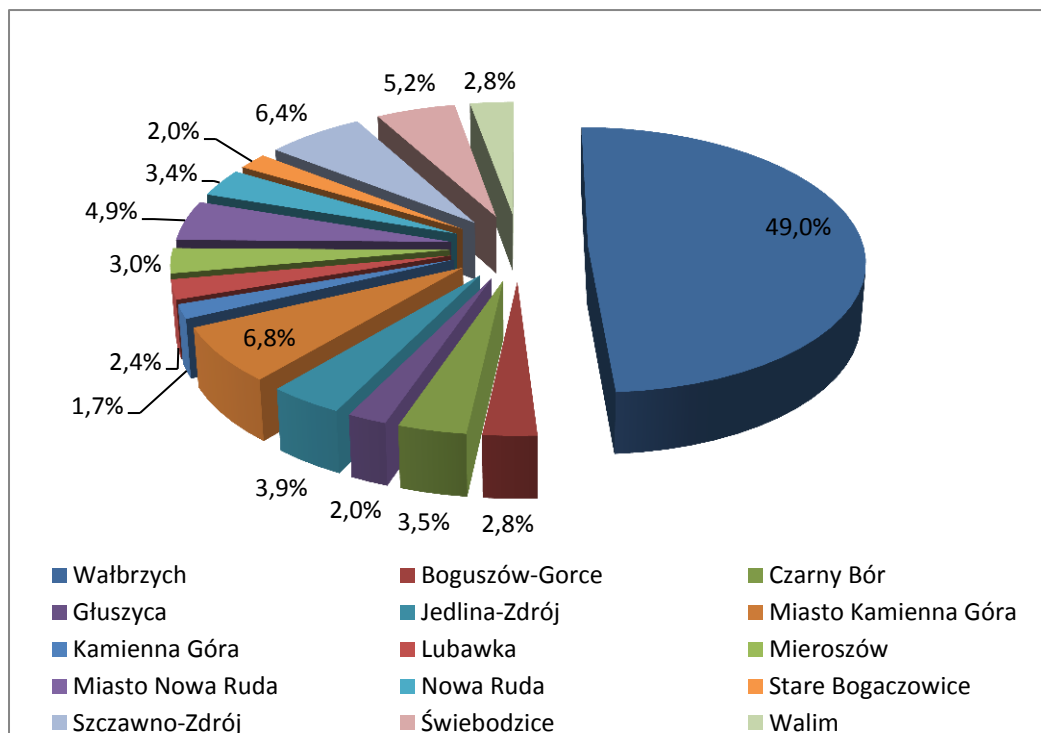
Oświetlenie uliczne

Na system oświetlenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej składa się łącznie 21 317 opraw oświetleniowych na wszystkich typach dróg o łącznej mocy opraw wynoszącej 2,79 MW. Łączne zużycie energii elektrycznej na oświetlenie kształtuje się na poziomie 11 201,8 MWh rocznie. Dane o ilości i mocach opraw na terenie poszczególnych gmin uzyskano od Urzędów Miast i Gmin. W poniższych tabelach zestawiono informację o oświetleniu ulicznym w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Tabela 1-16 Zestawienie informacji o oświetleniu ulicznym w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	łączna moc zainstalowana	Zużycie energii elektrycznej
-	[MW]	[MWh/rok]
Wałbrzych	1,3672	5 485,0
Boguszów-Gorce	0,0781	313,1
Czarny Bór	0,0990	397,2
Głuszyca	0,0572	229,5
Jedlina-Zdrój	0,1084	435,0
Miasto Kamienna Góra	0,1902	762,9
Gmina Kamienna Góra	0,0487	195,2
Lubawka	0,0668	268,2
Mieroszów	0,0850	341,0
Miasto Nowa Ruda	0,1359	545,4
Gmina Nowa Ruda	0,0951	381,5
Stare Bogaczowice	0,0555	222,7
Szczawno-Zdrój	0,1797	721,0
Świebodzice	0,1460	585,8
Walim	0,0794	318,5
OGÓŁEM	2,79	11 201,8

Rysunek 1-14 Struktura zużycia energii na oświetlenie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Handel, usługi, przedsiębiorstwa

Obiekty z grupy handel, usługi, przedsiębiorstwa stanowią jedną z ważniejszych grup użytkowników energii. Ponadto jest to grupa bardzo dynamicznie rozwijająca się i charakteryzująca wzrostem konsumpcji energii. Dane do opracowania pozyskano w wyniku ankietyzacji sektora handlu, usług i przedsiębiorstw (w tym przemysłu). Uzyskano blisko 80 ankiet z podmiotów o łącznej powierzchni około 360 tys. m². Dla kompletności informacji dane te skonfrontowano także z informacjami uzyskanymi od przedsiębiorstw energetycznych. W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii cieplnej, elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach.

Tabela 1-17 Zużycie energii cieplnej, elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii cieplnej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]	Zużycie energii elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]	Łączne zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]
Wałbrzych	290712,08	156673,6	447385,7
Boguszów-Gorce	8818,48	4752,5	13571,0
Czarny Bór	2313,15	1246,6	3559,8
Głuszyca	8511,99	4587,4	13099,4
Jedlina-Zdrój	10003,41	5391,1	15394,6
Miasto Kamienna Góra	53487,42	28826,0	82313,4
Gmina Kamienna Góra	3138,34	1691,3	4829,7
Lubawka	13956,93	7521,8	21478,7
Mieroszów	14958,03	8061,3	23019,4

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Zużycie energii ciepłej w handlu, usługach	Zużycie energii elektrycznej w handlu,	Łączne zużycie energii w handlu, usługach
Miasto Nowa Ruda	29012,53	15635,7	44648,3
Gmina Nowa Ruda	8257,92	4450,4	12708,4
Stare Bogaczowice	1512,64	815,2	2327,8
Szczawno-Zdrój	22084,33	11901,9	33986,2
Świebodzice	57021,20	30730,5	87751,7
Walim	5376,92	2897,8	8274,7
OGÓŁEM	444682,9	239653,2	684336,1

Transport

Sektor transportu charakteryzuje się wysokim stopniem rozwoju. Liczba pojazdów na ulicach ulega ciągłemu wzrostowi. Jednocześnie nieustannie poprawia się stan istniejącej infrastruktury. Dane do opracowania pozyskano w wyniku ankietyzacji znaczących przedsiębiorstw transportowych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej. Istotne informacje uzyskano między innymi od Śląskiego Konsorcjum Autobusowego, PKS Kamienna Góra, PKS Kłodzko, PKS Jelenia Góra, PKP Intercity, Przewozów Regionalnych oraz Kolei Dolnośląskich. Do obliczeń wykorzystano także dane o długości dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych oraz opracowanie dotyczące natężenia ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich GDDKiA. W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii w transporcie.

Tabela 1-18 Zużycie energii w transporcie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii [MWh/rok]
Wałbrzych	287 195,3
Boguszów-Gorce	62 867,7
Czarny Bór	59 691,1
Głuszycza	16 938,3
Jedlina-Zdrój	24 907,3
Miasto Kamienna Góra	36 509,0
Gmina Kamienna Góra	125 854,7
Lubawka	64 061,1
Mieroszów	13 288,1
Miasto Nowa Ruda	50 968,8
Gmina Nowa Ruda	105 298,0
Stare Bogaczowice	64 064,8
Szczawno-Zdrój	26 355,9
Świebodzice	64 061,1
Walim	78 838,9
OGÓŁEM	1 080 900,1

Udziały gmin w zużyciu energii w transporcie na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej

Na kolejnym rysunku zamieszczono informację nt. zużycia energii w poszczególnych gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Symbol drogi	Relacja	Zasięg
DW 374	Jawor – Świebodzice	Świebodzice
DW 375	Dobromierz – Wałbrzych	Wałbrzych, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice
DW 376	Wałbrzych – Jabłów	Wałbrzych, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice
DW 379	Wałbrzych – Modliszów – Świdnica	Wałbrzych, Walim
DW 380	DK35 w Unistawiu Śląskim – DW381 w Głuszycy	Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Głuszycza, Miasto Mieroszów
DW 381	Wałbrzych – Nowa Ruda – Kłodzko	Wałbrzych, Jedlina -Zdrój, Głuszycza, Gmina Nowa Ruda, Miasto Nowa Ruda
DW 383	Jedlina – Dzierżoniów	Jedlina-Zdrój, Walim
DW 385	DK 46 w okolicy Jaczowic - Dzierżoniów - przejście graniczne z Czechami – Tłumaczów – Otovice	Gmina Nowa Ruda, Miasto Nowa Ruda

Drogi te w większości przechodzą przez centrum miast i gmin, co powoduje, że w tych rejonach przejeżdża duża liczba pojazdów. Po terenie miasta kursują również pojazdy komunikacji miejskiej. Publiczne przewozy pasażerskie na terenie części gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej realizowane są obecnie przez Śląskie Konsorcjum Autobusowe (SKA). SKA powstało w grudniu 2012 roku i świadczy usługi transportowe w gminach miejskich tj.: Wałbrzych, Szczawno-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Boguszów-Gorce oraz Mieroszów. Liczba wykonanych wozokilometrów w komunikacji miejskiej (w roku 2013) na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej wyniosło 3 927 000. Zużycie oleju napędowego w taborze SKA wyniosło w 2013 roku ok. 1 537 528 litrów. W poniższej tabeli zestawiono informacje dotyczące wykonanych wozokilometrów oraz zużycia paliw dla Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Tabela 1-21 Zestawienie wykonanych wozokilometrów oraz zużycia paliw na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: dane ZDKiUM]

Lp	Gmina	Wykonane wozokilometry	Zużycie paliwa [litry/rok]
1.	Wałbrzych	3 659 423	1 432 764
2.	Szczawno-Zdrój	128 530	50 323
3.	Jedlina-Zdrój	43 313	16 958
4.	Boguszów-Gorce	88 536	34 664
5.	Mieroszów (Rybnica Leśna-Andrzejówka)	7 198	2 818
OGÓŁEM		3 927 000	1 537 528

Od 1 września 2014 r. Śląskie Konsorcjum Autobusowe realizuje również publiczne przewozy pasażerskie na terenie Walimia i Głuszycy (przewozy są realizowane poprzez przedłużenie trasy linii autobusowej nr 5). Liczbę wozokilometrów w komunikacji miejskiej w skali rocznej na terenie gminy Walim oszacowano na 46 720, a na terenie Głuszycy na 21 974. Roczne zużycie oleju napędowego w taborze SKA oszacowano na: w Walimiu ok. 18 300 litrów, Głuszycy – 8 600 litrów. Z uwagi na fakt, że zużycie to wystąpiło dopiero od 1 września 2014 roku wartość tą przyjęto jako prognozowaną w 2020 roku.

Transport na liniach przewoźników komercyjnych organizowany i wykonywany jest również samodzielnie przez firmy prywatne, które na podstawie znajomości rynku i potrzeb świadczą usługi komunikacyjne. Wykonują oni przewozy na własny rachunek zgodnie z własną taryfą, na podstawie opracowanego przez siebie rozkładu jazdy.

Ponadto przez obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiegają:

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

- zelektryfikowana linia kolejowa nr 274 relacji Wrocław-Wałbrzych-Jelenia Góra-Zgorzelec (połączenia kolejowe obsługiwane są przez: PKP Intercity – przedsiębiorstwo to realizuje cztery połączenia na dobę oraz przez Przewozy Regionalne Sp. z o.o.),
- zelektryfikowana linia kolejowa nr 311 relacji Jelenia Góra-Szklarska Poręba (połączenia kolejowe obsługiwane są przez Przewozy Regionalne Sp. z o.o. oraz jedno połączenie realizowane w soboty i niedzielę przez Koleje Dolnośląskie),
- niezelektryfikowana linia kolejowa nr 286 relacji Wałbrzych-Kłodzko (połączenia kolejowe obsługiwane są przez Koleje Dolnośląskie – na trasie kursują autobusy szynowe),
- niezelektryfikowana linia kolejowa nr 299 relacji Jelenia Góra-Kamienna Góra-Trutnov (jedno połączenia kolejowe funkcjonujące w okresie wakacyjnym w soboty i niedziele obsługiwane są przez Koleje Dolnośląskie – na trasie kursują autobusy szynowe).

Najwyższe zużycie paliw w transporcie w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest związane z transportem samochodowym. Poniższa tabela przedstawia informacje o zużyciu energii w poszczególnych rodzajach silników samochodowych. Najczęściej wykorzystywanym paliwem w tej grupie jest benzyna silnikowa, który stanowi 56,3% zużycia ogólnego.

Drugim najczęściej wykorzystywanym paliwem jest olej napędowy z udziałem 28,2%. Trzecim natomiast jest paliwo LPG – 15,5%.

W poniższej tabeli przedstawiono zużycie paliwa przez większe przedsiębiorstwa przewozowe prowadzące swoją działalność na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2013 roku.

Tabela 1-22 Zużycie paliwa przez przewoźników na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej (źródło: ankietyzacja, obliczenia własne)

Nazwa przewoźnika	Zużycie	Rodzaj paliwa	Jednostka zużycia
Śląskie Konsorcjum Autobusowe	1 656,1	olej napędowy	m ³ /rok
Pozostała komunikacja autobusowa i busowa	5240,6	olej napędowy	m ³ /rok
Przewozy Regionalne	2900,9	energia elektryczna	MWh/rok
Koleje Dolnośląskie	42,7	olej opałowy	m ³ /rok
Koleje Dolnośląskie	68,1	energia elektryczna	MWh/rok
PKP Intercity	595,7	energia elektryczna	MWh/rok

Tabela 1-23 Aktualny stan taboru Śląskiego Konsorcjum Autobusowego realizującego kursy na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, w podziale na jego wiek [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]⁷⁸

Lp.	Rodzaj taboru	Liczba pojazdów [szt]	Rok produkcji	Typ spalnego paliwa
1.	SOLARIS URBINO 8,9	3	2013	ON
2.	SOLARIS URBINO 12	17	2012	ON
3.	SOLARIS URBINO 12	24	2013	ON
4.	SOLARIS URBINO 18	3	2012	ON
5.	SOLARIS URBINO 18	5	2013	ON
OGÓŁEM		52		

⁷⁸ Dotyczy wszystkich autobusów obsługujących 5 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-24 Aktualny stan taboru pozostałego autobusowego przedsiębiorstwa PKS Kamienna Góra realizującego kursy na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, w podziale na jego wiek [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Nazwa przewoźnika	Ilość autobusów do 5 lat [szt]	Ilość autobusów do 10 lat [szt]	Ilość autobusów do 15 lat [szt]	Ilość autobusów powyżej 15 lat [szt]	Marki autobusów	Rodzaj paliwa
PKS Jelenia Góra ⁷⁹	0	0	1	1	Brak danych	ON
PKS Kamienna Góra ⁸⁰	0	12	0	50	VOLVO, BOVA, NEOPLAN, MERCEDES, MAN	ON
PKS Kłodzko ⁸¹	1	5	17	-	Brak danych	ON

Tabela 1-25 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2013 roku [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj środka transportu	Benzyna	LPG	Diesel	Energia elektryczna
Rodzaj transportu	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok
Komunikacja samochodowa	550 356,6	151 185,0	275 856,5	0,0
Komunikacja miejska – autobusy	0,0	0,0	16 544,0	0,0
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	0,0	0,0	52 353,9	0,0
Kolej	0,0	0,0	582,8	3 549,1
OGÓŁEM	550 356,6	151 185,0	345 337,2	3 549,1

W ramach niniejszego opracowania wyznaczono również prognozę zużycia paliw i energii elektrycznej na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej do roku 2020.

Prognozę oparto na metodyce opartej na „wymaganiach, założeniach i zaleceniach do analiz i prognoz ruchu” Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.

Do wyznaczenia stopnia wzrostu natężenia ruchu na analizowanych drogach na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej skorzystano z następujących materiałów GDDKiA:

- „Sposób obliczania wskaźników wzrostu ruchu wewnętrznego na okres 2008-2040”,
- „Prognozy wskaźnika wzrostu PKB na okres 2008-2040”.

Na podstawie powyższych materiałów GDDKiA wyznaczono prognozowane zwiększenie natężenia ruchu w stosunku do 2013 roku w podziale na następujące grupy pojazdów:

- pojazdy osobowe (wzrost do 2020 roku o 7,3%),
- pojazdy dostawcze (wzrost do 2020 roku o 3,2%),
- pojazdy ciężarowe (wzrost do 2020 roku o 6,4%),

⁷⁹ PKS Jelenia Góra w 2013 r. wykonywało dwa kursy regularne przez Gminę Kamienna Góra, Czarny Bór, Boguszów-Gorce, Świebodzice naprzemiennie z inną firmą zużywając ok. 3200 litrów oleju napędowego. Ponadto przez teren Lubawki i Gminy Kamienna Góra realizowany był przewóz pracowniczy autobusem, który zużył ok. 5200 litrów oleju napędowego

⁸⁰ Łączne zużycie paliw na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2013 roku wyniosło 495 122 litry (liczba wozokilometrów 1 927 644)

⁸¹ Przewoźnik obsługuje kursy na terenie Miasta Nowa Ruda i Gminy Nowa Ruda (łącznie zużycie paliwa w 2013 roku – 118 500 litrów)

- autobusy (brak wzrostu natężenia ruchu),
- motocykle (brak wzrostu natężenia ruchu).

W zakresie przewozów kolejowych nie przewidziano wzrostu.

Tabela 1-26 *Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2020 roku [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]*

Rodzaj środka transportu	Benzyna	LPG	Diesel	Energia elektryczna
Rodzaj transportu	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok
Komunikacja samochodowa	580 285,5	159 406,6	290 857,8	0,0
Komunikacja miejska - autobusy	0,0	0,0	16 812,8	0,0
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	0,0	0,0	52 085,2	0,0
Kolej	0,0	0,0	582,8	3 549,1
OGÓŁEM	580 285,5	159 406,6	360 338,5	3 549,1

1.5.3. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze

Aglomerację Wałbrzyską [AW] tworzą 22 gminy, a 15 bierze udział w PGN (Miasto Kamienna Góra, Gmina Wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Miasto Nowa Ruda, Gmina Wiejska Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Szczawno-Zdrój, Czarny Bór, Głuszycza, Mieroszów, Walim, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Stare Bogaczowice) zlokalizowanych w południowej części województwa dolnośląskiego, które należą do czterech powiatów (wałbrzyskiego, kamiennie-górskiego, świdnickiego oraz kłodzkiego). Podstawą jej utworzenia było przyjęcie Deklaracji Wałbrzyskiej wyznaczającej fundamentalne działania zmierzające do przywrócenia stosownej rangi niniejszemu obszarowi i aktywizacji społeczno-gospodarczej Aglomeracji. Do największych pod względem powierzchni gmin w Aglomeracji Wałbrzyskiej należą: Gmina Kamienna Góra, Gmina Nowa Ruda oraz Lubawka. Górzystry teren Aglomeracji Wałbrzyskiej wpływa na odmienny niż przeciętna dla województwa dolnośląskiego sposób jego zagospodarowania⁸².

Potencjał demograficzny

Potencjał demograficzny Aglomeracji Wałbrzyskiej to ponad 288,6 tys. mieszkańców, co stanowi niespełna 10% potencjału ludnościowego województwa dolnośląskiego. Liczba mieszkańców poszczególnych gmin Aglomeracji określa równocześnie ich rangę ludnościową, która dla poszczególnych jednostek terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej jest następująca:

- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców: Wałbrzych (120 tys.),
- miasta od 15 do 25 tys. mieszkańców: Miasto Nowa Ruda (23,8 tys.), Świebodzice (23,3 tys.), Miasto Kamienna Góra (ok. 20,6 tys.), Boguszów-Gorce (16,5 tys.),
- miasta i gminy miejsko-wiejskie od 5 do ok. 15 tys. mieszkańców: Lubawka (11,6 tys.), Głuszycza (9,1 tys.), Mieroszów (7,3 tys.), Szczawno-Zdrój (5,9 tys.), Jedlina-Zdrój (5,1 tys.),
- gminy wiejskie: Gmina Nowa Ruda (ok. 12,2 tys.), Gmina Kamienna Góra (9 tys.), Walim (5,7 tys.), Czarny Bór (4,9 tys.), Stare Bogaczowice (4,3 tys.).

W największych miastach Aglomeracji Wałbrzyskiej, tj. Wałbrzychu, Mieście Nowa Ruda, Świebodzicach, Mieście Kamienna Góra i Boguszowie-Gorcach mieszka łącznie ok. 71% wszystkich mieszkańców Aglomeracji. Obserwowanym na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej zjawiskiem jest spadek liczby ludności. W latach 2004-2011 liczba ludności w Aglomeracji zmniejszyła się z 298 494 do 288 603. W analogicznym okresie liczba ludności na Dolnym Śląsku wzrosła z 2 890 967 do 2 916 577. Spadek ludności w niniejszych latach zanotowało 11 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (Boguszów-Gorce, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Lubawka, Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Walim i Wałbrzych),

⁸² Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2014-2020

odwrotną tendencję stwierdzić można w 5 gminach (Czarny Bór, Gmina Kamienna Góra, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice, Świebodzice). Niepokój może budzić wyludnianie się największego ośrodka Aglomeracji - Wałbrzycha. Spadek potencjału Wałbrzycha i całej Aglomeracji Wałbrzyskiej może być przejawem ich postępującej marginalizacji i peryferyzacji. Plan Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej swoim zasięgiem obejmuje obszar 15 gmin o łącznej powierzchni ok. 1045 km² zlokalizowanych na obszarze czterech powiatów województwa dolnośląskiego.

Dodatkowo potencjał ludnościowy Aglomeracji Wałbrzyskiej osłabia ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. W latach 2000-2011, saldo migracji wewnętrznych wyniosło średnio 792 osób rocznie, zaś migracji zagranicznych średnio 256 osób rocznie. Warto zaznaczyć, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było dodatnie. W 2011 r. dodatnie saldo migracji wewnętrznych zanotowało pięć gmin, mianowicie: Czarny Bór (5), Jedlina-Zdrój (17) Gmina Kamienna Góra (75), Szczawno-Zdrój (64) i Walim (29). W pozostałych gminach dominował odpływ ludności, przy czym w największej skali zjawisko to wystąpiło w Wałbrzychu (-501), Mieście Kamienna Góra (-127) i Mieście Nowa Ruda (-121). Sytuację Wałbrzycha i Miasta Kamienna Góra można przynajmniej częściowo tłumaczyć obserwowanym zjawiskiem „rozlewania się miast” i przenoszeniem się mieszkańców na przyległe tereny wiejskie. Korzystne saldo migracji zagranicznych wystąpiło w 4 gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej: Czarnym Borze (1), Gminie Kamienna Góra (1) i Starych Bogaczowicach. Największe ujemne saldo migracji za granicę odnotowano w Wałbrzychu (-69), Boguszowie-Gorcach (-25), Mieście Kamienna Góra (-22) i Świebodzicach (-15).

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej obserwuje się również zjawisko starzenia się społeczeństwa, co rzutuje na przyszłe kierunki inwestycji infrastrukturalnych. Przyjmując jako symptom tego zjawiska stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym stwierdzić należy, że sytuacja zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak i we wszystkich gminach ją tworzących uległa pogorszeniu. W 2011 r. jedynie w 6 gminach Aglomeracji liczba osób w wieku przedprodukcyjnym była większa niż liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (Czarny Bór, Gmina Kamienna Góra, Lubawka, Gmina Nowa Ruda, Stare Bogaczowice). Najkorzystniejsza sytuacja była w Gminie Kamienna Góra (64,2) oraz w gminie Czarny Bór (69,0). Z reguły proces starzenia się społeczeństwa najmniej odczuwalny był w gminach wiejskich, najsilniej dotknął miasta. Najtrudniejsza sytuacja demograficzna występowała w 2011 r. w Szczawnie-Zdroju (wskaźnik osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 158,7), Gminie Nowej Rudzie (136,0) i Wałbrzychu (135,4).

W 2011 r. tylko 4 gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej osiągnęły dodatni przyrost naturalny, a mianowicie Stare Bogaczowice (3,3), Gmina Kamienna Góra (1,7), Czarny Bór (0,6) i Świebodzice (0,2). W pozostałych gminach przyrost naturalny był ujemny. Najniższym wskaźnikiem przyrostu demograficznego legitymują się gminy: Walim (-7,0), Głuszycza (-5,9), Mieroszów (-5,6) i Wałbrzych (-5,2).

Przedstawione powyżej dane świadczą o starzeniu się społeczności Aglomeracji Wałbrzyskiej. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do powstania luki demograficznej. Wówczas kolejne roczniki osiągające wiek aktywności zawodowej nie będą w stanie zastąpić osób opuszczających rynek pracy.

Agglomerację Wałbrzyską (AW) tworzy 15 gmin zlokalizowanych w południowej części województwa dolnośląskiego, które należą do 4 powiatów (wałbrzyskiego, kamiennogórskiego, świdnickiego oraz kłodzkiego). Część z gmin Aglomeracji graniczy bezpośrednio z Republiką Czeską (Mieroszów, Głuszycza, Gmina Nowa Ruda). Większość obszaru AW zlokalizowana jest w terenie górskim związanym z pasmami Sudetów Środkowych. Pod względem powierzchni (880,06 km²) Aglomeracja Wałbrzyska stanowi 4,4% obszaru województwa dolnośląskiego. Około 30% powierzchni Aglomeracji stanowią obszary miejskie. Dla porównania tereny tego typu w województwie dolnośląskim stanowią 11%.

Górski charakter obszaru w istotny sposób utrudnia wewnętrzną i zewnętrzną dostępność Aglomeracji Wałbrzyskiej powodując, że korytarze transportowe prowadzone są głównie dolinami i niejednokrotnie stanowią jedyne połączenia pomiędzy poszczególnymi jednostkami terytorialnymi (np. połączenie drogowe: Nowa Ruda – Wałbrzych). Górzystry teren AW przejawia się także w odmiennym niż przeciętna dla województwa dolnośląskiego sposobem jego zagospodarowania. Lasy stanowią ok. 36,6% powierzchni Aglomeracji (średnia dla województwa dolnośląskiego: 31,2%). Natomiast użytki rolne stanowią w przypadku Aglomeracji 37,9% jej powierzchni – przeciętnie w województwie dolnośląskim udział ten wynosi 59,9%.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Potencjał demograficzny Aglomeracji Wałbrzyskiej to 266 tys. (31.12.2010), co stanowi ok. 9% potencjału ludnościowego województwa dolnośląskiego. Liczba mieszkańców poszczególnych gmin Aglomeracji określa równocześnie ich rangę ludnościową, która dla poszczególnych jednostek terytorialnych AW jest następująca:

- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców: Wałbrzych, w polskiej typologii miast określane jako duże ponad 100-tysięczny ośrodek miejski (120,2 tys. mieszkańców),
- miasta od 15 do 25 tys. mieszkańców: Nowa Ruda (23,5 tys. mieszkańców), Świebodzice (22,9 tys. mieszkańców), Kamienna Góra (ok. 20,6 tys. mieszkańców), Boguszów-Gorce (16,0 tys. mieszkańców),
- miasta od 5 do 10 tys. mieszkańców: Głuszycza (9,1 tys. mieszkańców), Mioszów (7,5 tys. mieszkańców), Szczawno-Zdrój (5,6 tys. mieszkańców), Jedlina-Zdrój (5,0 tys. mieszkańców),
- gminy wiejskie: Nowa Ruda (ok. 11,8 tys. mieszkańców), Walim (5,7 tys. mieszkańców), Czarny Bór (4,8 tys. mieszkańców), Stare Bogaczowice (4,2 tys. mieszkańców).

Szczególnie negatywną tendencją demograficzną w przypadku AW jest stały odpływ jej mieszkańców. W latach 2000-2010 AW opuściło ok. 20 tys. mieszkańców, co stanowiło ponad połowę (53%) spadku liczby mieszkańców województwa dolnośląskiego.

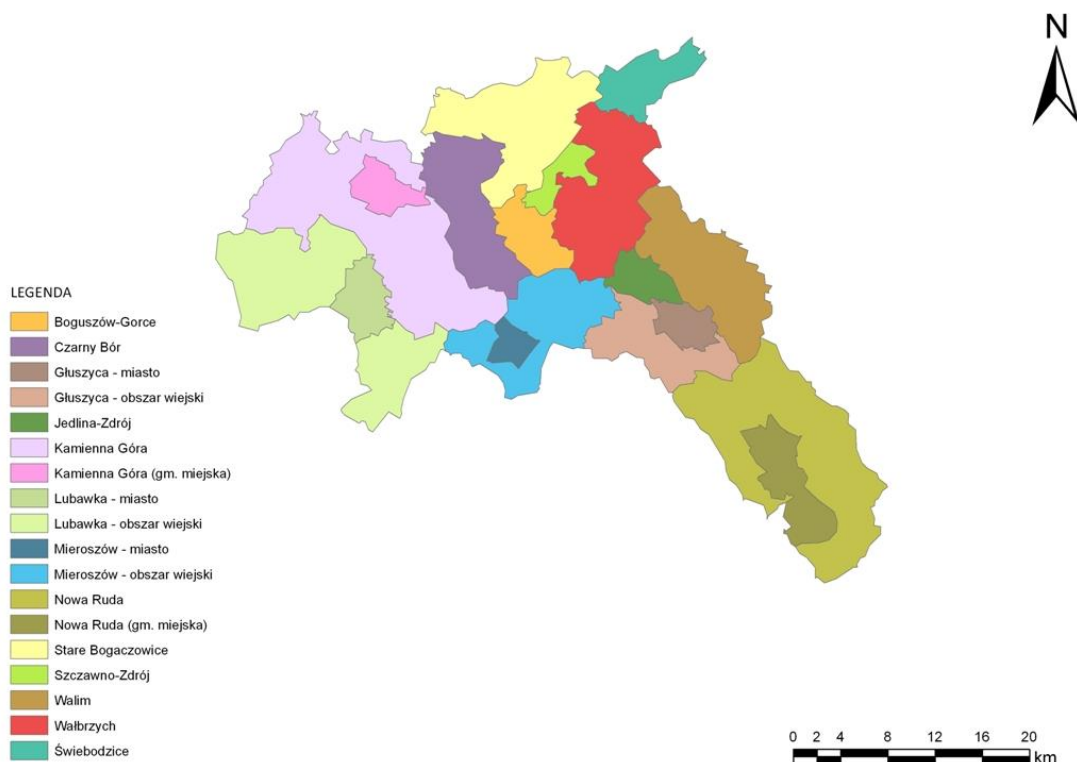
Równie niekorzystną tendencją demograficzną Aglomeracji Wałbrzyskiej jest szybki proces starzenia się jej społeczności. Wskaźnik starzenia się mieszkańców AW (liczba osób w wieku 65 lat i starszych przypadająca na 100 osób w wieku 0-14 lat) w 2010 roku wyniósł 118,3. Wskaźnik ten dla województwa dolnośląskiego kształtował się na względnie dobrym poziomie, tj. 96,0 przy średniej UE-25 wynoszącej 95,0.

Potencjał ludnościowy AW osłabiany jest także przez ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. W pierwszej dekadzie XXI wieku, saldo migracji wewnętrznych wyniosło średnio ok. 790 osób rocznie, zaś migracji zagranicznych średnio ok. 245 osób rocznie. Warto zaznaczyć, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego jest dodatnie⁸³.

Tabela 1-27 Wykaz 15 gmin i miast Aglomeracji Wałbrzyskiej objętych Planem Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. [źródło: opracowanie własne]

Lp.	Gmina	Powiat
1	Boguszów-Gorce	wałbrzyski
2	Czarny Bór	wałbrzyski
3	Głuszycza	wałbrzyski
4	Jedlina-Zdrój	wałbrzyski
5	Miasto Kamienna Góra	kamiennogórski
6	Gmina Kamienna Góra	kamiennogórski
7	Lubawka	kamiennogórski
8	Mioszów	wałbrzyski
9	Miasto Nowa Ruda	kłodzki
10	Gmina Nowa Ruda	kłodzki
11	Stare Bogaczowice	wałbrzyski
12	Szczawno-Zdrój	wałbrzyski
13	Świebodzice	świdnicki
14	Walim	wałbrzyski
15	Wałbrzych	wałbrzyski

⁸³ Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020

Rysunek 1-16 Obszar opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: pracowanie własne]

Leśnictwo

Powierzchnia Nadleśnictwa Kamienna Góra na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej wynosi 16114 ha. Zasobność drzewa na pniu w Nadleśnictwie wynosi natomiast 333 m³/ha⁸⁴.

Szacunkową roczną sprzedaż drewna opałowego przez Nadleśnictwo Kamienna Góra w 2013 roku dla odbiorców z gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej zestawiono w tabeli poniżej.

Tabela 1-28 Szacunkowa roczna sprzedaż drewna opałowego przez Nadleśnictwo Kamienna Góra w 2013 roku dla odbiorców z gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: Nadleśnictwo Kamienna Góra]

Gmina	Masa drewna [m ³]
Gmina Kamienna Góra	3 161,42
Miasto Kamienna Góra	985,41
Lubawka	3 330,72
Stare Bogaczowice	258,23
Czarny Bór	1 499,61
OGÓŁEM	9 235,39

⁸⁴ Nadleśnictwo Kamienna Góra

Tabela 1-29 Prognozowana roczna sprzedaż drewna opałowego przez Nadleśnictwo Kamienna Góra w latach 2014-2017 roku dla odbiorców z gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: Nadleśnictwo Kamienna Góra]

Gmina	Masa drewna [m ³]
Gmina Kamienna Góra	3 150
Miasto Kamienna Góra	1 000
Lubawka	340
Stare Bogaczowice	250
Czarny Bór	1 500
Razem	9 300
łącznie w latach 2014-2017	37 200

Powierzchnia Nadleśnictwa Kamienna Góra na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej wynosi 9735,0122 ha. Zasobność drzewa na pniu w Nadleśnictwie wynosi natomiast 351 m³/ha. Ilość sprzedanego drewna opałowego w 2013 r. to 5899,55 m³.

W latach 2014-2017 prognozuje się sprzedaż drewna opałowego na poziomie 24 000 m³/2014-2017 r.⁸⁵

Mieszkalnictwo

Niekorzystna sytuacja z punktu widzenia inwestycji mieszkaniowych w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest szczególnie widoczna w porównaniu do trendów pierwotnego rynku mieszkaniowego w województwie dolnośląskim. Liczba mieszkań oddanych do użytku w Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2011 roku wyniosła 195, tj. niecałe 2% wszystkich mieszkań oddanych do użytku w województwie dolnośląskim (ok. 10,5 tys. mieszkań) w tym okresie. Skutkuje to bardzo niskim udziałem liczby nowych mieszkań powstałych w Aglomeracji w relacji do liczby mieszkań oddanych do użytkowania w województwie dolnośląskim.

Niewielki efektywny popyt na mieszkania w Aglomeracji Wałbrzyskiej, a także duża ich podaż na rynku wtórnym skutkują niską przeciętną ceną ofertową za 1 m² powierzchni użytkowej mieszkania, która w lipcu 2012 wyniosła ok. 2,3 tys. zł. Dla porównania średnia cena ofertowa 1 m² powierzchni użytkowej mieszkania w województwie dolnośląskim wyniosła ok. 5,4 tys. zł.

Stan techniczny istniejących komunalnych zasobów mieszkaniowych, a także wspólnot mieszkaniowych, oceniany jest w połowie gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej jako zły. Budynki komunalne cechuje znaczący stopień dekapitalizacji wynikający z braku remontów. Podkreśla się także, iż większość tego typu obiektów została wybudowana przed 1945 rokiem. Jako przeciętny lub dostateczny stan komunalnych zasobów mieszkaniowych oceniono w Jedlinie-Zdroju, Mieroszowie, Gminie Nowa Ruda, Starych Bogaczowicach, Szczawnie-Zdroju oraz Świebodzicach. Odmienne, tj. dobrze i bardzo dobrze ocenia się stan prywatnych zasobów mieszkaniowych, tj. osób fizycznych, części wspólnot, spółdzielni, towarzystw budownictwa społecznego.

W poniższej tabeli przedstawiono strukturę mieszkaniową wg okresu budowy dla Aglomeracji Wałbrzyskiej.

⁸⁵ Nadleśnictwo Jugów

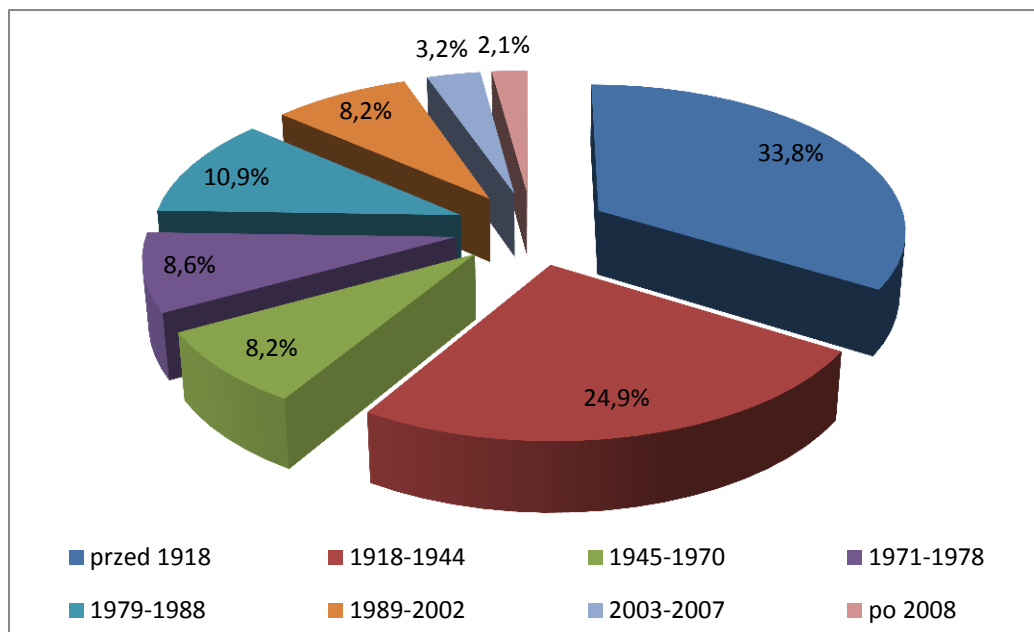
Tabela 1-30 Struktura mieszkaniową wg okresu budowy w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie GUS]

Gmina	Budynki mieszkalne zamieszkałe wg okresu budowy - powierzchnia użytkowa mieszkań (stan na 2013)								
	przed 1918	1918-1944	1945-1970	1971-1978	1979-1988	1989-2002	2003-2007	po 2008	Razem
	[m ²]	[m ²]	[m ²]	[m ²]	[m ²]	[m ²]	[m ²]	[m ²]	[m ²]
Wałbrzych	920768	679778	223623	233375	296640	224737	88050	58296	2725267
Boguszów-Gorce	120338	88842	29226	30500	38769	29372	11508	7619	356172
Czarny Bór	37451	27649	9096	9492	12065	9141	3581	2371	110847
Głuszycza	69779	51516	16947	17686	22480	17031	6673	4418	206530
Jedlina-Zdrój	41026	30288	9964	10398	13217	10013	3923	2597	121427
Miasto Kamienna Góra	144280	106518	35041	36569	46482	35215	13797	9135	427037
Gmina Kamienna Góra	78524	57972	19071	19902	25298	19166	7509	4972	232412
Lubawka	96855	71505	23523	24549	31203	23640	9262	6132	286669
Mieroszów	61030	45057	14822	15469	19662	14896	5836	3864	180636
Miasto Nowa Ruda	182886	135020	44417	46354	58920	44638	17489	11579	541302
Gmina Nowa Ruda	106343	78510	25827	26953	34260	25956	10169	6733	314752
Stare Bogaczowice	37620	27774	9137	9535	12120	9182	3597	2382	111347
Szczawno-Zdrój	65095	48058	15809	16499	20971	15888	6225	4121	192667
Świebodzice	183942	135799	44673	46621	59260	44896	17590	11646	544426
Walim	53329	39372	12952	13517	17181	13016	5100	3376	157843
OGÓŁEM	2199266	1623659	534126	557418	708528	536788	210309	139241	6509334

Na kolejnym rysunku pokazano strukturę wiekową budynków mieszkalnych w Aglomeracji Wałbrzyskiej. Największy udział stanowią budynki wybudowane przed 1945 r. Stanowią one 58,7% wszystkich budynków. Stare budownictwo charakteryzuje się często złym stanem technicznym, niskim stopniem termomodernizacji i częściowo brakiem instalacji centralnego ogrzewania (ogrzewanie piecowe) co mocno wpływa na energochłonność tego sektora.

Na stan techniczny i jakość energetyczną obszaru mieszkalnictwa niewątpliwym wpływ mają także ograniczenia konserwatorskie wobec planowanych prac termomodernizacyjnych obiektów położonych na obszarach objętych ochroną. Prace te często muszą zostać zaniechane lub mocno ograniczone.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rysunek 1-17 Struktura wiekowa budynków w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie GUS]

Sektor mieszkaniowy jest największym odbiorcą energii na terenie miasta, charakteryzuje się także dużą dynamiką zmian źródeł zasilania w ciepło. Obserwuje się częściową wymianę źródeł na nowe o wyższej sprawności. Niestety często tego typu inwestycja nie wiąże się ze zmianą nośnika wykorzystywanego na potrzeby ogrzewania na bardziej ekologiczny głównie ze względu na coraz wyższe ceny gazu, oleju opałowego oraz energii elektrycznej. Energochłonność budownictwa mieszkaniowego oszacowano na podstawie informacji o zużyciu nośników energii uzyskanych od spółdzielni mieszkaniowych, administracji budynków komunalnych a także danych o energochłonności budownictwa w zależności od roku budowy. Udziały poszczególnych nośników energii i wyniki z nich emisje wyznaczono na podstawie informacji uzyskanych od przedsiębiorstw energetycznych oraz własnych analiz eksperckich. W poniższej tabeli przedstawiono zużycie energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Tabela 1-31 Zużycie energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

Gmina/Obszar	Powierzchnia mieszkań	Zużycie energii cieplnej
	[m ²]	[MWh]
Miasto Kamienna Góra	427037	65853
Gmina Kamienna Góra	232412	35840
Lubawka - miasto	150241	23168
Lubawka - obszar wiejski	136428	21038
Miasto Nowa Ruda	541302	83473
Gmina Nowa Ruda	314752	48537
Świebodzice	544426	83955
Boguszów-Gorce	356172	54925
Jedlina-Zdrój	121427	18725
Szczawno-Zdrój	192667	29711

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina/Obszar	Powierzchnia mieszkań	Zużycie energii cieplnej
	[m ²]	[MWh]
Czarny Bór	110847	17094
Głuszycza - miasto	147866	22802
Głuszycza - obszar wiejski	58664	9046
Mieroszów - miasto	104864	16171
Mieroszów - obszar wiejski	75772	11685
Stare Bogaczowice	111347	17171
Walim	157843	24341
Wałbrzych	2725267	420259
OGÓŁEM	6509334	1003794

Największy udział w strukturze zużycia nośników energii w sektorze mieszkalnictwa stanowi węgiel. Jego udział wynosi blisko 51%. Kolejnym jest ciepło sieciowe z udziałem 19,3% a następnie energia elektryczna z udziałem wynoszącym 16,2%.

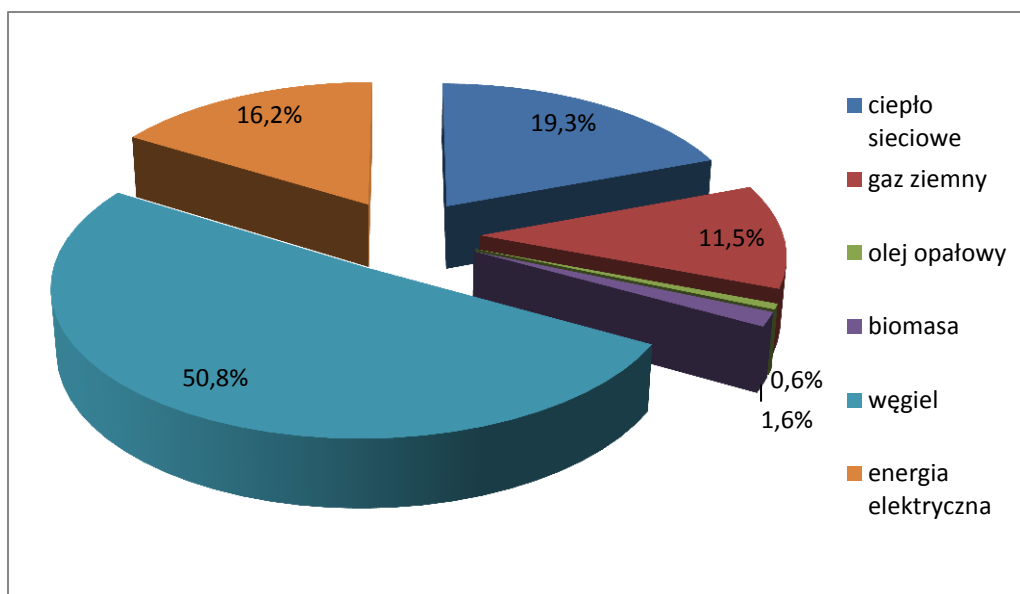
W poniższej tabeli przedstawiono zużycie nośników energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Tabela 1-32 Zużycie nośników energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

Gmina/Obszar	Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna
	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]
Miasto Kamienna Góra	15804,6	10602,3	658,5	1317,1	37470,2	13 390,1
Gmina Kamienna Góra	0,0	1397,8	358,4	716,8	33366,9	6 015,3
Lubawka – miasto	1390,1	3544,8	231,7	463,4	17538,5	7 177,2
Lubawka – obszar wiejski			210,4	420,8	20407,2	
Miasto Nowa Ruda	13355,7	3172,0	834,7	1669,5	64441,4	16 410,4
Gmina Nowa Ruda	0,0	0,0	485,4	970,7	47081,3	9 095,9
Świebodzice	12593,3	22164,1	839,6	1679,1	46679,0	16 080,2
Boguszów-Gorce	5492,5	7250,1	549,2	1098,5	40534,4	11 504,3
Jedlina-Zdrój	561,8	2902,4	187,3	374,5	14699,2	3 757,4
Szczawno-Zdrój	891,3	15271,4	297,1	594,2	12656,8	5 402,5
Czarny Bór	0,0	1111,1	170,9	341,9	15469,7	3 630,4
Głuszycza – miasto	0,0	2576,6	228,0	456,0	19541,5	5 374,4
Głuszycza – obszar wiejski		334,7	90,5	180,9	8440,4	
Mieroszów – miasto	0,0	0,0	161,7	323,4	15685,8	5 052,5
Mieroszów – obszar wiejski			116,8	233,7	11334,1	

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina/Obszar	Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna
	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]
Stare Bogaczowice	0,0	0,0	171,7	343,4	16655,5	3 137,8
Walim	0,0	2628,8	243,4	486,8	20981,7	4 292,2
Wałbrzych	180968,5	65106,0	1659,4	7190,6	165334,5	84 016,3
OGÓŁEM	231057,8	138062,1	7494,8	18861,3	608318,2	194337,0

Rysunek 1-18 Struktura nośników energii w sektorze mieszkaniowym w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

Gospodarka

Ze względu na ograniczone możliwości pozyskania danych statystycznych odnoszących się do profilu sektorowego gospodarki Aglomeracji Wałbrzyskiej mierzonego wielkością zatrudnienia w trzech podstawowych sektorach gospodarki jego analiza została ograniczona do obszaru powiatu wałbrzyskiego. W profilu sektorowym znaczącej części gospodarki Aglomeracji Wałbrzyskiej największą rolę odgrywa sektor usług, w którym w 2010 roku zatrudnionych było 37,4 tys. osób. W drugim co do wielkości generowanego zatrudnienia sektorze przemysłowym zatrudnionych było niecałe 14 tys. osób. Na przestrzeni ostatniej dekady liczba pracujących zarówno w sektorze usługowym jak i przemysłowym zmalała o ok. 470 osób. Równocześnie wzrosła liczba osób zatrudnionych w sektorze rolniczym, niemal o 1000 osób.

Negatywne tendencje w strukturze zatrudnienia w powiecie wałbrzyskim wiążą się przede wszystkim z brakiem nowych miejsc pracy, w szczególności w odniesieniu do dynamiki ich tworzenia w regionie. Podczas gdy w województwie dolnośląskim dynamika tego rodzaju w latach 2000-2010 wyniosła 25%, w powiecie wałbrzyskim ukształtowała się na poziomie zaledwie 1%. Efektem niskiej dynamiki tworzenia nowych miejsc pracy w powiecie wałbrzyskim jest spadek ich udziału w liczbie miejsc pracy w województwie dolnośląskim. O ile w 2000 roku udział ten wynosił 5,8% o tyle w 2010 roku było to już tylko 4,8%. Zdecydowanie lepsza sytuacja gospodarcza w Aglomeracji Wałbrzyskiej odnosi się do dynamiki tworzenia podmiotów gospodarki narodowej, która w latach 2000-2011 wyniosła 29% i była o 7% wyższa niż przeciętna dynamika tego rodzaju kalkulowana dla województwa dolnośląskiego. Generalnie w analizowanym okresie liczba podmiotów gospodarki narodowej w Aglomeracji wzrosła o ponad 6,5 tys.

co stanowiło 11,3% wszystkich nowych podmiotów gospodarki narodowej założonych w województwie dolnośląskim.

Należy jednak podkreślić, iż skala gospodarki Aglomeracji Wałbrzyskiej mierzona z jednej strony potencjałem liczby zatrudnionych, z drugiej zaś potencjałem podmiotów gospodarki narodowej wykazuje nadal znaczącą dysproporcję w relacji do jej potencjału ludnościowego, a także funkcji, jakie powinien pełnić analizowany miejski obszar funkcjonalny w regionie. Profil branżowy Aglomeracji Wałbrzyskiej jest zróżnicowany, przy czym największy potencjał gospodarczy skupiony jest w czterech miastach, tj.: Wałbrzychu, Kamiennej Górze, gm. Nowej Rudzie oraz Świebodzicach. Znaczące miejsce w rozwoju gospodarczym Aglomeracji zajmuje Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna, która poza Wałbrzychem posiada podstrefy między innymi w gm. Nowej Rudzie oraz Świebodzicach. W Wałbrzychu WSSE zdominowana jest przez branżę motoryzacyjną uzupełnioną o działalność budowlaną. Korzystniejszy zdywersyfikowane branże gospodarcze zlokalizowane są w Podstrefie WSSE w Świebodzicach (tj.: obróbka tworzyw sztucznych, przemiał granulatu, technologia ciepła, technologia powietrza). Podobnie w Podstrefie WSSE w Mieście Nowa Ruda zlokalizowali się inwestorzy z branży budowlanej, wyposażenia energetycznego, produkcji tworzyw sztucznych, produkcji wiązek kablowych). W Mieście Nowa Ruda działa także Noworudzki Park Przemysłowy zarządzany przez Agencję Rozwoju Regionalnego AGROREG (działalności na rzecz przedsiębiorców, rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i przygotowywaniu terenów inwestycyjnych). Zróżnicowana profilowo jest także Kamiennogórska Specjalna Strefa Ekonomiczna Małej Przedsiębiorczości (branże związane z wyrobem tkanin, wykładzin, opakowań, branża motoryzacyjna, sprzęt oświetleniowy, nośniki reklamy). W przypadku Wałbrzycha istotną rolę gospodarczą odgrywa Koksownia Victoria.

Zdecydowanie słabszym potencjałem gospodarczym cechują się: Boguszków-Gorce, Głuszycy oraz Walim. W pierwszej z gmin do największych pracodawców należy Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, następnie PPHU Maltex Zdzisław Malczyszyn (produkcja i obróbka elementów dla branży motoryzacyjnej) oraz Skład Opału. Z kolei w Głuszycy głównym pracodawcą jest producent kołder i poduszek. W Walimiu nie istnieje znaczący podmiot gospodarczy – mieszkańcy dojeżdżają do pracy do Wałbrzycha i Świdnicy. W Mioszowie profil gospodarczy określają cztery główne branże, tj.: przemysł meblarski, włókienniczy, wydobywczy (surowce skalne) oraz uzdrowiskowa – spółka Sanatoria Dolnośląskie jest największym pracodawcą w gminie. Gminy wiejskie posiadają odmienny profil gospodarczy. W Czarnym Borze dominujące znaczenie posiada przemysł surowcowy związany z kopalnią melafiru, natomiast w Starych Bogaczowicach gospodarka w dużej mierze oparta jest na rolnictwie. W Gminie Nowa Ruda działalność prowadzi Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A. W gminach uzdrowiskowych, tj. Szczawnie-Zdroju oraz Jedlinie-Zdroju znaczącą pozycję na rynku pracy posiada Uzdrowisko Szczawnio-Jedlina Sp. z o.o. (lecznictwo uzdrowiskowe) oraz działalności związane z obsługą ruchu turystycznego (branża hotelowo-gastronomiczna). Ponadto w Jedlinie-Zdroju istotnym podmiotem gospodarczym jest LAPP Insulators (produkcja izolatorów), natomiast w Szczawnie-Zdroju – Dolnośląski Park Technologiczny – T-Park.

Za bariery rozwoju przedsiębiorczości w gminach tworzących Aglomerację Wałbrzyską uznaje się głównie: brak organizacji integrującej przedsiębiorców, brak ulg dla małych i średnich firm, słabą dostępność komunikacyjną, brak odpowiedniego kapitału ludzkiego, małą skalę społeczno – gospodarczą poszczególnych gmin.

Działania na rzecz integracji i wsparcia środowiska przedsiębiorców podejmuje się w Gminie Wałbrzych, m.in. poprzez współpracę z Radą Gospodarczą AW, Dolnośląską Agencją Rozwoju Regionalnego czy Dolnośląskimi Pracodawcami. W Wałbrzychu przedsiębiorcy mogą korzystać np. ze zwolnień w stawkach czynszu w najmie lokali użytkowych znajdujących się w zasobie Gminy Wałbrzych, przeznaczonych na aktywizację małych i średnich przedsiębiorców. Dodatkowe preferencje podatkowe dostępne są dla inwestorów w wałbrzyskiej podstrefie WSSE "Invest Park". Ponadto w Kamiennej Górze podejmuje się działania w zakresie: tworzenia klimatu przedsiębiorczego, współpracy z Cechem Rzemiosł Różnych oraz Zrzeszeniem Przedsiębiorców, oferowania ulg w podatku od nieruchomości dla każdej tworzonej małej lub średniej firmy. Działania wspierające przedsiębiorczość prowadzone są również w gminie. Nowa Ruda poprzez współpracę z AGROREG-iem (doradztwo i udzielanie kredytów). W Świebodzicach organizuje się coroczne spotkania z przedsiębiorcami oraz promuje pomysł powołania Rady Gospodarczej Miasta. Należy również zaznaczyć, iż w ramach Aglomeracji funkcjonuje powołana w grudniu 2011 roku Rada Gospodarcza Aglomeracji Wałbrzyskiej, która podejmuje działania integrujące środowiska samorządowe i gospodarcze obejmujące rozwój przedsiębiorczości, kreowanie korzystnego klimatu dla dalszego rozwoju

lokalnych przedsiębiorstw, a zwłaszcza małych i średnich firm, prezentowanie opinii w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej oraz składanie inicjatyw dla aktywizacji gospodarczej terenów⁸⁶.

Zamówienia publiczne

Jest to element finansów publicznych obejmujący szczegółowe rozwiązania dotyczące procedur wydatkowania środków publicznych (sposobów wyłonienia wykonawców oraz zasad zawierania umów).

Każdego roku instytucje publiczne w Europie wydają równowartość 16% produktu krajowego brutto UE na zakup towarów, np. sprzętu biurowego, elementów budowlanych i pojazdów transportowych, usług w zakresie, między innymi, utrzymania budynków, transportu, sprzątania i cateringu, oraz robót budowlanych. Zamówienia publiczne mogą kształtować trendy produkcyjne i konsumpcyjne, a znaczący popyt ze strony instytucji publicznych na „bardziej ekologiczne” towary stworzy lub powiększy rynki dla przyjaznych dla środowiska produktów i usług. Tym samym zachęci to także przedsiębiorstwa do rozwijania technologii środowiskowych. Bardziej zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i surowców byłoby korzystne dla środowiska, a także całej gospodarki, stwarzając szanse powstania gospodarek „ekologicznych”. Taka zmiana mogłaby również zwiększyć konkurencyjność przemysłu europejskiego, pobudzając innowacje w zakresie technologii ekologicznych, uznawanych za sektor wysokiego wzrostu, w którym Europa jest światowym liderem. Badania potwierdziły, że istnieją znaczące możliwości w zakresie efektywnych pod względem kosztów zielonych zamówień publicznych – w szczególności w sektorach, w których produkty ekologiczne nie są droższe od alternatywnych produktów nieekologicznych (przy uwzględnieniu kosztu cyklu życia produktu). Ponieważ „bardziej ekologiczny” charakter towarów określa się w oparciu o cykl życia, zielone zamówienia publiczne będą mieć wpływ na cały łańcuch dostaw oraz będą prowadzić do szerszego stosowania norm ekologicznych w zamówieniach prywatnych.

Główną ideą zielonych zamówień publicznych jest ustalenie jasnych i ambitnych kryteriów środowiskowych dla produktów i usług. Celem jest uwzględnianie w zamówieniach publicznych problemów ochrony powietrza, poprzez: odpowiednie przygotowywanie specyfikacji zamówień publicznych, które uwzględniać będą potrzeby ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem (np. preferowanie w nowobudowanych budynkach ogrzewania z sieci ciepłej lub niskoemisyjnych źródeł ciepła) promowanie rozwiązań efektywnych energetycznie, promowanie OZE. Wdrażanie systemu zamówień publicznych może być działaniem systemowym które również może być realizowane na każdym etapie realizacji PGN.

Strategie komunikacji

Jednym z głównych celów realizacji PGN jest zaplanowanie działań w ten sposób aby miały one też wpływ na zmiany postaw konsumpcyjnych mieszkańców. Są to działania nieinwestycyjne, które wspierają końcowy efekt ekologiczny i energetyczny realizowanych działań. Prowadzone działania edukacyjne skierowane do mieszkańców mające na celu popularyzowanie nowych postaw związanych ze zmniejszeniem zużycia energii mogą wspierać działania związane np. z termomodernizacją i/lub wymianą źródła ciepła.

Przykładowymi działaniami nieinwestycyjnymi mogą być:

- Działania edukacyjne związane z zmianą wzorców konsumpcji, np. spoty telewizyjne/radiowe, plakaty, ulotki,
- Działania zachęcające do zmiany środków transportu, t.j. zwiększenie liczby mieszkańców wybierających transport publiczny,
- Spotkania z ekspertami na temat oszczędności energii i promowania gospodarki niskoemisyjnej.
- Prowadzenie akcji promocyjno – edukacyjnych w zakresie odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej, ochrony powietrza (jedna kampania rocznie, przed sezonem grzewczym uświadamiająca mieszkańcom wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie oraz szkodliwość spalania odpadów w piecach domowych). Szkolenia z zakresu OZE zorganizowane dla

---

⁸⁶ Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020

mieszkańców i przedsiębiorców w celu zidentyfikowania przez uczestników możliwości, które dają OZE oraz efektywność energetyczna.

1.6. WYNIKI INWENTARYZACJI EMISJI DWUTLENKU WĘGLA DLA ROKU BAZOWEGO 2013

1.6.1. Metodologia inwentaryzacji dla PGN

Celem bazowej inwentaryzacji emisji (BEI) jest wyliczenie ilości CO₂ wyemitowanego wskutek zużycia energii na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w roku bazowym. BEI pozwala zidentyfikować główne antropogeniczne źródła emisji CO₂ oraz odpowiednio zaplanować i uszeregować pod względem ważności środki jej redukcji. BEI stanowi instrument umożliwiający władzom lokalnym pomiar efektów zrealizowanych przez nie działań związanych z ochroną klimatu. Do przygotowania inwentaryzacji wykorzystano jako podstawę wytyczne Porozumienia Między Burmistrzami „How to fill In the Sustainable Energy Action Plan template?”. Wytyczne dają również możliwość określania emisji wynikającą tylko i wyłącznie z finalnego zużycia energii in situ, jak i w sposób bardziej pełny poprzez zastosowanie oceny cyklu życia produktów i usług (tzw. LCA – Life Cycle Assessment). Podejście standardowe jest bardziej precyzyjne w wyznaczaniu wielkości emisji (mniejszy szacunkowy błąd), natomiast podejście LCA, pomimo swojej większej niedokładności daje pełniejszy obraz wielkości emisji, który uwzględnia również częściowe emisje wynikające z procesu wytwarzania i transportu (dostawy) danego produktu usługi. Z tego też powodu w podejściu LCA energia elektryczna pochodząca z odnawialnych źródeł energii nie jest traktowana jako bezemisyjne źródło energii.

Zasady ogólne

Rok bazowy – jako rok bazowy wytyczne wskazują 1990 natomiast umożliwiają wybór roku późniejszego. W celu określenia celu redukcji, zaplanowania działań oraz zebrania kompleksowych danych możliwe było wybranie jedynie stosunkowo aktualnego roku bazowego. W związku z tym jako rok bazowy został wybrany rok 2013..

Zakres inwentaryzacji – inwentaryzacją objęte są wszystkie emisje gazów cieplarnianych wynikające ze zużycia energii finalnej na terenie miast i gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Poprzez zużycie energii finalnej rozumie się zużycie: energii paliw kopalnych (na potrzeby gospodarczo-bytowe, transportowe i przemysłowe), ciepła sieciowego, energii elektrycznej, energii ze źródeł odnawialnych. Z inwentaryzacji wyłączony jest przemysł (także duże źródła spalania) objęty wspólnotowym systemem handlu uprawnieniami do emisji CO₂.

Zasięg terytorialny inwentaryzacji – w celu sporządzenia inwentaryzacji należy wyznaczyć jej granice, czyli określić, które źródła emisji włączyć do inwentaryzacji. Definicja granic inwentaryzacji będzie miała wpływ na jej końcowy efekt, ponieważ określi, które źródła emisji będą w niej zawarte, a które z niej wyłączone.

Dla samorządu lokalnego miast i gmin wyznaczono dwie granice:

- **granica organizacyjna** – obejmuje wszelkie działania będące w zasięgu bezpośredniej kontroli samorządu lokalnego. Tam, gdzie kończy się granica organizacyjna samorządu (sektor publiczny), zaczyna się granica społeczeństwa (sektor prywatny). W przypadkach, gdy aktywności obu sektorów pokrywają się ze sobą należy przyjąć zasadę proporcjonalności emisji zależnej od udziałów danego sektora w strukturze własnościowej danego podmiotu,
- **granica geopolityczna** – zawiera fizyczny obszar lub region, będący we władaniu samorządu lokalnego.

Dodatkowo istotne są:

- **ramy czasowe** – miasta i gminy biorące udział w projekcie powinno samo wyznaczyć ramy czasowe inwentaryzacji tak, aby dostosować je do lokalnych uwarunkowań. Inwentaryzacja powinna zawierać co najmniej rok bazowy w stosunku do którego odniesiony będzie cel redukcji emisji.

Granica organizacyjna – analiza aktywności samorządu

Analiza emisji związana z aktywnością samorządu lokalnego obejmuje emisje powstałe na skutek użytkowania wszystkich środków trwałych oraz mediów. Wszystkie emisje powstałe na skutek działalności samorządu lokalnego są uwzględniane, bez względu na to gdzie powstały. W niektórych przypadkach, w szczególności w kwestiach zużycia energii, emisja często występuje poza granicami geopolitycznymi samorządu lokalnego. Fizyczna lokalizacja źródła powstawania emisji w większości przypadków nie jest istotna przy podejmowaniu decyzji, które emisje uwzględnić w analizie.

Granica geopolityczna – analiza aktywności społeczeństwa

Analiza emisji związana z aktywnością społeczeństwa zawiera emisje związane z działalnością powstałą w granicach geopolitycznych samorządu lokalnego. Władze lokalne mają wpływ na aktywność społeczeństwa poprzez m.in. ustalanie prawa lokalnego, programy edukacyjne czy propagowanie wzorów zachowań społecznych. Mimo, że niektóre samorządy lokalne mogą mieć ograniczony wpływ na poziom emisji z poszczególnych działań należy podjąć starania dokonania precyzyjnej analizy wszystkich działań, które skutkują emisją GHG w celu uzyskania kompletnej wiedzy o emisjach z terenu miast i gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Podczas inwentaryzacji wykorzystane zostaną metodologie niezbędne dla uzyskania najlepszej jakości danych:

- **Metodologia „bottom-up”** polega na zbieraniu danych u źródła. Każda jednostka podlegająca inwentaryzacji podaje dane, które później agreguje się w taki sposób, aby dane były reprezentatywne dla większej populacji lub obszaru. Metodologia ta zwiększa prawdopodobieństwo popełnienia błędu przy analizie i obróbce danych oraz niepewność, czy cała docelowa populacja została ujęta w zestawieniu,
- **Metodologia „top-down”** polega na pozyskaniu zagregowanych danych dla większej jednostki obszaru lub populacji. Jakość danych jest wtedy generalnie lepsza, ponieważ jest mała ilość źródeł danych. Jeżeli zagregowane dane nie są reprezentatywne dla danego obszaru lub populacji, należy tak je przekształcić, aby jak najwierniej obrazowały zaistniałą sytuację. Głównym defektem tej metody jest mała rozdzielczość danych, która może ukryć trendy, mogące pojawić się przy większej rozdzielczości.

Źródła danych

Do opracowania emisji konieczne będzie zebranie danych dotyczących nośników energii. Wykorzystana zostanie metodologia „top-down” oraz „bottom - up” – proponuje się elektroniczne ankiety oddzielne dla każdego inwentaryzowanego sektora. Wielkości zużycia podawane zostaną z zestawień znajdujących się w dyspozycji Urzędów Miast i Gmin, danych statystycznych GUS oraz dokumentów planistycznych Urzędów.

Pozyskanie danych – emisja bezpośrednia CO₂

Inwentaryzacja emisji bezpośredniej CO₂ odbywa się wg rodzajów źródeł.

Źródła przemysłowe – instalacje

- elektrociepłownie, ciepłownie komunalne i przemysłowe powyżej 20 MW,
- źródła technologiczne zakładów przemysłowych (np. piece do wypału materiałów ceramicznych),
- są uwzględnione w inwentaryzacji tylko wówczas, gdy są objęte planem (plan wpływa na ich emisję),
- dane Urzędu Miasta/Gminy,
- KOBIZE.

Źródła komunikacyjne – transport

Do wyznaczenia emisji ze źródeł komunikacyjnych zostały wykorzystane wskaźniki emisji opracowane w ramach CORINAIR. W arkuszu kalkulacyjnym obliczono odpowiednie wskaźniki dla zakresów prędkości z uwzględnieniem średniego wieku aut. Dla każdej z wyróżnionych ulic przypisano natężenie ruchu

w poszczególnych kategoriach aut (osobowe, dostawcze, ciężarowe) oraz na podstawie pomiarów prędkości przejazdu przypisano średnie prędkości przejazdu.

- flota municypalna (pojazdy należące do jednostek samorządu terytorialnego, np. Straży Miejskiej, Urzędu Miasta),
- transport publiczny (autobusy, taksówki),
- pojazdy należące do firm zarejestrowanych w BB,
- pojazdy należące do mieszkańców miasta,
- tranzyt pojazdów obcych.

Źródła miejskie

Do wyznaczenia emisji źródeł miejskich wykorzystano dane z przeprowadzonej ankietyzacji:

- ogrzewanie obiektów komunalnych (urzędy, szkoły, składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków, inne obiekty instytucji podległych miastu),
- ogrzewanie budynków/obiektów handlowo-usługowych (banki, szpitale, centra handlowe),
- ogrzewanie komunalnych budynków mieszkalnych,
- ogrzewanie budynków indywidualnych,
- kotłownie osiedlowe (o małym zasięgu dystrybucji ciepła),
- ilości lamp świetlnych i sygnalizacji,
- zużycie energii elektrycznej w budynkach miejskich, które określone zostaną na podstawie inwentaryzacji faktur za energię elektryczną we wszystkich jednostkach,
- zużycie ciepła sieciowego z sieci ciepłowniczej, które określone zostaną na podstawie danych dotyczących ilości zużytego ciepła oszacowanego na podstawie faktur za dostawę energii i rozliczeń poszczególnych jednostek,
- gaz ziemny w budynkach miejskich – zużycie określone zostanie na podstawie inwentaryzacji faktur za gaz,
- paliwa płynne – zużycie określono na podstawie inwentaryzacji faktur za paliwo,
- zużycia paliw transportowych na podstawie inwentaryzacji faktur, ilości przejechanego dystansu, itd.

Pozyskanie danych – Emisja pośrednia CO₂

Emisja pośrednia obliczana jest na podstawie zużycia energii elektrycznej na terenie miasta. Dane o całkowitym zużyciu energii są pozyskiwane z zakładów energetycznych. Dodatkowo pozyskiwane są dane o ilości energii zakupionej energii elektrycznej z zielonym certyfikatem.

Zużycie energii elektrycznej jest dzielone na podstawowe sektory:

- sektor przemysłowy (obiekty, które w planie zostaną uwzględnione w działaniach),
- sektor komunikacji,
- sektor „miejski” – instytucje podległe miastu,
- sektor handlowo-usługowy,
- użytkownicy indywidualni.

Bazując na zebranych danych ankietowych zostanie opracowana baza danych o zużyciu energii, paliw, surowcach i odpadach oraz o wielkości energii pozyskiwanej z OZE. Następnie dokonana zostaje analiza danych z bazy pod kątem zużycia energii oraz emisji CO₂. Poziom zużycia energii i jego zmiany w sektorze komunalnym z podziałem na podsektory (budynki i urządzenia, oświetlenie publiczne, gospodarka odpadami, gospodarka ściekami itp.) oraz nośniki energii.

Wskaźniki emisji CO₂

Dla określenia wielkości emisji przyjęto standardowe wskaźniki emisji. Wskaźniki te nie oddają pełnej wielkości emisji wynikającej z cyklu życia produktów i usług (metodologia LCA), charakteryzują się jednak większą dokładnością wyznaczenia emisji.

- dla paliw kopalnych (węgiel kamienny, brunatny i koks, olej opałowy oraz gaz ziemny) – zostaną przyjęte wskaźniki emisji stosowane w europejskim systemie handlu uprawnieniami do emisji CO₂, zweryfikowane dla roku 2005,

- dla paliw płynnych stosowanych w transporcie (benzyna, olej napędowy) zostaną zastosowane najnowsze wskaźniki emisji z raportu Krajowej Inwentaryzacji Emisji Gazów Ciężkich; wskaźniki uwzględniają emisję CO₂, metanu (CH₄) oraz podtlenku azotu (N₂O),
- dla energii elektrycznej zostanie przyjęty wskaźnik 0,812 Mg CO₂/MWh (reprezentatywny dla sektora energetyki zawodowej – opartej na węglu kamiennym i brunatnym z niewielkim udziałem biomasy). Założono, że w kolejnych latach inwentaryzacji wskaźnik pozostanie niezmienny, pomimo wzrastającego w niewielkim stopniu udziału energii ze źródeł odnawialnych w energii elektrycznej sieciowej,
- dla ciepła sieciowego przyjęty zostanie średni, referencyjny wskaźnik emisji (za KASHUE) 0,332 MgCO₂/MWh ciepła sieciowego.

Tabela 1-33 Porównanie wskaźników emisji (standardowy i LCA) dla elektryczności ze źródeł odnawialnych [źródło: opracowanie własne]

Źródło energii	Standardowe wskaźniki emisji [Mg CO ₂ /MWh _e]	Wskaźniki emisji LCA (ocena cyklu życia) [Mg CO ₂ /MWh _e]
Panele fotowoltaiczne	0	0,020 – 0,050
Energia wiatru	0	0,007
Energia wód powierzchniowych	0	0,024

Emisje gazów ciężkich innych niż CO₂ podawane są w przeliczeniu na ekwiwalent CO₂ według wytycznych IPCC.

Wskaźniki emisji dla energii elektrycznej i ciepła, które zostaną wykorzystane do inwentaryzacji przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 1-34 Wskaźniki emisji dla energii elektrycznej i ciepła sieciowego przyjęte do obliczeń emisji [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj wskaźnika	Rok	Wskaźnik emisji [MgCO ₂ /MWh]	Źródło
Energia elektryczna	2013	0,812	KOBIZE - referencyjny wskaźnik jednostkowej emisyjności dwutlenku węgla przy produkcji energii elektrycznej do wyznaczania poziomu bazowego dla projektów JI realizowanych w Polsce
	2024	0,812	
Ciepło sieciowe	2013	0,332	Obliczenia własne
	2024	0,332	Prognoza bazowa
Energia ze źródeł odnawialnych	2013-2024	0	-

Wskaźniki emisji dla pozostałych paliw przyjęte zostaną zgodnie z wytycznymi, ich zestawienie znajduje się w kolejnej tabeli.

Tabela 1-35 Zestawienie wykorzystanych wskaźników emisji dla paliw [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj paliwa	Wartość opałowa	Wskaźnik emisji [MgCO ₂ /MWh]
Gaz naturalny	36 MJ/m ³	0,202
Olej opałowy	40,19 MJ/kg	0,276
Węgiel	18,9 MJ/kg	0,346

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rodzaj paliwa	Wartość opałowa	Wskaźnik emisji [MgCO ₂ /MWh]
Benzyna	44,3 MJ/kg	0,249
Olej napędowy (diesel)	43,0 MJ/kg	0,267
LPG	47,3 MJ/kg	0,227

Tabela 1-36 Sprawność źródeł ciepła [źródło: IPCC, 2006; Podręcznik SEAP]

Rodzaj źródła ciepła	Sprawność [%]
Kocioł na pelety	88%
Kocioł na drewno	80%
Pompa ciepła (taryfa G12)	400%
Grzejnik elektryczny (taryfa G12)	100%
Kocioł na ekogroszek	75%
Kocioł na miał	60%
Kocioł kondensacyjny (gaz LPG)	104%
Kocioł kondensacyjny (olej opałowy)	100%
Kocioł niskotemperaturowy (olej opałowy)	88%
Kocioł kondensacyjny (gaz ziemny)	104%
Kocioł niskotemperaturowy (gaz ziemny)	85%

Straty ciepła z budynków (w ujęciu procentowym) – na podstawie Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 6 listopada 2008 r. w sprawie metodologii sporządzania charakterystyki energetycznej budynków oraz Podręcznik SEAP.

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. udziałów strat energii w budynkach.

Tabela 1-37 Udziały strat energii w budynkach [źródło: opracowanie własne]

Strata	Udział w stratach
Dach	20%
Ściany	25%
Okna i drzwi	15%
Piwnica (podłoga na gruncie)	5%
Wentylacja grawitacyjna	35%
Wentylacja z rekuperatorem	7%

Metodologia obliczeń

Obliczenia wielkości emisji wykonano za pomocą arkuszy kalkulacyjnych. Do obliczeń wykorzystano podstawowy wzór obliczeniowy:

$$E_{CO_2} = C \times EF$$

gdzie:

- E_{CO_2} – oznacza wielkość emisji CO₂ [Mg],
- C – oznacza zużycie energii (elektrycznej, ciepła, paliwa) [MWh],
- EF – oznacza wskaźnik emisji CO₂ [MgCO₂/MWh].

Założenia

Dla celów opracowania inwentaryzacji zostaną przyjęte również założenia:

- miasto, gmina jest i będzie importерem netto energii elektrycznej, w związku z czym zostanie przyjęty wskaźnik emisji średni dla Polski, dla energii elektrycznej sieciowej,
- ze względu na trudności z pozyskaniem danych, w inwentaryzacji mogą zostać pominięte dane wynikające ze zużycia oleju opałowego lub innych paliw – przyjmuje się, że nie ma to znaczącego wpływu na ostateczną wielkość emisji (jeśli udział paliwa stanowi poniżej 1% całkowitej emisji) z obszaru miasta lub gminy,
- wykonawca przyjmuje, że emisje gazów cieplarnianych innych niż CO₂ z transportu (CH₄ i N₂O) mieszczą się w przedziale 1-3% całkowitej emisji z transportu, co ostatecznie przekłada się na mniej niż 0,5% całkowitej emisji z obszaru miasta lub gminy i w związku z tym emisja z tych gazów zostanie pominięta w inwentaryzacji,
- dla obliczenia emisji z transportu przyjęte zostaną natężenia ruchu, dla których zostały przeprowadzone pomiary, w innym wypadku zostaną ono oszacowane w obszarze miejskim, gminy na podstawie dostępnych danych, wskaźników przeliczeniowych, itd.,
- kontynuację trendów gospodarczych zgodnie z prognozą PKB do roku 2024,
- zostanie założone, że wielkości zużycia paliw i energii będą zgodnie z prognozą zawartą w Polityce Energetycznej Polski do roku 2030,
- zostaną kontynuowane obecne trendy demograficzne,
- natężenia ruchu zgodnie z metodologią prognoz natężenia ruchu GDDKiA do 2024 roku wzrośnie.

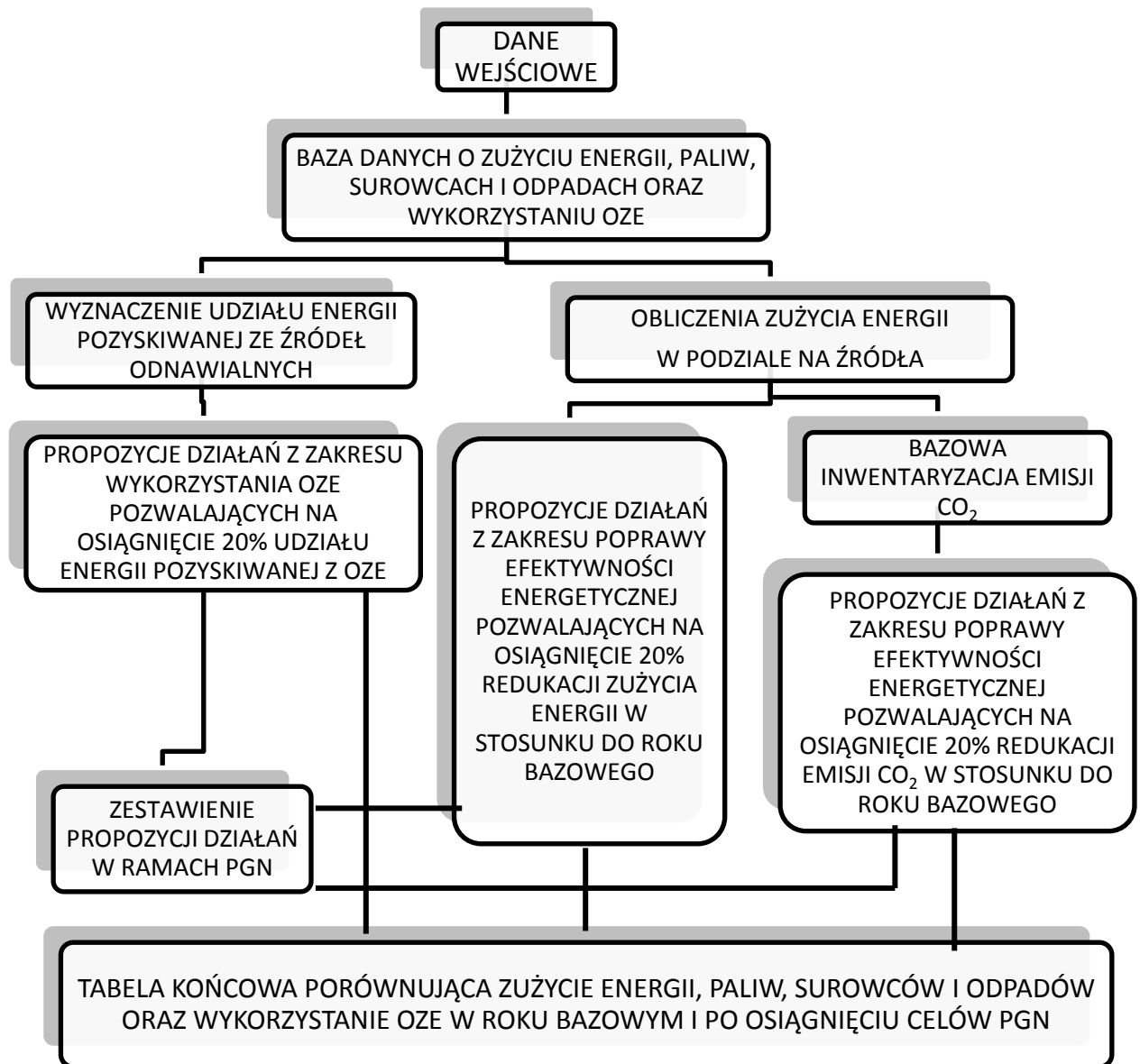
Analiza wyników inwentaryzacji

Wyniki inwentaryzacji służą do wyznaczenia linii bazowej i określenia spodziewanego trendu „podstawowego”. Trend podstawowy oznacza sytuację, w której nie będą prowadzone dodatkowe (inne niż dotychczasowe) działania w zakresie redukcji emisji CO₂.

Trend podstawowy powinien być wyznaczony dla poszczególnych rodzajów źródeł tak, aby było możliwe rozróżnienie trendów przeciwstawnych, np.:

- trend wzrastający – emisja CO₂ z komunikacji indywidualnej – w związku z dynamicznym przyrostem ilości pojazdów,
- trend opadający – emisja CO₂ z kotłowni lokalnych – w związku z zastosowaniem nowych technologii (kotły, sieci preizolowane).

Na poniższym schemacie przedstawiono metodologię sporządzania bilansu energetycznego oraz emisji gazów cieplarnianych w podziale na grupy odbiorców.

Rysunek 1-19 Metodologia sporządzania bilansu energetycznego oraz emisji gazów cieplarnianych w podziale na grupy odbiorców [źródło: opracowanie własne]

1.6.2. Wyniki inwentaryzacji

Oświetlenie uliczne

Zużycie energii elektrycznej na oświetlenie uliczne w Aglomeracji Wałbrzyskiej wynosi 11 201,8 MWh/rok przy emisji CO₂ wynoszącej 9,95,9 Mg/rok.

W poniższej tabeli zamieszczono wyniki inwentaryzacji w obszarze oświetlenia ulicznego.

Tabela 1-38 Wyniki inwentaryzacji w obszarze oświetlenia ulicznego [źródło: opracowanie własne]

Gmina	Ilość punktów świetlnych	Zużycie energii elektrycznej	Emisja CO ₂
-	[szt.]	[MWh/rok]	[Mg/rok]
Wałbrzych	7 390	5 485,0	4 453,8
Boguszów-Gorce	988	313,1	254,3
Czarny Bór	660	397,2	322,5
Głuszycza	572	229,5	186,3
Jedlina-Zdrój	810	435,0	353,2
Miasto Kamienna Góra	1 289	762,9	619,5
Gmina Kamienna Góra	668	195,2	158,5
Lubawka	1 114	268,2	217,7
Mieroszów	735	341,0	276,9
Miasto Nowa Ruda	1 942	545,4	442,9
Gmina Nowa Ruda	1 320	381,5	309,8
Stare Bogaczowice	390	222,7	180,8
Szczawno-Zdrój	1 198	721,0	585,4
Świebodzice	1 614	585,8	475,6
Walim	627	318,5	258,6
OGÓŁEM	21 317	11 201,8	9 095,9

Budynki użyteczności publicznej własności gminnej

W obszarze budynków użyteczności publicznej największy udział w strukturze zużycia nośników energii mają ciepło sieciowe – 41% i gaz ziemny – 35%.

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia nośników energii oraz wody w budynkach użyteczności publicznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

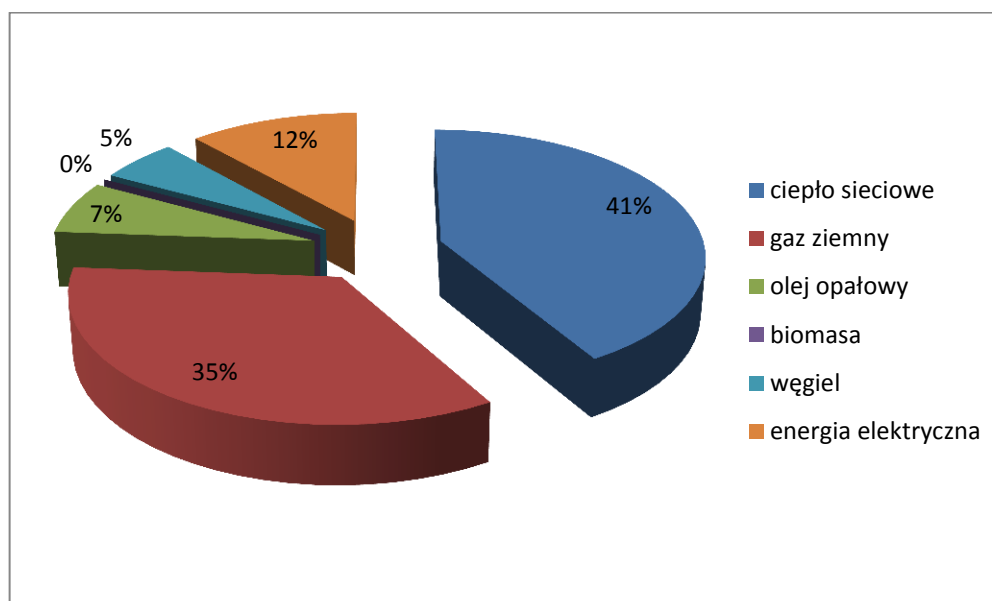
Tabela 1-39 Zużycie nośników energii oraz wody w budynkach użyteczności publicznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie nośników energii						Zużycie wody [m ³]
	[MWh/rok]						
	Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna	
Wałbrzych	10663,1	7286,4	156,5	0,0	854,6	2478,2	45616,7
Boguszów-Gorce	0,0	2059,0	604,7	0,0	0,0	351,7	4551,0
Czarny Bór	0,0	847,5	59,2	0,0	69,0	240,7	2780,0

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Zużycie nośników energii [MWh/rok]						Zużycie wody [m ³]
	Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna	
Głuszycza	241,4	1939,1	48,5	0,0	282,0	235,7	6490,5
Jedlina-Zdrój	0,0	328,0	0,0	0,0	0,0	53,7	925,6
Miasto Kamienna Góra	1884,9	73,5	0,0	0,0	175,0	212,5	8924,0
Gmina Kamienna Góra	0,0	150,3	596,3	0,0	351,9	153,8	3088,0
Lubawka	0,0	567,8	0,0	0,0	1124,7	246,4	3451,0
Mioszów	0,0	117,0	121,0	7,3	533,9	153,9	2512,8
Miasto Nowa Ruda	77,8	2812,4	0,0	0,0	790,1	429,3	7259,8
Gmina Nowa Ruda	0,0	59,8	737,0	0,0	355,6	190,0	4155,0
Stare Bogaczowice	0,0	0,0	606,0	0,0	0,0	109,2	1166,0
Szczawno-Zdrój	0,0	661,6	0,0	0,0	5,2	84,6	1561,0
Świebodzice	806,6	1325,8	0,0	0,0	0,0	333,2	8102,3
Walim	0,0	707,4	0,0	14,6	139,4	163,0	2466,1
OGÓŁEM	13673,8	18935,6	2929,1	21,9	4681,3	5436,0	103049,7

Na poniższym rysunku zamieszczono informację nt. struktury zużycia nośników energii w budynkach gminnych Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Rysunek 1-20 Struktura zużycia nośników energii w budynkach gminnych Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Łączne zużycie energii w tym sektorze wynosi 28 852,8 MWh/rok przy emisji CO₂ wynoszącej 11 217,9 Mg/rok.

W kolejnej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii i emisji CO₂ w budynkach użyteczności publicznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-40 Zużycie energii i emisja CO₂ w budynkach użyteczności publicznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Powierzchnia użytkowa ankietowanych budynków [m ²]	Zużycie energii [MWh/rok]	Suma emisja CO ₂ [Mg/rok]
Wałbrzych	211185,1	18426,8	7374,2
Boguszów-Gorce	25654,0	2430,8	795,7
Czarny Bór	1444,0	0,0	0,0
Głuszycza	18403,6	1399,2	467,5
Jedlina-Zdrój	2853,5	293,3	100,3
Miasto Kamienna Góra	16554,8	418,8	204,3
Gmina Kamienna Góra	10154,3	1599,3	640,4
Lubawka	13302,6	507,9	161,1
Mieroszów	9742,3	194,9	87,2
Miasto Nowa Ruda	40775,4	942,0	329,3
Gmina Nowa Ruda	21450,3	1256,9	526,2
Stare Bogaczowice	4691,9	0,0	0,0
Szczawno-Zdrój	1528,7	0,0	0,0
Świebodzice	17638,5	1383,0	531,6
Walim	16207,2	0,0	0,0
OGÓŁEM	411586,1	28852,8	11217,9

Mieszkalnictwo

Łączne zużycie energii w sektorze mieszkalnictwa wynosi 1 198 131,1 MWh/rok przy emisji CO₂ wynoszącej 481 199,3 Mg/rok.

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii i emisji CO₂ w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

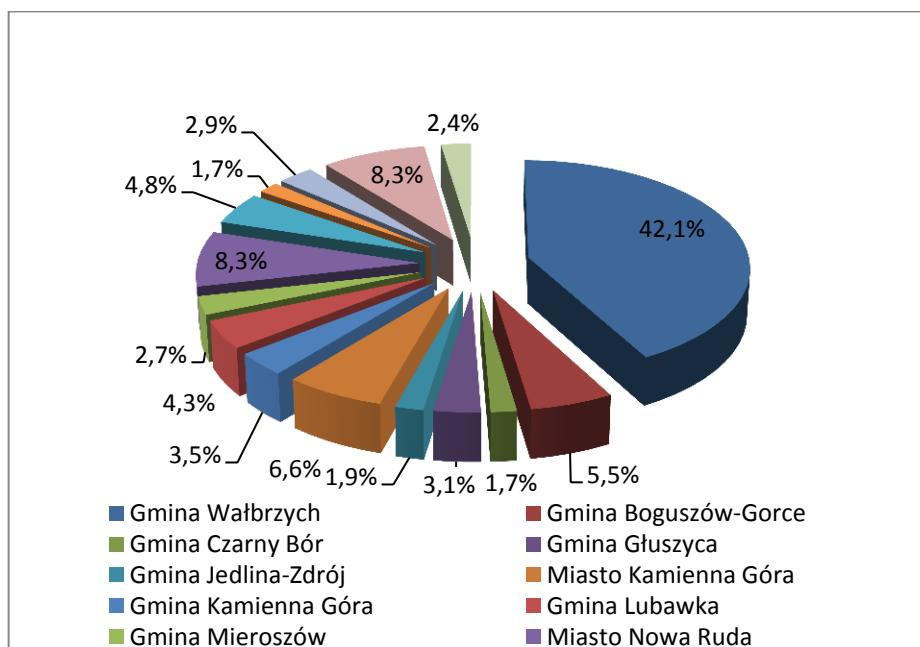
Tabela 1-41 Zużycie energii i emisja CO₂ w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Łączna powierzchnia mieszkalna	Zużycie energii	Emisja CO ₂
	[m ²]	[MWh]	[Mg/rok]
Wałbrzych	2725267	504275,5	203230,0
Boguszów-Gorce	356172	66429,0	27296,2
Czarny Bór	110847	20723,9	8722,6
Głuszycza	206530	37223,1	14998,0
Jedlina-Zdrój	121427	22482,5	6069,1
Miasto Kamienna Góra	427037	79242,8	32028,4
Gmina Kamienna Góra	232412	41855,2	17131,3

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Łączna powierzchnia mieszkalna	Zużycie energii	Emisja CO ₂
Lubawka	286669	51384,0	20649,2
Mieroszów	180636	32908,0	13783,3
Miasto Nowa Ruda	541302	99883,7	41736,5
Gmina Nowa Ruda	314752	57633,3	24254,2
Stare Bogaczowice	111347	20308,4	8515,2
Szczawno-Zdrój	192667	35113,3	12424,7
Świebodzice	544426	100035,3	38808,4
Walim	157843	28633,0	11552,1
OGÓŁEM	6509334	1198131,1	481199,3

Na poniższym rysunku zamieszczono informację nt. zużycia energii dla sektora mieszkalnictwa Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Rysunek 1-21 Zużycie energii dla sektora mieszkalnictwa Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Handel, usługi, przedsiębiorstwa

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii cieplnej, elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach. Łączne zużycie energii w tym sektorze wynosi 814 348,7 MWh/rok.

Tabela 1-42 Zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Powierzchnia użytkowa zajmowana przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą [m ²]	Razem energia w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]
Wałbrzych	1441309	447385,7

Gmina	Powierzchnia użytkowa zajmowana przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą [m ²]	Razem energia w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]
Boguszów-Gorce	43721	13571,0
Czarny Bór	11468	3559,8
Głuszycza	42201	13099,4
Jedlina-Zdrój	49596	15394,6
Miasto Kamienna Góra	265183	82313,4
Gmina Kamienna Góra	15559	4829,7
Lubawka	69196	21478,7
Mieroszów	74160	23019,4
Miasto Nowa Ruda	143840	44648,3
Gmina Nowa Ruda	40942	12708,4
Stare Bogaczowice	7499	2327,8
Szczawno-Zdrój	109491	33986,2
Świebodzice	282703	87751,7
Walim	26658	8274,7
OGÓŁEM	2623527	814348,7

Transport

Duży udział w negatywnym oddziaływaniu na środowisko ma również spalanie paliw w silnikach spalinowych napędzających pojazdy mechaniczne. Jest to rezultatem m.in. przenikania przez Aglomerację Wałbrzyską szlaków komunikacyjnych tranzytowych północ-południe – do granicy oraz wschód-zachód (droga śródsudecka) a także dużym natężeniem lokalnego transportu w obrębie Aglomeracji. Oprócz dwutlenku węgla pojazdy silnikowe emitują także szkodliwe substancje jak dwutlenek siarki, pyły i alfapirobenzen. Liczba pojazdów na ulicach ulega ciągłemu wzrostowi przy jednoczesnej stopniowej poprawie istniejącej infrastruktury. W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii emisja CO₂ w transporcie.

Tabela 1-43 Zużycie energii i emisja CO₂ w transporcie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii [MWh/rok]	Emisja CO ₂ [Mg/rok]
Wałbrzych	287 195,3	72 775,9
Boguszów-Gorce	62 867,7	15 989,5
Czarny Bór	59 691,1	14 847,6
Głuszycza	16 938,3	4 223,0
Jedlina-Zdrój	24 907,3	6 197,6
Miasto Kamienna Góra	36 509,0	9 113,7
Gmina Kamienna Góra	125 854,7	31 366,3
Lubawka	64 061,1	8 403,5
Mieroszów	13 288,1	3 309,7
Miasto Nowa Ruda	50 968,8	12 726,2

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Zużycie energii	Emisja CO ₂
Gmina Nowa Ruda	105 298,0	26 282,1
Stare Bogaczowice	64 064,8	15 953,2
Szczawno-Zdrój	26 355,9	6 582,3
Świebodzice	64 061,1	16 556,1
Walim	78 838,9	19 640,0
OGÓŁEM	1 080 900,1	263 966,7

Dla wyznaczenia wielkości emisji liniowej na badanym obszarze wykorzystano również opracowaną przez Krajowe Centrum Inwentaryzacji Emisji aplikację do szacowania emisji ze środków transportu, która dostępna jest na stronach internetowych Ministerstwa Ochrony Środowiska.

Aplikacja ta służy do szacowania emisji CO, C₆H₆, HC, H_{Cal}, H_{Car}, NO_x, TSP, Pb i SO_x ze środków transportu. Wielkości emisji rocznych wyrażane są w kilogramach na rok [kg/rok], zaś emisji drogowych, określających emisje z jednego pojazdu w ruchu w [g/km]. Dane wejściowe stanowią informacje o długości drogi oraz dane charakteryzujące ruch pojazdów: typ pojazdu, prędkość średnia, natężenie ruchu.

Emisja drogowa [g/km] wyznaczana jest metodyką prof. Chłopka w zależności od V_{sr} i typu pojazdu.

Natężenie emisji [g/s] = emisja drogowa [g/km] * V_{sr} [km/h] / 3600.

Emisja roczna [kg/rok] = (emisja drogowa [g/km] * V_{sr} [km/h] * Natężenie ruchu [poj/h] * Długość odcinka [km] * 365 * 24) / 1000.

Charakterystyki emisji zanieczyszczeń są wyznaczane dla średnich prędkości ruchu należących do przedziału:

- (6 ÷ 145) km/h dla samochodów osobowych,
- (6 ÷ 125) km/h dla samochodów dostawczych,
- (6 ÷ 39) autobusów miejskich,
- (6 ÷ 102) autobusów dalekobieżnych,
- (6 ÷ 100) km/h dla samochodów ciężarowych,
- (19 ÷ 123) motocykli.

Rysunek 1-22 Widok panelu głównego aplikacji do szacowania emisji ze środków transportu [źródło: aplikacja do szacowania emisji ze środków transportu]

Przyjęto także założenia co do natężenia ruchu na poszczególnych rodzajach dróg oraz procentowy udział typów pojazdów na drodze, jak to przedstawiono poniżej. Natomiast w celu wyznaczenia emisji CO₂ ze środków transportu wykorzystano też wskaźniki emisji dwutlenku węgla z transportu, zamieszczone w materiałach sporządzonych przez KOBIZE „wartości opałowe (WO) i wskaźniki emisji CO₂ (WE) w roku 2010 do raportowania w ramach Wspólnotowego Systemu Handlu Uprawnieniami do Emisji za rok 2013”.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Wskaźnik emisji dla benzyny wynosi 68,61 Mg/TJ, dla oleju napędowego 73,33 Mg/TJ, natomiast gazu LPG 62,44 Mg/TJ. Przyjmując wartości opałowe wspomnianych paliw odpowiednio na poziomie 33,6 GJ/m³, 36,0 GJ/m³ i 24,6 GJ/m³ oraz przy założeniu ilości natężenia ruchu dla różnych typów pojazdów dla 2013 roku i dla prognozy na 2020 roku, otrzymano emisję dwutlenku węgla z środków transportu dla 2013 roku i dla prognozy na 2020 roku. Zbiorczą emisję CO₂ dla 2013 roku i 2020 roku przedstawiono w poniższych tabelach.

Do wyznaczenia emisji z transportu przyjęto ponadto następujące dane:

- dane o długości dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych udostępnione przez urzędy miast i gmin,
- dane o natężeniach ruchu na drogach gminnych (2010-2014 r.) udostępnione przez Urząd Miejski w Wałbrzychu,
- opracowanie dotyczące natężenia ruchu na drogach wojewódzkich i krajowych dostępne na stronie internetowej <http://www.gddkia.gov.pl> tzn. „pomiar ruchu na drogach wojewódzkich w 2010 roku” oraz „generalny pomiar ruchu w 2010 roku”,
- średni roczny wskaźnik wzrostu ruchu pojazdów samochodowych ogółem na drogach na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej dla lat 2010-2013 zgodnie z wytycznymi GDDKiA.

W poniższej tabeli zestawiono wskaźniki emisji CO₂.

Tabela 1-44 Zestawienie stosowanych w opracowaniu wskaźników emisji dla sektora transportu [źródło: opracowanie własne]

Wartość wskaźnika	Paliwo	Jednostka
0,2470	benzyna	MgCO ₂ /MWh
0,2640	diesel	MgCO ₂ /MWh
0,2248	LPG	MgCO ₂ /MWh
0,2010	CNG	MgCO ₂ /MWh
0,8120	energia elektryczna	MgCO ₂ /MWh

Tabela 1-45 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w podziale na rodzaj transportu w roku 2013 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj środka transportu	Emisja CO ₂ [Mg CO ₄ /rok]
Komunikacja samochodowa	242 742,6
Komunikacja miejska - autobusy	4 367,4
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	13 820,8
Kolej	3 035,7
OGÓŁEM	263 966,6

Tabela 1-46 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w podziale na rodzaj transportu w roku 2020 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj środka transportu	Emisja CO ₂ [Mg CO ₄ /rok]
Komunikacja samochodowa	255 943,2
Komunikacja miejska – autobusy	4 438,4
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	13 749,9
Kolej	3 031,9

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rodzaj środka transportu	Emisja CO ₂ [Mg CO ₄ /rok]
OGÓŁEM	277 163,3

Podsumowanie

Najbardziej energochłonny sektor w Aglomeracji Wałbrzyskiej to sektor mieszkaniowy stanowiący 38% łącznego zużycia energii. Kolejne to transport – 34,3% i handel, usługi, przedsiębiorstwa – 25,9%. Łączne zużycie energii oszacowano na 3 150 259,5 MWh/rok. Łączną emisję CO₂ natomiast na 1 098 171,6 Mg/rok.

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii w poszczególnych sektorach w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

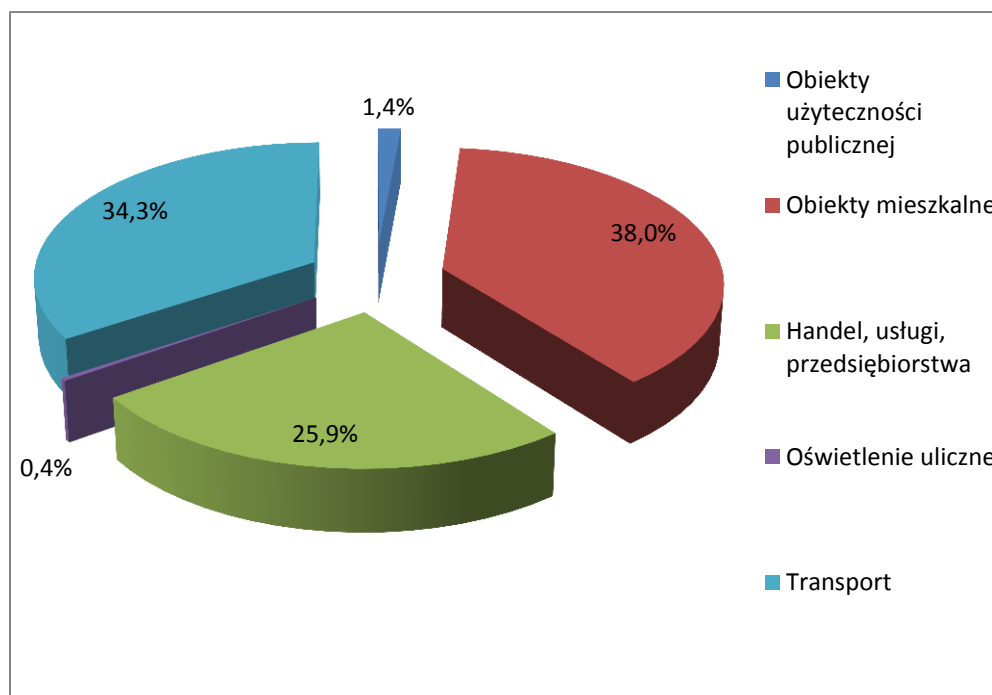
Tabela 1-47 Zużycie energii w poszczególnych sektorach w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii [MWh/rok]					
	Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
Wałbrzych	21438,8	504275,5	447385,7	5485,0	287195,3	1265780,3
Boguszków-Gorce	3015,4	66429,0	13571,0	313,1	62867,7	146196,3
Czarny Bór	1216,4	20723,9	3559,8	397,2	59691,1	85588,4
Głuszyca	2746,6	37223,1	13099,4	229,5	16938,3	70236,8
Jedlina-Zdrój	381,7	22482,5	15394,6	435,0	24907,3	63601,1
Miasto Kamienna Góra	2346,0	79242,8	82313,4	762,9	36509	201174,1
Gmina Kamienna Góra	1252,3	41855,2	4829,7	195,2	125854,7	173987,0
Lubawka	1938,9	51384,0	21478,7	268,2	64061,1	139130,9
Mieroszów	933,2	32908,0	23019,4	341,0	13288,1	70489,7
Miasto Nowa Ruda	4109,6	99883,7	44648,3	545,4	50968,8	200155,7
Gmina Nowa Ruda	1342,4	57633,3	12708,4	381,5	105298	177363,6
Stare Bogaczowice	715,2	20308,4	2327,8	222,7	64064,8	87638,9
Szczawno-Zdrój	751,4	35113,3	33986,2	721,0	26355,9	96927,8
Świebodzice	2465,6	100035,3	87751,7	585,8	64061,1	254899,4
Walim	1024,4	28633,0	8274,7	318,5	78838,9	117089,4
OGÓŁEM	45677,8	1198131,1	814348,7	11201,8	1080900,1	3150259,5

Na kolejnym rysunku zamieszczono informację nt. struktury zużycia energii w poszczególnych sektorach Aglomeracji Wałbrzyskiej.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rysunek 1-23 Struktura zużycia energii w poszczególnych sektorach Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. emisji CO₂ w poszczególnych sektorach w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Tabela 1-48 Emisja CO₂ w poszczególnych sektorach w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Emisja CO ₂ [Mg/rok]					
	Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa (w tym uż. publ.)	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
Wałbrzych	8412,6	203230,0	179355,5	4453,8	72775,9	468227,8
Boguszów-Gorce	1003,5	27296,2	5440,6	254,3	15989,5	49984,1
Czarny Bór	498,6	8722,6	1427,1	322,5	14847,6	25818,4
Głuszycza	867,5	14998,0	5251,5	186,3	4223	25526,3
Jedlina-Zdrój	130,3	6069,1	6171,6	353,2	6197,6	18921,9
Miasto Kamienna Góra	973,8	32028,4	32999,2	619,5	9113,7	75734,6
Gmina Kamienna Góra	503,5	17131,3	1936,2	158,5	31366,3	51095,8
Lubawka	803,2	20649,2	8610,8	217,7	8403,5	38684,4
Mioszów	429,7	13783,3	9228,4	276,9	3309,7	27028,0

Gmina	Emisja CO ₂ [Mg/rok]					
	Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa (w tym uż. publ.)	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
Miasto Nowa Ruda	1383,5	41736,5	17899,4	442,9	12726,2	74188,4
Gmina Nowa Ruda	568,9	24254,2	5094,7	309,8	26282,1	56509,7
Stare Bogaczowice	299,2	8515,2	933,2	180,8	15953,2	25881,6
Szczawno-Zdrój	236,3	12424,7	13625,0	585,4	6582,3	33453,6
Świebodzice	940,4	38808,4	35179,4	475,6	16556,1	91960,0
Walim	388,9	11552,1	3317,3	258,6	19640	35157,0
OGÓŁEM	17439,9	481199,3	326469,9	9095,9	263966,7	1098171,6

1.7. SYSTEM REALIZACJI I MONITOROWANIA

Rada Samorządowa AW, reprezentowana przez Prezydentów/Burmistrzów/Wójtów JST, będzie realizować PGN wg klasycznej teorii zarządzania. Zarządzanie PGN składa się z następujących elementów tworzących cykl: planowania, organizacji pracy, realizacji oraz ewaluacji wyników. Dla sprawnej i efektywnej realizacji PGN niezbędne jest funkcjonowanie koordynatora wdrażania PGN na poziomie Aglomeracji Wałbrzyskiej. Wśród głównych zadań koordynatora należy wymienić ścisłą współpracę z gminami/miastami oraz przedstawianie im okresowych sprawozdań z realizacji PGN.

W procesie realizacji PGN biorą udział następujące grupy podmiotów:

- uczestniczące w organizacji i zarządzaniu PGN,
- realizujące zadania PGN,
- monitorujące przebieg realizacji i efekty PGN,
- społeczność miast/gmin, odbierająca wyniki działań PGN.

Wszyscy uczestnicy przyjmują pełną odpowiedzialność zarówno za sukcesy i porażki wynikające z wdrażania PGN. Dla wdrożenia i realizacji strategii zakreślonej w niniejszym dokumencie niezbędne jest wprowadzenie „mapy wpływów” – procedur mających na celu określenie zasad współpracy i finansowania między wszystkimi jednostkami, tj. urzędami, instytucjami, organizacjami i podmiotami gospodarczymi. Współpraca powinna dotyczyć także struktur wewnętrznych w ramach miasta/gminy, tzn. pomiędzy poszczególnymi wydziałami i referatami. Wypracowane procedury powinny stopniowo stać się rutyną i podstawą zinstytucjonalizowanej współpracy pomiędzy partnerami z różnych środowisk. Dzięki temu, proces planowania i zarządzania może stać się czytelny i przejrzysty dla ogółu społeczności. Niezbędne jest nawiązanie współpracy pomiędzy wszystkimi jednostkami uczestniczącymi we wdrażaniu PGN.

System realizacji PGN wymaga stałego monitoringu. Najważniejszym jego elementem jest ocena realizacji zadań z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów. Okresowej ocenie i analizie należy poddawać:

- stopień realizacji przedsięwzięć i zadań,
- poziom wykonania przyjętych celów,
- rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami a ich realizacją,
- przyczyny ww. rozbieżności.

Finansowanie działań przewidzianych w niniejszym Planie może być realizowane ze środków własnych poszczególnych gmin, a także ze wsparciem zewnętrznym.

Poniżej przedstawiono analizę programów i funduszy na poziomie międzynarodowym, krajowym, wojewódzkim i lokalnym, pod kątem możliwości uzyskania dofinansowania na działania realizowane w ramach planu gospodarki niskoemisyjnej. Wskazano rodzaje działań oraz grupy beneficjentów którzy mogą ubiegać się o dofinansowanie.

Analizowane dokumenty odnoszą się do okresu 2014-2020, w jakim będzie realizowany PGN. Aktualny, drugi już Fundusz Norweski kończy się w 2014 r. dlatego też nie został on przedstawiony w niniejszej analizie.

W najbliższych latach PGN mogą pojawić się nowe programy, fundusze, etc. umożliwiające realizację części działań zaplanowanych w PGN, dlatego warto uzupełniać ten wykaz o nowe mechanizmy finansowe pojawiające się w kolejnych latach.

1.7.1. Analiza ryzyk realizacji planu – analiza SWOT

W niniejszym rozdziale wykorzystano jedną z najpopularniejszych, a zarazem najsukuteczniejszych metod analitycznych stosowanych we wszystkich obszarach planowania strategicznego – analizę SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). Analiza SWOT jest podstawą do zidentyfikowania i sformułowania podstawowych problemów i zagadnień strategicznych. Jest ona efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz badania szans i zagrożeń, jakie przed nią stoją.

Tabela 1-49 Analiza SWOT Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych]

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Poprawa stanu powietrza w wyniku ograniczenia przez przedsiębiorstwa emisji szkodliwych substancji	Stosunkowo wolny rozwój OZE w Aglomeracji Wałbrzyskiej (z uwagi na liczne obszary chronione ze względu na ich wartość)
Możliwość wykorzystania energii wód płynących i geotermalnych	Dominacja przestarzałego systemu grzewczego
Dobra jakość powietrza	Niekorzystne warunki klimatyczne dla rozwoju energetyki wiatrowej
Znaczne pokłady zasobów mineralnych	Wysokie stężenie pyłu zawieszonego
Dobry stan techniczny urządzeń oczyszczalni ścieków	Niewykorzystanie potencjału wynikającego z posiadanych zasobów naturalnych oraz położenia geograficznego
Rozwinięta sieć dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych w Aglomeracji Wałbrzyskiej	Słaba gospodarka odpadami, w tym niewielka liczba odpadów podlegających selektywnej zbiórce i ponownemu wykorzystaniu
Istnienie infrastruktury kolejowej na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej	Zbyt mała liczba inicjatyw ekologicznych w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz ich lokalny charakter
Istnienie lądowiska w Świebodzicach	Niski wskaźnik dostępności do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej
Zasoby naturalne umożliwiające rozwój przemysłu wydobywczego	Zły stan techniczny sieci wodociągowej
Zadawalający poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej w części gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej	Zły stan komunalnych zasobów mieszkaniowych
System selektywnej zbiórki odpadów (rozstawione pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów, opakowaniowych, tworzyw sztucznych, makulatury, szkła)	Niskie parametry techniczne dróg gminnych oraz powiatowych
Otwartość gminy na współpracę	Słaba dostępność komunikacyjna poszczególnych gmin determinowana górskim charakterem (wydłużony czas

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

	dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast, jak np. Nowa Ruda czy Kamienna Góra)
Przebieg międzynarodowych i krajowych tras komunikacyjnych i niewielka odległość od lotniska i innych ważnych węzłów komunikacyjnych	Brak obwodnic m.in. Wałbrzycha, Szczawna-Zdroju, Głuszycza, Świebodzice, Nowej Rudy - Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc
Łagodny podgórski, lekko-bodźcowy i orzeźwiający klimat oraz korzystne nasłonecznienie	Przyzwolenie społeczne/brak sprzeciwu na spalanie odpadów w domowych w źródłach ciepła
-	Większość budynków będących własnością wspólnot mieszkaniowych lub osób fizycznych jest ogrzewanych kotłami na węgiel Niska świadomość mieszkańców odnośnie ochrony środowiska i zagrożenia powodziowego
-	Słaba edukacja ekologiczna społeczeństwa
-	Niewystarczające i małoenergooszczędne oświetlenie gmin
-	Mała ilość inwestycji proekologicznych
-	W części wymagająca modernizacji i przebudowy infrastruktura techniczna lub jej brak, wysoki stopień zużycia sieci przesyłowych, energii elektrycznej, wody, odbioru ścieków, gazu
-	Zanieczyszczenia powietrza spowodowane wykorzystywaniem nie ekologicznych paliw do ogrzewania mieszkań
-	Niska świadomość ekologiczna społeczeństwa
SZANSE	ZAGROŻENIA
Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach	Zbyt wysokie koszty ogrzewania ekologicznymi nośnikami energii
Regulacje prawne (na poziomie UE) wymuszające stosowanie alternatywnych źródeł energii	Rozwój przemysłu wydobywczego węgla na Dolnym Śląsku, a tym samym wzrost wykorzystania węgla zarówno w energetyce, jak i przy ogrzewaniu mieszkań
Rozwój technologii pozwalających na budowę Małych Elektrowni Wodnych niskospadowych i ultraniskospadowych	Nasilający się radykalizm ekologiczny ograniczający możliwość budowy farm wiatrowych oraz elektrowni wodnych
Wykorzystanie naturalnych zasobów sprzyjających rozwojowi turystyki oraz przemysłowi wydobywczemu	Brak bezpośredniej drogi o parametrach drogi dwujezdniowej łączącej Aglomerację Wałbrzyską z autostradą A4
Większa dbałość o ochronę środowiska naturalnego	Spalanie paliwa o złej i niskiej jakości
Rozwój transportu kolejowego w wyniku rozwoju przemysłu wydobywczego	Spalanie odpadów komunalnych w paleniskach domowych
Dostępność funduszy unijnych ukierunkowanych na opracowanie i wdrożenie pro-ekologicznych oraz energooszczędnych rozwiązań w zakresie infrastruktury i gospodarki	Wysokie ceny paliw energetycznych
Moda na proekologiczne zachowania i rosnące zainteresowanie kontaktem z naturą mieszkańców dużych miast	Wykorzystanie pieców/kotłów o małej sprawności
Akcentowanie idei z równoważonego rozwoju w politykach krajowych i unijnych	Niskie tempo wykonywania prac termomodernizacyjnych budynków (ocieplenie, wymiana okien, modernizacja instalacji c.o i c.w.u) – duże zapotrzebowanie na ciepło
Działania edukacyjne zwiększające świadomość	Duże zagęszczenie źródeł niskiej emisji

ekologiczną mieszkańców	
Możliwość uzyskania dotacji na działania edukacyjne	Wzrastający ruch pojazdów
Ceny gazu ziemnego - wprowadzenie docelowo 55% obliża na giełdzie gazu powinno spowodować obniżkę ceny gazu	Brak alternatywnego zasilania w wodę, gaz, energię elektryczną
Zachęcanie mieszkańców do dbałości o środowisko i jego estetykę	Małe zainteresowanie odbiorców w zastosowaniu gazu ziemnego do ogrzewania mieszkań
Istniejące plany rozbudowy sieci wodno-kanalizacyjnej i gazu	Wzrost cen gazu
Rozbudowa sieci transportowej, zapewniającej optymalny rozwój komunikacji i ochronę środowiska	Uciążliwość komunikacji kołowej
Gazyfikacja – ograniczenie zanieczyszczenia powietrza, likwidacja kotłowni lokalnych	

1.7.2. Sposób monitorowania i raportowania efektów realizacji celów projektu

Ocena skuteczności wdrożenia PGN wymaga zaplanowania odpowiedniej koncepcji jego ewaluacji. Monitorowanie postępów wynikających z działań wdrożeniowych stanowi z jednej strony podstawę dla ewentualnych działań korygujących lub aktualizujących zaproponowane rozwiązania, z drugiej zaś umożliwia całościową ocenę planu w kategoriach sukcesu lub porażki.

W warstwie metodycznej monitoring i ewaluacja powinny być prowadzone z wykorzystaniem ograniczonego zbioru wskaźników umożliwiających szybki pomiar stopnia realizacji priorytetów i celów strategicznych, przy uwzględnieniu dostępności danych statystycznych. Mając na uwadze powyższe, dobór wskaźników monitoringu (M) i ewaluacji (E) został dokonany w oparciu o następujące kryteria:

- wewnętrzne, odnoszące się do poszukiwania wskaźników monitoringu i ewaluacji, które w sposób syntetyczny, a zarazem całościowy opisują stopień realizacji poszczególnych priorytetów i celów,
- zewnętrzne, odnoszące się do wykorzystania w procesie monitoringu popularnych wskaźników ewaluacji proponowanych przez Wytyczne SEAP.

Działania związane z monitoringiem i ewaluacją powinny być prowadzone w ramach podmiotu reprezentującego wszystkie gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej. Wiązać się to będzie z koniecznością utworzenia w jego ramach następujących struktur:

- Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji odpowiedzialny za formułowanie oceny okresowej (raporty roczne), oceny końcowej (raport w 2020 roku) oraz rekomendacji w zakresie wprowadzania działań korygujących i aktualizujących w zakresie wdrażania PGN,
- Specjalista ds. Monitoringu i Ewaluacji – osoba odpowiedzialna za gromadzenie danych, w tym utrzymywanie stałego kontaktu z jednostkami poszczególnych gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej, które dokonują oceny procesów rozwoju na poziomie lokalnym.

Założenia dla konstrukcji systemu monitorowania PGN odnoszą się do zbioru elementów umożliwiających pomiar, kontrolę, interpretację efektów realizowanych działań oraz uaktualnienia dokumentu. Obejmują one:

- roczne raporty – przygotowywane przez Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji odnoszące się do postępów prac oraz obejmujące swym zasięgiem zagadnienia oceny okresowej przy wykorzystaniu zaproponowanych wskaźników monitoringu i ewaluacji,
- system gromadzenia, przetwarzania i analizy informacji związanych z efektami PGN, bazujący na wartościach zaproponowanych wskaźników monitoringu i ewaluacji. Postuluje się wykorzystanie elektronicznych form gromadzenia i przetwarzania danych. Zadania tego rodzaju powinny zostać powierzone Specjaliście ds. Monitoringu i Ewaluacji.

Biorąc pod uwagę kompleksowość działań zaproponowanych w PGN, a także wieloaspektowość jej efektów istotnym dodatkowym elementem monitoringu i ewaluacji będą badania opinii społeczności

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

lokalnej. Proponuje się, aby badaniami zostały objęte także podmioty gospodarcze i organizacje pozarządowe działające w AW. Warto pytać również mieszkańców wybranych miast Województwa Dolnośląskiego. Zakłada się, że badania winny odbywać się w odstępach dwuletnich (2016, 2018, 2020). Ich celem powinna być ocena PGN dokonywana przez mieszkańców i wskazanie niezbędnego zakresu jej uaktualnienia na poziomie priorytetów, celów strategicznych i przedsięwzięć.

Tabela 1-50 Wskaźniki, które można wykorzystać w celu monitorowania wdrażania PGN [źródło: opracowanie własne]

Sektor	Wskaźniki	Trudność pozyskania danych	Źródło danych	Pozytywny trend
Transport	Liczba pasażerów korzystających z transport publicznego w ciągu roku	1	Przedsiębiorstwo transportu publicznego - monitoringiem obejmij reprezentatywne linie (autobusowe, tramwajowe itp.)	↑
	Długość ścieżek rowerowych w km	1	Urząd Miasta/Gminy	↑
	Długość ciągów pieszych w km/łącznie długość dróg i ulic w mieście w km	1	Urząd Miasta/Gminy	↑
	Liczba pojazdów mijających ustalony punkt w ciągu roku/miesiąca (wybierz reprezentatywną ulicę/punkt)	2	Licznik pojazdów zainstalowany na reprezentatywnych drogach/ulicach	↓
	Całkowite zużycie energii przez pojazdy wchodzące w skład taboru gminnego	1	Rachunki od dostawców paliw - wybierz odpowiednie dane i przelicz je na zużycie energii	↓
	Całkowite zużycie energii odnawialnej przez pojazdy wchodzące w skład taboru publicznego	1	Rachunki od dostawców biopaliw - wybierz odpowiednie dane i przelicz je na zużycie energii	↓
	Procent ludności zamieszkującej nie dalej niż 400 m od przystanków autobusowych	3	Badanie przeprowadzone dla wybranych obszarów gminy	↑
	Średnia długość korków ulicznych w km	2	Analiza płynności ruchu na określonych obszarach	↓
	Ilość paliw i biopaliw sprzedanych na wybranych, reprezentatywnych stacjach benzynowych, w tonach	1	Wybrane stacje benzynowe zlokalizowane na terenie gminy	↓
Budynki	Procent gospodarstw domowych w klasie energetycznej A/B/C	2	Rada miasta, krajowa/regionalna agencja energetyczna itp.	↑
	Całkowite zużycie energii w budynkach publicznych	1	Rada miasta - zob. część II, rozdział 3 dot. gromadzenia danych związanych z energią	↓
	Całkowita powierzchnia zainstalowanych kolektorów słonecznych	3	Rada miasta, regionalna/krajowa administracja publiczna (dotacje), badanie ankietowe przeprowadzone na wybranych obszarach - zob. część II, rozdział 3 dot. gromadzenia danych związanych z energią	↑
	Całkowite zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych	2	Badanie ankietowe przeprowadzone na wybranych obszarach - zob. część II, rozdział 3 dot. gromadzenia	↓

Sektor	Wskaźniki	Trudność pozyskania danych	Źródło danych	Pozytywny trend
			danych związanych z energią	
	Całkowite zużycie gazu w gospodarstwach domowych	2	Badanie ankietowe przeprowadzone na wybranych obszarach - zob. część II, rozdział 3 dot. gromadzenia danych związanych z energią	↓
Lokalna produkcja energii	Ilość energii elektrycznej wytwarzanej przez lokalne instalacje	2	Regionalna/krajowa administracja publiczna (taryfy gwarantowane, certyfikaty) - zob. część II, rozdział 3 dotyczący gromadzenia danych związanych z energią	↑
Zaangażowanie sektora prywatnego	Liczba przedsiębiorstw świadczących usługi związane z energią i efektywnością energetyczną, firmy działające na rynku energii odnawialnej Wielkość zatrudnienia w ww. przedsiębiorstwach, ich obroty	2	Rada miasta, regionalna/krajowa administracja publiczna	↑
Zaangażowanie mieszkańców	Liczba mieszkańców uczestniczących w różnego rodzaju wydarzeniach poświęconych efektywności energetycznej/wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii	1	Rada miasta i stowarzyszenia konsumenckie	↑
Zielone zamówienia publiczne	Ustal wskaźnik dla każdej kategorii (np. kg CO ₂ /kWh zielonej energii elektrycznej) i porównaj z typową wartością sprzed wprowadzenia ZP; wykorzystaj w tym celu dane ze wszystkich dotychczasowych zamówień	2	Rada miasta	↑

1.7.3. Źródła finansowania

Źródła finansowania inwestycji na poziomie międzynarodowym

Program działań na rzecz środowiska i klimatu LIFE (2014-2020)

NFOŚiGW jest krajowym punktem kontaktowym Programu LIFE, który dodatkowo współfinansuje projekty. Beneficjent może uzyskać łączne dofinansowanie (ze środków KE i NFOŚiGW) w wysokości 95% kosztów kwalifikowanych.

Budżet programu LIFE na lata 2014-2020 wynosi 3456,7 mln EUR.

Współfinansowanie projektów LIFE przez NFOŚiGW w perspektywie finansowej 2014-2020 jest realizowane w formie dotacji lub pożyczki dla następujących celów szczegółowych:

1. Przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i degradacji funkcji ekosystemów w Polsce,
2. Poprawa jakości środowiska poprzez realizacje inwestycyjnych – pilotażowych albo demonstracyjnych projektów środowiskowych,
3. Kształtowanie ekologicznych zachowań społeczeństwa.

Beneficjenci: każdy podmiot (jednostki, podmioty i instytucje publiczne lub prywatne) zarejestrowane na terenie państwa należącego do Wspólnoty Europejskiej. Wyróżnione zostały trzy kategorie beneficjentów:

instytucje publiczne, organizacje prywatne, komercyjne oraz organizacje prywatne, niekomercyjne (w tym organizacje pozarządowe).

Tabela 1-51 Obszary realizacji Programu LIFE w latach 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]

Podprogram LIFE na rzecz środowiska	Podprogram LIFE działania na rzecz klimatu
Budżet: 2592,5 mln EUR	Budżet: 864,2 mln EUR
<ul style="list-style-type: none"> • środowisko i efektywne wykorzystanie zasobów, • przyroda i różnorodność biologiczna, • zarządzanie środowiskiem i informacja. 	<ul style="list-style-type: none"> • łagodzenie zmian klimatycznych – finansowane będą projekty z zakresu redukcji emisji gazów cieplarnianych, • adaptacja do zmian klimatycznych – finansowane będą projekty z zakresu przystosowania się do zmian klimatycznych, • zarządzanie i informacja w zakresie klimatu – finansowane będą działania z zakresu zwiększania świadomości, komunikacji, współpracy i rozpowszechniania informacji na temat łagodzenia zmian klimatu i działań adaptacyjnych.

Przykładowe działania⁸⁷:

- działania operacyjne organizacji pozarządowych zaangażowanych w ochronę i poprawę jakości środowiska na poziomie europejskim oraz w tworzenie i wdrażanie ustawodawstwa i polityki ochrony środowiska unii europejskiej,
- tworzenie i utrzymywanie sieci, baz danych i systemów komputerowych związanych bezpośrednio z wdrażaniem ustawodawstwa i polityki ochrony środowiska UE, w szczególności gdy działania te poprawiają publiczny dostęp do informacji o środowisku,
- analizy, badania, modelowanie i tworzenie scenariuszy,
- monitorowanie stanu siedlisk i gatunków, w tym monitorowanie lasów,
- pomoc w budowaniu potencjału instytucjonalnego,
- szkolenia, warsztaty i spotkania, w tym szkolenia podmiotów uczestniczących w inicjatywach dotyczących zapobiegania pożarom lasów,
- platformy nawiązywania kontaktów zawodowych i wymiany najlepszych praktyk,
- działania informacyjne i komunikacyjne, w tym kampanie na rzecz zwiększania świadomości społecznej, a w szczególności kampanie zwiększające świadomość społeczną na temat pożarów lasów,
- demonstracja innowacyjnych podejść, technologii, metod i instrumentów dotyczących kierunków polityki,
- specjalnie w odniesieniu do komponentu I „LIFE+ przyroda i różnorodność biologiczna”:
  - zarządzanie gatunkami i obszarami oraz planowanie ochrony obszarów, w tym zwiększenie ekologicznej spójności sieci Natura 2000,
  - monitorowanie stanu ochrony, w szczególności ustalenie procedur i struktur monitorowania stanu ochrony,
  - rozwój i realizacja planów działania na rzecz ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych,
  - zwiększenie zasięgu sieci Natura 2000 na obszarach morskich,
  - nabywanie gruntów pod następującymi warunkami,
    - nabycie to przyczyniłoby się do utrzymania lub przywrócenia integralności obszarów objętych siecią Natura 2000,
    - nabycie gruntu jest jedynym lub najbardziej efektywnym sposobem osiągnięcia pożądanego skutku w zakresie ochrony przyrody,
    - nabywany grunt jest długookresowo przeznaczony na wykorzystanie w sposób zgodny z celami szczegółowymi komponentu I „LIFE+ przyroda i różnorodność biologiczna”, oraz
    - dane państwo członkowskie zapewnia długookresowe wyłączone przeznaczenie takich gruntów na cele związane z ochroną przyrody.

⁸⁷ <http://www.nfosigw.gov.pl/srodki-zagraniczne/instrument-finansowy-life/co-powinienes-wiedziec-o-life/informacje-ogolne>

Program Współpracy EUROPA ŚRODKOWA 2020

Cały obszar kraju jest objęty Programem Współpracy Europa Środkowa 2020. Dofinansowanie w ramach osi I-IV jest na poziomie 83%, a dla osi V – 75%.

Tabela 1-52 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Współpracy Europa Środkowa 2020 [źródło: opracowanie własne]

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
<p>Oś I Współpraca w zakresie innowacji na rzecz zwiększenia konkurencyjności Europy Środkowej</p> <p>PI 1b Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczo-rozwojowymi i sektorem szkolnictwa wyższego, w szczególności promowanie inwestycji w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych, ekoinnowacji, zastosowań w dziedzinie usług publicznych, tworzenia sieci, pobudzania popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację, oraz wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji, w szczególności w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających, oraz rozpowszechnianie technologii o ogólnym przeznaczeniu</p>	<p><u>1.1 Poprawa trwałych powiązań pomiędzy podmiotami</u></p> <p><u>1.2 Podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności związanych z przedsiębiorczością w celu wspierania innowacji gospodarczej i społecznej w regionach Europy Środkowej</u></p> <p>wzmocnienie u pracowników sektora prywatnego (zwłaszcza MŚP) kompetencji i umiejętności związanych z nowymi technologiami (np. ekoinnowacjami, technologiami niskoemisyjnymi, ICT, kluczowymi technologiami wspomagającymi etc.), innowacyjnymi produktami, usługami i procesami oraz innowacjami społecznymi, stanowiących istotny wkład do regionalnych strategii inteligentnych specjalizacji,</p>	<p>Beneficjentami mogą być między innymi władze publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, regionalne agencje ds. rozwoju, izby handlowe, przedsiębiorstwa, w tym MŚP, szkoły wyższe, stowarzyszenia, instytucje zajmujące się transferem technologii, instytucje badawcze, centra doskonałości BiR, organizacje pozarządowe, agencje innowacji, inkubatory przedsiębiorczości, instytucje zarządzające klastrami, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, a także partnerów społecznych oraz instytucje rynku pracy.</p>
<p>Oś II Współpraca w zakresie strategii</p>	<p><u>2.1 Opracowanie i wdrażanie rozwiązań na rzecz zwiększenia efektywności energetycznej oraz</u></p>	<p>Beneficjentami mogą być między innymi</p>

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
<p>niskoemisyjnych w Europie Środkowej</p> <p>PI 4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym</p>	<p><u>wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej</u></p> <ul style="list-style-type: none"> opracowanie, testowanie i wdrażanie polityk, strategii i rozwiązań służących zwiększeniu efektywności energetycznej infrastruktury publicznej, w tym budynków, a także stosowaniu w szerszym zakresie odnawialnych źródeł energii, opracowanie i testowanie innowacyjnych metod zarządzania w celu podnoszenia potencjału regionów w zakresie zwiększania efektywności energetycznej infrastruktury publicznej, w tym również budynków (np. kadra kierownicza sektora energetycznego), opracowywanie i wdrażanie rozwiązań mających na celu stosowanie nowych technologii oszczędności energii, co w konsekwencji przyczyni się do zwiększenia efektywności energetycznej infrastruktury publicznej, w tym również budynków, harmonizacja koncepcji, norm i systemów certyfikacji na szczeblu transnarodowym w celu do zwiększenia efektywności energetycznej infrastruktury publicznej, w tym również budynków, wzmocnienie potencjału sektora publicznego do opracowywania i wdrażania innowacyjnych usług energetycznych, tworzenia zachęt i opracowania odpowiednich planów finansowych (np. umowy o poprawę efektywności energetycznej, modele PPP etc.). 	<p>władze publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym oraz instytucje z nimi powiązane, regionalne agencje ds. rozwoju, dostawców energii, instytucje i przedsiębiorstwa zarządzające energią, sektor budowlany, stowarzyszenia regionalne, regionalne agencje innowacji, organizacje pozarządowe, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, uniwersytety, instytucje badawcze.</p>
<p>Oś II Współpraca w zakresie strategii niskoemisyjnych w Europie Środkowej</p> <p>PI 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p>	<p><u>2.2 Poprawa terytorialnych strategii energetycznych i polityk mających wpływ na łagodzenie skutków zmian klimatycznych</u></p> <ul style="list-style-type: none"> opracowanie oraz wdrożenie zintegrowanych strategii i planów na szczeblu lokalnym/regionalnym celem lepszego wykorzystania wewnętrznych potencjałów korzystania z odnawialnych źródeł energii, a także zwiększenia efektywności energetycznej na szczeblu regionalnym, opracowanie i testowanie koncepcji i narzędzi służących wykorzystaniu wewnętrznych zasobów odnawialnych źródeł energii, opracowanie oraz wdrożenie strategii zarządzania mających na celu poprawę efektywności energetycznej zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym (w szczególności MŚP), opracowanie strategii i polityk, mających na celu ograniczenie zużycia energii (np. inteligentnych systemów pomiarowych, rozpowszechnianie inteligentnych aplikacji użytkowników, etc.), opracowanie i testowanie rozwiązań na rzecz lepszych połączeń i koordynacji sieci energetycznych w celu integracji oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii. <p><u>2.3 Poprawa zdolności do planowania mobilności na funkcjonalnych obszarach miejskich w celu obniżenia emisji CO₂</u></p> <ul style="list-style-type: none"> opracowanie i wdrażanie zintegrowanych koncepcji i planów działania dotyczących mobilności celem redukcji emisji CO₂ ustanowienie systemu zarządzania, stanowiącego podstawę do tworzenia zintegrowanej 	<p>Beneficjentami mogą być między innymi władze publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, regionalne agencje ds. rozwoju, dostawców energii, instytucje zajmujące się zarządzaniem energią, przedsiębiorstwa w tym MŚP, operatorów transportu publicznego, stowarzyszenia regionalne, agencje innowacji, organizacje pozarządowe, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, a także szkoły wyższe i instytucje badawcze.</p>

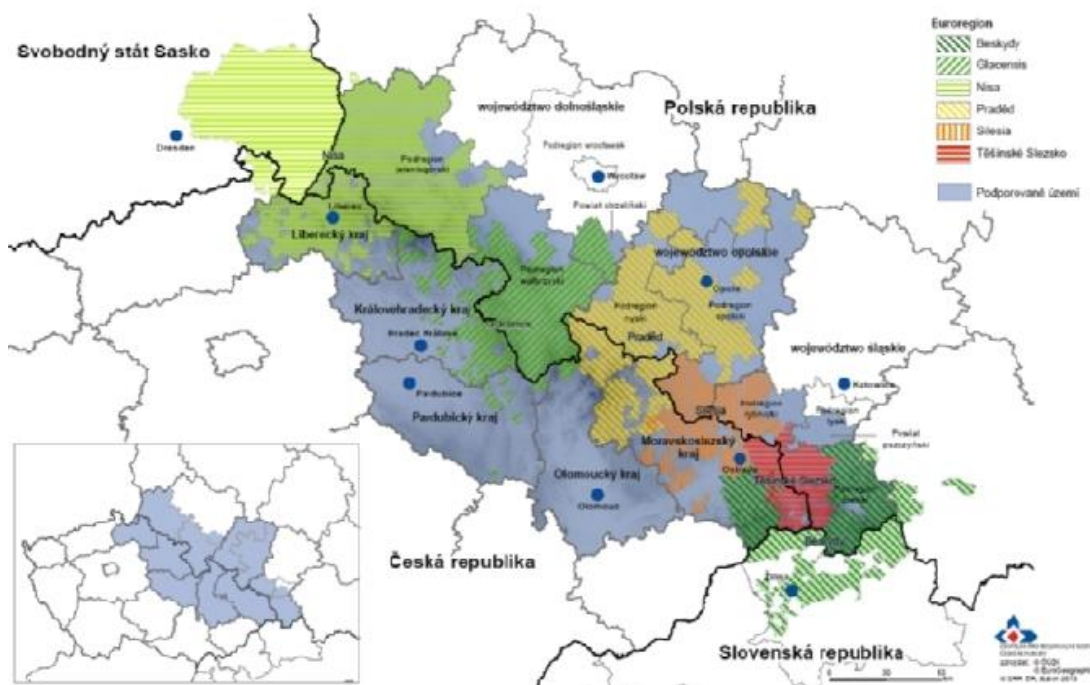
Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
	<p>mobilności niskoemisyjnej w miejskich obszarach funkcjonalnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie i testowanie koncepcji i strategii (w tym innowacyjnych modeli finansowych i inwestycyjnych) mających na celu ułatwienie wprowadzania nowych technologii niskoemisyjnych w transporcie publicznym, w miejskich obszarach funkcjonalnych • opracowanie oraz wdrażanie usług i produktów promujących inteligentną niskoemisyjną mobilność w miejskich obszarach funkcjonalnych (np. usługi multimodalne etc.) 	
<p>Oś III Współpraca w zakresie zasobów naturalnych i kulturowych na rzecz trwałego wzrostu gospodarczego w Europie Środkowej</p> <p>PI 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p>	<p><u>3.1 Poprawa zintegrowanego zarządzania środowiskiem w celu ochrony i zrównoważonego wykorzystywania zasobów i dziedzictwa naturalnego</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowywanie i wdrażanie zintegrowanych strategii i narzędzi na rzecz zrównoważonego zarządzania obszarami chronionymi lub szczególnie cennymi pod względem ekologicznym (np. bioróżnorodność, krajobrazy, ekosystemy etc.) • opracowywanie oraz wdrażanie zintegrowanych strategii i narzędzi celem zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych na rzecz rozwoju regionalnego, co pozwoli uniknąć możliwych konfliktów między konkurującymi ze sobą rodzajami działalności (np. turystyka, transport, przemysł, rolnictwo, energia etc.) • opracowywanie i testowanie innowacyjnych technologii i narzędzi ułatwiających wdrożenie skutecznego, zintegrowanego zarządzania środowiskowego (np. technologie rekultywacji, narzędzie monitorowania etc.) • opracowywanie i testowanie rozwiązań mających na celu zwiększenie skuteczności zarządzania zasobami naturalnymi w instytucjach publicznych i przedsiębiorstwach (np. graniczenie zużycia zasobów naturalnych, systemy o cyklu zamkniętym) – harmonizacja koncepcji i narzędzi zarządzania środowiskowego na szczeblu transnarodowym, w celu ograniczenia negatywnego wpływu zmian klimatu na środowisko (np. środki dostosowawcze) <p><u>3.2 Poprawa zdolności zrównoważonego wykorzystywania zasobów i dziedzictwa kulturowego</u></p> <p>- opracowywanie i wdrażanie strategii i polityk na rzecz waloryzacji dziedzictwa oraz zasobów kulturowych lub możliwości branży kultury i branży kreatywnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowywanie i wdrażanie zintegrowanych strategii i koncepcji rozwoju na szczeblu lokalnym/regionalnym, w oparciu o dziedzictwo kulturowe, w celu promowania zrównoważonego rozwoju gospodarczego i zatrudnienia (np. w sektorze turystyki) • opracowywanie i testowanie innowacyjnych narzędzi zarządzania w celu ochrony i zrównoważonego wykorzystania dziedzictwa i zasobów kulturowych (np. zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych) • ustanawianie i wzmacnianie współpracy transnarodowej pomiędzy właściwymi podmiotami w celu wspierania zrównoważonego wykorzystywania i promocji 	<p>Beneficjentami mogą być między innymi władze publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, regionalne agencje ds. rozwoju, przedsiębiorstwa (w szczególności prowadzące działalność w branży kultury i branży kreatywnej, a także w sektorze ochrony środowiska), stowarzyszenia, regionalne agencje innowacji, grupy interesu, organizacje pozarządowe, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, a także szkoły wyższe oraz instytucje badawcze.</p>

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
	obiektów dziedzictwa kulturowego w Europie Środkowej.	
<p>Oś III Współpraca w zakresie zasobów naturalnych i kulturowych na rzecz trwałego wzrostu gospodarczego w Europie Środkowej</p> <p>PI 6e Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu</p>	<p><u>3.3 Poprawa zarządzania środowiskowego na funkcjonalnych obszarach miejskich w celu polepszenia warunków życia</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowywanie i wdrażanie koncepcji i narzędzi (w tym innowacyjnych modeli finansowania i inwestycji), w celu zarządzania jakością środowiska i jej poprawy (powietrze, woda, odpady, gleba, klimat) na miejskich obszarach funkcjonalnych • poprawa zdolności w zakresie planowania i zarządzania środowiskiem miejskim (np. ustanowienie mechanizmu udziału społeczeństwa w procedurach planowania i w procesie podejmowania decyzji) • opracowywanie i wdrażanie zintegrowanych strategii, polityk oraz narzędzi w celu ograniczenia konfliktów między różnymi rodzajami działalności dotyczących użytkowania gruntów na miejskich obszarach funkcjonalnych (np. rozrastanie się miast, spadek liczby ludności oraz fragmentacja, rozpatrywane również z punktu widzenia skutków społecznych) • opracowywanie i wdrażanie zintegrowanych strategii i projektów pilotażowych w celu rekultywacji i rewitalizacji terenów przemysłowych • opracowywanie koncepcji i realizacja projektów pilotażowych w dziedzinie środowiska w celu wspierania rozwoju inteligentnych miast (np. zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, technologie środowiskowe) 	Beneficjentami mogą być między innymi władze publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, regionalne agencje ds. rozwoju, przedsiębiorstwa, środowiska, właściciele i zarządców infrastruktury, stowarzyszenia, regionalne agencje innowacji, grupy interesu, organizacje pozarządowe, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, szkoły wyższe i instytucje badawcze.
<p>Oś IV Współpraca na rzecz poprawy powiązań transportowych Europy Środkowej</p> <p>PI 7b Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi</p>	<p><u>4.1 Poprawa planowania i koordynacji systemów regionalnego transportu pasażerskiego w celu utworzenia lepszych połączeń z krajowymi i europejskimi sieciami transportowymi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowywanie i wdrażanie strategii (włącznie z innowacyjnymi modelami finansowania i inwestycji) mających na celu tworzenie połączeń między zrównoważonym transportem pasażerskim, w szczególności w regionach peryferyjnych, a siecią TEN-T oraz węzłami transportowymi pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia • opracowywanie i wdrażanie skoordynowanych strategii, narzędzi i projektów pilotażowych w celu udoskonalenia regionalnych systemów transportowych, w szczególności w wymiarze transgranicznym (np. połączenia dla osób dojeżdżających do pracy, interoperacyjność, etc.) • opracowywanie koncepcji i testowanie projektów pilotażowych na rzecz inteligentnej mobilności regionalnej (np. bilety multimodalne, narzędzia ICT, routing z połączeniem na żądanie – router on demand, itp.) • opracowywanie skoordynowanych koncepcji, standardów oraz narzędzi do poprawy usług w zakresie mobilności, świadczonych w interesie publicznym (np. dla grup w niekorzystnej sytuacji, kurczących się regionów) 	Beneficjentami mogą być między innymi władze publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, regionalne agencje ds. rozwoju, operatorów transportu, dostawców infrastruktury, stowarzyszenia regionalne, regionalne agencje innowacji, organizacje pozarządowe, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, szkoły wyższe i instytucje badawcze.
<p>Oś IV Współpraca na rzecz poprawy powiązań transportowych Europy</p>	<p><u>4.2 Poprawa koordynacji podmiotów transportu towarowego w celu upowszechnienia rozwiązań multimodalnych przyjaznych środowisku</u></p>	Beneficjentami mogą być między innymi władze publiczne na

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
Środkowej PI 7c Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku (w tym o obniżonej emisji hałasu) i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych oraz infrastruktury portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej	<ul style="list-style-type: none"> opracowywanie i wdrażanie strategii (w tym innowacyjnych modeli finansowania i inwestycji) mających na celu wzmocnienie modalności przyjaznych środowisku rozwiązań w zakresie systemów transportu towarowego (np. transport kolejowy, rzeczny lub morski) opracowywanie i wdrażanie mechanizmów koordynacji i współpracy pomiędzy podmiotami multimodalnego transportu towarowego – opracowywanie i wdrażanie skoordynowanych koncepcji, narzędzi zarządzania oraz usług mających na w celu zwiększenie udziału przyjaznej środowisku logistyki, poprzez optymalizację łańcuchów transportu towarowego (np. multimodalne, transnarodowe przepływy transportu towarowego) – opracowywanie i testowanie skoordynowanych strategii i koncepcji na rzecz nadania ekologicznego charakteru („greening”) ostatnich kilometrów transportu towarowego (np. planowanie logistyczne) 	szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, regionalne agencje ds. rozwoju, przedsiębiorstwa, operatorów multimodalnych centrów logistycznych, dostawców infrastruktury, stowarzyszenia transportowe, regionalne agencje innowacji, organizacje pozarządowe, instytucje finansujące, centra edukacyjne i szkoleniowe, a także szkoły wyższe oraz instytucje badawcze.

Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska na lata 2014-2020

Agglomeracja Wałbrzyska znajduje się na terenie objętym wsparciem w ramach PWT Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska na lata 2014-2020. Stopa dofinansowania dla wszystkich osi priorytetowych jest na poziomie 85%.

Rysunek 1-24 Obszar wsparcia Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020 [źródło: Prognoza oddziaływania na środowisko Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020]

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

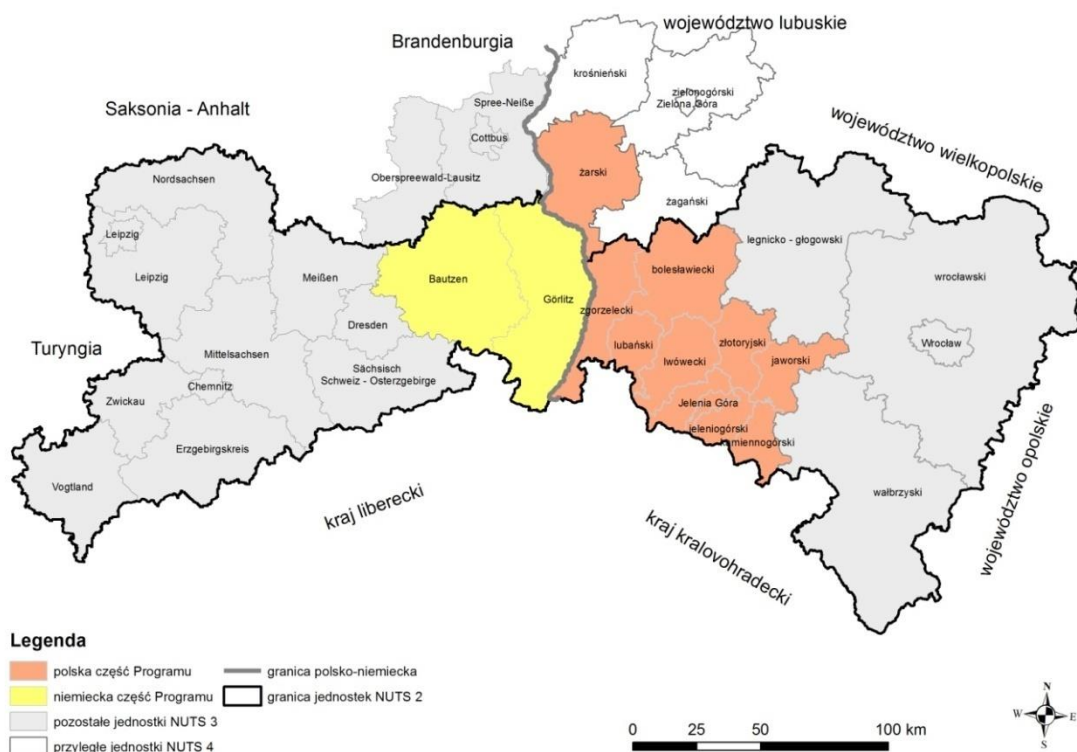
Tabela 1-53 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska - Rzeczpospolita Polska 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
<p>Oś II Rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego na rzecz wspierania zatrudnienia</p> <p>PI 2.1. Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich rozwój</p>	<p><u>Zachowanie i odnowa atrakcji kulturowych i przyrodniczych, ukierunkowane na ich wykorzystanie dla zrównoważonego rozwoju wspólnego pogranicza</u></p> <ul style="list-style-type: none"> zachowanie i odnowa atrakcji przyrodniczych i kulturowych, włączenie atrakcji kulturowych i przyrodniczych do zrównoważonego ruchu turystycznego <p><u>Wspieranie wykorzystania niematerialnego dziedzictwa kulturowego</u></p> <p><u>Działania w zakresie infrastruktury w celu transgranicznego udostępnienia i wykorzystania kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa regionu przygranicznego</u></p> <ul style="list-style-type: none"> poprawa istniejących i regionalnych połączeń drogowych poprawiających ich przepustowość i transgraniczną dostępność atrakcji przyrodniczych i kulturowych tworzenie infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe, ścieżki edukacyjne, stojaki na rowery, tablice informacyjne, itp.), w tym infrastruktury dla osób niepełnosprawnych, rodzin z dziećmi, seniorów, itp. <p><u>Wspólne działania informacyjne, marketingowe i promocyjne w dziedzinie wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych</u></p> <ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie technologii mobilnych (np. strony internetowe, portale społecznościowe, aplikacje mobilne, wykorzystanie kodów QR, itp.) wspólne kampanie promujące atrakcje regionu, wspólny udział w targach, wydarzeniach turystycznych, promocyjnych, w tym nabycie np. banerów, namiotów promocyjnych, itp. <p><u>Opracowania studyjne, strategie, plany zmierzające do wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych</u></p>	<p>Władze publiczne, ich związki i stowarzyszenia, organizacje powołane przez władze publiczne, organizacje pozarządowe, Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej, kościoły i związki wyznaniowe, stowarzyszenia i związki działające w obszarze turystyki.</p>

Program Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2014-2020

Program ten obejmuje swoim zasięgiem NUTS kamiennogórski, którego obszar pokrywa się z obszarem Aglomeracji Wałbrzyskiej w części zachodniej. Finansowanie odbywać się będzie w formie dotacji bezzwrotnej. Dofinansowanie dla wszystkich osi jest na poziomie 85%.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rysunek 1-25 *Obszar wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2014-2020 [źródło: Projekt prognozy oddziaływania na środowisko Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2014-2020]*

Tabela 1-54 *Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]*

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
<p>Oś I Wspólne dziedzictwo naturalne i kulturowe</p> <p>PI Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p> <p>6.(C).</p>	<p><u>Działania na rzecz ochrony przyrody</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • budowa lub modernizacja małej infrastruktury turystycznej służącej ograniczeniu antropopresji na obszarach cennych przyrodniczo, • wspólna ochrona transgranicznych naturalnych siedlisk, • rozwój i intensyfikacja współpracy parków, ogrodów botanicznych oraz zoologicznych na rzecz ochrony przyrody, • realizacja działań wspierających ochronę i rozwój dziedzictwa naturalnego oraz krajobrazu w obszarze wsparcia. <p><u>Działania na rzecz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie, rozbudowa sieci ścieżek rowerowych wraz z małą infrastrukturą, • tworzenie i promocja wspólnych produktów, sieci informacyjnych i dydaktycznych w zakresie dziedzictwa naturalnego i kulturowego, • sieciowanie (szlaki, w tym m.in. tematyczne, dydaktyczne, strategie marketingowe), w tym rozbudowa istniejącego systemu ścieżek krajobrazowych, kulturowych, rowerowych – jako elementu wykorzystania szczególnego potencjału do rozwoju turystyki, 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki administracji państwowej, regionalnej i lokalnej, stowarzyszenia tych jednostek i instytucje im podległe; • podmiot ustanowiony zgodnie z prawem publicznym lub prywatnym dla konkretnego celu zaspokajania potrzeb w interesie ogólnym, nie posiadający charakteru przemysłowego lub handlowego oraz posiadający osobowość prawną

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
	<ul style="list-style-type: none"> • koordynacja transgraniczna systemów informacji turystycznej, stworzenie spójnego systemu, • utworzenie i wspieranie wspólnej marki regionu, • tworzenie i rozbudowa transgranicznych systemów przesiadkowych komunikacji publicznej, ułatwiających dostępność komunikacyjną obszarów przyrodniczych, • tworzenie i rozbudowa wielojęzycznych systemów informacyjnych i sprzedażowych związanych z promocją obiektów turystycznych i kulturalnych, • rozbudowa systemu integracji biletowej na obszarze wsparcia, • budowa i rozbudowa węzłów transportu multimodalnego, w tym transportu rowerowego umożliwiających dojazd do obszarów cennych przyrodniczo, • Budowa małej infrastruktury na potrzeby transportu publicznego (przystanki, stojaki na rowery, tabliczki przystankowe itp.) służącej poprawie turystycznego wizerunku terenu. 	<p>oraz finansowany w głównej części przez państwo, władze regionalne lub lokalne lub inne organy zarządzane prawem publicznym lub których zarząd podlega nadzorowi przez te organy lub posiadające radę administracyjną, zarządzającą lub nadzorczą, z której więcej niż połowa członków jest wyznaczana przez państwo, władze regionalne lub lokalne lub inne organy zarządzane prawem publicznym,</p>
<p>Oś II Mobilność regionalna</p> <p>PI 7.(B). Zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym węzłami multimodalnymi</p>	<p>Planowanie i roboty budowlane na drogach, poprawiające dostępność przejść granicznych.</p>	<p>organizacje pozarządowe non-profit oraz organizacje partnerstwa społecznego,</p> <ul style="list-style-type: none"> • małe i średnie przedsiębiorstwa Kraju Związkowego Saksonii w osiach priorytetowych I, III oraz IV, o ile działania w projekcie mają charakter non-profit i są realizowane w zakresie pożytku publicznego
<p>Oś III Edukacja transgraniczna</p> <p>PI 10. EWT Inwestowanie w kształcenie, szkolenia, w tym szkolenie zawodowe, na rzecz zdobywania umiejętności, uczenia się przez całe życie poprzez rozwój i wdrażanie wspólnych systemów kształcenia, szkolenia zawodowego i szkolenia</p>	<p>Utworzenie kompleksowej i szerokiej oferty kształcenia z zakresu edukacji ekologicznej w zakresie obszarów środowisko i trwałość (np. ochrona środowiska, ochrona lasów, ochrona klimatu, kontrola zanieczyszczeń).</p>	

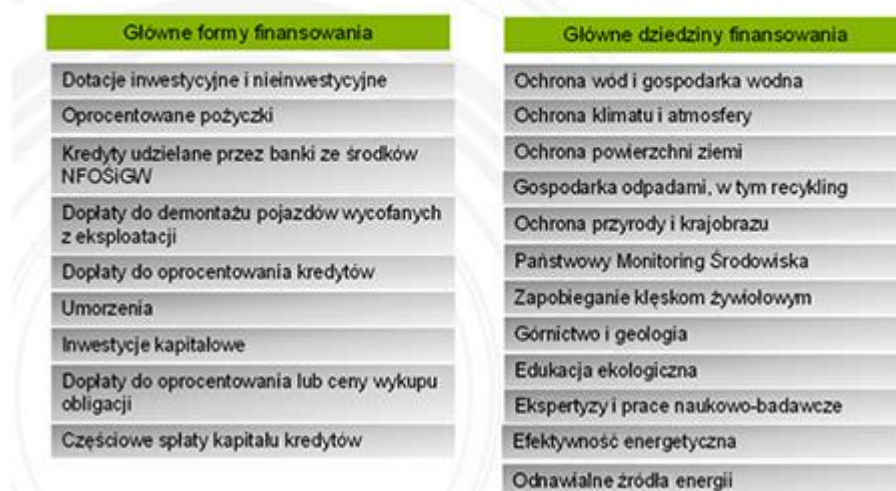
Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy, rodzaje działań	Beneficjenci
<p>Oś IV</p> <p>Współpraca partnerska i potencjał instytucjonalny</p> <p>PI 11. EWT</p> <p>Wzmacnianie zdolności instytucjonalnych instytucji publicznych i zainteresowanych stron oraz sprawności administracji publicznej poprzez wspieranie współpracy prawnej i administracyjnej i współpracy między obywatelami i instytucjami</p>	<p><u>Współpraca w dziedzinie ekologii</u></p> <p>Współpraca w zakresie prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony lasów.</p> <p>Współpraca na rzecz ochrony środowiska, w szczególności ochrony przyrody, ochrona lasów, ochrona klimatu, kontrola zanieczyszczeń, ochrona wody.</p> <p>Kreowanie świadomości ekologicznej przez upowszechnianie zgodnych z zasadami zrównoważonego gospodarowania i korzystania z zasobów środowiska przyrodniczego zachowań proekologicznych wśród mieszkańców i turystów.</p> <p>Działania w zakresie rewaloryzacji i utrzymania ekosystemów, w tym opracowanie wspólnych planów ochrony.</p> <p>Inwentaryzacja wspólnych obszarów wymagających ochrony.</p> <p>Tworzenie systemu wymiany informacji, baz danych i transgranicznych strategii ochrony ekosystemów.</p>	

Źródła finansowania inwestycji na poziomie krajowym

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela dofinansowania w formie dopłat, dotacji i pożyczek. Beneficjentami mogą być: samorządy, przedsiębiorcy, osoby fizyczne, państwowe jednostki budżetowe, uczelnie/ instytucje naukowo-badawcze, organizacje pozarządowe, inne podmioty.

➔ Formy i dziedziny finansowania

Rysunek 1-26 Formy i dziedziny finansowania realizowane przez NFOŚiGW [źródło: <http://www.nfosigw.gov.pl/o-nfosigw>]

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Celem generalnym *Strategii NFOŚiGW* jest poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami poprzez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku. Jest on realizowany poprzez cztery priorytety środowiskowe przedstawione w kolejnej tabeli.

Tabela 1-55 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie z NFOŚiGW [źródło: Streszczenie strategii działania NFOŚiGW na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 r. <http://www.nfosigw.gov.pl/o-nfosigw/strategia>]

Priorytet środowiskowy	Rodzaje działań
I Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja programów obejmujących budowę i modernizację systemów kanalizacyjnych (oczyszczalnie ścieków, sieci kanalizacyjne), • zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych, • udowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków na obszarach nie objętych zasięgiem aglomeracji wyznaczonych dla potrzeb KPOŚK, • racjonalizacja gospodarowania zasobami wodnymi dla ochrony przed deficytami wód oraz przed skutkami powodzi, • inwestycje przeciwpowodziowe z wykorzystaniem powstających obiektów na cele energetyczne oraz wspieranie działań o charakterze nietechnicznym np. zwiększenie retencji naturalnej, budowa systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania powodzi i zarządzania ryzykiem powodziowym, • kampanie edukacyjne.
II Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • przedsięwzięcia dot. stopniowego przechodzenia od składowania odpadów na system wspierający przetworzenie, odzysk oraz energetyczne wykorzystanie odpadów, • działania związane z zapobieganiem powstawania odpadów, • wspieranie i wdrażanie niskoodpadowych technologii produkcji, • termiczne przekształcanie odpadów, w szczególności ulegających biodegradacji, w tym osadów ściekowych, • rekultywacja i/lub rewitalizacja terenów zdegradowanych działalnością przemysłową, gospodarczą, wojskową oraz na skutek zjawisk naturalnych, • działania mające na celu racjonalne i efektywne gospodarowanie kopalinami oraz innymi surowcami i materiałami z nich pochodzącymi, • rozwój technologii i zwiększenie dostępności technologii wykorzystujących energię z różnych zasobów surowcowych, • rozwój innych technologii niskoemisyjnych (np. czystych technologii węglowych), • kampanie edukacyjne w zakresie racjonalnego gospodarowania surowcami, materiałami i odpadami.
III Ochrona atmosfery	<ul style="list-style-type: none"> • kompleksowa likwidacja nieefektywnych urządzeń grzewczych, • zbiorowe systemy ciepłownicze, • działania w zakresie poprawy efektywności wykorzystania energii, w tym OZE, w zakresie wytwarzania, przesyłu i wykorzystania u odbiorców, • rozwijanie kogeneracji, w tym kogeneracji wysokosprawnej, • modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczych, • termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, • budownictwo energooszczędne, • inteligentne opomiarowanie i inteligentne sieci energetyczne (ISE), • działania wpływające na wzrost produkcji energii z OZE.
IV Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów	<ul style="list-style-type: none"> • kompleksowa ocena stanu środowiska, wycena jego funkcji ekosystemowych, • opracowanie planów zadań ochronnych, planów ochrony oraz programów/strategii ochrony dla najcenniejszych gatunków, • działania ograniczające antropopresję na najcenniejsze tereny chronione oraz eliminację bezpośredniej presji na obszary cenne przyrodniczo poprzez ograniczenie niskiej emisji, • utrzymanie i odtwarzanie naturalnych ekosystemów retencjonujących wodę (szczególnie na obszarach górskich) oraz spowolnienie spływu powierzchniowego wód, łagodzenie wpływu zmian klimatu na środowisko, poprzez absorpcję CO₂, poprawę bilansu cieplnego, przeciwdziałanie klęskom dot. siedlisk i gatunków, wynikającym ze zmian klimatu i antropopresji oraz usuwanie ich skutków.

Będą realizowane również działania horyzontalne w ramach powyższych priorytetów, związane z edukacją ekologiczną, ekspertyzami, innowacyjnością, niskoemisyjną i zasobooszczędną gospodarką oraz

monitoringiem środowiska i zapobieganiem zagrożeniom oraz wspieranie systemów zarządzania środowiskowego (głównie EMAS).

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020

Program ten obejmuje swoim zasięgiem obszar całego kraju, tj. 15 regionów zaliczanych do kategorii słabiej rozwiniętych oraz Mazowsze jako region lepiej rozwinięty o specjalnym statusie. Dofinansowanie dla osi I-III jest na poziomie 85%, a dla osi IV i V na poziomie 85% dla 15 województw, poza woj. mazowieckim (80%).

Tabela 1-56 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
<p>Oś I Zmniejszenie emisyjności gospodarki</p> <p>PI 4.1 Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • farmy wiatrowe, • instalacje na biomasę i biogaz, • sieci przesyłowe i dystrybucyjne umożliwiające przyłączenia jednostek wytwarzania energii z OZE do KSE oraz (w ograniczonym zakresie) jednostek wytwarzania energii wykorzystującej wodę i słońce oraz ciepła przy wykorzystaniu energii geotermalnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracja rządowa oraz podległe jej organy i jednostki organizacyjne, • jednostki samorządu terytorialnego oraz działające w ich imieniu jednostki organizacyjne, • organizacje pozarządowe, • przedsiębiorcy, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś I Zmniejszenie emisyjności gospodarki</p> <p>PI 4.2 Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z OZE w przedsiębiorstwach</p>	<ul style="list-style-type: none"> • modernizacja i rozbudowa linii produkcyjnych na bardziej efektywne energetycznie, • modernizacja energetyczna budynków w przedsiębiorstwach, • - zastosowania technologii efektywnych energetycznie w przedsiębiorstwie, • budowa, rozbudowy i modernizacji instalacji OZE, • zmiany systemu wytwarzania lub wykorzystania paliw i energii, zastosowanie energooszczędnych (energia elektryczna, ciepło, chłód, woda) technologii produkcji i użytkowania energii, w tym termomodernizacji budynków, • wprowadzanie systemów zarządzania energią, przeprowadzania audytów energetycznych (przemysłowych). 	<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorcy
<p>Oś I Zmniejszenie emisyjności gospodarki</p> <p>PI 4.3 Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania OZE w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocieplenia obiektów, wymiana okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, • przebudowę systemów grzewczych (wraz z wymianą i przyłączeniem źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji, zastosowanie automatyki pogodowej i systemów zarządzania budynkiem, • budowa lub modernizacja wewnętrznych instalacji odbiorczych oraz likwidacja 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz podległych jej organów i jednostek organizacyjnych, jst oraz działających w ich imieniu jednostek organizacyjnych (w szczególności dla miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
i w sektorze mieszkaniowym	<p>dotychczasowych źródeł ciepła,</p> <ul style="list-style-type: none"> • instalacje mikrogeneracji lub mikrotrigeneracji na potrzeby własne, • instalacją OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, • instalacją systemów chłodzących, w tym również z OZE. 	<p>oraz miast regionalnych i subregionalnych),</p> <ul style="list-style-type: none"> • państwowe jednostki budżetowe, • spółdzielnie mieszkaniowe, • wspólnoty mieszkaniowe, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś I Zmniejszenie emisyjności gospodarki</p> <p>PI 4.4 Rozwijanie i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji działających na niskich i średnich poziomach napięć</p>	<ul style="list-style-type: none"> • budowa lub przebudowa w kierunku inteligentnych sieci dystrybucyjnych średniego, niskiego napięcia dedykowanych zwiększeniu wytwarzania w OZE i/lub ograniczaniu zużycia energii, w tym wymiana transformatorów, • kompleksowe pilotażowe i demonstracyjne projekty wdrażające inteligentne rozwiązania na danym obszarze mające na celu optymalizację wykorzystania energii wytworzonej z OZE i/lub racjonalizację zużycia energii, • inteligentny system pomiarowy - (wyłącznie jako element budowy lub przebudowy w kierunku inteligentnych sieci elektroenergetycznych dla rozwoju OZE i/lub ograniczenia zużycia energii). 	<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorcy
<p>Oś I Zmniejszenie emisyjności gospodarki</p> <p>PI 4.5 Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p>	<p>W ramach inwestycji wynikających z planów gospodarki niskoemisyjnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • budowa, rozbudowa lub modernizacja sieci ciepłowniczej i chłodniczej, również poprzez wdrażanie systemów zarządzania ciepłem i chłodem wraz z infrastrukturą wspomagającą, • wymiana źródeł ciepła. 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz podległych jej organów i jednostek organizacyjnych, jst oraz działających w ich imieniu jednostek organizacyjnych (w szczególności dla miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych oraz miast regionalnych i subregionalnych), • organizacje pozarządowe, • przedsiębiorcy, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś I Zmniejszenie emisyjności gospodarki</p> <p>PI 4.7 Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> • budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu, w tym także w skojarzeniu z OZE, • budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania ciepła w wyniku której jednostki te zostaną zastąpione jednostkami wytwarzania energii w skojarzeniu, w tym także w skojarzeniu z OZE, • budowa przyłączy do sieci 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz podległych jej organom i jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego oraz działających w ich imieniu jednostek organizacyjnych, • organizacje pozarządowe,

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
	<p>ciepłowniczych do wykorzystania ciepła użytkowego wyprodukowanego w jednostkach wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu wraz z budową przyłączy wyprowadzających energię do krajowego systemu przesyłowego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorcy, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu PI 5.2 Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie lub aktualizacja dokumentów strategicznych wymaganych prawem unijnym lub krajowym lub przewidzianych w Strategicznym planie adaptacji dla obszarów i sektorów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020, • poprawa bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie suszy, • zabezpieczenie przed skutkami zmian klimatu obszarów szczególnie wrażliwych (zagospodarowanie wód opadowych), • rozwój systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń oraz wsparcie systemu ratownictwa chemiczno-ekologicznego i służb ratowniczych na wypadek wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii, • wsparcie systemu monitorowania środowiska, • działania informacyjno-edukacyjne na temat zmian klimatu i adaptacji do nich (w tym dotyczących naturalnych metod ochrony przeciwpowodziowej) dla szerokiego grona odbiorców, • tworzenie bazy wiedzy w zakresie zmian klimatu i adaptacji do nich. 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz nadzorowanych lub podległe jej organy i jednostki organizacyjne, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki oraz działające w ich imieniu jednostki organizacyjne, • organizacje pozarządowe, • jednostki naukowe przedsiębiorców, a także podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu PI 6.1 Inwestycje w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • infrastruktura niezbędna do zapewnienia kompleksowej gospodarki odpadami w regionie, w tym w zakresie systemów selektywnego zbierania odpadów, • instalacje do termicznego przekształcania zmieszanych odpadów komunalnych oraz frakcji palnej wydzielonej z odpadów komunalnych z odzyskiem energii, • absorpcja technologii, w tym innowacyjnych, w zakresie zmniejszania materiałochłonności procesów produkcji, • racjonalizacja gospodarki odpadami, w tym odpadami niebezpiecznymi, przez przedsiębiorców. 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz nadzorowanych lub podległych jej organów i jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków oraz działających w ich imieniu jednostek organizacyjnych, • przedsiębiorców, • podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu PI 6.2 Inwestowanie w sektor</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kompleksowa gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach co najmniej 10000 RLM (próg RLM nie dotyczy regionów lepiej rozwiniętych), w tym wyposażenie ich w: 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz podległych jej organów i jednostek organizacyjnych,

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
<p>gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • systemy odbioru ścieków komunalnych, oczyszczalnie ścieków, • systemy i obiekty zaopatrzenia w wodę (wyłącznie w ramach kompleksowych projektów), • infrastrukturę zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych, • racjonalizacja gospodarowania wodą w procesach produkcji oraz poprawa procesu oczyszczania ścieków przemysłowych. 	<p>jednostek samorządu terytorialnego i ich związków oraz działających w ich imieniu jednostek organizacyjnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorcy, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu</p> <p>PI 6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ochrona in-situ i ex-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych, w tym w ramach kompleksowych projektów ponadregionalnych, • rozwój zielonej infrastruktury, w tym zwiększanie drożności korytarzy ekologicznych lądowych i wodnych mających znaczenie dla ochrony różnorodności biologicznej i adaptacji do zmian klimatu, • opracowanie i wdrażanie dokumentów planistycznych zgodnie z kierunkami określonymi w Priorytetowych Ramach Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE w latach 2014-2020 (PAF) oraz w Programie ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z planem działań na lata 2014-2020, • opracowanie zasad kontroli i zwalczania w środowisku przyrodniczym gatunków obcych, • wykonywanie wielkoobszarowych inwentaryzacji cennych siedlisk przyrodniczych i gatunków, • wspieranie zrównoważonego zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo, • doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej (wyłącznie podlegające Parkom Narodowym), • prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych w zakresie ochrony środowiska i efektywnego wykorzystania jego zasobów. 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz nadzorowanych lub podległych jej organów i jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków oraz działających w ich imieniu jednostek organizacyjnych, • organizacje pozarządowe, • jednostki naukowe, • przedsiębiorcy, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami
<p>Oś II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu</p> <p>PI 6.5 Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów poprzemysłowych (w tym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczanie emisji z zakładów przemysłowych, • wsparcie dla zanieczyszczonych/ zdegradowanych terenów, • rozwój miejskich terenów zielonych. 	<ul style="list-style-type: none"> • organy władzy publicznej, w tym administracji rządowej oraz podległych jej organów i jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków oraz działających w ich imieniu jednostek

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu		<p>organizacyjnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorcy, • podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jst nie będących przedsiębiorcami.
<p>Oś III Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej</p> <p>PI 4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p>	<p>Działania wynikające z planów gospodarki niskoemisyjnej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • wdrażanie projektów zawierających elementy redukujące/ minimalizujące oddziaływania hałasu/ drgań/ zanieczyszczeń powietrza oraz elementy promujące zrównoważony rozwój układu urbanistycznego i zwiększenie przestrzeni zielonych miasta, • w miastach posiadających transport szynowy (tramwaje) preferowany będzie rozwój tej gałęzi transportu zbiorowego, natomiast w pozostałych miastach finansowane będą inne niskoemisyjne formy transportu miejskiego, • działania infrastrukturalne (w tym budowa, przebudowa, rozbudowa sieci szynowych, sieci energetycznych, zapleczy technicznych do obsługi i konserwacji taboru, centrów przesiadkowych oraz elementów wyposażenia dróg i ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego i pasażerów), jak i taborowy, a także kompleksowy, obejmujący obydwie typy projektów, • ITS, usprawniające funkcjonowanie całego systemu transportowego, nastąpi integracja infrastrukturalna istniejących środków transportu oraz dostosowanie systemu transportowego do obsługi osób o ograniczonej możliwości poruszania się. 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego (w tym ich związki i porozumienia), w szczególności miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne oraz miasta regionalne i subregionalne (organizatorzy publicznego transportu zbiorowego) oraz działające w ich imieniu jednostki organizacyjne i spółki specjalnego przeznaczenia, • zarządcy infrastruktury służącej transportowi miejskiemu, • operatorzy publicznego transportu zbiorowego.
<p>Oś III Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej</p> <p>PI 7.1 Wspieranie multimodalnego jednolitego europejskiego obszaru transportu poprzez inwestycje w TEN-T</p>	<ul style="list-style-type: none"> • modernizacja i rehabilitacja szlaków kolejowych, w szczególności TEN-T, • budowa wybranych odcinków linii kolejowych, w tym linii towarowych, • budowa i modernizacja systemów zasilania trakcyjnego, sterowania ruchem kolejowym, inwestycje w infrastrukturę systemów usprawniających zarządzanie przewozami pasażerskimi i towarowymi, poprawę stanu technicznego obiektów inżynierskich oraz zakup specjalistycznego sprzętu technicznego, • wprowadzanie na najważniejszych szlakach kolejowych ERTMS, • poprawa stanu przejazdów kolejowych, doposażenie służb ratowniczych (ratownictwo techniczne), • modernizacja dworców i przystanków kolejowych, infrastruktury obsługi podróżnych, 	<ul style="list-style-type: none"> • zarządcy krajowej infrastruktury drogowej i kolejowej (w tym dworcowej), • przedsiębiorstwa kolejowych przewozów pasażerskich i towarowych, a także spółki powołane specjalnie w celu prowadzenia działalności polegającej na wynajmowaniu/ leasingu taboru kolejowego (tzw. ROSCO), • samorządy terytorialne, • zarządcy portów lotniczych leżących w sieci TEN-T oraz krajowy organ zarządzania przestrzenią

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
	<ul style="list-style-type: none"> modernizacja i zakup taboru kolejowego, poprawa dostępności portów morskich oraz stanu i rozwoju infrastruktury intermodalnej, wzrost przepustowości, modernizacja i budowa dróg szybkiego ruchu znajdujących się w sieci TEN-T, budowa dróg ekspresowych, w tym obwodnic miast, zarządzanie ruchem z wykorzystaniem systemów ITS, poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego na sieci TEN-T oraz poza nią, poprawa przepustowości nawigacyjnej portów lotniczych, zwiększenie przepustowości przestrzeni powietrznej oraz poprawa bezpieczeństwa i ochrony ruchu lotniczego w ramach sieci TEN-T. 	<ul style="list-style-type: none"> powietrzną, służby ratownicze (ratownictwo techniczne), organy administracji rządowej, podległe im urzędy i jednostki organizacyjne oraz instytuty badawcze
<p>Oś III Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej</p> <p>PI 7.4 Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego wysokiej jakości oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu</p>	<ul style="list-style-type: none"> inwestycje w infrastrukturę liniową (podstawową i systemy sterowania ruchem) i punktową (przystanki kolejowe, dworce przesiadkowe) oraz tabor kolejowy, poza siecią TEN-T realizowane będą też pozostałe typy inwestycji z PI 7.1. 	<ul style="list-style-type: none"> jednostki samorządu terytorialnego (w tym ich związki i porozumienia) oraz działające w ich imieniu jednostki organizacyjne i spółki specjalnego przeznaczenia, zarządcy infrastruktury służącej transportowi miejskiemu, przewoźnicy świadczący usługi w zakresie kolejowego transportu pasażerskiego w miastach i na ich obszarach funkcjonalnych, zarządcy infrastruktury kolejowej (w tym dworcowej), przedsiębiorstwa kolejowych przewozów pasażerskich i towarowych, spółki powołane w celu prowadzenia wynajmu/leasingu taboru kolejowego (tzw. ROSCO), samorządy terytorialne, służby ratownicze (ratownictwo techniczne)
<p>Oś IV Zwiększenie dostępności do transportowej sieci Europejskiej</p> <p>PI 7.1 Wspieranie multimodalnego jednolitego europejskiego obszaru transportu poprzez inwestycje w TEN-T</p>	<ul style="list-style-type: none"> budowa dróg ekspresowych na sieci TEN-T, realizowane typy projektów (inwestycje) będą analogiczne jak inwestycje drogowe w osi III 	<ul style="list-style-type: none"> zarządcy krajowej infrastruktury drogowej
<p>Oś IV Zwiększenie dostępności</p>	<ul style="list-style-type: none"> drogi ekspresowe, drogi krajowe poza 	<ul style="list-style-type: none"> zarządca krajowej

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
do transportowej sieci Europejskiej PI 7.2 Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi	TEN-T, obwodnice, drogi wylotowe z miast, w tym drogi krajowe w miastach na prawach powiatu, <ul style="list-style-type: none"> montaż infrastruktury monitoringu i zarządzania ruchem (ITS) oraz systemów poprawiających bezpieczeństwo ruchu drogowego. 	infrastruktury drogowej, <ul style="list-style-type: none"> jednostki samorządu terytorialnego miast na prawach powiatu oraz ich jednostki organizacyjne
Oś V Poprawa bezpieczeństwa energetycznego PI 7.5 Zwiększenie efektywności energetycznej i bezpieczeństwa dostaw poprzez rozwój inteligentnych systemów dystrybucji, magazynowania i przesyłu energii oraz poprzez integrację rozproszonego wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych	<ul style="list-style-type: none"> budowa i modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych gazu ziemnego wraz z infrastrukturą wsparcia dla systemu, w tym również sieci z wykorzystaniem technologii smart, budowa i modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej, w tym również sieci z wykorzystaniem technologii smart, budowa i rozbudowa magazynów gazu ziemnego, rozbudowa możliwości regazyfikacji terminala LNG. 	<ul style="list-style-type: none"> przedsiębiorstwa energetyczne, prowadzące działalność przesyłu, dystrybucji, magazynowania, regazyfikacji gazu ziemnego, przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się przesyłem i dystrybucją energii elektrycznej

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020⁸⁸

PROW 2014-2020 obejmuje swoim zasięgiem obszar całego kraju. Głównym celem tego Programu jest wzrost konkurencyjności rolnictwa z uwzględnieniem celów środowiskowych.

Poziom pomocy finansowej z EFRROW⁸⁹ na lata 2014-2020 wynosi maksymalnie 63,63% kosztów kwalifikowanych projektu.

Tabela 1-57 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie z PROW na lata 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]

Priorytet	Rodzaje działań	Beneficjenci
IV Inwestycje w środki trwałe	4.1 Inwestycje w gospodarstwach rolnych (Modernizacja gospodarstw rolnych) Poprawa ogólnych wyników gospodarstwa rolnego fakultatywnie może dotyczyć: <ul style="list-style-type: none"> poprawy efektywności korzystania z zasobów wodnych w gospodarstwie, poprawy efektywności wykorzystania energii w gospodarstwie, zwiększenia wykorzystania OZE w gospodarstwie, redukcji emisji gazów cieplarnianych i amoniaku z rolnictwa w gospodarstwie. 4.3 Scalanie gruntów <ul style="list-style-type: none"> ograniczenie nasilenia procesów erozyjnych oraz poprawa walorów estetycznych krajobrazu rolniczego na obszarze objętym scaleniem. 	<ul style="list-style-type: none"> rolnik prowadzący działalność rolniczą w celach zarobkowych lub grupa rolników, starostwa
VII Podstawowe usługi	7.1 Inwestycje związane z tworzeniem,	<ul style="list-style-type: none"> Gmina,

⁸⁸ Wersja przesłana do KE, z dnia 7.04.2014 r.

⁸⁹ EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Priorytet	Rodzaje działań	Beneficjenci
i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich	<p><i>ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w OZE i oszczędzanie energii</i></p> <p>Zakres:</p> <ul style="list-style-type: none"> operacje dotyczące zaopatrzenia w wodę lub odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych, budowa lub modernizacja dróg lokalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> spółka, w której udziały ma wyłącznie jst, związek międzygminny, powiat, związek powiatów.
VIII Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego	<p><i>8.1 Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych – obejmujące koszty założenia (tzw. wsparcie na zalesienie) oraz premię pielęgnacyjną i zalesieniową</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> rolnik – właściciel gruntów rolnych oraz gruntów innych niż rolne, jst będące właścicielami gruntów rolnych oraz gruntów innych niż rolne – tylko w zakresie wsparcia na zalesienie.
X Działanie rolnośrodowiskowo-klimatyczne	<p><i>10.1 Płatności w ramach zobowiązań rolno środowiskowo-klimatycznych</i></p> <ul style="list-style-type: none"> rolnictwo zrównoważone, ochrona gleb i wód, zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych, cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000, cenne siedliska poza obszarami Natura 2000. <p><i>10.2 Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> zachowanie zagrożonych genetycznie roślin w rolnictwie, zachowanie zagrożonych genetycznie zwierząt w rolnictwie. 	<ul style="list-style-type: none"> rolnik.
XI Rolnictwo ekologiczne	<p><i>11.1 Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> uprawy rolnicze, warzywne, zielarskie, sadownicze, paszowe na gruntach ornych oraz trwałe użytki zielone; w okresie konwersji. <p><i>11.2 Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego</i></p> <ul style="list-style-type: none"> uprawy rolnicze, warzywne, zielarskie, sadownicze, paszowe na gruntach ornych oraz trwałe użytki zielone; po okresie konwersji. 	<ul style="list-style-type: none"> rolnik, który spełnia definicję rolnika aktywnego zawodowo.

Źródła finansowania inwestycji na poziomie wojewódzkim

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

WFOŚiGW we Wrocławiu udziela pożyczek (do 75%) oraz dotacji (do 25%) na realizację zadań z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej. W przypadku łączenia obu form dofinansowania, uzyskać można do 25% wartości zadania netto w formie dotacji i do 50% wartości zadania netto w formie pożyczki, z zastrzeżeniem, że wysokość pożyczki nie może być niższa niż wysokość dotacji. W przypadku łączenia form dofinansowania WFOŚiGW z dofinansowaniem ze środków UE lub innych zagranicznych środków niepodlegających zwrotowi, łączne dofinansowanie nie może przekroczyć 100% wartości zadania.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Zadania z zakresu termomodernizacji (w zakresie docieplenia, wymiany stolarki okiennej i drzwiowej oraz instalacji centralnego ogrzewania oraz ciepłej wody użytkowej), wodociągowanie (tj. sieci wodociągowe, ujęcia, SUW), zakup specjalistycznych samochodów do transportu odpadów oraz zakup pojemników do selektywnej zbiórki odpadów, mogą uzyskać jedynie pożyczki lub w dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych.

Tabela 1-58 Wykaz beneficjentów którzy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków WFOŚiGW we Wrocławiu [źródło: opracowanie własne]

Dofinansowanie WFOŚiGW we Wrocławiu	
Pożyczki	Dotacje, w tym dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych
<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i ich stowarzyszenia oraz ich jednostki organizacyjne, • przedsiębiorcy i pozostałe osoby prawne posiadające zdolność do zaciągania zobowiązań finansowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i ich stowarzyszenia, • jednostki budżetowe, • publiczne zakłady opieki zdrowotnej, • nieprowadzące działalności gospodarczej stowarzyszenia, związki wyznaniowe, fundacje, inne jednostki o charakterze opiekuńczo-wychowawczym, kultury fizycznej, oświatowym, kulturalnym i badawczym.

Dla każdego roku ustalana jest lista przedsięwzięć priorytetowych. W tabeli przedstawiono wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w 2015 r.

Tabela 1-59 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie z WFOŚiGW w 2015 r. [źródło: opracowanie własne]

Priorytet	Rodzaje działań
I Ochrona atmosfery	<ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenie emisji pyłów i gazów, ze szczególnym uwzględnieniem redukcji SO₂, NO_x oraz GHG z energetycznego spalania paliw i procesów technologicznych, • ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń na obszarach zabudowanych, turystycznych oraz przyrodniczo chronionych, w szczególności poprzez realizację zadań wynikających z przyjętych programów ochrony powietrza, • ograniczenie emisji substancji toksycznych zagrażających zdrowiu i życiu ludności, • racjonalizacja gospodarki energią, w tym wykorzystanie OZE, • realizacja kompleksowych programów termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej, • podniesienie efektywności gospodarowania energią m.in. poprzez ograniczenie strat w procesie przesyłania i dystrybucji energii, w tym przebudowa systemów ciepłowniczych, • realizacja innych zadań inwestycyjnych wynikających z przyjętych programów ochrony powietrza, w tym „Programu ochrony powietrza dla województwa dolnośląskiego”. <p>Fundusz będzie realizować zadania w tym priorytecie ze środków własnych oraz uczestnicząc m.in. w programie NFOŚiGW <i>Poprawa jakości powietrza Część 2 KAWKA – Likwidacja niskiej emisji wspierając wzrost efektywności energetycznej i rozwój rozproszonych, odnawialnych źródeł energii.</i></p>
II Ochrona wód i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi	<ul style="list-style-type: none"> • przedsięwzięcia związane z realizacją „Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych”, w tym budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków mająca na celu osiągnięcie wymaganych standardów jakości ścieków odprowadzanych do środowiska, budowa obiektów gospodarki osadowej mająca na celu właściwe zagospodarowanie osadów powstających w oczyszczalniach ścieków, budowa systemów kanalizacyjnych, • przedsięwzięcia ujęte w „Programie Odra 2006”, • zwiększanie zasobów dyspozycyjnych wody oraz wyższa skuteczność ochrony przeciwpowodziowej poprzez wspieranie budowy zbiorników retencyjnych, programów małej retencji, działań administratorów cieków dotyczących budowy i modernizacji urządzeń ochronnych, • rozbudowa infrastruktury w zakresie budowy i rozbudowy ujęć wodnych oraz budowy systemów wodociągowych. Priorytetowo traktowane będą systemy wodociągowe realizowane w połączeniu z systemami kanalizacyjnymi, • realizacja przedsięwzięć wynikających z planu gospodarowania wodami dla obszarów

Priorytet	Rodzaje działań
	<p>dorzeczy, w tym działań mających na celu ustalenie warunków korzystania z wód regionów wodnych i warunków korzystania z wód zlewni,</p> <ul style="list-style-type: none"> wspieranie proekologicznych działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie skutkom suszy oraz powstrzymanie degradacji i odbudowę naturalnej retencji na terenach rolnych, leśnych, zurbanizowanych i przemysłowych.
III Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi	<ul style="list-style-type: none"> Realizowane będą zadania wynikające z realizacji wojewódzkiego planu gospodarki odpadami: tworzenie kompleksowych systemów gospodarowania odpadami komunalnymi, budowa instalacji uwzględnionych w WPGO oraz rozwój selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, rozbudowa, przebudowa istniejących składowisk pod kątem dostosowania do obowiązujących wymogów, <ul style="list-style-type: none"> wspieranie wszelkich działań zmierzających do odzysku i recyklingu odpadów, a zwłaszcza odpadów opakowaniowych i zużytego sprzętu elektronicznego, rekultywacja terenów zdegradowanych i likwidacja źródeł szczególnie negatywnego oddziaływania na środowisko (np. mogiłniki), unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych, w tym odpadów medycznych, odpadów przemysłowych oraz odpadów zawierających azbest z uwzględnieniem działań wynikających z przyjętych programów usuwania azbestu.
IV Ochrona różnorodności biologicznej	<ul style="list-style-type: none"> ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej ekosystemów leśnych, wspieranie programów zwiększania lesistości województwa, ochrona przeciwpożarowa lasów oraz ich ochrona przed innymi klęskami żywiołowymi, zachowanie i przywracanie różnorodności biologicznej ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych, restytucja gatunków flory i fauny, prace badawcze i projektowe związane z zasobami przyrodniczymi województwa (inventaryzacje przyrodnicze, badanie flory i fauny, programy i plany ochrony, plany zarządcze lasów, itp.).
V Edukacja ekologiczna	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie realizacji projektów edukacyjnych mających na celu podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony zasobów środowiska i kształtowanie świadomości ekologicznej poprzez: <ul style="list-style-type: none"> rozwój bazy w ośrodkach edukacyjnych spełniających kryteria jakości i zasięgu dla Dolnego Śląska, prowadzenie działań edukacyjnych, zgodnych z Programem Edukacji Ekologicznej dla Dolnego Śląska poprzez: realizację programów edukacji ekologicznej, akcje i kampanie edukacyjne, warsztaty i szkolenia, tworzenie infrastruktury edukacji ekologicznej, wystawy i konkursy, konferencje i seminaria, wspieranie prasy, audycji radiowych, audycji telewizyjnych, serwisów internetowych, wydawnictw i prenumeraty czasopism prowadzących edukację ekologiczną.
VI Inne	<ul style="list-style-type: none"> poprawa klimatu akustycznego na terenach zagrożonych hałasem, realizacja prac badawczych i ekspertyz związanych z ochroną środowiska, wdrażanie programów czystszej produkcji i systemów zarządzania środowiskowego, wprowadzanie programów oszczędzania surowców i energii, zadania z zakresu monitoringu środowiska, a zwłaszcza państwowego monitoringu środowiska, zapobieganie i likwidacja poważnych awarii i ich skutków mających wpływ na środowisko, w tym wyposażenie systemów automatyki, sterowania i monitoringu przy obiektach hydrotechnicznych, remonty i odtworzenie obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej zniszczonych przez powódź i inne klęski żywiołowe oraz urządzeń do utrzymywania dobrego stanu wałów przeciwpowodziowych i zapór zbiorników retencyjnych, działania w zakresie profilaktyki zdrowotnej dzieci z obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska, wdrażanie systemu kontroli wnoszenia opłat za korzystanie ze środowiska, a w szczególności tworzenia baz danych podmiotów korzystających ze środowiska obowiązanych do ponoszenia opłat.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 jest realizowany na terenie województwa, które zaliczane jest do regionów słabiej rozwiniętych. Dofinansowanie jest na poziomie 85%.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-60 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 [źródło: opracowanie własne na podstawie RPO WD]⁹⁰

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
Oś III Gospodarka Niskoemisyjna PI 3.1 Produkcja i dystrybucja energii z OZE	<ul style="list-style-type: none"> • budowa oraz modernizacji (w tym zakup niezbędnych urządzeń) infrastruktury służącej wytwarzaniu energii pochodzącej z OZE, np.: energii spadku wody, energii słonecznej, energii wiatru energii geotermalnej i biopaliw (biogaz, biomasa, bioolej), mające na celu produkcję energii elektrycznej i/ lub ciepłej wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/ przesyłowej, z wyłączeniem źródeł w układzie wysokosprawnej kogeneracji i trigeneracji, • budowa i modernizacja sieci umożliwiających przyłączanie jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE do Krajowego Systemu Elektroenergetycznego. <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • partnerskie i zapewniające wysoki efekt ekologiczny, • zgodnie z planami gospodarki niskoemisyjnej, • z zakresu energetyki wodnej, • kompleksowe, obejmujące działania o charakterze prosumenckim, zmierzające do ograniczenia niskiej emisji oraz zwiększenia udziału OZE w bilansie energetycznym. 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne jst, • jednostki sektora finansów publicznych, inne niż w/w, • przedsiębiorstwa energetyczne, w tym MŚP i przedsiębiorstwa sektora ekonomii społecznej, • organizacje pozarządowe, • spółdzielnie mieszkaniowe i wspólnoty mieszkaniowe, • towarzystwa budownictwa społecznego, • grupy producentów rolnych, • jednostki naukowe, • uczelnie/szkoły wyższe ich związki i porozumienia, • organy administracji rządowej w zakresie związanym z prowadzeniem szkół, • PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, • podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej, • kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.
Oś III Gospodarka Niskoemisyjna PI 3.2 Efektywność energetyczna i użycie OZE w przedsiębiorstwach	<ul style="list-style-type: none"> • projekty dotyczące modernizacji energetycznej obiektów, w tym także wymiany lub modernizacji źródła energii, mające na celu zwiększenie efektywności energetycznej poprzez zmniejszenie strat ciepła oraz zmniejszenie zużycia energii elektrycznej ze szczególnym uwzględnieniem OZE (z wyłączeniem źródeł w układzie wysokosprawnej kogeneracji i trigeneracji), • przedsięwzięcia zakładające zastosowanie technologii efektywnych energetycznie w przedsiębiorstwie (w tym modernizacja i rozbudowa linii produkcyjnych na bardziej efektywne energetycznie oraz wprowadzenie systemów zarządzania energią). <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • uwzględniające w swoim zakresie wykorzystanie OZE, • dotyczące głębokiej termomodernizacji. 	<ul style="list-style-type: none"> • MŚP, • grupy producentów rolnych, • podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej.
Oś III Gospodarka	<ul style="list-style-type: none"> • kompleksowe inwestycje podnoszące 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego,

⁹⁰ Projekt przekazany 8 kwietnia 2014 r. do Komisji Europejskiej

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
<p>Niskoemisyjna</p> <p>PI 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym</p>	<p>efektywność energetyczną wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej, w tym przedsięwzięcia termomodernizacyjne, oraz dotyczące wymiany oświetlenia na energooszczędne. W ramach priorytetu możliwa będzie również m.in. modernizacja systemów grzewczych wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła, systemów wentylacji i klimatyzacji, oraz instalacja OZE (z wyłączeniem źródeł w układzie wysokosprawnej kogeneracji i trigeneracji) na potrzeby modernizowanych energetycznie budynków wraz zastosowaniem systemów zarządzania energią.</p> <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • kompleksowe – obejmujące istotny fragment gminy czy powiatu, bądź cały ich obszar w formie programów inicjowanych przez jst, obejmujących działania o charakterze prosumenckim, zmierzających do ograniczenia niskiej emisji oraz zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym, • wykorzystujące systemy zarządzania energią, • zgodne z planami gospodarki niskoemisyjnej, • dotyczące głębokiej termomodernizacji. 	<p>ich związki i stowarzyszenia; podmioty publiczne, których właścicielem jest JST lub dla których podmiotem założycielskim jest JST,</p> <ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne jst, • spółdzielnie mieszkaniowe i wspólnoty mieszkaniowe, • towarzystwa budownictwa społecznego, • podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej.
<p>Oś III Gospodarka Niskoemisyjna</p> <p>PI 3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych</p>	<p>Wspierane będą wyłącznie przedsięwzięcia wynikające z planów gospodarki niskoemisyjnej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • projekty związane ze zrównoważoną mobilnością miejską i podmiejską dotyczące zakupu niskoemisyjnego taboru szynowego i autobusowego, • inwestycje ograniczające indywidualny ruch zmotoryzowany w centrach miast np. P&R, • zintegrowane centra przesiadkowe, • wspólny bilet, drogi rowerowe, ciągi piesze, itp. • inwestycje związane z energooszczędnym oświetleniem miejskim oraz systemami zarządzania ruchem i energią, • publiczne inwestycje w zakresie budownictwa pasywnego w budynkach użyteczności publicznej (w ograniczonym zakresie). <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • w miastach powyżej 20 tys. mieszkańców; • poprawiające dostępność do obszarów koncentracji ludności i/lub aktywności gospodarczej, a także do rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne jst, • jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej, • przedsiębiorcy będący zarządcami infrastruktury lub świadczący usługi w zakresie transportu zbiorowego na terenach miejskich i podmiejskich, • kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, • organizacje pozarządowe, • spółdzielnie mieszkaniowe i wspólnoty mieszkaniowe, • towarzystwa budownictwa społecznego, • PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
	i usług publicznych, <ul style="list-style-type: none"> • projekty multimodalne uwzględniające połączenie różnych nisko i zero emisyjnych środków transportu, • realizowane w miejscowościach uzdrowiskowych. 	
Oś III Gospodarka Niskoemisyjna PI 3.5 Wysokosprawna kogeneracja	<ul style="list-style-type: none"> • budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji i trigeneracji (również wykorzystujące OZE) wraz z niezbędnymi przyłączeniami, • działania mające na celu zastąpienie istniejących jednostek wytwarzania energii, jednostkami w wysokosprawnej kogeneracji i trigeneracji. <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • zakładające wykorzystanie OZE, • zgodne z planami dotyczącymi gospodarki niskoemisyjnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne jst, • jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej, • przedsiębiorstwa energetyczne, • organizacje pozarządowe, • spółdzielnie mieszkaniowe i wspólnoty mieszkaniowe, • towarzystwa budownictwa społecznego, • jednostki naukowe, • uczelnie/szkoły wyższe ich związki i porozumienia, • organy administracji rządowej w zakresie związanym z prowadzeniem szkół, • PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, • podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej, • kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, • podmioty lecznicze oraz ich konsorcja.
Oś IV Środowisko i zasoby PI 4.1 Gospodarka odpadami	<ul style="list-style-type: none"> • przedsięwzięcia dotyczące rozwoju niezbędnej infrastruktury służącej zagospodarowaniu odpadów komunalnych (z wyłączeniem budowy i rozbudowy składowisk) w regionach gospodarki odpadami, w których nie przewidziano komponentu dot. ich termicznego przekształcania, • przedsięwzięcia z zakresu rozwoju instalacji do przetwarzania odpadów oraz innych elementów systemu gospodarowania odpadami, niezbędnych do jego prawidłowego funkcjonowania, • projekty dot. likwidacji tzw. „dzikich wysypisk”, • projekty dot. unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, przede wszystkim kompleksowe programy usuwania i unieszkodliwiania azbestu, • działania z zakresu edukacji ekologicznej promującej właściwe postępowanie z odpadami. <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne jst, • podmioty świadczące usługi w zakresie gospodarki odpadami w ramach realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego, • organizacje pozarządowe, • spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, • MŚP, • organizacje badawcze i konsorcja naukowe.

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
	<ul style="list-style-type: none"> przyczyniające się do wypełnienia zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki odpadami, poprawiające stan środowiska na obszarach cennych przyrodniczo i turystycznie. 	
Oś IV Środowisko i zasoby PI 4.2 Gospodarka wodno-ściekowa	<ul style="list-style-type: none"> przedsięwzięcia dotyczące budowy lub rozbudowy zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych (w tym instalacje dot. zagospodarowania osadów ściekowych jako element projektu), w aglomeracjach do 10 tys. RLM wyznaczonych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych; na obszarach, gdzie zakładanie sieci kanalizacyjnych nie ma ekonomicznego bądź technicznego uzasadnienia, wspierane będą zintegrowane projekty dotyczące przydomowych oczyszczalni ścieków; budowa linii wodociągowych (pod warunkiem zapewnienia odbioru ścieków) i modernizacja linii wodociągowych (w tym inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociagowymi, systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody), zakup urządzeń i aparatury (np. mobilne laboratoria, instalacje kontrolno-pomiarowe) <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> przyczyniające się do wypełnienia zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, porządkujące gospodarkę osadami ściekowymi z uwzględnieniem hierarchii postępowania wynikającej z KPGO i KPOŚK, projekty realizowane na obszarach wiejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, podmioty świadczące usługi wodno-ściekowe w ramach realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego, stacje Sanitarno-Epidemiologiczne, WIOŚ, LGD, organizacje badawcze i konsorcja naukowe.
Oś IV Środowisko i zasoby PI 4.4 Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych	<ul style="list-style-type: none"> tworzenie centrów ochrony różnorodności biologicznej w oparciu o gatunki rodzime oraz zapewnienie niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną siedlisk przyrodniczych i gatunków, wyposażenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody przyczyniające się bezpośrednio do czynnej ochrony przyrody, projektów dot. wykorzystania i udostępnienia lokalnych zasobów przyrodniczych m.in. na cele turystyczne (np. tereny wypoczynkowe, ścieżki rowerowe, ścieżki konne), przedsięwzięcia dot. rozbudowy ośrodków edukacji ekologicznej oraz kampanie informacyjno-edukacyjne związane z ochroną środowiska (komplementarne i uzupełniające do kampanii 	<ul style="list-style-type: none"> jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, administracja rządowa, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, kościóły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, organizacje pozarządowe, w tym regionalne i lokalne organizacje turystyczne, LGD, Przedsiębiorcy, szkoły wyższe, ich związki i porozumienia, jednostki naukowe.

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
	<p>ogólnopolskich podejmowanych na poziomie krajowym).</p> <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • realizowane na terenie obszarów chronionych oraz atrakcyjnych turystycznie, • kompleksowe – łączące np. ochronę siedlisk z kanalizacją ruchu turystycznego, • poprawiające dostęp osób niepełnosprawnych do obiektów objętych wsparciem. 	
<p>Oś V Transport</p> <p>PI 5.1 Drogowa dostępność transportowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedsięwzięcia z zakresu budowy, przebudowy dróg publicznych. Inwestycje będą skoncentrowane na drogach wojewódzkich, poprawiających dostępność transportową ośrodków regionalnych i subregionalnych do infrastruktury sieciowej i węzłowej TEN-T, • inwestycje służące wyprowadzeniu ruchu tranzytowego z obszarów centralnych miast i miejscowości, polegające na budowie obwodnic lub obejść miejscowości, • działania służące poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz jego przepustowości i sprawności (Inteligentne Systemy Transportowe). <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawiające dostępność do obszarów koncentracji ludności i aktywności gospodarczej, a także do rynku pracy i usług publicznych, w szczególności z obszarów dla których dostępność komunikacyjna jest barierą rozwojową, • odciążające od ruchu tranzytowego obszary intensywnie zamieszkałe. 	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego ich związki i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne powołane do wykonywania zadań leżących w kompetencji samorządów, • zarządcy dróg publicznych, • służby zapewniające bezpieczeństwo publiczne.
<p>Oś V Transport</p> <p>PI 5.2 System transportu kolejowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • projekty dotyczące infrastruktury transportu kolejowego, których zarządcą nie jest PKP PLK S.A (linia demarkacyjna), położonej poza siecią połączeń krajowych i międzynarodowych, polegające na budowie, modernizacji oraz rehabilitacji infrastruktury liniowej, punktowej (dworce kolejowe, stacje i przystanki kolejowe) oraz towarzyszącej (w tym działania podnoszące bezpieczeństwo i konkurencyjność transportu kolejowego), • przedsięwzięcia związane z systemami bezpieczeństwa oraz zakupem i modernizacją taboru kolejowego obsługującego połączenia wojewódzkie, • projekty dotyczące inwestycji na liniach kolejowych zarządzanych przez PKP PLK S.A., wynegocjowane w Kontrakcie Terytorialnym. <p><u>Preferowane będą projekty:</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne powołane do wykonywania zadań leżących w kompetencji samorządów, • zarządcy infrastruktury lub przewoźnicy kolejowi zgodnie z ustawą z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (Dz. U. Nr 86, poz. 789 z późn. zm.), • spółki powołane specjalnie w celu prowadzenia działalności polegającej na wynajmowaniu/leasingu taboru kolejowego (tzw. ROSCO),

Oś priorytetowa/ Priorytet inwestycyjny	Rodzaje działań	Beneficjenci
	<ul style="list-style-type: none"> kompleksowe (modernizacja infrastruktury liniowej i punktowej w ramach jednego projektu). 	

Źródła finansowania inwestycji na poziomie lokalnym

Działania na poziomie lokalnym realizowane są przede wszystkim ze środków własnych gmin. Wykaz działań planowanych do realizacji przez gminę/miasto znajduje się w wieloletniej prognozie finansowej.

Z analizy udostępnionych wieloletnich prognoz finansowych 15 gmin objętych niniejszym opracowaniem wynika, że realizują one m.in. takie działania jak:

- opracowanie aktualizacji programu ochrony środowiska,
- opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- bieżące działania w zakresie oczyszczania miast i wsi,
- zadania gospodarki komunalnej i ochrony środowiska,
- utrzymanie zieleni w miastach i gminach,
- bieżące utrzymanie kanalizacji deszczowej,
- budowa sieci wodno-kanalizacyjnych,
- odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych,
- utworzenie porozumienia międzygminnego w zakresie transportu zbiorowego,
- budowa obwodnicy,
- tworzenie szlaków turystyczno-rekreacyjnych i infrastruktury towarzyszącej,
- modernizacja budynków komunalnych, projekty rewitalizacyjne, termomodernizacje,
- przebudowa dróg,
- oświetlenie ulic, placów i dróg.

Środki finansowe na monitoring i ocenę

Zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.) do zadań własnych gminy należą m.in. sprawy z zakresu:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych dróg, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- lokalnego transportu zbiorowego,
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

W ramach ww. zadań własnych gminy powinien być realizowany także monitoring realizacji PGN i ocena podjętych działań.

Zadania z zakresu monitoringu środowiska mogą uzyskać wsparcie finansowe z NFOŚiGW oraz WFOŚiGW we Wrocławiu.

Programy, które pozyskują środki programów operacyjnych UE są monitorowane przez Instytucje Zarządzające (Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju – w przypadku programów krajowych oraz przez Urzędy Marszałkowskie – odpowiedzialne za programy regionalne). Komitet Monitorujący analizuje rezultaty realizacji programu i wyniki oceny jego realizacji.

Tabela 1-61 Źródła finansowania [źródło: opracowanie własne]

Źródła finansowania	Komponent								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
LIFE 2014-2020	x	x	x	x	x		x	x	x
Europa Środkowa 2020	x	x					x		x
PWT Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020							x		
PWT Polska - Saksonia 2014-2020	x	x		x			x		
NFOŚiGW	x	x	x	x	x	x	x		
POIiŚ 2014-2020	x	x	x				x		x
PROW 2014-2020	x	x		x	x		x		
WFOŚiGW we Wrocławiu	x	x	x	x	x		x	x	x
RPO WD 2014-2020	x	x	x	x	x			x	
budżet gminy/miasta	x	x	x	x			x	x	x

1. Jakość powietrza, 2. Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa, 3. Gospodarka odpadami, 4. Ochrona i zrównoważony rozwój lasów, 5. Ochrona powierzchni ziemi, 6. Gospodarowanie zasobami geologicznymi, 7. Edukacja ekologiczna, 8. Rozwój rynku, 9. Zarządzanie środowiskowe

1.8. IDENTYFIKACJA OBSZARÓW PROBLEMOWYCH

Plan gospodarki niskoemisyjnej umożliwia objęcie swym działaniem poniższych obszarów wyodrębnionych, jako sekcje/działy gospodarki:

- energetyka,
- budownictwo,
- transport,
- rolnictwo i rybactwo,
- leśnictwo,
- przemysł,
- handel i usługi,
- gospodarstwa domowe,
- odpady,
- edukacja/dialog społeczny,
- administracja publiczna.

W powyższych sektorach zidentyfikowano następujące obszary problemowe:

- dominacja przestarzałego systemu grzewczego,
- niekorzystne warunki klimatyczne dla rozwoju energetyki wiatrowej,
- wysokie stężenie pyłu zawieszonego,
- niski wskaźnik dostępności do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej,
- zły stan techniczny sieci wodociągowej,
- zły stan komunalnych zasobów mieszkaniowych,
- ograniczenia konserwatorskie wobec prac termomodernizacyjnych obiektów położonych na obszarach objętych ochroną,
- niskie parametry techniczne dróg,
- brak obwodnicy,
- niska świadomość mieszkańców odnośnie ochrony środowiska i zagrożenia powodziowego.

1.9. OGÓLNA STRATEGIA

1.9.1. Cele strategiczne i szczegółowe

Wizja stanowiąca podstawę strategii osiągnięcia celów planu gospodarki niskoemisyjnej dla Aglomeracji Wałbrzyskiej jest odpowiedzią na krajową politykę niskoemisyjną z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań i aspiracji miast/gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Poniżej przedstawiono wizję Aglomeracji Wałbrzyskiej która ma kształtować charakter działań podejmowanych w ramach niniejszego PGN.

Aglomeracja Wałbrzyska będzie ważnym ośrodkiem wzrostu województwa dolnośląskiego, gdzie realizowane będą przedsięwzięcia służące budowaniu nowego niskoemisyjnego profilu gospodarczego, przywracającego jej rangę w otoczeniu, zaś mieszkańcy będą kreować i aktywnie uczestniczyć w inicjatywach, wzmacniających walory miejsca w oparciu o atrakcyjność środowiska naturalnego i antropogenicznego.

Cele strategiczne miasta uwzględniają zapisy określone w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020⁹¹, tj.:

- redukcję emisji gazów cieplarnianych,
- zwiększenie udziału energii pochodzącej z źródeł odnawialnych,
- redukcję zużycia energii finalnej, co ma zostać zrealizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej,

a także poprawę jakości powietrza zgodnie z Programem ochrony powietrza dla stref województwa dolnośląskiego, w których stwierdzone zostały ponadnormatywne poziomy substancji w powietrzu, a w szczególności dla strefy dolnośląskiej i miasta Wałbrzycha.

Tabela 1-62 Cele strategiczne i szczegółowe dla Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
1. Dążenie do utrzymania niskoemisyjnego wzrostu gospodarczego i zaspokajania potrzeb społeczeństwa, tj. rozwoju gospodarczo-społecznego Aglomeracji Wałbrzyskiej do 2030 roku następującego bez wzrostu zapotrzebowania na energię pierwotną i finalną	1.1. Realizacja idei wzorcowej roli sektora publicznego w zakresie oszczędnego gospodarowania energią
	1.2. Zwiększenie efektywności wykorzystania energii i paliw w budynkach z uwzględnieniem aspektów rewitalizacji obszarów zdegradowanych oraz utylizacji azbestu
2. Wdrożenie wizji Aglomeracji Wałbrzyskiej jako obszaru zarządzanego w sposób zrównoważony i ekologiczny, stanowiącego przykład zarówno dla gmin regionu jak i kraju	2.1. Postrzeganie przez mieszkańców systemów miejskich jako przyjazne
3. Ograniczenie emisji pyłów i gazów cieplarnianych z instalacji wykorzystywanych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, a także emisji pochodzącej z transportu mające na celu spełnienie norm w zakresie jakości powietrza	3.1. Zmniejszenie emisji pyłów i gazów cieplarnianych
	3.2. Zwiększenie świadomości wśród mieszkańców dotyczącej ich wpływu na lokalną gospodarkę ekoenergetyczną oraz jakość powietrza
	3.3. Promocja i realizacja wizji zrównoważonego transportu - z uwzględnieniem transportu publicznego, indywidualnego jak również rowerowego

⁹¹ Zgodnie z przyjętym w 2009 r. pakietem energetyczno-klimatycznym do 2020 r. Unia Europejska:

- o 20% zredukuje emisje gazów cieplarnianych w stosunku do poziomu emisji z 1990 r.,
- o 20% zwiększy udział energii odnawialnej w finalnej konsumpcji energii (dla Polski 15%),
- o 20% zwiększy efektywność energetyczną, w stosunku do prognoz BAU (ang. business as usual) na rok 2020.

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
	3.4 Poprawa parametrów technicznych dróg i zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem.
4. Zwiększenie efektywności wykorzystania/wytwarzania energii oraz wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii	4.1. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii wykorzystywanych na terenie miasta
5. Rozwój innowacyjnej gospodarki lokalnej opartej o wiedzę oraz nowoczesne technologie	5.1. Wspieranie zrównoważonej gospodarki materiałami i surowcami mineralnymi, w tym energetycznymi w Aglomeracji Wałbrzyskiej
	5.2. Promocja i wdrażanie idei budownictwa energooszczędnego
	5.3. Promocja efektywnego energetycznie oświetlenia
	5.4. Promocja rozwoju innowacyjnej gospodarki
6. Poprawa ładu przestrzennego, rozwój zrównoważonej przestrzeni publicznej, a także rewitalizacja zdegradowanych obszarów.	6.1. Poprawa efektywności energetycznej budynków
	6.2. Poprawa estetyki przestrzeni publicznych
	6.3. Poprawa stanu technicznego urządzeń infrastruktury publicznej

Opis celów strategicznych

Cel strategiczny 1

Dążenie do utrzymania niskoemisyjnego wzrostu gospodarczego i zaspokajania potrzeb społeczeństwa, tj. rozwoju gospodarczo-społecznego Aglomeracji Wałbrzyskiej do 2030 roku następującego bez wzrostu zapotrzebowania na energię pierwotną i finalną

Rozwój gospodarczy Aglomeracji Wałbrzyskiej w dużym stopniu oddziałuje na lokalną gospodarkę ekonoenergetyczną, determinując nie tylko skutki ekonomiczne i społeczne lecz także bezpośrednio wpływa na stopień wykorzystania środowiska naturalnego. Oddziaływanie takie ma często charakter dwubiegunowy co oznacza, że z jednej strony rozwój powoduje intensyfikację działań inwestycyjnych i eksploatacyjnych negatywnie wpływających na środowisko, z drugiej strony postęp we wdrażaniu nowoczesnych, innowacyjnych technologii może znacznie ograniczyć emisję gazów cieplarnianych oraz pyłów z instalacji energetycznych, przemysłowych oraz transportowych.

Cel strategiczny 2

Wdrożenie wizji Aglomeracji Wałbrzyskiej jako obszaru zarządzanego w sposób zrównoważony i ekologiczny, stanowiącego przykład zarówno dla gmin regionu jak i kraju

Mnogość aspektów związanych z bieżącym zarządzaniem spycha często zagadnienia efektywności energetycznej i ekologii na dalszy plan. Celem Aglomeracji Wałbrzyskiej jest rozwój w oparciu o działania ekologiczne i zrównoważone z uwzględnieniem aspektów społecznych i gospodarczych. Wśród działań zarządczych elementy ekologiczne powinny być postrzegane jako ważne i wartościowe. Istotnym celem jest pełnienie funkcji koordynującej i wspierającej działania pozytywnie wpływające na zrównoważenie lokalnej polityki energetycznej. Ponadto ważne jest dalsze pełnienie roli wzorca w realizowaniu działań proefektywnościowych i proekologicznych zarówno w działaniach inwestycyjnych związanych z efektywnością energetyczną, jak i wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii.

Cel strategiczny 3

Ograniczenie emisji pyłów i gazów cieplarnianych z instalacji wykorzystywanych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, a także emisji pochodzącej z transportu mające na celu spełnienie norm w zakresie jakości powietrza

Spełnienie wymogów norm jakości powietrza jest jednym z głównym celów realizacji PGN. Obecnie Aglomeracja Wałbrzyska boryka się z problemem przekroczeń stężeń pyłów, benzo(a)pirenu oraz ozonu. Celem planu jest polepszenie jakości powietrza na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej poprzez ograniczenie emisji tych związków. Ponadto drugim istotnym celem ekologicznym jest ograniczenie emisji CO₂ oraz gazów cieplarnianych zgodnie z europejską polityką klimatyczną. Przedsięwzięcia powinny uwzględniać także działania w sektorze transportowym. Ponadto realizowane działania powinny obejmować w dużej mierze przedsięwzięcia informacyjno-edukacyjne skierowane do mieszkańców mając na względzie ich jak najbardziej intensywne zaangażowanie w inicjatywy na rzecz poprawy jakości powietrza i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych.

Cel strategiczny 4

Zwiększenie efektywności wykorzystania/wytwarzania energii oraz wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii

Kluczowe jest prowadzenie przez Aglomerację Wałbrzyską działań efektywnościowych oraz w zakresie zwiększania udziału odnawialnych źródeł energii. Efektywność wykorzystania energii zarówno w budynkach, jak i instalacjach ma bezpośredni wpływ nie tylko na emisję gazów cieplarnianych, lecz także na koszt eksploatacji obiektów. Cel dotyczący efektywności energetycznej porusza zatem zarówno zagadnienia ekologiczne, jak i ekonomiczne zmniejszając koszt związany z wykorzystaniem nośników energetycznych. Jednocześnie wysoki udział energii pochodzącej z odnawialnych źródeł energii wzmacnia samowystarczalność energetyczną miasta mając niebagatelny wpływ na bezpieczeństwo energetyczne, ekologiczne i ekonomiczne. Oba przedstawione cele dotyczą wykorzystywania/wytwarzania energii w ramach funkcjonowania wszystkich grup docelowych objętych planem gospodarki niskoemisyjnej.

Cel strategiczny 5

Rozwój innowacyjnej gospodarki lokalnej opartej o wiedzę oraz nowoczesne technologie

Agglomeracja Wałbrzyska powinna oddziaływać stymulująco na inne miasta obszaru w zakresie wdrażania/wykorzystania nowoczesnych, innowacyjnych technologii, umożliwiając jednocześnie regionalny i międzyregionalny transfer wiedzy i umiejętności. Duże znaczenie w tym zakresie ma również współpraca pomiędzy nauką, a biznesem.

Cel strategiczny 6

Poprawa ładu przestrzennego, rozwój zrównoważonej przestrzeni publicznej, a także rewitalizacja zdegradowanych obszarów

Jednym z podstawowych celów jest osiągnięcie idei aglomeracji spójnej społecznie, ekonomicznie i przestrzennie, obsługiwanej przez efektywny transport publiczny, wyróżniającej się swoją estetyką, funkcjonalnością zagospodarowania, ładem, zielenią, dobrze zorganizowanymi przestrzeniami publicznymi.

Opis celów szczegółowych wraz z kierunkami działań

Główny element strategii stanowi wdrażanie pilotażowych, nowoczesnych rozwiązań, uwzględniających aspekt energetyczny, ekologiczny, a także edukacyjny. Rozwiązania te będą obejmować poszczególne grupy producentów i konsumentów energii. Podstawą strategii jest możliwie intensywne zaangażowanie wszystkich uczestników rynku energii w działania przewidziane w planie, a także zwiększanie świadomości użytkowników energii dotyczącej sposobów i możliwości poprawy efektywności energetycznej oraz możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii w ich własnym zakresie. Działania gminy będą pełnić rolę wzorcową dla wszystkich grup odbiorców energii.

Istotny jest także sposób postrzegania działań gminy przez jej mieszkańców oraz inwestorów. Prowadzone działania proefektywnościowe i proekologiczne będą przedstawiać systemy miejskie jako nowoczesne oraz przyjazne dla środowiska. Strategia uwzględni także działania bezpośrednio angażujące mieszkańców

w działania ekologiczne. Aktywizacja mieszkańców może mieć ogromne znaczenie w realizacji celów dlatego jest to jeden z najważniejszych aspektów strategicznych.

1.1. Realizacja idei wzorcowej roli sektora publicznego w zakresie oszczędnego gospodarowania energią

Emisja zanieczyszczeń do powietrza stanowi problem zarówno w skali globalnej (przyczynia się do niepokojących zmian klimatu), jak i w skali lokalnej. Powoduje ona uciążliwości dla mieszkańców, szczególnie większych miejscowości. Może także ograniczać atrakcyjność miejscowości uzdrowiskowych i kurortów turystycznych. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest transport drogowy, jednak zimą istotnie wzrasta poziom niskiej emisji z tytułu ogrzewania budynków.

Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowanie odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących – środki EFRR z RPO WD – 85 mln zł, współfinansowanie krajowe – 15 mln.

1.2. Zwiększenie efektywności wykorzystania energii i paliw w budynkach z uwzględnieniem aspektów rewitalizacji obszarów zdegradowanych oraz poprawa efektywności gospodarowania odpadami

Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowanie odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących – środki EFRR z RPO WD – 85 mln zł, współfinansowanie krajowe – 15 mln.

Inwestycje w przyłącza do sieci ciepłowniczej, inwestycje w budowę lub przebudowę jednostek wytwarzania energii w wysokosprawnej kogeneracji.

Kompleksowa gospodarka odpadami innymi niż komunalne i niebezpieczne (w tym azbest).

2.1. Postrzeganie przez mieszkańców systemów miejskich jako przyjazne

Promowanie dostosowywania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem. Organizacja systemów wczesnego reagowania w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych.

3.1. Zmniejszenie emisji pyłów i gazów cieplarnianych

W trosce o środowisko naturalne Aglomeracji Wałbrzyskiej, które w znaczący sposób wpływa na jakość życia należy podejmować inwestycje prowadzące do poprawy i ochrony jakości powietrza. Chociaż obszar charakteryzuje się niewysokim poziomem zanieczyszczeń, to jednak okresowo zaobserwować można duże stężenie tlenu węgla, problemem jest również stężenie pyłu zawieszzonego. Związane jest to z sezonem grzewczym i tradycyjnymi metodami ogrzewania mieszkań i domów. Wpływa na to również niezadowalający stopień korzystania przez mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej z ogrzewania zbiorczego oraz niski wskaźnik efektywności energetycznej budynków. Zjawisko to potęguje system komunikacji publicznej w Aglomeracji. Bazując na zdiagnozowanych problemach, w trosce o środowisko naturalne i warunki zamieszkania należy podjąć interwencję w zakresie:

- rozwoju niskoemisyjnej komunikacji publicznej,
- zmniejszenia energochłonności budynków mieszkalnych i publicznych wraz ze zwiększeniem udziału odnawialnych źródeł energii,
- włączenia jak największej liczby budynków do zbiorowego systemu grzewczego,
- modernizacji oświetlenia ulicznego,
- rozwoju sieci gazowej i zastępowania nią tradycyjnych systemów opartych na węglu.

3.2. Zwiększenie świadomości wśród mieszkańców dotyczącej ich wpływu na lokalną gospodarkę ekoenergetyczną oraz jakość powietrza

3.3. Promocja i realizacja wizji zrównoważonego transportu – z uwzględnieniem transportu publicznego, indywidualnego jak również rowerowego

Do działań zmierzających do redukcji zanieczyszczenia powietrza zaliczyć należy inwestycje w rozwój niskoemisyjnych środków transportu publicznego, który ze względu na natężenie ruchu wymaga poprawy szczególnie w mieście Wałbrzych. Ponadto należy wzmacniać połączenia pomiędzy miejscowościami w Aglomeracji, które prowadziłyby do zmniejszenia liczby osób wykorzystujących samochody osobowe

w celu dojazdu do szkoły i pracy z powodu braku lub niezadowalającej jakości komunikacji publicznej. W tym kontekście istotna jest budowa infrastruktury centrów przesiadkowych. Ważne są również inwestycje w energooszczędną sygnalizację świetlną, która usprawnia ruch samochodowy, a tym samym redukuje emisję spalin. Należy również podkreślić, że w skali ponadlokalnej na jakość powietrza negatywnie wpływa energochłonne i przestarzałe oświetlenie ulic generujące jednocześnie wysokie koszty eksploatacji.

Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowanie odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących – środki EFRR z RPO WD – 85 mln zł, współfinansowanie krajowe – 15 mln.

Inwestycje ograniczające ruch samochodowy w centrach miejscowości, inwestycje w sieci ścieżek rowerowych, inwestycje w transport publiczny.

3.4. Poprawa parametrów technicznych dróg i zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem

Sprawna sieć drogowa warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy we wszystkich dziedzinach życia. Zapewnia ona dostęp przedsiębiorców do ich kontrahentów, uelastycznia lokalne rynki pracy, pozwalając na podejmowanie pracy przez pracowników na większym obszarze. Dzięki sprawnej sieci dróg mogą oni dojechać z miejsca zamieszkania do miejsca pracy w rozsądnym czasie. Drogi pozwalają także dotrzeć sprawnie i bezpiecznie turystom, co przekłada się na rozwój tej branży gospodarki. Dobrze zaprojektowana i efektywnie wykorzystana infrastruktura drogowa i kolejowa pozwala również zredukować koszty funkcjonowania przedsiębiorstw, a także podnieść standard życia mieszkańców. Układ infrastruktury drogowej tworzy sieć dróg lokalnych (powiatowych i gminnych) połączonych z drogami wojewódzkimi i krajowymi zapewniającymi łączność Aglomeracji Wałbrzyskiej z otoczeniem. Większość dróg posiada niskie parametry techniczne, są to również przeważnie drogi jednojezdniowe, niezapewniające oczekiwanej przepustowości zwłaszcza w perspektywie przyspieszonego rozwoju opartego m.in. o turystykę. W rezultacie aktualny stan infrastruktury drogowej uznać należy za nieadekwatny do potrzeb, co więcej stwarzający barierę przyszłego rozwoju Aglomeracji. Sytuację komunikacyjną w Aglomeracji Wałbrzyskiej pogarsza górski charakter poszczególnych gmin, co prowadzi do wydłużenia czasu dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast, jak np. Nowa Ruda czy Kamienna Góra. Problemem jest również brak obwodnic m.in. Szczawna-Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy – Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc. Dodatkowo następuje wydłużenie czasu dojazdu do wybranych miejsc, spowodowane przeciążeniem lokalnego układu drogowego, szczególnie w godzinach porannych i popołudniowych. Odpowiedzią na powyższe problemy powinna być intensyfikacja inwestycji infrastrukturalnych. Rozwój infrastruktury wiąże się z działaniami, które z jednej strony powinny usprawnić komunikację wewnątrz Aglomeracji, z drugiej strony poprawić jej łączność z najważniejszymi ośrodkami wzrostu w regionie (Wrocław, LGOM) oraz z Czechami. Istotne jest zwłaszcza szybkie połączenie drogowe z autostradą A4 oraz usprawnienie połączeń kolejowych z innymi ośrodkami regionalnymi. Uzupelnieniem sieci dróg powinien stać się transport kolejowy. Jednak aktualny stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można najwyżej za przeciętny. Dotyczy to zarówno obiektów dworcowych, jak i linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka lokomocji. Szans dla kolejnictwa upatrywać należy we wzmożonych działaniach związanych z eksploatacją surowców oraz w rozwoju turystyki. Należy podjąć inwestycje zmierzające do modernizacji istniejących linii kolejowych, a także większej ich kompatybilności z istniejącymi połączeniami komunikacji publicznej. Zadania związane z modernizacją linii kolejowej i zapewnieniem nowoczesnych środków transportu najefektywniej realizowane będą na poziomie Samorządu Województwa.

Dostępność transportowa Aglomeracji Wałbrzyskiej, w tym dostępność do stolicy województwa, stanowi problem, którego rozwiązanie jest ważne dla wszystkich samorządów współpracujących w ramach ZIT. Dostępność tą rozpatrywać należy zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, uwzględniając infrastrukturę drogową i kolejową. Dostępność zewnętrzna obszaru Aglomeracji zapewniona jest głównie poprzez drogi krajowe i wojewódzkie, a tym samym znajduje się poza możliwością bezpośrednich działań władz lokalnych. W związku z powyższym kluczową kwestią pozostaje spójność wewnętrzna Aglomeracji, tj. zapewnienie sieci dróg lokalnych (powiatowych i gminnych), pozwalającej na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci TEN-T. Dla poprawy spójności

komunikacyjnej Aglomeracji szczególną uwagę należy zwrócić na Drogę Sudecką i należy ją traktować jako oś komunikacyjną obszaru, która łączy go z TEN-T. Z tego powodu należy również inwestować w drogi o dużym natężeniu ruchu prowadzące do Drogi Sudeckiej. Wskaźnikiem wyznaczającym wewnętrzną spójność Aglomeracji powinien być czas potrzebny na dotarcie z każdego jej punktu do centrum tzn. Wałbrzycha nie przekraczający 30 minut. Ponadto inwestycje powinny ułatwiać dostęp do ważnych z punktu widzenia rozwoju turystyki miejsc, a także poprawić dostępność komunikacyjną terenów przeznaczonych pod inwestycje (np. zlokalizowanych w podstrefach specjalnych stref ekonomicznych). Obok sieci drogowej istotne znaczenie dla dostępności transportowej Aglomeracji Wałbrzyskiej ma także sieć kolejowa. Podróż koleją jest bardziej przyjazna dla środowiska niż ruch samochodowy, a przy określonej liczbie podróżnych również bardziej opłacalna. Jednak ze względu na znaczny stopień wyeksploatowania sieci kolejowej niskie prędkości osiągnięte przez składy oraz długi czas podróży zniechęcają do korzystania z niej. Rozwiązać tę sytuację mogą inwestycje w sieć kolejową, której podstawowym priorytetem powinno być podniesienie prędkości na istniejących trasach kolejowych. Zadania te powinny być realizowane przez województwo dolnośląskie. Odrębną kwestią jest zapewnienie bezpieczeństwa i komfortu podróżnych. Z tego względu konieczne jest podjęcie inwestycji w infrastrukturę dworcową oraz przystanków kolejowych, pozwalające na zapewnienie wysokiej jakości usług zgodnych z oczekiwaniami podróżnych. Jednocześnie pamiętać należy, że inwestycje drogowe i kolejowe muszą być spójne. Należy dążyć do utworzenia systemu łączącego oba rodzaje transportu poprzez budowę centrów przesiadkowych. Tego typu interwencja powinna być realizowana przez podmioty z obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej.

4.1. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii wykorzystywanych na terenie miasta

Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii – środki EFRR wskazane w RPO WD jako wyodrębniony budżet przeznaczona na dotacje dla przedsiębiorstw – 20 mln zł, współfinansowanie krajowe – 20 mln zł.

Inwestycje w infrastrukturę wytwarzania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych wraz z przyłączeniem do sieci dystrybucyjnej. Wskaźnik produktu – liczba wspartych jednostek wytwarzania energii z OZE, wskaźnik rezultatu: dodatkowa zdolność wytwarzania energii.

5.1. Wspieranie zrównoważonej gospodarki materiałami i surowcami mineralnymi, w tym energetycznymi w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Działania skierowane na poprawę gospodarowania odpadami komunalnymi m.in. poprzez ograniczenie wytwarzania odpadów komunalnych, wdrażanie technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów w oparciu o WPGO.

5.2. Promocja i wdrażanie idei budownictwa energooszczędnego

Niska efektywność energetyczna budynków jest problemem, który wiąże się wprost ze zjawiskiem niskiej emisji. Problem ten odczuwalny jest w okresie grzewczym, ponieważ dla ogrzewania mieszkań oraz budynków użyteczności publicznej najczęściej wykorzystywane są nieefektywne systemy grzewcze, a niewystarczająca izolacja termiczna budynków rzutuje na nadmierne zużycie energii. Konieczne jest zatem podjęcie inwestycji dot. termomodernizacji i ogrzewania budynków w sposób oszczędny oraz, o ile to uzasadnione ekonomicznie, z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Skuteczność powyższych działań wymaga po pierwsze przeprowadzenia inwestycji związanych z ociepleniem i uszczelnieniem budynków, po drugie wymiany źródeł zaopatrzenia w ciepło. Jak już wspomniano należy przy tym położyć nacisk na wyposażenie budynków w urządzenia umożliwiające wykorzystywanie energii odnawialnej.

Problem efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych widoczny jest na całym obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, jednak z największym natężeniem występuje w miastach z uwagi na kumulację zasobów mieszkaniowych. Relatywnie wolny przyrost mieszkań w Aglomeracji Wałbrzyskiej prowadzi do sytuacji, w której zdecydowaną większość zasobów stanowią mieszkania znajdujące się w obiektach budowanych z wykorzystaniem starych technologii, a to rodzi potrzebę ich modernizacji i dostosowania do obowiązujących standardów. Należy się również spodziewać rosnących kosztów remontów nieruchomości, gdyż będzie postępowała ich dekapitalizacja. Należy także realizować zadania związane z rozbudową istniejącej sieci gazowej i objęcia nią jak największej liczby gospodarstw domowych, w tym zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Skuteczność działań wymaga wsparcia wspólnot mieszkaniowych, które niejednokrotnie są zbyt słabe finansowo, aby samodzielnie prowadzić działania

modernizacyjne. Reasumując podjęcie interwencji przyniesie zarówno korzyści ekologiczne (zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza), jak i finansowe (mniejsze zużycie energii przekłada się na wymierne oszczędności).

Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne dotycząca budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych.

5.3. Promocja efektywnego energetycznie oświetlenia

Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowanie odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących – środki EFRR z RPO WD – 85 mln zł, współfinansowanie krajowe – 15 mln.

5.4. Promocja rozwoju innowacyjnej gospodarki

Motywowanie przedsiębiorców do prowadzenia badań naukowych polepszających i rozwijających produkcję, do poszukiwania nowych rozwiązań, pomysłów i koncepcji. Innowacje w gospodarce prowadzą do tworzenia nowych produktów, do ulepszania technologii, zwiększenia efektywności i tym samym do zwiększenia konkurencyjności gospodarki wobec innych krajów.

6.1. Poprawa efektywności energetycznej budynków

Niska emisja mająca swoje źródło z ogrzewania budynków mieszkalnych i publicznych będzie redukowana poprzez przyłączanie tych obiektów do sieci ciepłowniczej i elektrycznej, budowę lub przebudowę jednostek wytwarzania energii w wysokosprawnej kogeneracji oraz inwestycje termomodernizacyjne. Inwestycje tego typu realizowane będą w pierwszej kolejności w miejscowościach o szczególnym nasileniu zjawiska niskiej emisji (ustalone w strategii niskoemisyjnej Aglomeracji) lub walorach środowiskowych (tj. uzdrowiskach, np.: Jedlina-Zdrój, Szczawno-Zdrój oraz miejscowościach atrakcyjnych turystycznie).

6.2. Poprawa estetyki przestrzeni publicznych

Nie można zwiększyć atrakcyjności środowiska zamieszkania bez rewitalizacji tkanki społecznej miast i obszarów wiejskich oraz rewitalizacji obszarów przemysłowych. Obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej w związku ze swoim dziedzictwem przemysłowym zmagają się z problemem rewitalizacji obszarów zdegradowanych i wymaga nadania im nowych funkcji. Dodatkowo na obszarze Aglomeracji występuje zdekapitalizowany majątek w postaci obiektów sportowych jako pozostałość dawnych inwestycji w sferę socjalną zakładów pracy. Obiekty te należy poddać modernizacji i przywrócić je do użytku, co spowoduje nie tylko poprawę jakości życia w Aglomeracji, ale jako efekt uzupełniający wzmocni jej potencjał rekreacyjny i atrakcyjności dla inwestorów. Powyższe działanie połączone z rewitalizacją budynków mieszkalnych i dróg powinno zapobiec niekorzystnemu procesowi przekształcania się niektórych dzielnic miast w obszary biedy.

6.3. Poprawa stanu technicznego urządzeń infrastruktury publicznej

Należy realizować inwestycje zmierzające do objęcia w jak największym zakresie ludność Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową i kanalizacyjną. Aktualnie zarówno wskaźnik gospodarstw domowych objętych siecią wodociągową jak i wskaźnik gospodarstw domowych korzystających z kanalizacji znajduje się poniżej średniej w regionie. Najtrudniejsza sytuacja występuje na obszarach wiejskich. Dlatego trzeba podjąć pilne działania zmierzające do realizacji zobowiązań akcesyjnych i wyrównania dysproporcji w tym zakresie poprzez:

- inwestycje w systemy oczyszczania ścieków, szczególnie w tych gminach Aglomeracji, gdzie zagrożona jest realizacja zobowiązań akcesyjnych Polski,
- inwestycje w sieci wodociągowe.

Gospodarka wodno-ściekowa stanowi powiązane ze sobą systemy: zaopatrzenia w wodę oraz odbiór i oczyszczanie ścieków. Sprawne funkcjonowanie tych systemów pozwala zarówno na efektywne korzystanie z zasobów wodnych, jak i wpływa na jakość środowiska naturalnego, co jest istotne zwłaszcza w przypadku Aglomeracji Wałbrzyskiej, która tak duży nacisk kładzie na rozwój turystyki. Na przestrzeni lat 2004-2011 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej pozostał w Aglomeracji Wałbrzyskiej na zbliżonym poziomie. Zwiększyła się natomiast dostępność do sieci kanalizacyjnej. Nadal jednak podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtują się poniżej średniej

w regionie, nie można również stwierdzić, aby dystans ten uległ zmniejszeniu. Sytuacja w samej Aglomeracji jest mocno zróżnicowana. Dotyczy to zwłaszcza podziału na miasta i obszary wiejskie, które to w najmniejszym zakresie mają dostęp do wodociągów i kanalizacji.

Dodatkowo zaznaczyć należy, że infrastruktura wodociągowa jest w złym stanie technicznym, co powoduje znaczące ubytki wody oraz prowadzi do pogarszania jej jakości. Przykładowo sieć wodociągowa, za pomocą której dostarczana jest woda przez Wałbrzyskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji dla Wałbrzycha i gmin ościennych wymaga stałych inwestycji i remontów, co z pewnością wpływa na jakość, koszty eksploatacji i cenę wody. W przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej Aglomeracja Wałbrzyska znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z położenia Aglomeracji i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. W rezultacie działania inwestycyjne na obszarach wiejskich koncentrować się powinny na budowie (rozbudowie) sieci wodociągowych i kanalizacyjnych. W miastach natomiast główny nacisk winien zostać położony na modernizację sieci wodno-kanalizacyjnej i porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej. W pierwszej kolejności należy realizować projekty w miejscach zagrożonych dotrzymaniem zobowiązań akcesyjnych Polski z zakresu oczyszczania ścieków. Odrębnym problemem są inwestycje związane z poszukiwaniem nowych źródeł wody pitnej. Powyższe staje się koniecznością w związku ze zmianami klimatycznymi i obniżaniem się wód gruntowych.

Kolejnym obszarem interwencji jest zapobieganie powodziom i innym ryzykom. Inwestycje powinny być ukierunkowane zarówno na prewencję zagrożeń jak i skuteczne działanie w przypadku ich wystąpienia i dotyczyć przeciwdziałaniu takich niebezpieczeństw jak powódź, pożar, susza, zagrożenia przemysłowe czy zdarzenia drogowe.

Obszarem, w którym powinny nastąpić inwestycje w infrastrukturę służącą poprawie środowiska naturalnego jest gospodarka odpadami. Zagospodarowanie odpadów stanowi jedno z kluczowych wyzwań, przed jakim staje współczesne społeczeństwo. Zmiana ustawy regulującej kwestie gospodarki odpadami jak i plan wojewódzki wyznaczają ramy działania, wskazując jednocześnie na potrzeby realizacji inwestycji pozwalających spełnić wymogi zobowiązań akcesyjnych. Ważne jest przede wszystkim podjęcie działań zmierzających do ograniczenia przyjmowania na składowiska odpadów nieposortowanych, a co za tym idzie dostosowania regionalnej instalacji przetwarzania odpadów komunalnych do segregacji odpadów oraz ich selektywnego unieszkodliwiania. Z drugiej strony skuteczność systemu zależy od sprawnego odbioru odpadów od mieszkańców i innych podmiotów. Podstawowe działanie powinno koncentrować się na organizacji „gniazd” selektywnej zbiórki odpadów oraz związanym z tym zakupie pojemników przeznaczonych do zbiórki poszczególnych frakcji odpadów komunalnych. Drugim kierunkiem inwestycji powinna być rekultywacja zamkniętych lub przeznaczonych do zamknięcia wysypisk śmieci. Celem tych działań powinna być przede wszystkim likwidacja potencjalnie negatywnego wpływu na środowisko.

1.10. DZIAŁANIA DLA OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH CELÓW

Działania dla osiągnięcia założonych celów:

- a) Sektora gminnego:
  - zakres zadań obejmuje działania inwestycyjne, modernizacyjne, oszczędnościowe i efektywnościowe, w tym wynikające z ustawy o efektywności energetycznej i przedmiotowego PGN,
  - rozwój rozproszonych kogeneracyjnych źródeł produkcji energii elektrycznej i ciepła oraz wprowadzania nowych technologii zarządzania energią z zastosowaniem inteligentnych sieci i systemów pomiarowych.
- b) Sektora pozagminnego, dla którego należy:
  - zastosować zasady zrównoważonego użytkowania energii, kierunków zmian w zakresie gospodarowania energią i zastosowanie działań naprawczych.
- c) Współpracy z sąsiadującymi gminami, dla której należą obszary wspólnych działań w zakresie gospodarki niskoemisyjnej, zrównoważonego transportu, efektywności energetycznej i rozwoju odnawialnych źródeł energii.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Zaplanowane w PGN działania/zadania dotyczą:

- działań niskoemisyjnych,
- efektywnego wykorzystania zasobów,
- poprawy efektywności energetycznej,
- wykorzystania OZE,
- działań wpływających na zmiany postaw konsumpcyjnych użytkowników energii,
- działań nieinwestycyjnych.

W poniższej tabeli przedstawiono zakres kierunków działań i odpowiadających im celów.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-63 Cele strategiczne i szczegółowe wraz z kierunkami działań [źródło: opracowanie własne]

Cele strategiczne	Cele szczegółowe	Kierunki działań
1.	1.1.	System zamówień publicznych Wdrożenie w pełni funkcjonalnego systemu zielonych zamówień publicznych zwiększy oddziaływanie gminy na innych użytkowników energii poprzez pełnienie wzorcowej roli w zakresie energii i środowiska
	1.2.	Obiekty użyteczności publicznej Modernizacja obiektów użyteczności publicznej, wdrożenie systemu zarządzania energią w budynkach, systemu monitoringu zużycia nośników energii i wody, przebudowa źródeł ciepła Małe i średnie przedsiębiorstwa Realizacja działań mających na celu zmniejszenie zużycia energii, zwiększenie udziału OZE oraz redukcję gazów cieplarnianych Mieszkańcy miasta Realizacja programu ograniczenia niskiej emisji Wspólnoty mieszkaniowe/spółdzielnie/mieszkańcy miasta/właściciele kamienic prywatnych Termomodernizacja budynków mieszkalnych z uwzględnieniem aspektów utylizacji azbestu oraz rewitalizacji budynków
2.	2.1.	Pobudzanie aktywności lokalnych Promocja nowych wzorców konsumpcji
3.	3.1.	Systemy energetyczne miasta Modernizacja/rozbudowa sieci energetycznych, modernizacja źródeł energii, zastosowanie kogeneracji
	3.2.	Mieszkańcy miasta Organizacja kampanii/akcji społecznych
	3.3.	System zamówień publicznych Promocja zastosowania pojazdów charakteryzujących się niską emisją spalin do atmosfery. Mieszkańcy miasta Kampania informacyjna dla mieszkańców zwiększająca ich świadomość Transport publiczny Zakup nowych, efektywnych autobusów miejskich, wdrażanie koncepcji węzłów przesiadkowych Miejski system transportowy

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Cele strategiczne	Cele szczegółowe	Kierunki działań
		<p>Wdrożenie systemów zarządzania ruchem oraz informacji dla kierowców i informacji pasażerskiej</p> <p>Usprawnienie połączeń komunikacji publicznej w ramach Aglomeracji Wałbrzyskiej</p>
4.	3.4.	<p>Przebudowa i modernizacja dróg</p> <p>Współpraca z organizatorami transportu kolejowego na rzecz modernizacji infrastruktury kolejowej i połączeń</p>
4.	4.1.	<p>Program wykorzystania odnawialnych źródeł energii Aglomeracji Wałbrzyskiej</p> <p>Program wykorzystania wód podziemnych – geotermia w wybranych gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej</p> <p>Obiekty użyteczności publicznej oraz miejskie budynki komunalne</p> <p>Głównym obszar interwencji stanowią obiekty użyteczności publicznej codziennie wykorzystywane przez mieszkańców gminy. Obiekty te wykazują znaczny potencjał oszczędności energii. Ponadto istotna jest interwencja w zakresie monitoringu wykorzystywania energii oraz wody w budynkach.</p> <p>Drugą grupę objętą interwencją stanowią miejskie budynki komunalne, w dużej części nie poddane termomodernizacji.</p>
5.	5.1.	<p>Powołanie Centrum Badań Surowców Mineralnych i Źródeł Energii</p> <p>Klaster zrównoważonej gospodarki surowcami mineralnymi Aglomeracji Wałbrzyskiej</p>
	5.2.	<p>Mieszkańcy miasta/przedsiębiorstwa</p> <p>Promocja energooszczędnych rozwiązań w budownictwie, dobre wzory, pomoc w poszukiwaniu źródeł finansowania</p> <p>Budowa obiektów komercyjnych niskoenergetycznych lub/i pasywnych</p> <p>Szkolenia dla przedsiębiorców</p> <p>Budownictwo komunalne</p> <p>Budowa tanich w utrzymaniu socjalnych budynków mieszkalnych</p>
	5.3.	<p>System oświetlenia ulicznego</p> <p>Interwencją powinna zostać objęta istniejąca sieć systemu ulicznego poprzez wdrażanie efektywnych energetycznie i proekologicznych rozwiązań.</p>
	5.4.	<p>Konkurs „Innowacja roku” – inkubowanie firmy innowacyjnej w ramach T-Parku</p> <p>Powołanie Sieci Aktywności Gospodarczej</p> <p>Rozwój i wykorzystanie niskoemisyjnych technologii i źródeł energii</p>
6.	6.1.	<p>Programy termomodernizacji budynków publicznych</p> <p>Programy wymiany źródeł ciepła poprawiających efektywność energetyczną w budynkach publicznych</p>

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Cele strategiczne	Cele szczegółowe	Kierunki działań
		Inwentaryzacja dzielnic, obszarów, terenów przeznaczonych do rewitalizacji technicznej i poprawy bilansu energetycznego
	6.2.	Remonty, przebudowy przestrzeni publicznych Rewitalizacja na cele gospodarcze wybranych obiektów i terenów przemysłowych Studium Kierunków i Uwarunkowania Zagospodarowania Przestrzennego Aglomeracji Wałbrzyskiej
	6.3.	Budowa, przebudowa, remonty sieci wodociągowej i kanalizacyjnej

1.10.1. Długoterminowa strategia, cele i zobowiązania

Długoterminowa strategia miasta uwzględnia zapisy określone w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020, tj.:

- redukcję emisji gazów cieplarnianych,
- zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych,
- redukcję zużycia energii finalnej, co ma zostać zrealizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej,

a także poprawę jakości powietrza zgodnie z Programem ochrony powietrza dla stref województwa dolnośląskiego, w których stwierdzone zostały ponadnormatywne poziomy substancji w powietrzu, a w szczególności dla strefy dolnośląskiej i miasta Wałbrzycha.

Zgodnie z przyjętym w 2009 r. pakietem energetyczno-klimatycznym do 2020 r. Unia Europejska:

- o 20% zredukuje emisje gazów cieplarnianych w stosunku do poziomu emisji z 1990 r.,
- o 20% zwiększy udział energii odnawialnej w finalnej konsumpcji energii (dla Polski 15%),
- o 20% zwiększy efektywność energetyczną, w stosunku do prognoz BAU (ang. business as usual) na rok 2020.

Cele strategiczne i szczegółowe zostały opisane w punkcie 1.9.1., natomiast zobowiązania w postaci realizacji zadań długoterminowych zostały określone w punkcie 1.10.3. w Harmonogramie rzeczowo-finansowym.

1.10.2. Krótko/średnioterminowe zadania

Krótko- i średnioterminowe zadania przedstawione są w punkcie 1.10.3. w postaci harmonogramu rzeczowo-finansowego zawierającego:

- opis zadania,
- przypisanie zadania do realizacji określonego celu,
- podmioty odpowiedzialne za realizację,
- termin realizacji,
- koszty wraz ze wskazaniem możliwych źródeł finansowania,
- określenie efektu ekologicznego, ekonomicznego oraz energetycznego,
- opis wskaźnika/miernika monitorowania zadania.

1.10.3. Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań

Rozdział zawiera harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań uwzględniający możliwości uzyskania największego (niezbędnego) efektu ekologicznego i energetycznego oraz inne istotne kryteria (ocena wielokryterialna).

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-64 Harmonogram rzeczowo-finansowy Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 01	Zadania modernizacyjne sieci gazowej	KO	Polska Spółka Gazownictwa sp. z o. o.	2015-2020	D,C	393	środki własne, środki unijne	b.d.	b.d.	b.d.	Długość zmodernizowanej sieci gazowej
AW 02	Budowa całkowicie nowej linii 2 x 400 kV po trasie (lub obok równoległe) istniejącej linii 2 x 220 kV relacji Mikułowa - Świebodzice	KO	Polskie Sieci Elektroenergetyczne SA	2020	Ś	b.d.	środki własne, środki unijne	2500	850	400 000	Długość nowej linii
AW 03	Budowa instalacji do produkcji energii z wykorzystaniem odpadów	KO	Sanikom Sp. z o.o.	2015-2018	Ś	b.d.	środki własne, środki unijne	400	250	120 000	Powstała instalacja
AW 04	Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej – system dostępności i wykorzystania linii kolejowych	W KO	Agglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2022	D, C	500 000	środki jst, środki unijne	33 000	8 250	15 600 000	Długość linii Ilość kolejowych punktów ładunkowych Ilość nowych pojazdów szynowych

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 05	Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej – system połączeń drogowych	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2022	D	400 000	środki jst, środki unijne	1200	950	650 000	Ilość nowych dróg
AW 06	Centrum badań surowców mineralnych i odnawialnych źródeł energii	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2022	D	50 000	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość utworzonych klastrów Ilość projektów badawczych Ilość opracowanych programów
AW 07	Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2020	Ś	368 190	środki jst, środki unijne	350	110	250 000	Długość nowych sieci kanalizacyjnych i wodociągowych Długość zmodernizowanej sieci
AW 08	Poprawa efektywności energetycznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2020	Ś	59 700	środki jst, środki unijne	18 000	12 000	3 500 000	Ilość obiektów poddanych termomodernizacji

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 09	Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2030	D, C	320 000	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość nowych terenów pod inwestycje
AW 10	Poprawa poziomu edukacji – wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2030	D, C	145 000	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość akcji promocyjnych/ szkoleń/ konkursów i in.
AW 11	Poprawa stanu infrastruktury środowiska	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2030	D, C	479 500	środki jst, środki unijne	14 300	1 300	2 500 000	Ilość zmodernizowanej/ nowej infrastruktury
AW 12	Pobudzenie aktywności lokalnych	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2030	D, C	128 000	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość akcji promocyjnych/ szkoleń/ konkursów i in.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 13	Poprawa efektywności energetycznej obiektów użyteczności publicznej oraz sektora budownictwa mieszkaniowego (w tym indywidualnego): termomodernizacje, modernizacje instalacji wewnętrznych, instalacje OZE (w tym instalacje prosumenckie)	KO	Aglomeracja Wałbrzyska, jednostki terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia; jednostki organizacyjne jst; jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej; wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe; towarzystwa budownictwa społecznego; organizacje pozarządowe; prywatni właściciele	2015-2020	D	248 300	środki jst, środki własne środki unijne	45 000	3 200	6 800 000	Ilość budynków poddanych poprawie efektywności energetycznej
AW 14	Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich w Gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2020	K	150 000	środki jst, środki unijne	160	125	98 000	Ilość [ha] odnowionych obszarów miejskich i wiejskich

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 15	Budowa Centrum Przesiadkowego Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z modernizacją infrastruktury transportu publicznego w ramach rozwoju niskoemisyjnego transportu miejskiego	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2020	K	355 625	środki jst, środki unijne	22 000	5 500	10 400 000	Ilość wybudowanych Centr Ilość zmodernizowanej infrastruktury
AW 16	Wdrażanie monitoringu mediów energetycznych w obiektach komunalnych	KO	WPWiK	2015-2016	K	1 000	środki własne, środki unijne	5500	2100	2 000 000	Ilość wdrożonych projektów
AW 17	Wdrożenie systemu w zakresie gospodarki osadami na oczyszczalniach ścieków	KO	Aglomeracja Wałbrzyska, WPWiK	2015-2018	Ś	2 000	środki jst, środki własne, środki unijne	320	225	600 000	Ilość wdrożonych systemów
AW 18	Budowa systemu zarządzania ruchem drogowym z funkcjami poprawy bezpieczeństwa i ochrony dróg, w oparciu o Inteligentne Systemy Transportowe	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2017		10 000	środki jst, środki unijne	5 500	1 400	2 600 000	System zarządzania ruchem

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 19	Wdrażanie monitoringu mediów energetycznych w obiektach komunalnych. Budowa pompowni wody dla podstrefy Wałbrzych	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014	K	1 500	środki jst, środki unijne	1 500	760	900 000	Ilość wdrożonego monitoringu Ilość wybudowanych pompowni
AW 20	Termomodernizacja obiektów socjalno-technicznych - oczyszczalnia ścieków w Krzeszowie i w Przedwojowie	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2016-2020	D	120	środki jst, środki unijne	600	460	350 000	Ilość budynków poddanych modernizacji
AW 21	Ochrona zlewni zbiornika Dobromierz - II etap obejmujący skanalizowanie sieciowe miejscowości Struga, Lubomin i Jabłów	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2016-2017	ś	9 250	środki jst, środki unijne	450	260	120 000	Długość nowej sieci kanalizacyjnej
AW 22	Budowa kanalizacji w systemie rozproszonym w miejscowościach Cieszów, Nowe Bogaczowice i Gostków. Struga, Lubomin i Jabłów	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2016-2017	ś	1 850	środki jst, środki unijne	750	560	220 000	Długość nowej sieci kanalizacyjnej

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 23	Poprawa jakości transportu podmiejskiego w powiecie kamiennogórskim i Aglomeracji Wałbrzyskiej	W	Agglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2016	ś	5 000	środki jst, środki unijne	320	82	130 000	Ilość nowego taboru
AW 24	Modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej	KO	Tauron Dystrybucja SA	2015-2022	D	150 082	środki własne, środki unijne	10100	2090	3 730 000	Ilość zmodernizowanej infrastruktury
AW 25	Zasilanie Kotłowni Kłodzkiej - Lubiechów-Wałbrzych	KO	GAZ SYSTEM SA	2014-23	D	bd	środki własne, środki unijne	8600	2800	bd	Ilość zmodernizowanej infrastruktury
AW 26	Modernizacja i zakup nowego taboru niskoemisyjnego	KO	Przedsiębiorstwa transportowe	2015-2020	D	bd	środki własne, środki unijne	6320	1540	bd	Ilość nowego taboru niskoemisyjnego

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 27	Wdrażanie zapisów Uchwały Nr III/§§/10 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 grudnia 2010 r. w sprawie „Naprawczych programów ochrony powietrza dla stref na terenie województwa dolnośląskiego, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu”	W	województwo dolnośląskie	2014-2020	D	b.d.	środki jst, UE, WFOŚiGW, NFOŚiGW	23 000	42 000	b.d.	Ilość przeprowadzonych działań
AW 28	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego: wymogów dotyczących zaopatrywania mieszkań w ciepło z nośników nie powodujących nadmiernej „niskiej emisji” PM10	W	Agglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2020	D	b.d.	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość MPZP z zapisami dotyczącymi niskiej emisji

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 29	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego: projektowanie linii zabudowy z uwzględnieniem zasad „przewietrzania” ze szczególnym uwzględnieniem terenów o gęstej zabudowie	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2020	D	b.d.	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość MPZP z zapisami dotyczącymi zasad przewietrzania
AW 30	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego: zmiany w zakresie ograniczania używania źródeł ciepła na paliwa stałe na obszarach, gdzie plany zagospodarowania przestrzennego zakazują korzystania z węgla.	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2020	D	b.d.	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość MPZP z zapisami dotyczącymi źródeł ciepła

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 31	Uwzględnienie w zamówieniach publicznych problemów ochrony powietrza, poprzez odpowiednie przygotowanie specyfikacji zamówień publicznych.	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015-2020	D	b.d.	środki jst, środki unijne	-	-	-	Ilość przetargów z zapisami SIWZ dot. problemów ochrony powietrza
AW 32	Zawarcie porozumienia w sprawie zacieśnienia współpracy między gminami Aglomeracji Wałbrzyskiej a konserwatorem zabytków dotyczącego termomodernizacji budynków	W	Aglomeracja Wałbrzyska, Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2015	K	-	-	-	-	-	Ilość zawartych porozumień
AW 33	Budowa niskoemisyjnych kotłowni lokalnych dla budynków mieszkalnych zlokalizowanych na obszarach poza zasięgiem sieci C.O.	K	Spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS, zarządcy budynków, prywatni właściciele, zakłady przemysłowe	2015-2020	D	b.d.	środki własne, kredyty, środki unijne	3 050	1 050	325 000	Ilość nowych niskoemisyjnych kotłowni

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]	-	[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
AW 34	Zwiększenie efektywności energetycznej budynków poprzez modernizację pokryć dachowych i utylizację elementów azbestowych	K	JST oraz podległe im jednostki, spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS, zarządcy budynków, prywatni właściciele	2015-2020	D	b.d.	Środki własne, kredyty, środki unijne	490	195	70 450	Powierzchnia zmodernizowanych dachów, Ilość zutylizowanego azbestu
AW 35	Wymiana/modernizacja źródeł ogrzewania oraz systemów monitoringu i zarządzania energią w sektorze budownictwa mieszkaniowego (jedno i wielorodzinnego) oraz w budynkach użyteczności publicznej	K	JST oraz podległe im jednostki, spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS, zarządcy budynków, prywatni właściciele	2015-2020	D	b.d.	środki własne, kredyty, środki unijne	3455	1385	495000	Ilość zmodernizowanych obiektów

KO- zadania koordynowane, W – zadania własne, Ś – średnioterminowe, D – długoterminowe, K – krótkoterminowe, C – ciągłe

1.11. ZAŁOŻENIA OGÓLNE DO OSZACOWANIA PRZEWIDYWANEGO EFEKTU ENERGETYCZNEGO I EKOLOGICZNEGO

Wskaźnik efektywności kosztowej uzyskania efektu ekologicznego (WK)⁹²

Dla celów obliczania efektywności kosztowej uzyskania efektu ekologicznego w projektach „Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii” zastosowano wskaźnik efektywności kosztowej WK. Wskaźnik ten nawiązuje do metodyki analizy efektywności kosztowej oraz analizy kosztów i korzyści społecznych.

Aby zmierzyć w sposób syntetyczny efekty ekologiczne, najpierw określa się średnioroczne ilości zanieczyszczeń, które zostaną zredukowane, unieszkodliwione lub da się ich uniknąć dzięki realizacji inwestycji. Następnie ilościom tym są przypisywane opłaty ekologiczne. Dla emisji, których nie uwzględniono w przepisach w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska, przyjmuje się wartości podane w dalszej części niniejszej metodyki.

Aby wyliczyć wskaźnik WK sumuje się iloczyny opłat i ilości czynników oddziaływania na środowisko (unikniętych zanieczyszczeń, zmniejszenie energochłonności procesu), stanowiące miarę efektu ekologicznego, które następnie dzieli się przez roczne koszty inwestycji (nakłady i koszty eksploatacyjne). WK jest wskaźnikiem, który nie może być interpretowany w wartościach bezwzględnych, służy jedynie do celów porównywania projektów między sobą. Im wyższa jest wartość wskaźnika, tym projekt jest bardziej efektywny.

Wzór na obliczenie wskaźnika przyjmuje postać:

$$WK = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} c_i * O_i * Z_i}{ZKK + RKE}$$

gdzie:

- O_i jednostkowa stawka podstawowa opłaty za korzystanie ze środowiska dla czynnika oddziaływania „i”,
- Z_i ilość zredukowanego czynnika „i” w pierwszym roku po realizacji inwestycji,
- i indeks czynnika oddziaływania,
- n liczba czynników oddziaływania uwzględnionych w obliczeniach,
- ZKK zannualizowane nakłady inwestycyjne,
- RKE roczne koszty eksploatacyjne instalacji,
- c_i współczynnik korygujący, ustalany odrębnie w poszczególnych działaniach dla wybranych czynników oddziaływania i oddający priorytety przyjęte w tych działaniach.

W przypadku zwiększenia się wielkości produkcji zakładu przyjmuje się wartości zredukowanego czynnika oddziaływania i w pierwszym roku po realizacji inwestycji odniesione do aktualnej wielkości produkcji (proporcjonalnie zmniejszone).

⁹² Metodyka obliczania wskaźnika efektywności kosztowej uzyskania efektu ekologicznego (WK) w ramach funduszy Funduszy NMF 2009-2014, http://www.mos.gov.pl/g2/big/2014_02/90264a3aa8ae2ae23ac892b9ede9c920.pdf

Zannualizowane nakłady inwestycyjne (ZKK) są dane wzorem:

$$ZKK = I * \frac{r}{1 - (1 + r)^{-n}}$$

gdzie:

- I całkowity koszt inwestycji,
- r społeczna stopa dyskontowa,
- n czas życia projektu (n=10lat).

Przy obliczaniu wartości ZKK (zannualizowanych nakładów inwestycyjnych) przyjęto stałą społeczną stopę dyskontową $r = 5,5\%$.

Roczne koszty eksploatacyjne (RKE) obliczono z pominięciem amortyzacji, koszty przyjęto dla pełnej, technologicznej wydajności (przepustowości) systemu.

Stawki opłat przyjęto zgodnie ze stawkami podanymi w obowiązujących przepisach w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska (Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2013 (M.P. 2012 poz. 766)).

Dla działań skutkujących zmniejszeniem energochłonności procesu produkcyjnego zastosowano stawkę 0,0021 zł/kWh energii zaoszczędzonej w wyniku realizacji projektu.

Współczynnik korygujący c_i w poszczególnych działaniach:

- $c_i = 3$ – dla CO₂,
- $c_i = 1$ – dla pozostałych zanieczyszczeń.

Wzór na WK obejmuje efekty ekologiczne w postaci zmniejszenia presji na środowisko w obszarze powietrza (dla wszystkich rodzajów zanieczyszczeń) oraz energochłonność. W trakcie kalkulacji wskaźnika uwzględniono zatem wszystkie czynniki oddziaływania z tym, że jedynie czynniki stanowiące priorytet premiowane są współczynnikiem c_i przyjmującym wartości > 1 , dla pozostałych współczynnik ten wynosi 1.

ZAŁOŻENIA DO SZACOWANIA EFEKTU ENERGETYCZNEGO PLANOWANYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ

Termomodernizacja budynków

Termomodernizacja budynków stanowi istotny segment ograniczania zanieczyszczeń pochodzących z ogrzewania zarówno indywidualnego jak i zbiorowego. Wynika to ze zwiększenia izolacyjności budynku, dzięki czemu spada poziom ciepła koniecznego do ogrzania budynku. W przypadku budynków ogrzewanych indywidualnie termomodernizacja bezpośrednio wpływa na redukcję emisji równomiernie do spadku zużycia ciepła.

Termomodernizacja realizowana jest w budynkach istniejących przy zaproponowaniu dalszych prac poprzez dokonanie w konstruktywnym stopniu:

- rozpoznania potrzeb użytkowników danego obiektu,
- stworzenia podstawowych założeń modernizacji biorących pod uwagę obowiązujące wymagania,
- uwierzytelnienia ekonomicznej opłacalności modernizacji,
- skomponowania szczegółowego planu modernizacji,
- doboru i zakupu materiałów, urządzeń, zespołów i nowych elementów obiektu, realizacji modernizacji obiektu i wszystkich przedsięwzięć.

Tabela 1-65 Zestawienie możliwych do osiągnięcia oszczędności zużycia ciepła w stosunku do stanu przed termomodernizacją dla różnych przedsięwzięć termo modernizacyjnych

Sposób uzyskania oszczędności	Obniżenie zużycia ciepła w stosunku do stanu sprzed termomodernizacji
Ocieplenie zewnętrznych przegród budowlanych (ścian, dachu, stropodachu)	15-25%
Wymiana okien na okna szczelne o mniejszym współczynniku przenikania ciepła	10-15%
Wyprowadzenie usprawnień w źródle ciepła, w tym automatyki pogodowej oraz urządzeń regulacyjnych	5-15%
Kompleksowa modernizacja wewnętrznej instalacji c.o. wraz z montażem zaworów termostatycznych we wszystkich pomieszczeniach	10-25%

Oświetlenie uliczne

Oświetlenie uliczne stanowi duży udział w kosztach za energię elektryczną ponoszonych przez gminy. W celu zmniejszenia energochłonności można przeprowadzić wymianę opraw i starych lamp na takie, które umożliwią zastosowanie wysokoprężnych lamp sodowych lub nowoczesnych lamp LED. Uzupełnieniem tradycyjnego oświetlenia mogą być hybrydowe lampy wykorzystujące energie odnawialną słońca i wiatru. Powyżej przywołane lampy są niezależne od sieci energetycznej, przez co mogą być wykorzystane w dowolnym miejscu analizowanego obszar (np. przejścia dla pieszych bez zlokalizowanej w pobliżu infrastruktury elektroenergetycznej).

System zarządzania energią w budynkach

Zarządzanie budynkami może odbywać się na dwóch poziomach: zarządzania pojedynczym budynkiem lub zarządzania zespołem. Poprzez szkolenia administratorów systemu oraz zbieranie i analizę danych dotyczących budynków istnieje możliwość wykorzystania wszystkich opłacalnych (bezinwestycyjnych lub niskonakładowych) możliwości zmniejszenia kosztów eksploatacji budynków.

Zarządzanie budynkiem z punktu widzenia energii to m. in.:

- określenie zużycia poszczególnych nośników energii,
- określenie sezonowych zmian zużycia energii,
- określenie sposobów zmniejszenia zużycia energii (audyt),
- hierarchizacja przedsięwzięć mających na celu oszczędność energii,
- wprowadzanie w życie poszczególnych metod racjonalnej gospodarki energią,
- dokumentowanie podejmowanych działań,
- raportowanie.

Poprzez odpowiednie zarządzanie infrastrukturą można osiągnąć zmniejszenie zużycia energii od 3 do 15 % w sposób bezinwestycyjny lub niskonakładowy oraz nawet do 60 % poprzez działania inwestycyjne.

Poprawa efektywności w sektorze handel, usługi, przedsiębiorstwa

Sektor handlu, usług i przedsiębiorstwa charakteryzuje się dużym potencjałem poprawy efektywności energetycznej. Możliwość racjonalizacji użytkowania energii elektrycznej szacuje się w zakresie od 6 % do 15%, natomiast w oświetleniu nawet do 75%.

Energia słoneczna

Odnawialne źródła energii są uważane za jedne z najlepszych alternatyw dla tradycyjnych nieodnawialnych nośników energii. Zasoby odnawialnych źródeł energii uzupełniają się w procesach naturalnych.

Pozyskiwanie energii z tych źródeł - w porównaniu do źródeł tradycyjnych – jest bardziej przyjazne środowisku naturalnemu, czyli jest bardziej ekologiczne, jednak mniej efektywne ekonomicznie.

Zasoby promieniowania słonecznego mogą służyć do produkcji energii w trzech obszarach: produkcja ciepła poprzez kolektory słoneczne, energii elektrycznej za pomocą ogniw fotowoltaicznych oraz poprzez tzw. pasywne systemy solarne – elementy obudowy budynku służące maksymalizacji zysków ciepła. Technologie te nie powodują skutków ubocznych dla środowiska, takich jak zużycie zasobów naturalnych czy szkodliwych emisji.

Wartość natężenia promieniowania słonecznego zależy od położenia geograficznego, pory dnia i roku, co stwarza duże ograniczenia w możliwościach wykorzystania tego źródła energii. Znaczna część całkowitej rocznej sumy promieniowania słonecznego przypada na sześć miesięcy sezonu wiosenno - letniego, od początku kwietnia do końca września. Oznacza to, że pozyskana energia nie będzie proporcjonalnie rozłożona w czasie, a największy efekt osiąga się w okresie od wiosny do jesieni.

W tabelach poniżej zestawiono efekt ekologiczny, koszty proponowanych działań, uzyskaną efektywność energetyczną – zysk energii finalnej dla zadań ujętych w harmonogramie rzeczowo-finansowym.

Tabela 1-66 Podsumowanie działań naprawczych- koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna

Obszar	Efekt redukcji MgCO ₂	Efekt wzrostu udziału energii pochodzącej z OZE [MWh]	Efekt redukcji energii finalnej [MWh]	Efekt redukcji emisji MgCO ₂ względem roku bazowego 2013 [%]	Efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego 2013 [%]	Koszt [tys. zł]
Aglomeracja Wałbrzyska	82 474	-	129 254	7,51	4,10	3 385 510,00

Realizacja działań, których zakończenie jest zaplanowane na lata 2014-2030, pozwoli na uzyskanie 7,51% redukcji emisji dwutlenku węgla ekwiwalentnego w stosunku do emisji zinwentaryzowanej dla roku bazowego 2013 oraz na efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego o 4,10%.

Tabela 1-67 Podsumowanie działań naprawczych do 2020 roku - koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna

Obszar	Efekt redukcji MgCO ₂	Efekt wzrostu udziału energii pochodzącej z OZE [MWh]	Efekt redukcji energii finalnej [MWh]	Efekt redukcji emisji MgCO ₂ względem roku bazowego 2013 [%]	Efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego 2013 [%]	Koszt [tys. zł]
Aglomeracja Wałbrzyska	74 984	-	116 878	6,83	3,71	1 201 828,00

Realizacja zadań zaplanowanych na lata 2014-2020 pozwoli na redukcję energii finalnej o 116 878 MWh (3,71%) oraz redukcję 74 984 MgCO₂ w stosunku do roku bazowego 2013. Obliczone efekty ekologiczne przekładają się efekt redukcji emisji MgCO₂ o 6,83% względem roku bazowego.

1.12. PROGNOZA REDUKCJI EMISJI CO₂, ZUŻYCIA ENERGII FINALNEJ I WZROSTU UDZIAŁU ENERGII POCHODZĄCEJ ZE ŹRÓDEŁ ODNAWIALNYCH W ROKU 2020

WYNIKI INWENTARYZACJI – PROGNOZA NA 2020 ROK

Podstawę do sporządzenia wyników inwentaryzacji na rok 2020 – prognozy – stanowią założenia rozwoju społeczno – gospodarczego, gdyż ich przyjęcie spowoduje określoną potrzebę rozwoju infrastruktury energetycznej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Na dynamikę rozwoju aglomeracji wpływają m.in.:

- zmiany demograficzne,
- rozwój i zmiany sektora budynków mieszkalnych,
- rozwój i zmiany sektora budynków usługowych,
- rozwój i zmiany sektora przemysłu,
- rozwiązania komunikacyjne w mieście oraz ruch tranzytowy.

Na potrzeby opracowania prognozy emisji CO₂ dla Aglomeracji Wałbrzyskiej do roku 2020 przyjęto następujące założenia:

- Brak wyraźnego wzrostu zainteresowania inwestycjami na terenie aglomeracji,
- Powolny spadek liczby ludności w gminach,
- Powolny przyrost nowych powierzchni mieszkalnych w wyniku zasiedlania terenów rozwojowych,
- Działania termomodernizacyjne będą prowadzone w sposób ciągły, w zakresie dostosowanym do możliwości finansowych mieszkańców,
- Wzrost liczby pojazdów na terenie aglomeracji,
- Powolny spadek liczby zarejestrowanych podmiotów działalności gospodarczej.

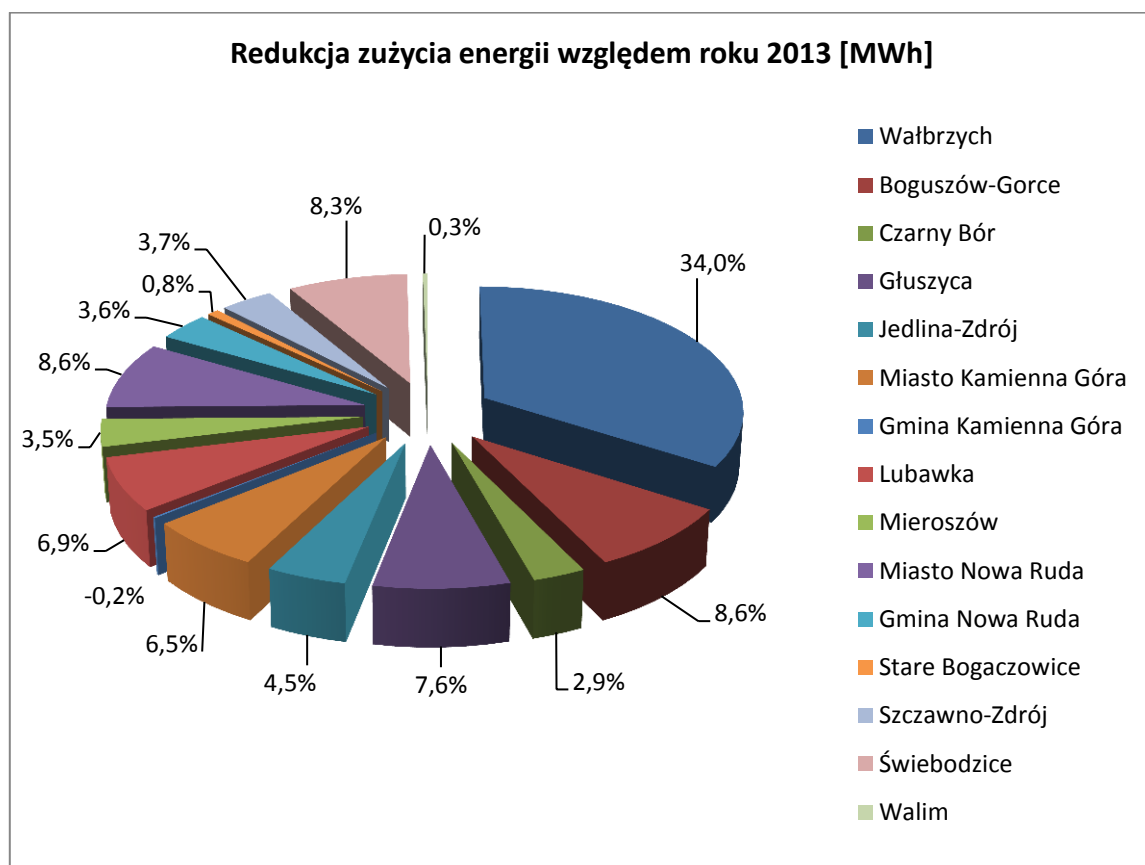
W oparciu o prognozę oraz zaplanowane przedsięwzięcia dla poszczególnych JST przewiduje się, że Aglomeracja Wałbrzyska osiągnie zmniejszenie zużycia energii finalnej do roku 2020 o 8,1% względem zużycia prognozowanego na rok 2020, oraz 7,21% zmniejszenia zużycia energii finalnej w stosunku do roku bazowego 2013. W poniższej tabeli przedstawiono obliczenie poziomu docelowego redukcji zużycia energii finalnej w roku 2020 dla poszczególnych JST.

Tabela 1-68 Prognoza zużycia energii w poszczególnych JST Aglomeracji Wałbrzyskiej (źródło: opracowanie własne)

	Zużycie energii wg scenariusza BAU w 2020 roku	Przewidywany sumaryczny efekt energetyczny zaplanowanych działań w PGN	Zużycie energii wg scenariusza BAU i uwzględnieniem efektów energetycznych działań z PGN w 2020 roku	Zużycie energii w roku bazowym 2013	Redukcja zużycia energii względem roku 2013
	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]
Wałbrzych	1 260 932,63	72 709,20	1 188 223,43	1265780,3	77 556,87
Boguszków-Gorce	143 187,94	16 583,00	126 604,94	146196,3	19 591,36
Czarny Bór	89 444,49	10 573,00	78 871,49	85588,4	6 716,91
Głuszycza	69 697,20	16 750,00	52 947,20	70236,8	17 289,60
Jedlina-Zdrój	59 472,99	6 066,00	53 406,99	63601,1	10 194,11
Miasto Kamienna Góra	208 589,80	22 254,00	186 335,80	201174,1	14 838,30
Gmina Kamienna Góra	180 015,12	5 672,00	174 343,12	173987	-356,12

	Zużycie energii wg scenariusza BAU w 2020 roku	Przewidywany sumaryczny efekt energetyczny zaplanowanych działań w PGN	Zużycie energii wg scenariusza BAU i uwzględnieniem efektów energetycznych działań z PGN w 2020 roku	Zużycie energii w roku bazowym 2013	Redukcja zużycia energii względem roku 2013
	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]
Lubawka	133 317,19	9 830,00	123 487,19	139130,9	15 643,71
Mieroszów	71 161,36	8 728,00	62 433,36	70489,7	8 056,34
Miasto Nowa Ruda	199 201,12	18 584,00	180 617,12	200155,7	19 538,58
Gmina Nowa Ruda	176 220,16	7 022,00	169 198,16	177363,6	8 165,44
Stare Bogaczowice	92 225,37	6 476,00	85 749,37	87638,9	1 889,53
Szczawno-Zdrój	96 644,95	8 064,00	88 580,95	96927,8	8 346,85
Świebodzice	259 790,13	23 776,00	236 014,13	254899,4	18 885,27
Walim	120 097,00	3 713,00	116 384,00	117089,4	705,40
Łącznie	3 159 997,47	236 800,20	2 923 197,27	3 150 259,40	227 062,13

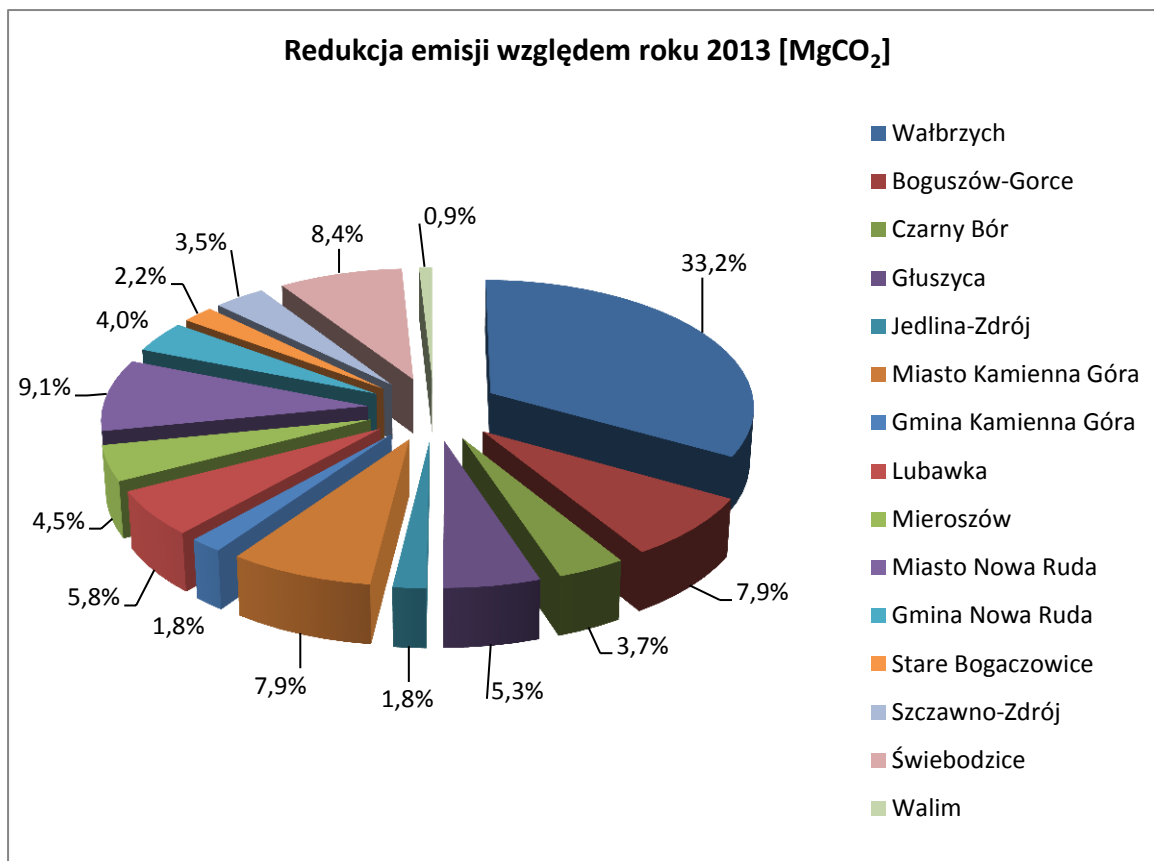
Rysunek 1-27 Udział poszczególnych JST w redukcji zużycia energii względem roku 2013 (źródło: opracowanie własne)

W oparciu o prognozę oraz zaplanowane przedsięwzięcia dla poszczególnych JST zakłada się, że aglomeracja osiągnie zmniejszenie emisji CO₂ do roku 2020 o wartości około 22,8% względem emisji prognozowanej na rok 2020. Redukcja w stosunku do roku 2013 wyniesie 18,65%. W poniższej tabeli przedstawiono obliczenie poziomu docelowego emisji CO₂ w roku 2020.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 1-69 Prognoza emisji CO₂ energii w poszczególnych JST Aglomeracji Wałbrzyskiej (źródło: opracowanie własne)

	Emisja CO ₂ wg scenariusza BAU w 2020 roku	Przewidywany sumaryczny efekt ekologiczny zaplanowanych działań w PGN	Emisja CO ₂ wg scenariusza BAU i uwzględnieniem efektów ekologicznych działań z PGN w 2020 roku	Emisja CO ₂ w roku 2013	Redukcja emisji względem roku 2013
	[MgCO ₂]	[MgCO ₂]	[MgCO ₂]	[MgCO ₂]	[MgCO ₂]
Wałbrzych	480 811,93	80547,35	400 264,58	468227,8	67 963,22
Boguszów-Gorce	46 932,71	13218	33 714,71	49984,1	16 269,39
Czarny Bór	26 394,61	8201	18 193,61	25818,4	7 624,79
Głuszyca	24 597,85	9894	14 703,85	25526,3	10 822,45
Jedlina-Zdrój	18 921,80	4499	15 227,95	18921,9	3 693,95
Miasto Kamienna Góra	75 760,75	16157	59 603,75	75734,6	16 130,85
Gmina Kamienna Góra	51 476,79	4110	47 366,79	51095,8	3 729,01
Lubawka	34 556,80	7 679	26 877,80	38684,4	11 806,60
Mieroszów	26 545,59	8 669,00	17 876,59	27028	9 151,41
Miasto Nowa Ruda	70 546,14	15 052,00	55 494,14	74188,4	18 694,26
Gmina Nowa Ruda	54 023,88	5 748,00	48 275,88	56509,7	8 233,82
Stare Bogaczowice	26 925,94	5 503,00	21 422,94	25881,6	4 458,66
Szczawno-Zdrój	32 677,05	6 405,00	26 272,05	33453,6	7 181,55
Świebodzice	90 340,06	15 604,40	74 735,66	91960	17 224,34
Walim	35 319,38	1 977,00	33 342,38	35157	1 814,62
łącznie	1 095 831,27	203 263,75	893 372,68	1 098 171,60	204 798,92

Rysunek 1-28 Udział poszczególnych JST w redukcji emisji względem roku 2013 (źródło: opracowanie własne)

Dla Aglomeracji Wałbrzyskiej zostały wskazane dodatkowe zadania, których realizacja przyczyni się do jeszcze większego zmniejszenia emisji na jej terenie. Poniżej przedstawiono efekty realizacji tych zadań.

Tabela 1-70 Podsumowanie działań naprawczych dla Aglomeracji Wałbrzyskiej do 2020 roku - koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna

Obszar	Efekt redukcji CO ₂ [MgCO ₂]	Efekt wzrostu udziału energii pochodzącej z OZE [MWh]	Efekt redukcji energii finalnej [MWh]	Efekt redukcji emisji MgCO ₂ względem roku bazowego 2013 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów ekologicznych z zaplanowanych działań) [%]	Efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego 2013 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów energetycznych z zaplanowanych działań) [%]	Koszt [tys. zł]
Agglomeracja Wałbrzyska	74 984	-	116 878	6,83	3,71	1 201 828,00

Realizacja zadań zaplanowanych na lata 2014-2020 pozwoli na redukcję energii finalnej o 116 878 MWh (3,71%) oraz redukcję 74 984 MgCO₂ w stosunku do roku bazowego 2013. Obliczone efekty ekologiczne przekładają się efekt redukcji emisji MgCO₂ o 6,83% względem roku bazowego.

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych

Ze względu na brak danych pochodzących z ankietyzacji odnośnie istniejących instalacji OZE na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej nie ma możliwości oszacowania wzrostu udziału energii pochodzących z OZE. W ramach PGN oszacowano jedynie wartość energii finalnej z zadań dotyczących odnawialnych źródeł energii. Dzięki realizacji wszystkich działań związanych z OZE szacuje się wzrost produkcji energii o 23 530 MWh/rok.

1.13. PROCEDURA WDRAŻANIA PGN

Odpowiedzialnymi za realizację Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Aglomeracji Wałbrzyskiej są: Prezydent Miasta Wałbrzycha, Burmistrz Miasta Boguszków-Gorce, Wójt Gminy Czarny Bór, Burmistrz Głuszycy, Burmistrz Miasta Jedlina – Zdrój, Burmistrz Miasta Kamienna Góra, Wójt Gminy Kamienna Góra, Burmistrz Lubawki, Burmistrz Mieroszowa, Burmistrz Miasta Nowa Ruda, Wójt Gminy Nowa Ruda, Wójt Gminy Stare Bogaczowice, Burmistrz Szczawna – Zdrój, Burmistrz Miasta Świebodzice i Wójt Gminy Walim.

W celu odpowiedniego przeprowadzenia wszystkich działań przewidywanych w PGN konieczna jest współpraca struktur i podmiotów działających na terenie poszczególnych gmin i miast Aglomeracji Wałbrzyskiej a także indywidualnych użytkowników energii. Najważniejszy element stanowi koordynacja działań wszystkich uczestników procesu realizacji PGN. Do głównych działań koordynacyjnych będzie należało:

- Bieżące gromadzenie danych koniecznych do weryfikacji postępów,
- Monitorowanie sytuacji na terenie gminy/miasta,
- Coroczne kontrolowanie stopnia realizacji celów zapisanych w PGN,
- Monitorowanie realizacji krótkoterminowych działań,
- Sporządzanie w określonych odstępach czasu (np. corocznie) raportów z przeprowadzonych działań,
- Monitorowanie działań związanych z realizacją poszczególnych zadań zawartych w PGN,
- Rozwijanie zagadnień zarządzania energią w gminie/mieście,
- Dalsze prowadzenie i intensyfikacja działań edukacyjnych oraz informacyjnych w zakresie racjonalnego gospodarowania energią.

Na potrzeby realizacji PGN niezbędnym wydaje się powołanie zespołu koordynacyjnego. Wskazane jest aby w skład zespołu weszły osoby, które koordynowały działania przy opracowaniu samego dokumentu. Głównym zadaniem koordynatora będzie nadzór nad pozyskiwaniem danych oraz przygotowywaniem analiz oraz raportów z realizacji PGN.

Koordynator do wykonywania działań realizacyjnych stworzy zespół składający się co najmniej z dwóch osób. Proponowane jest by członkami zespołu były osoby bezpośrednio związane z wykonywaniem działań inwestycyjnych w gminie oraz ich finansowaniem i zarządzaniem.

Tabela 1-71 Zadania wdrożeniowe wspomagające działania zaplanowane w harmonogramie rzeczowo - finansowym

Kod zadania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Szacunkowe nakłady finansowe
-	-	-	-	[tys. zł]
1	Powołanie koordynatora i zespołu realizacji Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Gmina Wałbrzych, Gmina Boguszków-Gorce, Gmina Czarny Bór, Gmina Głuszycy, Gmina Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Gmina Kamienna Góra, Gmina Lubawka, Gmina Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Gmina Stare Bogaczowice, Uzdrowska Gmina Szczawno-Zdrój, Gmina Świebodzice, Gmina Walim	2016-2020	600

Kod zadania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Szacunkowe nakłady finansowe
-	-	-	-	[tys. zł]
2	Utrzymanie systemu monitorowania realizacji działań Planu	Gmina Wałbrzych, Gmina Boguszów-Gorce, Gmina Czarny Bór, Gmina Głuszycza, Gmina Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Gmina Kamienna Góra, Gmina Lubawka, Gmina Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Gmina Stare Bogaczowice, Uzdrowska Gmina Szczawno-Zdrój, Gmina Świebodzice, Gmina Walim	2016-2020	150
3	Prowadzenie i aktualizowanie bazy emisji w perspektywie 2020 roku - inwentaryzacja monitoringowa (co najmniej raz na cztery lata)	Gmina Wałbrzych, Gmina Boguszów-Gorce, Gmina Czarny Bór, Gmina Głuszycza, Gmina Jedlina-Zdrój, Miasto Kamienna Góra, Gmina Kamienna Góra, Gmina Lubawka, Gmina Mieroszów, Miasto Nowa Ruda, Gmina Nowa Ruda, Gmina Stare Bogaczowice, Uzdrowska Gmina Szczawno-Zdrój, Gmina Świebodzice, Gmina Walim	2016-2020	150

1.14. PROCEDURA EWALUACJI CELÓW ORAZ WPROWADZANIA ZMIAN W PGN

Monitoring efektów jest bardzo istotnym elementem procesu wdrażania PGN. Wskazane jest wykonywanie raportów w czasie wdrażania, z uwzględnieniem aktualizacji inwentaryzacji emisji. Należy jednak pamiętać, że tego typu inwentaryzacja wiąże się z dodatkowym wysiłkiem organizacyjnym oraz wysokim stopniem zaangażowania środków finansowych, dlatego też należy wyznaczyć odpowiedni harmonogram monitoringu efektów działań.

Zasadnym jest, aby jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za realizację PGN, przedkładała Radzie Miejskiej/Miasta/Gminy raport przynajmniej co 4 lata. Powinien on zawierać:

- opis prowadzonych działań oraz inwentaryzację emisji w odniesieniu do przyjętego w Planie roku bazowego,
- informacje o stanie realizacji zadań, oraz analizę po ich realizacji.

Sporządzanie raportu należy zacząć od zgromadzenia danych wejściowych (tj. dane z roku bazowego) koniecznych do sporządzenia dokładnej aktualizacji inwentaryzacji emisji. Niezbędna jest współpraca tak jak w opracowywaniu niniejszego Planu ze zlokalizowanymi na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej:

- przedsiębiorstwami energetycznym,
- zarządcami nieruchomości,
- firmami i instytucjami,
- przedsiębiorstwami produkcyjnymi,
- mieszkańcami,
- przedsiębiorstwami komunikacyjnymi.

Ponadto należałoby jeszcze prowadzić system monitoringu zużycia energii i paliw w obiektach bezpośrednio zarządzanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Należy wziąć pod uwagę kilka narzędzi możliwych do wykorzystania w tym zakresie:

- monitoring on-line,
- roczne raporty dla administratorów,
- benchmarking obiektów miejskich.

Należy pamiętać o tym, jak ważny jest odpowiedni dobór wskaźników monitoringu efektów poszczególnych działań. Wskaźniki wskazują jednocześnie jakie dane należy pozyskiwać podczas przygotowywania raportów.

Wyniki realizacji działań należy rozpatrywać w kontekście uwarunkowań, które miały wpływ na ich realizację w okresie objętym monitoringiem.

Uwarunkowania zewnętrzne są niezależne od realizującego PGN natomiast wewnętrzne od niego zależą. Oba rodzaje uwarunkowań mają wpływ na osiągnięte rezultaty działań i stopień realizacji celów. Należy analizować wpływ tych czynników na wyniki realizacji PGN.

- Uwarunkowania zewnętrzne
  - obowiązujące akty prawne,
  - istniejące systemy wsparcia finansowego działań,
  - sytuacja makroekonomiczna,
  - ekstremalne zjawiska pogodowe (np. fale upałów, intensywne mrozy).
- Uwarunkowania wewnętrzne
  - sytuacja finansowa gminy,
  - dostępne zasoby kadrowe do realizacji działań,
  - możliwości techniczne i organizacyjne realizacji działań.

Jeżeli zaistnieje taka potrzeba – na etapie ewaluacji realizacji – należy zaplanować działania korygujące. Działania te są konieczne jeżeli pojawi się jakiegokolwiek zagrożenie realizacji założonych celów bądź działań. Do decyzji koordynatora PGN oraz władz gminy/miasta należy decyzja o potrzebie wprowadzenia działań korygujących.

Działania korygujące polegają na wprowadzeniu zmian, które pozwolą uniemożliwić powtórne wystąpienie zaistniałych niezgodności (w zakresie osiągniętych rezultatów w odniesieniu do oczekiwanych rezultatów). Na wystąpienie niezgodności założonych celów z osiągniętymi rezultatami mogą mieć wpływ zarówno czynniki zewnętrzne jak i wewnętrzne. Rodzaj uwarunkowań wpływających na wystąpienie niezgodności ma istotne znaczenia dla rodzaju podejmowanych działań.

- Niezgodności wynikające z uwarunkowań wewnętrznych
  - Należy zaplanować wykonanie działań, które zlikwidują przyczyny wystąpienia niezgodności lub przynajmniej je znacząco ograniczą.
  - Działania te powinny być wykonane w ramach realizacji PGN.
- Niezgodności wynikające z uwarunkowań zewnętrznych
  - Jeżeli uwarunkowania zewnętrzne mają charakter przejściowy – należy skoncentrować się na podjęciu działań służących ograniczeniu wpływu tych czynników na realizowane działania.
  - Jeżeli uwarunkowania zewnętrzne mają charakter stały – należy podjąć działania mające na celu aktualizację całego dokumentu tak, aby po uwzględnieniu tych czynników nadal umożliwiał on skuteczną realizację założonych wcześniej celów.

Lista planowanych działań opisanych w PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej może być na bieżąco zmieniana. Proponuje się następującą procedurę:

- Działania zgłaszane do harmonogramu rzeczowo – finansowego przez jednostkę odpowiedzialną za jego realizację powinny zawierać:
  - nazwę zadania,
  - lata realizacji zadania,
  - szacunkowe nakłady finansowe,
  - szacunkowy efekt ekologiczny,
  - szacunkowy efekt energetyczny,

- przewidywane źródło finansowania.
- Zakwalifikowanie przez jednostkę odpowiedzialną za realizację danego działania do PGN w ramach jednego z wymienionych już w PGN działań lub stwierdzenie konieczności utworzenia nowego działania ze względu na inną specyfikę planowanego działania.
- Gdy stwierdzono konieczność utworzenia nowego działania można:
  - uwzględnić zadania w kolejnej aktualizacji PGN (np. w 2017 roku) jeśli jego realizacja będzie miała miejsce w następnych latach,
  - zaktualizowanie PGN (np. przed 2017 rokiem) jeśli realizacja przedsięwzięcia ma być prowadzona w latach 2016 – 2017 i ma znaczący wpływ na zmniejszenie emisji CO₂.
- W przypadku utworzenia nowego działania niezbędne jest określenie następujących wartości:
  - nakłady inwestycyjne,
  - roczna oszczędność energii w MWh (efekt energetyczny),
  - roczne zmniejszenie emisji CO₂ w MgCO₂ (efekt ekologiczny).
- Nowe działanie należy wpisać do Wieloletniej Prognozy Finansowej.
- Po zakończeniu realizacji dodatkowo zaplanowanego zadania należy określić uzyskane rezultaty działania:
  - roczna oszczędność energii w MWh (efekt energetyczny),
  - roczne zmniejszenie emisji CO₂ w MgCO₂ (efekt ekologiczny).

Należy również pamiętać, że zmiana dokumentu powinna zostać poddana konsultacjom społecznym i środowiskowym z RDOŚ we Wrocławiu i DPWIS we Wrocławiu a także przyjęta uchwałą Rady Miejskiej/Miasta/Gminy.

Zmiana dokumentu może przebiegać na dwa sposoby.:

1. istotne zmiany zapisów zawartych w harmonogramie rzeczowo-finansowym, (tj. nazwa zadania, usunięcie bądź dodanie zadania, terminy realizacji bądź koszty) zostaną zatwierdzone stosowną Uchwałą Rady Miejskiej/Miasta/Gminy,
2. zmiany w pozostałej części dokumentu np. poprawki redakcyjne wprowadzone zostaną odpowiednim Zarządzeniem Prezydenta/Burmistrza/Wójta.

1.15. WYNIKI PRZEPROWADZENIA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Podstawę prawną do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko stanowią dyrektywa nr 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.7.2001, str. 30–37) oraz ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235).

Postępowanie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko przebiegało w czterech etapach:

- uzgodnienie stopnia szczegółowości informacji zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko,
- sporządzenie prognozy oddziaływania na środowisko,
- uzyskanie wymaganych opinii oraz zapewnienie udziału społeczeństwa w opiniowaniu.

Zgodnie z art. 54. ust. 1 ww. ustawy projekt Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z projektem Prognozy oddziaływania na środowisko został poddany opiniowaniu przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska i Dolnośląskiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego. Projekt Planu Gospodarki Niskoemisyjnej został pozytywnie zaopiniowany bez uwag. Natomiast w stosunku do prognozy oddziaływania na środowisko Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska zwrócił uwagę, iż dla obszaru objętego opracowaniem

wymieniono jedynie przykłady dokumentów ustanowionych na wyższych szczeblach wraz z celami, które realizują.

Zgodnie z art. 54 ust. 2 ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235) zapewniono możliwość udziału społeczeństwa w opracowywanych dokumentach.

W informacji przekazanej społeczeństwu wskazano na możliwość składania uwag i wniosków do tworzenia dokumentów PGN oraz Prognozy w formie pisemnej, przez okres 21 dni od daty podania obwieszczenia do publicznej wiadomości.

Konsultacje społeczne projektu Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z projektem Prognozy oddziaływania na środowisko trwały od 19.01.2015 r. do dnia 08.02.2015 r. i były prowadzone w formie przyjmowania propozycji, uwag i wniosków. Dokumenty do konsultacji wystawione były w Urzędach Miast i Gmin oraz na zamieszczone stronach internetowych. W ramach konsultacji odbyły się także spotkania dla mieszkańców oraz przedstawicieli gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Szczegółowe informacje o konsultacjach społecznych i na temat możliwości zgłaszania uwag opublikowane były na stronach internetowych każdej z Gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej, biorącej udział w realizacji PGN.

Konsultacje bezpośrednie dla mieszkańców Wałbrzycha oraz Kamiennej Góry odbywały się w dniach 29-30 stycznia w budynku Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu, jak również w Ratuszu w Gminie Kamienna Góra. Z kolei mieszkańcy i lokalni przedsiębiorcy gmin Świebodzice i Nowa Ruda mogli wziąć udział w konsultacjach w dniach 2-3 lutego w Ratuszach gmin.

W dniu 4 lutego w Urzędzie Miejskim w Wałbrzychu odbyło się spotkanie konsultacyjne dla decydentów, tj. prezydentów, burmistrzów, wójtów oraz przedstawicieli stowarzyszeń pozarządowych. Uczestniczyli w nim także lokalni przedsiębiorcy oraz przedstawiciele instytucji publicznych Aglomeracji Wałbrzyskiej. Na spotkaniu przedstawiono prezentację dotyczącą Planu Gospodarki Niskoemisyjnej, omówiono wyniki inwentaryzacji emisji CO₂ na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, aspekty organizacyjne i finansowe realizacji PGN oraz przedsięwzięcia planowane w ramach ww. programu. Zaprezentowano również Prognozę oddziaływania na środowisko projektu PGN. W drugiej części spotkania odbył się panel dyskusyjny, na którym zaproszeni goście mogli wyrazić swoje opinie na temat projektu oraz zgłosić swoje uwagi i wnioski.

Taką samą formę jak spotkanie dla decydentów miało otwarte spotkanie dla mieszkańców przeprowadzone w tym samy dniu w godzinach popołudniowych.

Informacje o konsultacjach społecznych dostępne były na portalach internetowych:

- <http://aglomeracja-walbrzyska.pl>
- www.um.walbrzych.pl
- www.walbrzych24.com

Ogłoszenia o konsultacjach społecznych pojawiły się również w lokalnej prasie:

- w Gazecie Wyborczej (wydanie Wrocławskie) w dniu 27 stycznia 2015 r.
- w Tygodniku Wałbrzyskim w dniu 26 stycznia 2015 r.

Ponadto od 29.01.2015r. do 04.02.2015r. w TV Wałbrzych miało miejsce 168 emisji 30-sekundowego ogłoszenia na temat Planu Gospodarki Niskoemisyjnej.

Podczas konsultacji społecznych wpłynęło 71 uwag, z pośród których uwzględniono 54. Nie uwzględniono 17 uwag. Wszystkie uwagi, które były zasadne zostały uwzględnione w PGN. Uwagi nieuwzględnione opisano w bazie uwag, która jest do wglądu w UM Wałbrzychu.

1.16. PODSUMOWANIE

Program gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej został opracowany, aby m.in. przyczynić się do osiągnięcia celów określonych w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020, tj.:

- redukcji emisji gazów cieplarnianych,
- zwiększenia udziału energii pochodzącej z źródeł odnawialnych,
- redukcji zużycia energii finalnej, co ma zostać zrealizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej,

a także do poprawy jakości powietrza na obszarach, na których odnotowano przekroczenia jakości poziomów dopuszczalnych stężeń w powietrzu i realizowane są programy (naprawcze) ochrony powietrza (POP) oraz plany działań krótkoterminowych (PDK).

W dokumencie skoncentrowano się na działaniach niskoemisyjnych i efektywnie wykorzystujących zasoby, w tym poprawie efektywności energetycznej, wykorzystaniu OZE, czyli wszystkich działaniach mających na celu zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza w tym pyłów, dwutlenku siarki, tlenków azotu oraz emisji dwutlenku węgla, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów, na których odnotowano przekroczenia dopuszczalnych stężeń w powietrzu.

W dokumencie przedstawiono wyniki inwentaryzacji emisji dwutlenku węgla dla roku bazowego 2013 dla Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz wyznaczono aspekty organizacyjne i finansowe, ze wskazaniem źródeł finansowania inwestycji zamieszczonych w harmonogramie rzeczowo-finansowym.

Działania zawarte w PGN w efekcie prowadzą do redukcji emisji zanieczyszczeń do powietrza (w tym: pyłów, dwutlenku siarki oraz tlenków azotu) oraz przyczynią się do poprawy stanu środowiska i jakości życia mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej na terenie 15 gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej, tj. Gminy Wałbrzych, Gminy Głuszycza, Miasta Kamienna Góra, Miasta Nowa Ruda, Gminy Lubawka, Gminy Kamienna Góra, Gminy Stare Bogaczowice, Gminy Czarny Bór, Gminy Jedlina-Zdrój, Gminy Walim, Gminy Świebodzice, Gminy Boguszów-Gorce, Gminy Nowa Ruda, Gminy Mieroszów, Uzdrowskiej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój.

1.17. LITERATURA I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

W toku przygotowania Planu przeanalizowano i wykorzystano m.in. następujące dokumenty:

1. Strategia Rozwoju Gminy Czarny Bór na lata 2012-2020.
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Bór.
3. Gminny Program Ochrony Środowiska Miasta Jedlina-Zdrój.
4. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Miasta Jedlina –Zdrój.
5. Strategia Rozwoju Gminy Jedlina-Zdrój na lata 2011-2020.
6. Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Jedlina-Zdrój.
7. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Lubawka na lata 2009-2011.
8. Strategia Rozwoju Gminy Lubawka.
9. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta i gminy Lubawka.
10. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Szczawno-Zdrój na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020.
11. Strategia Rozwoju Uzdrowskiej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój.
12. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Szczawno-Zdrój.
13. Założenia do Planu Zaopatrzenia Gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.
14. Program Ochrony Środowiska dla gminy Stare Bogaczowice na lata 2005-2013.
15. Strategia Rozwoju Gminy Stare Bogaczowice na lata 2012-2020.
16. Strategia Rozwoju Gminy Walim na lata 2012-2020.
17. Plan Odnowy Miejscowości Walim na lata 2007-2015.
18. Plan Odnowy Miejscowości Jugowice na lata 2007-2015.

19. Plan Odnowy Miejscowości Dzieńmorowice na lata 2007-2015.
20. Plan Odnowy Miejscowości Glinno na lata 2007-2015.
21. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej w Nowej Rudzie.
22. Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Nowa Ruda na lata 2014-2020.
23. Projekt założeń do planu zaopatrzenia Miasta Nowa Ruda w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.
24. Ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2012 roku, WIOŚ 2013.
25. Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012.
26. GUS.
27. Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Nowa Ruda.
28. Program ochrony środowiska dla gminy miejskiej Nowa Ruda i gminy Nowa Ruda.
29. Plan usuwania wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Nowa Ruda.
30. Strategia rozwoju energetycznego ze szczególnym uwzględnieniem OZE dla gminy wiejskiej Nowa Ruda.
31. Strategia Rozwoju Gminy Nowa Ruda do roku 2015.
32. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kamienna Góra.
33. UM w Wałbrzychu, Biuro Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych.
34. Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Miasta Kamienna Góra.
35. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Ocena Jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2012 roku.
36. Program Ograniczenia Niskiej Emisji dla Miasta Wałbrzycha (2014 r.).
37. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Miasta Wałbrzych na lata 2010-2014 z perspektywą do roku 2018 (uchwała nr VIII/39/11 z dnia 28 lutego 2011 r.).
38. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Kamienna Góra.
39. Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamienna Góra.
40. Program Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest z Terenu Gminy Kamienna Góra.
41. Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamienna Góra w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe- Diagnoza i opis stanu aktualnego.
42. Aktualizacja Programu Usuwania Wyrobów Azbestowych z terenu Gminy Świebodzice na lata 2012-2032.
43. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Świebodzice na lata 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018.
44. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Ocena Jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2010 roku.
45. Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Świebodzice (uchwalony 27. 08.2008 r.).
46. Strategia Rozwoju Społeczno- Gospodarczego Miasta Świebodzice na lata 2012-2020.
47. Zakład Gospodarki Komunalnej Świebodzice Sp. z o. o., pismo nr DT/1364/2014/1535/ z dnia 09.09.2014.
48. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Świebodzice na lata 2012-2020.
49. Strategia Rozwoju Gminy Czarny Bór na lata 2012-2020.
50. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Bór.
51. Gminny Program Ochrony Środowiska Miasta Jedlina-Zdrój.
52. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Miasta Jedlina-Zdrój.
53. Strategia Rozwoju Gminy Jedlina-Zdrój na lata 2011-2020.
54. Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Jedlina-Zdrój.
55. Ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2013 roku, WIOŚ 2014.
56. Program naprawczy w zakresie redukcji pyłu z procesów ogrzewania mieszkań w gminie miejskiej Nowa Ruda” IETU, Katowice 2012 r.
57. Program naprawczy w zakresie redukcji emisji pyłu z procesów ogrzewania mieszkań w gminie miejskiej Nowa Ruda [2012 r.]

2. Część szczegółowa – Uzdrowska Gmina Miejska Szczawno-Zdrój

2.1. STRESZCZENIE

Plan gospodarki niskoemisyjnej (PGN) jest dokumentem strategicznym wyznaczającym główne cele i kierunki działań w zakresie poprawy ochrony powietrza, efektywności energetycznej, ograniczenia emisji zanieczyszczeń, w tym również gazów cieplarnianych. Plan gospodarki niskoemisyjnej jest planem działań mającym na celu poprawę standardów jakości powietrza w perspektywie lat 2015-2030.

Zakres tematyczny PGN odnosi się do działań zarówno inwestycyjnych jak i nie inwestycyjnych w sektorze mieszkalnictwa indywidualnego, budownictwa publicznego, gospodarki przestrzennej, zaopatrzenia w ciepło i energię, transportu prywatnego i publicznego. Zaproponowane działania powinny przynosić efekt ekologiczny w postaci ograniczenia emisji substancji do powietrza, redukcji zużycia energii finalnej, powinny koncentrować się na:

- poprawie efektywności energetycznej przesyłu ciepła poprzez modernizację magistralnych sieci ciepłowniczych,
- ogólnej termomodernizacji budynków w celu obniżenia zapotrzebowania na energię ciepłą poprzez ograniczanie strat ciepła,
- eliminacji lokalnych czynników ciepła, których źródłami energii cieplnej są paliwa stałe,
- uruchomieniu sieci ciepłowniczych w systemie rur preizolowanych, przemyślanym wykorzystaniu energii cieplnej oraz zwiększeniu operatywności energetycznej poprzez modernizację i rozwój sieci ciepłowniczych umożliwiającym podłączenie bezpośrednio nowych odbiorców,
- modernizacji rozdzielczych (osiedlowych) sieci ciepłowniczych wraz z przyłączami cieplnymi,
- poprawie efektywności energetycznej poprzez zmianę sposobu zasilania w ciepło polegającą na zniwelowaniu grupowych węzłów cieplnych i zamianie ich na indywidualne węzły ciepłe wraz ze stworzeniem nowych przyłączy cieplnych,
- udoskonaleniu sposobu wykorzystania ciepła poprzez budowę struktury zdalnego monitoringu i monitoringu indywidualnych węzłów cieplnych wraz z systemem zdalnego odczytu układów pomiarowych ciepła,
- zwiększaniu sprawności wytwarzania ciepła poprzez przebudowę regionalnego źródła ciepła na źródło oparte na systemie wysokosprawnej kogeneracji,
- wykorzystania materiałów, osprzętu i technologii przy modernizacji i budowie sieci ciepłowniczych redukujących straty ciepła na przesyśle.

Priorytetowymi celami niniejszego dokumentu jest ograniczenie emisji substancji zanieczyszczających powietrze oraz emisji dwutlenku węgla. Jednym z celów jest uzyskanie efektywności energetycznej i zastosowania odnawialnych źródeł energii (OZE). PGN ma także na celu poprawę jakości powietrza atmosferycznego poprzez realizację zadań i celów określonych w prawie miejscowym, m.in. zawartych w Programach ochrony powietrza.

W związku z powyższym PGN zawiera w sobie między innymi opis celów strategicznych i głównych celów szczegółowych, posiada horyzont czasowy.

W PGN przedstawiono przepisy prawa, dokumenty strategiczne na poziomie globalnym, unijnym, krajowym i regionalnym oraz polskie akty prawne decydujące o zarządzaniu jakością powietrza. Powyższe materiały pozwoliły na precyzyjne i spójne wyselekcjonowanie celów szczegółowych i strategicznych oraz nakreśliły sposób ich osiągnięcia w perspektywie do 2030 roku.

Podstawowym wymiarem PGN jest obszar geograficzny Szczawna-Zdroju. Plan przedstawia i opisuje lokalizację i ukształtowanie badanego obszaru, opis demograficzny, analizę terenów przekroczeń substancji wpływających na ochronę ludności, czynniki klimatyczne oddziałujące na poziom substancji w powietrzu, charakterystykę użytkowania danych terenów.

W dokumencie przedstawiono wyniki bazowej inwentaryzacji poszczególnych substancji zanieczyszczających powietrze ze względu na dany sektor gospodarki.

Kolejna część PGN poświęcona jest m.in. opisowi strategicznych działań kierunkowych zmierzających do przywrócenia standardów jakości powietrza. W jego ramach zastosowano podział na: energetykę, przemysł, transport (ze szczególnym uwzględnieniem transportu publicznego), infrastrukturę użyteczności publicznej, gospodarstwa domowe. Następującym ważnym punktem jest harmonogram rzeczowo-finansowy działań naprawczych – krótkookresowych, średnio i długoterminowych. Harmonogram zawiera rezultaty ekologiczne z przewidywanym wymiarem redukcji emisji substancji [Mg/rok]. Należy zaznaczyć, iż w sytuacji np. przeprowadzania zadań edukacyjnych spodziewany efekt będzie odczuwalny dopiero po kilku latach, gdy nastąpi postęp świadomości wśród mieszkańców i innych podmiotów. Kampanie edukacyjne mają na celu ukazanie korzyści zdrowotnych i społecznych z redukcji niskiej emisji, poprawy efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, oraz informujące o granicy czasowej wprowadzenia ograniczeń stosowania paliw stałych lub innych działalności systemowych gwarantujących utrzymanie poziomu stężeń zanieczyszczeń po finalizacji działań naprawczych.

2.2. ANALIZA DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH NA SZCZEBLU GMINNYM

Strategia rozwoju uzdrowiskowej gminy Szczawno-Zdrój

Zgodnie z podjętą Uchwałą Nr XIII/42/99 Rady Miejskiej z dnia 27.10.1999 r. w sprawie opracowania założeń Strategii Rozwoju Gminy Szczawna-Zdroju do roku 2003 oraz Uchwały Rady Miejskiej Nr XVI/3/2000 z dnia 31.03.2000 r. w sprawie Założeń Strategii Rozwoju Gminy Szczawna-Zdroju do roku 2003, Zarząd Miasta zobowiązany został do opracowania dokumentu pn. „Strategia Rozwoju Uzdrowiskowej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój”. Realizując to zadanie założono, że musi to być opracowanie nie tylko służące potrzebom chwili, ale będzie wskazywało drogę rozwoju gminy w najbliższych latach we wszystkich dziedzinach życia.

Podczas opracowania Strategii uwzględniono fakt, że dokument jako koncepcja długotrwałego rozwoju gminy musi także odpowiadać wymogom stawianym jednostkom samorządu terytorialnego w myśl kanonów przyjętych w Unii Europejskiej.

W pracach nad niniejszym dokumentem wykorzystano różne wskazówki, uwagi i opracowania, m. in.: „Europejską Strategię Regionu Wałbrzyskiego” na lata 1998-2002, Strategię Rozwoju Województwa Dolnośląskiego – projekt Zarządu Województwa Dolnośląskiego z 30.07.1999 r., Główne kierunki rozwoju infrastruktury w powiecie wałbrzyskim z listopada 1999 r. – obejmujące ocenę stanu aktualnego przy zastosowaniu analizy SWOT oraz określające cele strategiczne.

Cechą wspólną tych prac jest zbieżność znacznej części przyjętych kierunków rozwoju i celów strategicznych. Jest to zrozumiałe i uzasadnione, ponieważ dotyczy to jednego obszaru administracyjnego – województwa.

Biorąc pod uwagę zasady sporządzania Strategii wypracowano deklarację wspólnej realizacji wizji przy wypukleniu cech, które to zawsze będą identyfikowały Szczawno-Zdrój i będą je wyróżniać spośród innych gmin.

Określenie wizji Gminy wymusza wręcz wyznaczenie i przyjęcie takich kierunków prowadzenia polityki rozwoju gminy, aby w perspektywie pokoleń osiągnąć rolę, do której miasto jest szczególnie predystynowane.

Same zaś kierunki, priorytety rozwojowe są podstawą do sformułowania celów strategicznych, a dla ich realizacji należy wybrać takie zadania, które umożliwią ich spełnienie.

W badaniach strategii rozwoju gminy przyjęto, że musi to być opracowanie otwarte i elastyczne, zwłaszcza w pozycji celów strategicznych. Pozwoli to na stałą możliwość aktualizacji Strategii Rozwoju przy uwzględnieniu zadań już wykonanych, aktualnych możliwości finansowych, albo też wprowadzenie nowych zasadniczych problemów i okoliczności. Dlatego też lista celów powinna być wzbogacana o kolejne możliwe przedsięwzięcia – zadania. Oczywiście cele te dotyczyć powinny przede wszystkim spraw najważniejszych i problemów newralgicznych, z którymi boryka się gmina.

Przy formowaniu strategii rozwoju gminy wykorzystano szereg informacji, sugestii i wskazówek uzyskanych, nie tylko od kierowników poszczególnych wydziałów urzędu, ale od członków Rady Miejskiej Szczawna-Zdroju, organizacji społecznych i Biblioteki Miejskiej.

Założenia do planu zaopatrzenia gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe

Podstawą prawną do opracowania „Założeń do planu zaopatrzenia Gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe” jest ustawa Prawo energetyczne z dnia 10 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1504 z późn. zm.) przypisujące gminie zadanie własne – planowania i organizacji zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na obszarze gminy (art. 18 ustawy) i zobowiązującą burmistrza do opracowania „Projektu założeń do planu...” (art. 19 ustawy) i „Projektu planu...” (art. 20 ustawy).

Podstawą formalną opracowania „Założeń do planu zaopatrzenia gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe” jest umowa zawarta pomiędzy gminą miejską Szczawno-Zdrój, reprezentowaną przez Burmistrza Gminy a Biurem Usług Projektowych ELPRO.

Opracowanie pt. „Założenia do planu zaopatrzenia Gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe”, odpowiada pod względem redakcji wymogom ustawy Prawo Energetyczne, tj. zawiera:

- ocenę stanu aktualnego i przewidywanych zmian zapotrzebowania na ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe,
- przedsięwzięcia racjonalizujące użytkowanie ciepła, energii elektrycznej i paliw gazowych,
- możliwości wykorzystania istniejących nadwyżek i lokalnych zasobów paliw i energii, z uwzględnieniem energii elektrycznej i ciepła wytwarzanych w odnawialnych źródłach energii, energii elektrycznej wytwarzanej w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła oraz zagospodarowania ciepła odpadowego z instalacji przemysłowych,
- zakres współpracy z innymi gminami. Niniejsza dokumentacja została wykonana zgodnie z umową i zasadami wiedzy technicznej. Dokumentacja wydana jest w stanie zupełnym ze względu na cel oznaczony w umowie.

2.3. CELE SZCZEGÓŁOWE DLA UZDROWISKOWEJ GMINY MIEJSKIEJ SZCZAWNO-ZDRÓJ

Cele strategiczne miasta uwzględniają zapisy określone w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020, tj.:

- redukcję emisji gazów cieplarnianych,
- zwiększenie udziału energii pochodzącej z źródeł odnawialnych,
- redukcję zużycia energii finalnej, co ma zostać zrealizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej,

a także poprawę jakości powietrza zgodnie z Programem ochrony powietrza dla stref województwa dolnośląskiego, w których stwierdzone zostały ponadnormatywne poziomy substancji w powietrzu, a w szczególności dla strefy dolnośląskiej.

Opis celów strategicznych i szczegółowych zamieszczony jest w rozdziale dotyczącym Aglomeracji Wałbrzyskiej: 1.9.

Tabela 2-72 Cele strategiczne i szczegółowe dla Szczawna-Zdroju [źródło: opracowanie własne]

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
1. Dążenie do utrzymania niskoemisyjnego wzrostu gospodarczego i zaspokajania potrzeb społeczeństwa, tj. rozwoju gospodarczo-społecznego Aglomeracji Wałbrzyskiej do 2030 roku następującego bez wzrostu zapotrzebowania na energię pierwotną i finalną	1.1. Realizacja idei wzorcowej roli sektora publicznego w zakresie oszczędnego gospodarowania energią
	1.2. Zwiększenie efektywności wykorzystania energii i paliw w budynkach z uwzględnieniem aspektów rewitalizacji obszarów zdegradowanych oraz utylizacji azbestu

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
2. Wdrożenie wizji Aglomeracji Wałbrzyskiej jako obszaru zarządzanego w sposób zrównoważony i ekologiczny, stanowiącego przykład zarówno dla gmin regionu jak i kraju	2.1. Postrzeganie przez mieszkańców systemów miejskich jako przyjazne
3. Ograniczenie emisji pyłów i gazów cieplarnianych z instalacji wykorzystywanych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, a także emisji pochodzącej z transportu mające na celu spełnienie norm w zakresie jakości powietrza	3.1. Zmniejszenie emisji pyłów i gazów cieplarnianych
	3.2. Zwiększenie świadomości wśród mieszkańców dotyczące ich wpływu na lokalną gospodarkę ekoenergetyczną oraz jakość powietrza
	3.3. Promocja i realizacja wizji zrównoważonego transportu – z uwzględnieniem transportu publicznego, indywidualnego jak również rowerowego
	3.4 Poprawa parametrów technicznych dróg i zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem.
4. Zwiększenie efektywności wykorzystania/wytwarzania energii oraz wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii	4.1. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii wykorzystywanych na terenie miasta
5. Rozwój innowacyjnej gospodarki lokalnej opartej o wiedzę oraz nowoczesne technologie	5.1. Wspieranie zrównoważonej gospodarki materiałami i surowcami mineralnymi, w tym energetycznymi w Aglomeracji Wałbrzyskiej
	5.2. Promocja i wdrażanie idei budownictwa energooszczędnego
	5.3. Promocja efektywnego energetycznie oświetlenia
	5.4. Promocja rozwoju innowacyjnej gospodarki
6. Poprawa ładu przestrzennego, rozwój zrównoważonej przestrzeni publicznej, a także rewitalizacja zdegradowanych obszarów	6.1. Poprawa efektywności energetycznej budynków
	6.2. Poprawa estetyki przestrzeni publicznych
	6.3. Poprawa stanu technicznego urządzeń infrastruktury publicznej

2.4. ANALIZA STANU AKTUALNEGO NA OBSZARZE OBJĘTYM PLANEM

2.4.1. Ocena stanu środowiska

POWIETRZE

Gmina Szczawno-Zdrój charakteryzuje się stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym. Głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego są kotłownie lokalne i paleniska indywidualne oraz transport. W strukturze zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego dominują zanieczyszczenia pyłowe i gazowe pochodzące z procesów energetycznego spalania paliw stałych, głównie węgla kamiennego, koksu i drewna oraz ruchu kołowego. Dominującym i bardzo kłopotliwym zanieczyszczeniem jest pył zawieszony PM10.

Możliwości wykorzystania odnawialnych zasobów paliw i energii

W niniejszym rozdziale zgodnie z wymogami określonymi w Ustawie Prawo energetyczne rozpatrzono możliwości zastosowania paliw odnawialnych na terenie gminy Szczawno-Zdrój.

Do energii wytwarzanej z odnawialnych źródeł energii zalicza się, niezależnie od parametrów technicznych źródła, energię elektryczną lub ciepło pochodzące ze źródeł odnawialnych, w szczególności:

- z elektrowni wodnych,
- z elektrowni wiatrowych,
- ze źródeł wytwarzających energię z biomasy,
- ze źródeł wytwarzających energię z biogazu,
- ze słonecznych ogniw fotowoltaicznych,
- ze słonecznych kolektorów do produkcji ciepła,
- ze źródeł geotermicznych.

Energia wiatrowa

Na podstawie opracowanej przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej mapy stref wietrzności Gmina Szczawno-Zdrój znajduje się w strefie IV, czyli „mało korzystnej” dla lokalizacji siłowni wiatrowych. Pomimo braku korzystnych warunków do lokalizacji siłowni wiatrowych na terenie gminy (dane IMGW), nie można wykluczyć, że lokalnie mogą wystąpić korzystne warunki do lokalizacji tego rodzaju urządzeń. Potwierdzają to badania jeleniogórskiego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, czy też Fundacji „Partnerstwo dla Środowiska”. Obrazują one, że w makroregionie dolnośląskim istnieją miejsca o dużym potencjale energetycznym wiatru. Dla przykładu potencjał energetyczny wiatru w Lubawce przy średniej rocznej prędkości wiatru 5,7 m/s na wysokości 50 m nad gruntem ocenić można na 225 W/m² i kształtuje się on na poziomie dobrym.

Realizacja tego typu przedsięwzięć powinna być poprzedzona opracowaniem niezbędnych ekspertyz (np. pomiar prędkości wiatru co najmniej przez okres 2 lat) oraz studium wykonalności inwestycji.

Energia geotermalna

W Polsce temperatura wód geotermalnych nie przekracza na ogół 100°C. Generalnie zasoby cieplne wód geotermalnych na terenie Polski oszacowane zostały na około 4 mld Mg tpu (4 miliony ton paliwa umownego). Wody zawarte w poziomach wodonośnych występujących na głębokościach 100-4000 m mogą być gospodarczo wykorzystywane jako źródła ciepła praktycznie na całym obszarze Polski. Stosowanie ich jest technologicznie możliwe, wymaga natomiast zróżnicowanych i prawie zawsze wysokich nakładów finansowych.

Zasoby energii cieplnej możliwej do pozyskania z wód geotermalnych w rejonie gdzie położona jest Szczawo Zdrój nie są dokładnie określone. Szacuje się, że na omawianym obszarze na głębokości od 1500 do 2000 m występują pokłady wód geotermalnych o temperaturze w zakresie 50 do 80°C.

Wyznaczenie potencjału energii geotermalnej wymaga, w pierwszej kolejności, wstępnych badań hydrogeologicznych i geofizycznych w celu uściślenia lokalizacji głębokich wierceń poszukiwawczych. Należy nadmienić, że koszt inwestycji polegającej na wykonaniu odwiertów eksploatacyjnych wraz z urządzeniami do ich obsługi jest bardzo wysoki i dla wykonania jednego zespołu otworów (dipola) sięga nawet 2,5 mln USD, czyli ok. 10 mln PLN, nie licząc kosztów urządzeń na powierzchni (np. wymienników).

Poza wysokimi nakładami na wykonanie odwiertów próbnych (poszukiwawczych) i roboczych (eksploatacyjnych) istnieją inne poważne bariery powodujące, że wykorzystanie energii geotermalnej na terenie gminy jest nieopłacalne, są to przede wszystkim: brak scentralizowanego systemu ciepłowniczego zapewniającego stały odbiór ciepła oraz wysokie zmineralizowanie wody. zapotrzebowanie ciepła i chłodu. Proponuje się zatem wspieranie przez gminę podmiotów i właścicieli budynków instalujących pompy ciepła na cele grzewcze w pozyskiwaniu środków finansowych na tego typu przedsięwzięcia. Rozwiązania oparte o układy pomp ciepła są szczególnie atrakcyjne w połączeniu np. z układem solarnym w budynkach hotelowych zwłaszcza z basenami.

Energia wodna

Miasto Szczawno-Zdrój leży w zlewni rzeki Bystrzycy. Głównym ciekim wodnym jest potok Szczawnik o łącznej długości w granicach administracyjnych 2,8 km. Jest on lewym dopływem rzeki Pełcznicy. Zasilany jest głównie wodami Konradówki oraz kilkoma ciekami okresowymi. Na terenie gminy w chwili obecnej nie usytuowano elektrowni wodnych. Podjęcie decyzji o budowie małej lub mikroelektrowni wodnej na terenie miasta Szczawno-Zdroju poparte musi być wiarygodnymi badaniami przepływów z wielolecia.

Energia słoneczna

Roczna gęstość promieniowania słonecznego w Polsce na płaszczyznę poziomą waha się w granicach 950-1250 kWh/m², a średnie usłonecznienie wynosi 1600 godzin na rok. Warunki meteorologiczne charakteryzują się nierównym rozkładem promieniowania słonecznego w cyklu rocznym. Około 80% całkowitej rocznej sumy nasłonecznienia przypada na sześć miesięcy sezonu wiosenno-letniego, od początku kwietnia do końca września, przy czym czas operacji słonecznej w lecie wydłuża się do 16 godz./dzień, natomiast w zimie skraca się do 8 godzin dziennie.

W polskich warunkach klimatycznych stosowanie urządzeń wykorzystujących energię słoneczną do produkcji energii elektrycznej w układach fotowoltaicznych i podobnych bez dofinansowania zazwyczaj nie jest opłacalne. Z punktu widzenia bilansu energetycznego gminy zastosowanie małych lub pilotowych - układów tego rodzaju nie ma znaczenia w bilansie energetycznym gminy, może mieć jednak znaczenie w stymulowaniu wiedzy i zachowań proekologicznych mieszkańców gminy jako projekty demonstracyjne np. w budynkach użyteczności publicznej.

Na przykład, w naszej strefie klimatycznej, koszt produkcji energii elektrycznej w oparciu o zespół ogniw fotowoltaicznych może sięgać 4-7 zł/kWh, przy stosunkowo małej mocy urządzenia.

Bardziej atrakcyjne ekonomicznie, dzięki całorocznemu stałemu zapotrzebowaniu, jest wykorzystanie energii słońca do ogrzania wody użytkowej. Dla przykładu koszty inwestycji dla czteroosobowej rodziny wynoszą w zależności od typu kolektorów słonecznych, a także producenta w granicach od 7 000 zł do 15 000 zł. Do produkcji ciepłej wody można zastosować z dużym powodzeniem kolektory płaskie. Dla czteroosobowej rodziny wystarczy 3 do 5 m² powierzchni kolektora. Minimalna pojemność zbiornika ciepłej wody dla czteroosobowej rodziny powinna wynosić 200 litrów. Zazwyczaj zbiorniki na ciepłą wodę wyposażone są w grzałkę elektryczną lub podwójną węzownicę umożliwiającą zimą ogrzewanie wody za pomocą kotła centralnego ogrzewania. Okres zwrotu takich inwestycji sięga 10-12 lat.

Opłacalność wykorzystania kolektorów słonecznych do produkcji ciepłej wody zależy od wielkości zapotrzebowania na ciepłą wodę oraz od ceny energii. Przy dużym zapotrzebowaniu na ciepłą wodę czas zwrotu kosztów poniesionych na wykonanie instalacji kolektorów słonecznych jest bardzo krótki. inwestycja jest szczególnie opłacalna dla hoteli, pensjonatów, ośrodków wypoczynkowych, pól namiotowych, basenów i obiektów sportowych wykorzystywanych w lecie. Może być ona również z powodzeniem stosowana w zakładach przemysłowych zużywających duże ilości ciepłej wody oraz w łaźniach.

Korzystne efekty ekonomiczne uzyskuje się także w przypadku kolektorów słonecznych do podgrzewania powietrza, np. do suszenia siana (prosty okres zwrotu wynosi 2 lata przy cenie produkowanego ciepła na poziomie 20 zł/GJ).

Energia z biomasy

Biomasa to substancje pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego, które ulegają biodegradacji, pochodzące z produktów, odpadów i pozostałości z produkcji rolnej oraz leśnej, przemysłu przetwarzającego ich produkty, a także inne części odpadów, które ulegają biodegradacji. Biomasa jest źródłem energii odnawialnej w największym stopniu wykorzystywanym w Polsce. Ogólnie, w krajach europejskich jej wykorzystanie znacznie przewyższa wszystkie pozostałe źródła.

W Polsce z 1 ha użytków rolnych zbiera się rocznie ok. 10 ton biomasy, co stanowi równowartość ok. 5 ton węgla kamiennego. Podczas jej spalania wydzielają się niewielkie ilości związków siarki i azotu. Powstający gaz cieplarniany - dwutlenek węgla jest asymilowany przez rośliny wzrastające na polach, czyli jego ilość w atmosferze nie zwiększa się. Zawartość popiołów przy spalaniu wynosi ok. 1% spalanej masy, podczas gdy przy spalaniu gorszych gatunków węgla sięga nawet 20%.

Energię z biomasy można uzyskać poprzez:

- spalanie biomasy roślinnej (np. drewno, odpady drzewne, słoma, specjalne uprawy roślin energetycznych),
- wytwarzanie oleju opałowego z roślin oleistych (np. rzepak),
- fermentację alkoholową (np. ziemniaki) celem wytworzenia alkoholu etylowego do paliw silnikowych,

- beztlenową fermentację metanową odpadowej masy organicznej (np. odpady z produkcji rolnej lub przemysłu spożywczego).

W przypadku słomy, szczególnie cenne energetycznie, a zupełnie nieprzydatne w rolnictwie są słomy rzepakowa, bobikowa i słonecznikowa. Rocznie polskie rolnictwo produkuje ok. 25 mln ton słomy.

W ostatnim czasie obserwuje się zainteresowanie uprawą roślin energetycznych, takich jak np. wierzba energetyczna. Jest to krzewiasta forma wierzby z rodziny *Salix viminalis*.

Różnorodność materiału wyjściowego i konieczność dostosowania technologii oraz mocy powoduje, iż biopaliwa wykorzystywane są w różnej postaci. Drewno w postaci kawałkowej, rozdrobnionej (zrębków, ścinków, wiórów, trocin, pyłu drzewnego) oraz skompaktowanej (brykietów, peletów). Słoma i pozostałe biopaliwa z roślin nie-zdrewniałych są wykorzystywane w postaci sprasowanych kostek i balotów, sieczki, jak też brykietów i peletów.

Obecnie potencjał biomasy stałej związany jest z wykorzystaniem nadwyżek słomy oraz odpadów drzewnych, dlatego też wykorzystanie ich skoncentrowane jest na obszarach intensywnej produkcji rolnej i drzewnej. Jednak rozwój energetycznego wykorzystania biomasy powoduje wyczerpanie się potencjału biomasy odpadowej. W związku z tym przewiduje się intensywny rozwój upraw szybko rosnących roślin na cele energetyczne. Aktualnie zakładane są plantacje roślin energetycznych (szybkorosnące uprawy drzew i traw).

Potencjał teoretyczny jest to inaczej potencjał surowcowy, dotyczy oszacowania ilości biomasy, którą teoretycznie można by na danym terenie wykorzystać energetycznie. Przy obliczaniu potencjału teoretycznego biomasy należy kierować się również doświadczeniem eksperckim, które umożliwi oszacowanie tej wielkości z mniejszym błędem.

Do oszacowania potencjału biomasy na obszarze gminy Szczawno-Zdrój przyjęto, że pochodzić ona będzie z produkcji roślinnej; w tym słomy, upraw energetycznych, sadów, przecinki corocznej drzew przydrożnych, a także produkcji leśnej, tąk nie użytkowanych jako pastwiska i innych źródeł.

Potencjał techniczny stanowi tę ilość potencjału teoretycznego, która może być przeznaczona na cele energetyczne po uwzględnieniu technicznych możliwości jego pozyskania, a także uwzględniając inne aktualne jego wykorzystania.

Tabela 2-73 Potencjał teoretyczny i techniczny energii zawartej w biomase na terenie gminy Szczawno-Zdrój [źródło: Założenia do planu zaopatrzenia Gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe]

Rodzaj paliwa	Potencjał teoretyczny			Potencjał techniczny		
	Ilość masowa [Mg/rok]	Ilość energii [GJ/rok]	Moc [MW]	Ilość masowa [Mg/rok]	Ilość energii [GJ/rok]	Moc [MW]
Drewno z gospodarki leśnej	93 340	1 166 750	133,34	4 882	31 736	3,63
Drewno z sadów	23	146	0,02	23	146	0,02
Drewno z przycinki przydrożnej	27	176	0,02	27	176	0,02
Słoma	65	747	0,09	19	224	0,03
Siano	690	7 935	0,91	35	397	0,05
SUMA	94 144	1 175 753	134,4	4 986	32 678	3,7

Energia z biogazu

Istnieją następujące możliwości pozyskania energii z biogazu:

- biogaz z oczyszczalni ścieków,
- biogaz z biogazowni rolniczych,
- biogaz z składowiska odpadów.

Biogaz z oczyszczalni ścieków

Wykorzystanie energii z biogazu z oczyszczalni ścieków na terenie Szczawna-Zdroju jest nieopłacalne ze względu na zbyt mały strumień ścieków.

Biogaz z biogazowni rolniczych

Szacuje się potencjał techniczny zasobów biogazu w gospodarstwach rolniczych na terenie Gminy Szczawno-Zdrój na poziomie 180 tys. m³/rok, co w przeliczeniu na energię elektryczną daje 400 MWh/rok i ciepło 700 GJ/rok. (wartości te oszacowano przy założeniu wartości opalowej biogazu 23,4 MJ/m³; sprawności wytwarzania energii elektrycznej 35%, sprawności wytwarzania ciepła 55% i jego wykorzystaniu na poziomie 30%).

Najkorzystniejsze wskaźniki opłacalności ekonomicznej występują, gdy wytwarzany w biogazowniach rolniczych gaz wykorzystywany jest na miejscu, bezpośrednio w gospodarstwach.

Biogaz z składowiska odpadów

Na terenie gminy Szczawno-Zdrój zebrane odpady komunalne transportowane są na Gminne Składowisko Odpadów w Wałbrzychu i z tego względu wykorzystanie energetyczne ich potencjału może być rozpatrywane na ww. składowisku.

Niekonwencjonalne źródła energii

Ciepło odpadowe z instalacji przemysłowych

Na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji stwierdza się, że na terenie Szczawna-Zdroju ze względu na brak większych zakładów przemysłowych nie wykorzystuje się ciepła odpadowego.

Wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu

Aktualnie na terenie Gminy nie prowadzi się produkcji energii elektrycznej w skojarzeniu z ciepłem. Wybór takiej opcji musiałby być poparty szczegółową analizę zawartą w Studium Wykonalności inwestycji, jednak ze względu na brak scentralizowanego systemu ciepłowniczego wydaje się to nieopłacalne.

Stan środowiska na omawianym obszarze

System zaopatrzenia w ciepło na terenie gminy Szczawno-Zdrój oparty jest o spalanie paliw stałych oraz paliw gazowych głównie w kotłach indywidualnych. Stąd główne oddziaływanie na środowisko będzie przejawiać się emisją substancji toksycznych do atmosfery w wyniku spalania paliw w tym także w silnikach spalinowych pojazdów mechanicznych poruszających się po drogach Szczawna-Zdroju. Dlatego w niniejszym rozdziale skupiono uwagę na oszacowaniu emisji zanieczyszczeń i stanie powietrza atmosferycznego na omawianym obszarze.

Na terenie Gminy Szczawno-Zdrój zlokalizowano dwie manualne stacje pomiarowe przy ul. Ratuszowej i Ogrodowej, gdzie dokonuje się pomiarów NO₂, SO₂ i pyłu zawieszonego PM10. Dodatkowo zlokalizowana jest jedna stacja na ul. Kolejowej działająca w ramach sieci pasywnego poboru próbek.

Z uwagi na rodzaj źródła, emisję można podzielić na trzy rodzaje, a mianowicie:

- emisję punktową (wysoka emisja),
- emisję rozproszoną (niska emisja),
- emisję komunikacyjną (emisja liniowa).

Tabela 2-74 Zestawienie zbiorcze emisji substancji do atmosfery na terenie gminy Szczawno-Zdrój [źródło: POŚ]

Rodzaj zanieczyszczenia	Jedn.	Wielkość emisji
Pył	Mg/a	167,3
SO ₂	Mg/a	73,5
NO _x	Mg/a	31,4
CO	Mg/a	573,2
B(a)P	kg/a	113,5

Rodzaj zanieczyszczenia	Jedn.	Wielkość emisji
CO ₂	Mg/a	21 069

Ze względu na turystyczno - uzdrowiskowy charakter miejscowości występuje potrzeba przechodzenia od stosowania węgla na paliwa proekologiczne, dlatego też proponuje się skorzystanie ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu.

Komponent powietrze został opisany szczegółowo w rozdziale 1.5. Analiza stanu aktualnego na obszarze objętym planem, 1.5.1. Ocena stanu środowiska – komponent powietrze.

KLIMAT

Klimat okolic Szczawna-Zdroju zbliżony jest do wałbrzyskiego. Charakteryzuje się występowaniem niskich układów ciśnienia - średnia roczna wartość ciśnienia dla Szczawna-Zdrój wynosi 934,6 hPa. Najwyższe ciśnienie notuje się w miesiącach sierpniu (936,1 hPa) oraz wrześniu (936,6 hPa). Specyficzne cechy klimatu powodują, że średnia temperatura na opisywanym obszarze jest niższa niż innych gór Europy na tej samej wysokości. Dzięki działaniu mas powietrza oceanicznego, temperatura powietrza Szczawna-Zdroju wykazuje szereg cech szczególnie korzystnych. Latem nie ma nadmiernych upałów, zimą zaś, dzięki silnemu nasłonecznieniu oraz częstej inwersji temperatury jest cieplej. Roczna suma opadów wynosi na terenie gminy Szczawno-Zdrój średnio 720 mm, co stanowi przeciętną wartość dla Dolnego Śląska.

Bardzo dużą rolę odgrywają tutaj wiejące z dużą szybkością ciepłe i suche wiatry fenowe. W porze letniej wieją przeważnie ochładzające wiatry z północnego zachodu, a w porze zimowej klimat ocieplają wiatry z południowego zachodu. Znaczna ilość zieleni powoduje zatrzymywanie wilgoci, co wpływa tonizująco na warunki bioklimatyczne.

Ciśnienie atmosferyczne

Jako normalne ciśnienie powietrza przyjmuje się ciśnienie słupa rtęci na poziomie morza przy temperaturze 0°C na 45°C szerokości geograficznej. Jego wartość wynosi 1013 hPa, czyli 760 mm Hg. Ciśnienie spada wraz ze wzrostem wysokości. Średnia roczna dla Szczawna-Zdrój wynosi 934,6 hPa (704,7 mm Hg). Najwyższe ciśnienie notuje się w miesiącach sierpniu 936,1 hPa (705,8 mm Hg) i wrześniu 936,6 hPa (706,2 mm Hg).

Temperatura powietrza

Warunki termiczne uzależnione są od działania wielu czynników. Do najistotniejszych z nich należą:

- wysokość słońca nad horyzontem – głównym źródłem ciepła jest promieniowanie słoneczne pochłaniane przez powierzchnię ziemi, która ogrzewając się, sama staje się źródłem promieniowania cieplnego ogrzewając powietrze,
- ukształtowanie powierzchni – na zróżnicowanie temperatury powietrza w obrębie dużych masywów górskich wpływa nachylenie i wystawa stoków. Stoki strome o wystawie północnej, pozostające przez dłuższy czas w cieniu nie nagrzewają się i charakteryzuje je niższa temperatura,
- wysokość nad poziomem morza – wraz ze wzrostem wysokości bezwzględnych występuje spadek temperatury o ok. 0,6°C na 100 m wzniesienia.

Rodzaj mas powietrza- wysokość temperatur uzależniona jest od wpływu frontów atmosferycznych oceanicznych (zanikających ku wschodowi) i kontynentalnych.

Specyficzne cechy klimatu powodują, że średnia ich temperatura jest niższa niż innych gór Europy na tej samej wysokości. Dzięki działaniu mas powietrza oceanicznego, temperatura powietrza Szczawna-Zdroju wykazuje szereg cech szczególnie korzystnych. Latem nie ma nadmiernych upałów, zimą zaś, dzięki silnemu nasłonecznieniu oraz częstej inwersji temperatury jest cieplej.

Wiatry

Wiatry to, spowodowane różnicami ciśnień, ruchy powietrza w kierunkach od wyższego do niższego. Prędkość wiatru zależy wprost proporcjonalnie od różnicy ciśnień oraz od działającego hamująco tarcia o powierzchnię Ziemi. Cechą charakterystyczną dla obszarów o szczególnych walorach mikroklimatycznych (tereny nadmorskie, góry) jest występowanie wiatrów lokalnych. Typowym zjawiskiem dla łańcuchów

górkich są tzw. wiatry zboczowe: dolinne (dienne) i górskie (nocne), dzięki którym nocą zimne powietrze sphywa wzdłuż dolin, a w dzień powietrze z chłodniejszych dolin zasysane jest ku góróm. Klasycznym przykładem wiatru lokalnego, związanego z aktualnym układem ciśnienia jest fen, który w Polsce nosi nazwę halnego. Jest to suchy, porywisty i ciepły wiatr opadający z gór. Powstaje wtedy, gdy na drodze przemieszczającego powietrza stoi bariera górská.

Opady atmosferyczne

Występują w wyniku napływu wilgotnego powietrza za sprawa przeważających wiatrów zachodnich, uzależnione są od frontów atmosferycznych, ukształtowania powierzchni (wysokość nad poziom morza), odległości od dużych akwenów wodnych oraz zanieczyszczenia powietrza.

Opady są najmniej przyjemnym elementem klimatu nie tylko Szczawna-Zdroju, ale i całego regionu. Ze względu jednak na fakt, iż stanowią podstawowe źródło zasilające rzekę wraz z dopływami zasługują na kilka słów omówienia. Roczna suma opadów wynosi w Szczawna-Zdrój średnio 720 mm, przy średniej krajowej 600 mm, co stanowi przeciętną dla Dolnego Śląska. Zjawisko to potwierdza prawidłowość, że średni opad rośnie wraz z wysokością bezwzględną.

Klimat okolic Szczawna-Zdroju zbliżony jest do wałbrzyskiego. Bardzo dużą rolę odgrywają tutaj wiejące z dużą szybkością ciepłe i suche wiatry fenowe. W porze letniej wieją przeważnie ochładzające wiatry z północnego zachodu, a w porze zimowej klimat ocieplają wiatry z południowego zachodu. Znaczna ilość zieleni powoduje zatrzymywanie wilgoci, co wpływa tonizująco na warunki bioklimatyczne.

ODPADY

Odpady komunalne

Na terenie gminy nie funkcjonuje żadne składowisko, a gospodarka odpadami zlecona została firmom wałbrzyskim. Analizowana struktura odpadów wykazuje, że na teren tych składowisk docierają odpady, których skład morfologiczny nie różni się zasadniczo od innych tego typu miejsc. Obszar z którego, następuje główny spływ odpadów, obejmujący gminy z otoczenia miasta Wałbrzycha, liczy 244 163 mieszkańców w tym 5 962 mieszkańców gminy Szczawno-Zdrój (dane GUS z 31.03.2011 r.).

W przypadku przyjęcia wariantu z biologiczną stabilizacją odpadów w Centrum Sortowania, Odzysku i Unieszkodliwiania Odpadów przy składowisku w Wałbrzychu odległość dowozu odpadów do Zakładu nie przekraczałaby 20 km, przy czym dowóz z terenu Wałbrzycha nie przekroczyłby 10 km. Do czasu funkcjonowania składowiska w Wałbrzychu nie ma konieczności budowy stacji przeładunkowej. W przypadku, gdy po wyczerpaniu się możliwości rozbudowy składowiska w Wałbrzychu, nowy obiekt zlokalizowany będzie w odległości przekraczającej 20 km od miasta korzystna będzie budowa stacji przeładunkowej.

Realizacja wariantu przewidującego termiczne przekształcanie odpadów, pociągnęłaby za sobą konieczność transportu odpadów do instalacji termicznego przekształcania w zależności od jej lokalizacji na odległość nawet 90 km. W przypadku lokalizacji instalacji poza Wałbrzychem uzasadniona jest budowa stacji przeładunkowej odpadów.

W jednej ze wskazanych lokalizacji przewiduje się stworzenie Centrum, w którego skład wchodziłyby:

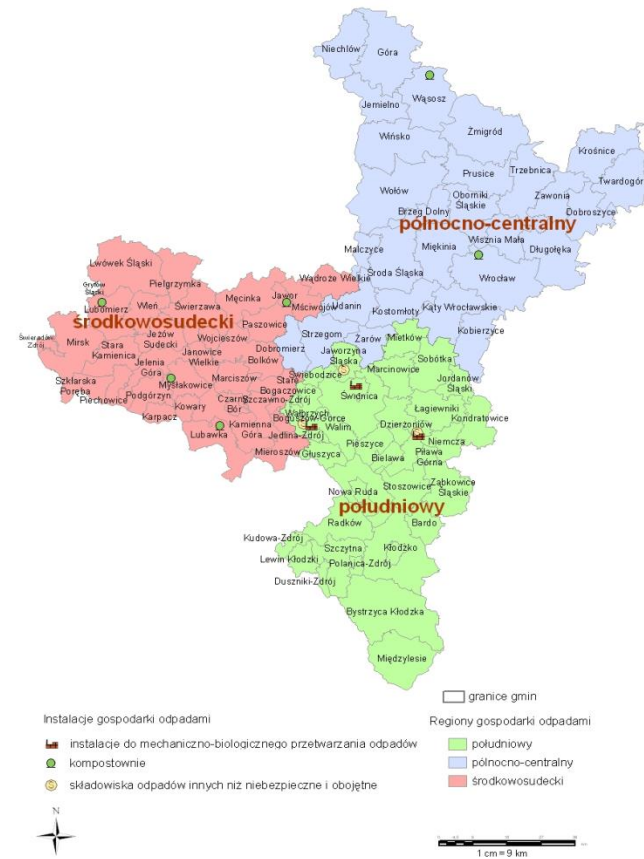
- sortownia odpadów z selektywnej zbiórki,
- kompostownia odpadów zielonych i kuchennych z selektywnej zbiórki,
- stanowisko rozbiórki i sortowania odpadów wielkogabarytowych,
- stanowisko sortowania i magazynowania gruzu,
- instalacja mechaniczno-biologicznej obróbki odpadów,
- miejsce magazynowania komunalnych odpadów niebezpiecznych,
- składowisko odpadów innych niż niebezpieczne.

Ponadto Centrum wyposażone będzie we wspólny dla wszystkich instalacji obszar ważenia i kontroli odpadów.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rysunek 2-29 Istniejące regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych w regionie południowym [źródło: WPGO]

Rysunek 2-30 Instalacje zastępcze do przetwarzania odpadów komunalnych w regionie południowym wraz z instalacjami regionu północno-centralnego pełniącymi funkcję instalacji zastępczych dla regionu południowego [źródło: WPGO]

WODY

Wody podziemne

W samym Szczawnie-Zdroju, występują źródła wód mineralnych, które wykorzystywane są dla potrzeb lecznictwa sanatoryjnego. Stąd też miasto od wieków jest znanym i cenionym uzdrowiskiem. Niektóre źródła archiwalne wskazują, że już w 1318 r. wykorzystywano lecznicze właściwości wód przy leczeniu chorych na trąd. Występujące tu wody to głównie szczawy wodorowęglanowo-sodowe lub wapniowe. Głębokość źródeł waha się w granicach 4,0-4,5 m

Do największych walorów miasta należą wody lecznicze, szczawy wodorowęglanowo-sodowo-wapniowo-magnezowe: „Mieszko”, „Dąbrówka”, „Młynarz” i „Marta”. Pozostałe elementy jak: położenie, krajobraz, czyste powietrze czy zabytki architektury są dopełnieniem usług uzdrowiskowych i turystycznych oraz bardzo ważnym i mającym istotny wpływ na atrakcyjność miejsca. W szczawnieńskim uzdrowisku leczy się schorzenia narządu ruchu, górnych i dolnych dróg oddechowych, schorzenia układu pokarmowego, moczowego, laryngologiczne i lekkie postaci cukrzycy (typ I i II).

Wody lecznicze i mineralne

Występowanie wód leczniczych i mineralnych w Szczawnie-Zdroju związane jest ściśle z budową geologiczną podłoża. Wyływy zgazowanych wód są wynikiem naturalnych spękań tektonicznych, przecinających miejsca spiętrzeń. Źródła mineralne występują wzdłuż doliny potoku Szczawnik na długości około 200 m i szerokości 80 m wśród kompleksu uzdrowiska.

W Szczawnie-Zdroju występują wody mineralne określane jako szczawy. Najpospolitsze z nich to szczawy alkaliczne i alkaliczno-ziemne, zawierające przede wszystkim sód, potas, wapń, magnez i żelazo. Wody mineralne Szczawna wykazują niedużą mineralizację, ale posiadają znaczne zróżnicowanie składu, mające wpływ na szerokie właściwości leczniczo-zdrowotne.

2.4.2. Ocena energochłonności i emisyjności oraz analiza stanu i potencjału technicznego ograniczenia zużycia energii i redukcji emisji

---

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków w Szczawnie-Zdroju odbywają się w dużym stopniu poprzez wspólną sieć z miastem Wałbrzychem. W niedługim czasie Wałbrzych i Szczawno będą wspomagane przez Sudecki System Wodny, pobierający wodę ze zbiornika w Kamieńcu Ząbkowickim i współdziałający ze zbiornikiem w Dobromierzu. Oczyszczalnia ścieków w Cierniach (na północ od Świebodzic) przyjmuje ścieki z Wałbrzycha, Szczawna a ponadto ze Świebodzic.

Infrastruktura elektryczna

Energia elektryczna dla Szczawna-Zdroju dostarczana jest z dwóch punktów zasilania: w Świebodzicach i Boguszowie Gorcach. W Szczawnie-Zdroju występują obszary bez możliwości przyłączenia nowych odbiorców, co związane jest nie z brakiem energii, ale wynika ze złego stanu sieci niskiego napięcia

W handlu, usługach i drobnym przemyśle zużycie energii elektrycznej jest zróżnicowany i łączy go cechy typowe zarówno dla mieszkalnictwa i użyteczności publicznej.

W przypadku tej grupy zużycie energii elektrycznej przypada na powtarzalne technologie energetyczne i pracę urządzeń jak: pompy, wentylatory, kompresory, napędy, wentylacja i klimatyzacja, transport, oświetlenie oraz specyficzne dla danej gałęzi procesy technologiczne. Potencjał ekonomiczny racjonalizacji użytkowania energii elektrycznej szacuje się w zakresie od 15% do 28%. Jego wykorzystanie następuje najczęściej w drodze modernizacji procesów produkcyjnych lub drogą wymiany zużytych lub niesprawnych urządzeń.

Oświetlenie ulic

Istniejący system oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Szczawno-Zdrój jest w większości zmodernizowany. Łącznie na wszystkich typach dróg zainstalowano 1198 lamp ulicznych sodowych o mocach od 50 do 150 W do roku 2013. Łączna moc sumaryczna zainstalowanych opraw wynosiła 179,70 kW.

Na terenie miasta obecnie (stan na rok 2014) funkcjonuje oświetlenie uliczne złożone z 1239 punktów. Wszystkie punkty oświetleniowe są ze źródłami światła sodowymi. System oświetlenia został zmodernizowany w ponad 90%.

Tabela 2-75 Zestawienie informacji o oświetleniu ulicznym w gminie w roku 2013 [źródło: opracowanie własne]

Ilość żarówek tradycyjnych	Jednostkowa moc zainstalowanych żarówek tradycyjnych	Łączna moc zainstalowanych żarówek	Czas pracy	Szacunkowe zużycie energii elektrycznej
[szt.]	[W]	[kW]	[godz./rok]	[kWh/rok]
1 198	150	179,70	4 012	720 956,40

Infrastruktura gazowa

Obszar Wałbrzycha, Szczawna-Zdroju i Boguszoza-Gorce objęty jest gazyfikacją przewodową poprzez gazociąg gazu ziemnego wysokometanowego o ciśnieniach normalnych do 1.6 MPa, biegnący ze Strzegomia do Kamiennej Góry oraz gazociąg gazu ziemnego zaazotowanego o ciśnieniu normalnym do 1.6 MPa biegnący ze Strzegomia i Świdnicy do Wałbrzycha-Fabrycznej. Obszar Szczawna-Zdroju i Wałbrzycha objęty jest gazyfikacją i docelowo uciepłowaniem.

Szczegółowej oceny potencjału racjonalizacji użytkowania gazu ziemnego i pozostałych paliw grzewczych nie można uzyskać, bowiem stopień rozpoznania tego potencjału przez samych użytkowników jest niewielki (niewiele przedsiębiorstw ma wykonany audyt energetyczny, który ocenia techniczno-ekonomiczne możliwości racjonalizacji zużycia ciepła, w tym również technologicznego).

Ważnym narzędziem w stymulowaniu przedsiębiorstw do racjonalizacji użytkowania paliw w tym przypadku jest system dopuszczalnych emisji oraz opłat i kar ekologicznych. Przedsiębiorstwa, które emitują substancje do atmosfery zmuszone są często do ograniczenia zużycia paliw, modernizacji systemów grzewczych i technologicznych oraz wprowadzenia urządzeń odpylających w celu spełnienia norm ekologicznych (w tym zakresie zalecana jest współpraca władz miasta z Urzędem Marszałkowskim).

Podobnie jak w budynkach mieszkalnych techniczny potencjał racjonalizacji zużycia ciepła przez termomodernizację (w przypadku niedocieplonych budynków) wynosi ok. 50% i obejmuje poniższe przedsięwzięcia:

- izolowanie cieplne stropów nad najwyższą kondygnacją,
- izolowanie cieplne ścian zewnętrznych,
- instalowanie automatyki i regulację instalacji wewnętrznych,
- wymianę okien na energooszczędne,
- instalowanie termostatów przy grzejnikach.

W gminie Szczawno-Zdrój istnieje kilka budynków użyteczności publicznej administrowanych przez Urząd Gminy zasilanych gazem ziemnym. Ekonomiczny potencjał racjonalizacji użytkowania gazu i pozostałych paliw grzewczych tego nośnika szacuje się w zakresach od 15-50% (głównie po stronie termomodernizacji obiektów).

Największą ilościowo grupą odbiorców gazu ziemnego w gminie są gospodarstwa domowe. Patrząc pod względem zużycia paliwa największy udział posiada także sektor mieszkaniowy i wynosi on 66% łącznego zużycia gazu, drugi z kolei sektor przemysłowy - 34%.

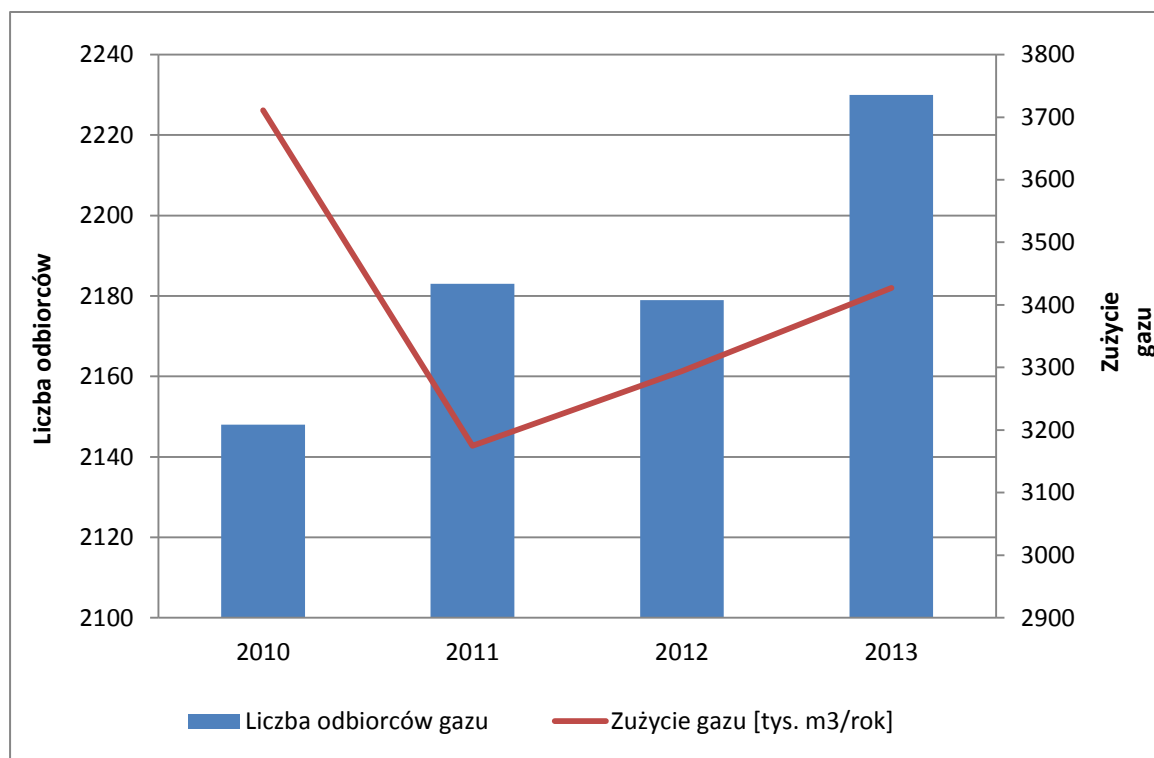
PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-76 Liczba odbiorców gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]

Rok	Liczba odbiorców gazu				
	Ogółem	Gospodarstwa domowe		Przemysł	Inni
		Ogółem	w tym: ogrzewający mieszkanie		
2010	2148	2122	1633	26	0
2011	2183	2158	1657	25	0
2012	2179	2153	1661	26	0
2013	2230	2203	1701	27	0

Tabela 2-77 Zużycie gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]

Rok	Zużycie gazu [tys. m ³ /rok]				
	Ogółem	Gospodarstwa domowe		Przemysł	Inni
		Ogółem	w tym: ogrzewający mieszkanie		
2010	3711	2571	1599	1140	0
2011	3175	2142	1375	1033,2	0
2012	3294	2201	1399	1093,6	0
2013	3427	2276	1656	1151,2	0

Rysunek 2-31 Zużycie gazu u odbiorców w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

W poniższej tabeli przedstawiono zużycie oraz liczbę odbiorców gazu w poszczególnych grupach taryfowych. Zgodnie z danymi największe zużycie gazu rozliczane jest w taryfie W-3.6 i jest związane z ogrzewaniem mieszkaniowym.

Tabela 2-78 Zużycie oraz liczba odbiorców gazu w poszczególnych grupach taryfowych w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]

Lp.	Grupa taryfowa	Liczba odbiorców gazu				Zużycie gazu w ciągu roku		
		2013	2012	2011	2010	2013	2012	2011
	symbol	odb.	odb.	odb.	odb.	tys. m ²	tys. m ³	tys. m ³
1	W - 5	24	23	22	23	673,7	610,3	578,5
2	W - 6	2	2	2	2	319,2	331,7	303,8
3	W - 8	1	1	1	1	158,3	151,6	150,9
4	W-1.1	753	756	776	736	104	116	43
5	W-1.12T	2	0	0	0	0	0	0
6	W-1.2	2	2	1	0	0	0	0
7	W-2.1	792	787	751	776	528	543	220
8	W-2.12T	21	26	15	0	27	27	3
9	W-2.2	6	4	4	0	2	1	1
10	W-3.12T	8	13	1	0	9	6	0
11	W-3.6	558	518	583	588	1127	1194	466
12	W-3.9	40	25	4	0	67	34	1
13	W-4	22	22	23	22	269	263	256

Handel, usługi, przedsiębiorstwa

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii cieplnej, elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach.

Tabela 2-79 Zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii cieplnej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]	Zużycie en. elektr. handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]	Razem energia w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]
Szczawno-Zdrój	22084,33	11901,9	33986,2

Transport na terenie miasta Szczawno-Zdrój został podzielony w niniejszym opracowaniu na:

- transport samochodowy,
- komunikację miejską – autobusy (realizowaną obecnie przez Śląskie Konsorcjum Autobusowe na zlecenie Zarządu Dróg, Komunikacji i Utrzymania Miasta w Wałbrzychu zwanego dalej ZDKiUM),
- pozostałą komunikację autobusową i prywatną.

Przez teren miasta Szczawno-Zdrój przebiegają drogi wojewódzkie: nr 375 – relacji Dobromierz-Wałbrzych oraz nr 376 – relacji Wałbrzych-Szczawno-Zdrój-Lubomin-Jablów. Po terenie miasta kursują również pojazdy komunikacji miejskiej. Publiczne przewozy pasażerskie na terenie miasta Szczawno-Zdrój realizowane obecnie przez Śląskie Konsorcjum Autobusowe (SKA). SKA powstało w grudniu 2012 roku

i świadczy usługi transportowe w również 5 gminach ościennych. Są to gminy: Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Boguszów-Gorce oraz Mieroszów. Liczba wykonanych wozokilometrów w komunikacji miejskiej (w roku 2013) na terenie Szczawna-Zdrój wyniosło 128 530. Zużycie oleju napędowego w taborze SKA wyniosło w 2013 roku ok. 50 323 litrów.

Transport na liniach przewoźników komercyjnych organizowany i wykonywany jest również samodzielnie przez firmy prywatne, które na podstawie znajomości rynku i potrzeb świadczą usługi komunikacyjne. Wykonują oni przewozy na własny rachunek zgodnie z własną taryfą, na podstawie opracowanego przez siebie rozkładu jazdy.

Najwyższe zużycie paliw w transporcie miasta Szczawna-Zdroku jest związane z transportem samochodowym. Poniższa tabela przedstawia informacje o zużyciu energii w poszczególnych rodzajach silników samochodowych. Najczęściej wykorzystywanym paliwem w tej grupie jest benzyna silnikowa, który stanowi 56,3% zużycia ogólnego.

Drugim najczęściej wykorzystywanym paliwem jest olej napędowy z udziałem 28,2%. Trzecim natomiast jest paliwo LPG – 15,5%.

W poniższej tabeli przedstawiono zużycie paliwa przez większe przedsiębiorstwa przewozowe prowadzące swoją działalność na terenie miasta Szczawna-Zdroju w 2013 roku.

Tabela 2-80 Zużycie paliwa przez przewoźników na terenie miasta Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Nazwa przewoźnika	Zużycie	Rodzaj paliwa	Jednostka zużycia
Śląskie Konsorcjum Autobusowe	50,3	Olej napędowy	m ³ /rok
Pozostała komunikacja autobusowa i busowa	184,6	Olej napędowy	m ³ /rok

Tabela 2-81 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w 2013 roku [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj środka transportu	Benzyna	LPG	Diesel	Energia elektryczna
Rodzaj transportu	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok
Komunikacja samochodowa	13 518,8	3 713,7	6 776,1	-
Komunikacja miejska - autobusy	-	-	502,7	-
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	-	-	1 844,6	-
OGÓŁEM	13 518,8	3 713,7	9 123,4	-

Tabela 2-82 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w 2020 roku [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Rodzaj środka transportu	Benzyna	LPG	Diesel	Energia elektryczna
Rodzaj transportu	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok	MWh/rok
Komunikacja samochodowa	14 440,1	3 966,8	7 237,8	-
Komunikacja miejska - autobusy	-	-	502,7	-
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	-	-	1 844,6	-
OGÓŁEM	14 440,1	3 966,8	9 585,2	-

2.4.3. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze

Główna, zabudowana część miasta od północy, wschodu i południa przylega do Wałbrzycha. Od zachodu miasto graniczy z gminą Stare Bogaczowice, a od południowego zachodu z gminą Boguszów-Gorce.

Powierzchnia miasta wynosi 14,74 km², co stanowi 2,89% powierzchni powiatu i 0,07% powierzchni województwa dolnośląskiego (dane GUS z 2010 r.). Gminę zamieszkuje około 6 tys. mieszkańców i jest to 9,62% ogólnej liczby ludności powiatu wałbrzyskiego i 0,20% mieszkańców województwa dolnośląskiego. Szczawno-Zdrój znajduje się na ósmym miejscu gmin powiatu wałbrzyskiego pod względem wielkości, natomiast na IV miejscu pod względem liczby ludności. Miasto leży w zlewni rzeki Bystrzycy. Głównym ciekim wodnym jest potok Szczawnik, będący lewym dopływem rzeki Pełcznicy. Zasilany jest głównie wodami Konradówki oraz kilkoma ciekami okresowymi.

Dane administracyjne Gminy Szczawno-Zdrój

Powierzchnia Gminy Szczawno-Zdrój - 1474 ha

Użytki rolne (grunty orne, sady, łąki trwałe, pastwiska trwałe) - 493 ha

- grunty pod lasami i zadrzewieniami - 709 ha,
- grunty zabudowane i zurbanizowane - 178 ha,
- tereny komunikacyjne - 89 ha,
- grunty pod wodami - 3 ha,
- tereny pozostałe - 1 ha.

Demografia i osadnictwo

Tabela 2-83 Struktura demograficzna gminy Szczawno-Zdrój (źródło BDR 2007) oraz spisu powszechnego z 2011 r. [źródło: opracowanie własne]

Wyszczególnienie		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2010	2011
Ludność	Ogółem	5979	5939	5713	5621	5594	5554	5565	5581	5598	5946
	W tym kobiety	3192	3189	3053	2994	2972	2959	2952	2969	2981	3140
Ludność w wieku	Przedprodukcyjnym	1075	1018	940	873	846	806	812	810	b.d.	b.d.
	Produkcyjnym	3517	3506	3415	3363	3375	3376	3426	3450	b.d.	b.d.
	Poprodukcyjnym	1387	1415	1358	1345	1323	1323	1317	1308	b.d.	b.d.
Ludność na 1km ²		402	399	384	375	373	370	377	378	b.d.	b.d.
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-5,1	-3,5	-6,6	-8,0	-9,1	-5,4	-6,5	-5,7	b.d.	b.d.
Saldo migracji na 1000 ludności		5,2	-1,8	-10	bd	bd	bd	bd	bd	b.d.	b.d.

Ludność według wykształcenia

Tabela 2-84 Struktura wykształcenia mieszkańców gminy Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne]

Wykształcenie	Ilość
ogółem	5621
wyższe	791
policealne	333
średnie razem	2485

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Wykształcenie	Ilość
średnie zawodowe	1643
średnie ogólne	842
zawodowe	886
podstawowe	1349

Tabela 2-85 Sieć wodno-kanalizacyjna w Gminie Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne]

Wyszczególnienie		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sieć [km]	wodociągowa rozdzielcza	14,7	14,7	14,7	15,3	15,3	15,3	16,7	17,7
	kanalizacja ogólnospławna	12,4	13,1	14,2	14,8	14,8	14,9	14,9	15,2
	rozdzielcza	24,0	24,0	24,3	24,4	24,4	24,7	27,7	b.d.
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych	wodociągowe	760	762	768	770	772	81	867	911
	kanalizacyjne	551	582	588	630	633	635	635	643
	gazowe	515	515	515	515	518	569	570	b.d.
Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych	w dam ³	388,9	324,2	299,2	297,9	b.d.	239,6	211	180,0
	na jednego mieszkańca w m ³	65,0	54,3	49,7	50,0	b.d.	40,3	36,9	31,9
Zużycie gazu z sieci	w dam ³	4173,0	4601,0	4555,1	4517,1	4841,0	4889,0	4843,0	b.d.
	na jednego odbiorcę [m ³]	1791,0	1973,0	2266,4	2247,3	2412,1	2473,0	2460,9	b.d.
Ludność korzystająca z sieci	wodociągowej	5391	5355	5323	5371	5384	5402	5417	5415
	kanalizacyjnej	b.d.	b.d.	b.d.	5621	5655	5626	b.d.	b.d.
	gazowej	b.d.	b.d.	b.d.	5950	5941	5852	b.d.	b.d.

Położenie geograficzne

Uzdrowskowa Gmina Miejska Szczawno-Zdrój położona jest w południowo-zachodniej Polsce na Dolnym Śląsku w Sudetach środkowych. Leży na wysokości od 400 do 430 m n.p.m. u podnóża góry Chełmiec (869 m n.p.m.) najwyższego szczytu Gór Wałbrzyskich, w dolinie potoku Szczawnik. Od północno-zachodu graniczy z gminą Stare Bogaczowice, od północy, wschodu i południowo-wschodu z Wałbrzychem, a od południowo-zachodu z Boguszowem-Gorce. Klimat Szczawna podgórski, lekko boźcowy, łagodny i orzeźwiający jest określany jako klimat dolin i kotlin śródgórskich, wynika to z położenia, od południowo-wschodu Szczawno osłonięte jest Górą Parkową a wzniesienia Białego Kamienia i duże obszary leśne chronią uzdrowisko przed wiatrami wiejącymi od Wałbrzycha.

Planowany rozwój – strefy (dane z gminy):

Na obszarze Uzdrowskiej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój przewiduje się przeznaczyć pod planowane inwestycje niżej wymienione tereny:

- Strefa uzdrowska:

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

- tereny usług zdrowia związanych z lecznictwem uzdrowiskowym, zabudowa pensjonatowa o powierzchni ok. 2,48 ha (dz. 478/1, 476/2 obr. 1).
- Strefa mieszkaniowa:
  - tereny zabudowy mieszkaniowej, jedno i wielorodzinnej z możliwością wprowadzenia funkcji usługowej przy ul. Chopina o łącznej powierzchni ok. 16 ha,
  - teren zabudowy mieszkaniowej jedno i wielorodzinnej oraz usługowej o powierzchni 3,26 ha przy ul. Kolejowej przy szlaku PKP,
  - teren zabudowy mieszkaniowej jedno i wielorodzinnej o powierzchni 0,8237 ha przy ul. Topolowej,
  - tereny zabudowy jednorodzinnej przy ul. Mickiewicza o powierzchni 0,3770 ha,
  - tereny zabudowy mieszkaniowej jedno i wielorodzinnej oraz usługowej o powierzchni ok. 3,86 ha przy ul. Uł. Nadwiślańskich,
  - Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej przy ul. Uł. Nadwiślańskich o powierzchni 0,15 ha,
  - tereny zabudowy jednorodzinnej o powierzchni ok. 0,7736 ha przy ul. Saperów,
  - tereny zabudowy jednorodzinnej przy ul. Nizinnej o powierzchni ok. 0,500 ha,
  - Tereny zabudowy jednorodzinnej o powierzchni ok. 1,74 ha przy ul. Granicznej, Obrońców Westerplatte i Górnej,
  - teren zabudowy mieszkaniowej przy ul. Kolejowej o łącznej powierzchni 16,23 ha,
- Strefa usług:
  - teren usług: zdrowia, turystyki, rekreacji, sportu, rehabilitacji o powierzchni ok. 36,77 ha,
  - tereny kompleksu sportowo-rekreacyjnego o powierzchni ok. 5 ha przy ul. Kolejowej,
  - tereny usług oświatowo-sportowo-rekreacyjnych o powierzchni 1.65 ha przy ul. Słonecznej,
- Strefa zorganizowanej działalności gospodarczej:
  - tereny aktywności gospodarczej przy ul. Szczawieńskiej o powierzchni ok. 18,45 ha,
  - tereny pod zabudowę produkcyjno-usługowa przy ul. Szczawieńskiej o powierzchni ok. 6,00 ha.

Sumaryczna powierzchnia budynków, podmiotów prowadzących działalność gospodarczą (dane z gminy):

- osoby fizyczne 15.378,24 m²,
- osoby prawne 94.112,73 m².

Długość dróg publicznych w mieście(dane z gminy):

- wojewódzkie 7,75 km,
- gminne 20,2 km.

Mieszkalnictwo

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii cieplnej w mieszkalnictwie.

Tabela 2-86 Zużycie ciepłej w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Powierzchnia mieszkań	Zużycie energii cieplnej
[m ²]	[MWh]
192667	29711

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia nośników energii w mieszkalnictwie.

Tabela 2-87 Zużycie nośników energii w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna
[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]	[MWh]
891,3	15271,4	297,1	594,2	12656,8	5 402,5

2.5. IDENTYFIKACJA OBSZARÓW PROBLEMOWYCH

Plan gospodarki niskoemisyjnej umożliwia objęcie swym działaniem poniższych obszarów wyodrębnionych, jako sekcje/działy gospodarki:

- energetyka,
- budownictwo,
- transport,
- rolnictwo i rybactwo,
- leśnictwo,
- przemysł,
- handel i usługi,
- gospodarstwa domowe,
- odpady,
- edukacja/dialog społeczny,
- administracja publiczna.

W powyższych sektorach zidentyfikowano następujące obszary problemowe:

- stosunkowo wolny rozwój OZE w Aglomeracji Wałbrzyskiej (z uwagi na liczne obszary chronione ze względu na ich wartość),
- dominacja przestarzałego systemu grzewczego,
- niekorzystne warunki klimatyczne dla rozwoju energetyki wiatrowej,
- wysokie stężenie pyłu zawieszonego,
- zła jakość powietrza,
- zbyt mała liczba inicjatyw ekologicznych w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz ich lokalny charakter,
- niskie parametry techniczne dróg gminnych oraz powiatowych,
- niska świadomość mieszkańców odnośnie ochrony środowiska i zagrożenia powodziowego,
- w części wymagająca modernizacji i przebudowy infrastruktura techniczna lub jej brak, wysoki stopień zużycia sieci przesyłowych, energii elektrycznej, wody, odbioru ścieków, gazu.

2.6. SYSTEM REALIZACJI I MONITOROWANIA

System realizacji i monitorowania został szczegółowo rozpisany na poziomie Aglomeracji Wałbrzyskiej w punkcie 1.7.

Za realizację PGN odpowiadać będzie Prezydent/Burmistrz/Wójt JST wg klasycznej teorii zarządzania.

System realizacji PGN wymaga stałego monitoringu na poziomie gmin. Wyniki monitoringu i oceny realizacji PGN należy przedkładać Koordynatorowi PGN na poziomie Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Okresowej ocenie realizacji zadań z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów należy poddawać:

- stopień realizacji przedsięwzięć i zadań,
- poziom wykonania przyjętych celów,
- rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami a ich realizacją,
- przyczyny ww. rozbieżności

2.7. WYNIKI INWENTARYZACJI EMISJI DWUTLENKU WĘGLA W UZDROWISKOWEJ GMINIE MIEJSKIEJ SZCZAWNO-ZDRÓJ W ROKU BAZOWYM 2013

Budynki użyteczności publicznej własności gminnej

Na obszarze gminy znajdują się budynki użyteczności publicznej o zróżnicowanym przeznaczeniu, wieku i technologii wykonania. Na potrzeby niniejszego opracowania jako budynki użyteczności publicznej przyjęto obiekty zlokalizowane na terenie gminy administrowane głównie przez Urząd Miejski. Na terenie gminy miejskiej Szczawno-Zdrój ankietyzacji poddano wszystkie budynki własności gminnej. Informacje zwrotną uzyskano od następujących jednostek organizacyjnych:

- Miejska Szkoła Podstawowa w Szczawnie-Zdroju,
- Gimnazjum Publiczne w Szczawnie-Zdroju,
- Urząd Miejski w Szczawnie-Zdroju oraz Ośrodek Pomocy Społecznej.

Pozostałe obiekty pełniące różnorodne funkcje publiczne (kościół, prywatne przychodnie etc.) w celach bilansowych zaliczono do grupy handel, usługi, przedsiębiorstwa.

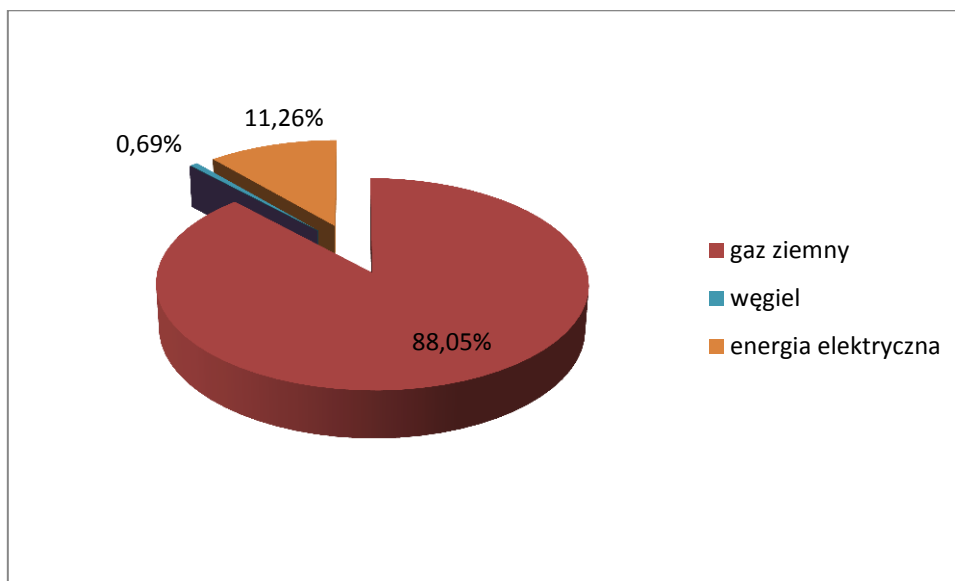
W obszarze budynków użyteczności publicznej największy udział w strukturze zużycia nośników energii mają gaz ziemny – 88% i energia elektryczna – 11,3%.

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia nośników energii w budynkach użyteczności publicznej

Tabela 2-88 Zużycie nośników energii w budynkach użyteczności publicznej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie nośników energii [MWh/rok]					
	Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna
Szczawno-Zdrój	0	661,6	0	0	5,2	84,6

Na poniższym wykresie przedstawiono strukturę zużycia nośników energii w budynkach gminnych na terenie gminy miejskiej Szczawno-Zdrój.

Rysunek 2-32 Struktura zużycia nośników energii w budynkach gminy miejskiej Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

W kolejnej tabeli zamieszczono informację nt. emisji CO₂ w budynkach użyteczności publicznej.

Tabela 2-89 Emisja CO₂ w budynkach użyteczności publicznej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Emisja CO ₂ z nośników energii [Mg/rok]					
	Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna
Szczawno-Zdrój	0,0	133,6	0,0	0,0	1,8	100,8

Oświetlenie uliczne

W poniższej tabeli zamieszczono wyniki inwentaryzacji w obszarze oświetlenia ulicznego.

Tabela 2-90 Wyniki inwentaryzacji w obszarze oświetlenia ulicznego [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii elektrycznej	Emisja CO ₂
	[MWh/rok]	[Mg/rok]
Szczawno-Zdrój	721,0	585,4

Mieszkalnictwo

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii i emisji CO₂ w mieszkalnictwie.

Tabela 2-91 Zużycie energii i emisja CO₂ w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Zużycie energii	Emisja CO ₂
[MWh]	[Mg/rok]
35113,3	12424,7

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. emisji CO₂ w mieszkalnictwie.

Tabela 2-92 Emisja CO₂ w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Ciepło sieciowe	Gaz ziemny	Olej opałowy	Biomasa	Węgiel	Energia elektryczna
[Mg/rok]	[Mg/rok]	[Mg/rok]	[Mg/rok]	[Mg/rok]	[Mg/rok]
304,7	3084,8	82,9	119,7	4445,7	4386,8

Handel, usługi, przedsiębiorstwa

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii cieplnej, elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach.

Tabela 2-93 Zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Razem energia w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [MWh]
Szczawno-Zdrój	33986,2

Na poniższych rysunkach przedstawiono założenia do wyznaczenia emisji liniowej dla roku 2013 i 2020.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

drogi wojewódzkie			
długość	7,8	km	
średnie natężenie ruchu (szacowane)			6653 poj./dobę
udział% poszczególnych typów pojazdów			poj./h
osobowe	90,1		279,5
dostawcze	6,1		17,7
ciężarowe	1,6		4,9
autokary	2,4		6,8
motocykle	0,7		1,9
drogi gminne			
długość	20,2	km	
średnie natężenie ruchu (szacowane)			1663 poj./dobę
udział% poszczególnych typów pojazdów			poj./h
osobowe	90,1		69,9
dostawcze	6,1		4,4
ciężarowe	1,6		1,2
autobusy	2,4		1,7
motocykle	0,7		0,5

Rysunek 2-33 Założenia do wyznaczenia emisji liniowej dla roku 2013 [źródło: opracowanie własne]

drogi wojewódzkie			
długość	7,8	km	
średnie natężenie ruchu (szacowane)			6653 poj./dobę
udział% poszczególnych typów pojazdów			poj./h
osobowe	90,1		299,7
dostawcze	6,1		18,3
ciężarowe	1,6		5,3
autokary	2,4		6,8
motocykle	0,7		1,9
drogi gminne			
długość	20,2	km	
średnie natężenie ruchu (szacowane)			1663 poj./dobę
udział% poszczególnych typów pojazdów			poj./h
osobowe	90,1		74,9
dostawcze	6,1		4,6
ciężarowe	1,6		1,3
autobusy	2,4		1,7
motocykle	0,7		0,5

Rysunek 2-34 Założenia do wyznaczenia emisji liniowej dla roku 2020 [źródło: opracowanie własne]

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-94 Roczna emisja dwutlenku węgla ze środków transportu (z wyłączeniem transportu kolejowego) na terenie miasta Szczawno-Zdrój w roku 2013 [kg/rok] (źródło: obliczenia własne)

Rodzaj drogi	Rodzaj pojazdu	Natężenie ruchu [poj/rok]	Średnia ilość spalonego paliwa [l/100km]	Długość odcinka drogi [km]	Średnia ilość spalonego paliwa na danym odcinku drogi [l]	Średni wskaźnik emisji [kgCO ₂ /m ³]	Roczna emisja CO ₂ [kg/rok]
wojewódzkie	osobowe	2448073	6,5	7,8	0,5	2297	2832932
	dostawcze	155069	9,0	7,8	0,7	2637	285244
	ciężarowe	43361	30,0	7,8	2,3	2637	265872
	autokary	59373	25,0	7,8	1,9	2637	303376
	motocykle	16243	3,8	7,8	0,3	2305	11027
gminne	osobowe	612018	7,5	20,2	1,5	2297	2129971
	dostawcze	38767	11,0	20,2	2,2	2637	227173
	ciężarowe	10840	35,0	20,2	7,1	2637	202120
	autokary	14843	40,0	20,2	8,1	2637	316294
	motocykle	4061	4,4	20,2	0,9	2305	8320
RAZEM							71 212 730

Tabela 2-95 Roczna emisja dwutlenku węgla ze środków transportu (z wyłączeniem transportu kolejowego) na terenie miasta Szczawno-Zdrój w roku 2020 [kg/rok] (źródło: opracowanie własne)

Rodzaj drogi	Rodzaj pojazdu	Natężenie ruchu [poj/rok]	Średnia ilość spalonego paliwa [l/100km]	Długość odcinka drogi [km]	Średnia ilość spalonego paliwa na danym odcinku drogi [l]	Średni wskaźnik emisji [kgCO ₂ /m ³]	Roczna emisja CO ₂ [kg/rok]
wojewódzkie	osobowe	2625638	6,5	7,8	0,5	2297	3038413
	dostawcze	160034	9,0	7,8	0,7	2637	294378
	ciężarowe	46138	30,0	7,8	2,3	2637	282900
	autokary	59373	25,0	7,8	1,9	2637	303376
	motocykle	16243	3,8	7,8	0,3	2305	11027
gminne	osobowe	656410	7,5	20,2	1,5	2297	2284464
	dostawcze	40009	11,0	20,2	2,2	2637	234447
	ciężarowe	11535	35,0	20,2	7,1	2637	215065
	autokary	14843	40,0	20,2	8,1	2637	316294
	motocykle	4061	4,4	20,2	0,9	2305	8320
RAZEM							6 988 686

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-96 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w podziale na rodzaj transportu w roku 2013 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj środka transportu	Emisja CO ₂ [Mg CO ₂ /rok]
Komunikacja samochodowa	5 962,7
Komunikacja miejska - autobusy	132,7
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	487,0
Kolej	0,0
OGÓŁEM	6 582,3

Tabela 2-97 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w podziale na rodzaj transportu w roku 2020 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne]

Rodzaj środka transportu	Emisja CO ₂ [Mg CO ₂ /rok]
Komunikacja samochodowa	6 369,0
Komunikacja miejska - autobusy	132,7
Pozostała komunikacja autobusowa (prywatne przewozy krajowe i międzynarodowe)	487,0
Kolej	0,0
OGÓŁEM	6 988,7

Podsumowanie

Łączne zużycie energii oszacowano na 96 927,8 MWh/rok. Łączną emisję CO₂ natomiast na 33 453,6 Mg/rok.

W poniższej tabeli zamieszczono informację nt. zużycia energii w poszczególnych sektorach.

Tabela 2-98 Zużycie energii w poszczególnych sektorach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Zużycie energii [MWh/rok]					
	Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
Szczawno-Zdrój	751,4	35113,3	33986,2	721,0	26355,9	96927,8

W kolejnej tabeli zamieszczono informację nt. emisji CO₂ w poszczególnych sektorach.

Tabela 2-99 Emisja CO₂ w poszczególnych sektorach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]

Gmina	Emisja CO ₂ [Mg/rok]					
	Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa (w tym uz. publ.)	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
Szczawno-Zdrój	236,3	12424,7	13625,0	585,4	6582,3	33453,6

2.8. DZIAŁANIA DLA OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH CELÓW W UZDROWISKOWEJ GMINIE MIEJSKIEJ SZCZAWNO-ZDRÓJ

Działania dla osiągnięcia założonych celów:

- a) Sektora gminnego, dla którego należy:
  - zakres zadań obejmuje działania inwestycyjne, modernizacyjne, oszczędnościowe i efektywnościowe, w tym wynikające z ustawy o efektywności energetycznej i przedmiotowego PGN,
  - rozwój rozproszonych kogeneracyjnych źródeł produkcji energii elektrycznej i ciepła oraz wprowadzania nowych technologii zarządzania energią z zastosowaniem inteligentnych sieci i systemów pomiarowych.
- b) Sektora pozagminnego, dla którego należy:
  - zastosować zasady zrównoważonego użytkowania energii, kierunków zmian w zakresie gospodarowania energią i zastosowanie działań naprawczych
- c) Współpracy z sąsiadującymi gminami, dla której należą obszary wspólnych działań w zakresie gospodarki niskoemisyjnej, zrównoważonego transportu, efektywności energetycznej i rozwoju odnawialnych źródeł energii.

Zaplanowane w PGN działania / zadania dotyczą:

- działań niskoemisyjnych,
- efektywnego wykorzystania zasobów,
- poprawy efektywności energetycznej,
- wykorzystanie OZE,
- działań wpływających na zmiany postaw konsumpcyjnych użytkowników energii,
- działań nieinwestycyjnych.

W poniższej tabeli w rozdziale 1.10 przedstawiono zakres kierunków działań i odpowiadających im celów.

Kierunki działań w mieście:

- minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów i właściwa nimi gospodarka,
- eliminacja ze strumienia odpadów składników niebezpiecznych,
- zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza, głównie emisji niskiej, której głównym źródłem są indywidualne piece oraz emisji komunikacyjnej,
- zamiana czynnika grzewczego z węgla na bardziej ekologiczny np. gaz, olej opałowy itp. w gospodarstwach indywidualnych,
- podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców,
- poprawa standardu dróg, upłynnienie ruchu ulicznego,
- propagowanie ruchu rowerowego, o wiele bardziej przyjaznego środowisku,
- opracowania wieloletniego planu modernizacji dróg i ulic,
- wykorzystanie środków planowania lub innych instrumentów ekonomicznych wspierających efektywne wykorzystanie zasobów,

- promocja badań i rozwoju w obszarze pozyskiwania czystszych i bardziej oszczędnych produktów i technologii oraz upowszechnianie i wykorzystywanie wyników takich badań i rozwoju.

2.8.1. Długoterminowa strategia, cele i zobowiązania

Długoterminowa strategia miasta uwzględnia zapisy określone w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020, tj.:

- redukcję emisji gazów cieplarnianych,
- zwiększenie udziału energii pochodzącej z źródeł odnawialnych,
- redukcję zużycia energii finalnej, co ma zostać zrealizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej,

a także poprawę jakości powietrza zgodnie z Programem ochrony powietrza dla stref województwa dolnośląskiego, w których stwierdzone zostały ponadnormatywne poziomy substancji w powietrzu, a w szczególności dla strefy dolnośląskiej.

Zgodnie z przyjętym w 2009 r. pakietem energetyczno-klimatycznym do 2020 r. Unia Europejska:

- o 20% zredukuje emisje gazów cieplarnianych w stosunku do poziomu emisji z 1990 r.,
- o 20% zwiększy udział energii odnawialnej w finalnej konsumpcji energii (dla Polski 15%),
- o 20% zwiększy efektywność energetyczną, w stosunku do prognoz BAU (ang. business as usual) na rok 2020.

Cele strategiczne i szczegółowe zostały opisane w punkcie 1.9.1., natomiast zobowiązania w postaci realizacji zadań długoterminowych zostały określone w punkcie 1.10.3. w Harmonogramie rzeczowo-finansowym.

2.8.2. Krótko/średnioterminowe zadania

Krótko- i średnioterminowe zadania przedstawione są w następnym punkcie w postaci harmonogramu rzeczowo-finansowego zawierającego:

- opis zadania,
- przypisanie zadania do realizacji określonego celu,
- podmioty odpowiedzialne za realizację,
- termin realizacji,
- koszty wraz ze wskazaniem możliwych źródeł finansowania,
- określenie efektu ekologicznego, ekonomicznego oraz energetycznego,
- opis wskaźnika/miernika monitorowania zadania.

2.8.3. Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań

Rozdział zawiera harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań uwzględniający możliwości uzyskania największego (niezbędnego) efektu ekologicznego i energetycznego oraz inne istotne kryteria (ocena wielokryterialna).

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-100 Harmonogram rzeczowo – finansowy Uzdrowiskowej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne]

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]		[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
S-Z 01	Budowa kompleksu oświatowo-sportowo-rekreacyjnego	W	Urząd Miejski	2014-2020	D	35 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	560	140	270 000	Ilość nowych obiektów
S-Z 02	Rewitalizacja Teatru Letniego położonego w Parku Zdrojowym im. H. Wieniawskiego	W	Urząd Miejski	2017	K	2 500	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	640	680	120 000	Ilość zrewitalizowanych obiektów
S-Z 03	Budowa nowego odcinka drogi od ronda obwodnicy Szczawna-Zdroju do drogi wojewódzkiej nr 375	W	Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu	2014-2020	D	b.d.	środki własne, dotacje krajowe, środki unijne	410	430	b.d.	Ilość nowych dróg
S-Z 04	Wdrożenie monitoringu mediów energetycznych w budynku Urzędu Miejskiego w Szczawnie-Zdroju, ul. T. Kościuszki 17	W	Urząd Miejski	2015-2020	D	b.d.	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	1100	1300	b.d.	Ilość nowych wdrożeń
S-Z 05	Modernizacja oświetlenia w obiektach użyteczności publicznej	W	Urząd Miejski	2015-2020	D	b.d.	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	890	920	b.d.	Ilość nowych oprav

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]		[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
S-Z 06	Modernizacja źródeł ciepła	W	Urząd Miejski	2015-2020	D	b.d.	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	11000	24000	b.d.	Ilość zmodernizowanych źródeł ciepła
S-Z 07	Konkursy dla uczniów szkół podstawowych związane z energią, ochroną powietrza	W	Urząd Miejski	2015-2020	D	b.d.	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	-	-	-	Ilość konkursów
S-Z 08	Modernizacja oświetlenia drogowego z wykorzystaniem technologii LED wraz z budową systemu inteligentnego sterowania	W	Urząd Miejski	2015-2020	D	4 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	940	970	b.d.	Ilość nowych opraw
S-Z 09	Budowa ścieżek rowerowych	W	Urząd Miejski	2015-2020	D	3 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	750	810	b.d.	Ilość nowych ścieżek rowerowych
S-Z 10	Wdrożenie Programu Ograniczenia Niskiej Emisji w Szczawnie-Zdroju	W	Urząd Miejski	2016-2020	D	16 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	25000	31500	850 000	Ilość zmodernizowanych źródeł ciepła

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]		[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
S-Z 11	Modernizacja źródeł ciepła: Sienkiewicza 27; ul. T. Kościuszki 3	W	Urząd Miejski	2016-2020	D	b.d.	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	760	980	b.d.	Ilość zmodernizowanych źródeł ciepła
S-Z 12	Wprowadzenie Programu Ograniczenia Niskiej Emisji na terenie miasta w tym wymiana pieców i kotłów	W	Urząd Miejski	2014-2020	D	b.d.	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	26000	33500	b.d.	Ilość zadań zrealizowanych zgodnie z PONE
S-Z 13	Termomodernizacja budynków mieszkalnych komunalnych	W	Urząd Miejski	2014-2020	D	b.d.	środki jst, środki unijne, RPO	10500	12500	b.d.	Ilość termomodernizowanych budynków
S-Z 14	Termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych	KO	Zarządcy nieruchomości, Wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe	2014-2020	D	b.d.	środki własne, środki unijne, RPO	11000	18900	b.d.	Ilość termomodernizowanych budynków
S-Z 15	Poprawa efektywności energetycznej i wprowadzenie OZE (w tym instalacje prosumenckie) w sektorze handel, usługi, przedsiębiorstwa	KO	Zakłady przemysłowe, przedsiębiorcy	2014-2020	D	b.d.	środki własne, środki unijne	2050	820	b.d.	Ilość zmodernizowanych obiektów

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]		[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
S-Z 16	Poprawa efektywności energetycznej sektora budownictwa mieszkaniowego (w tym indywidualnego) oraz obiektów użyteczności publicznej – termomodernizacje, modernizacje instalacji wewnętrznych (w tym modernizacja oświetlenia), instalacje OZE (w tym instalacje prosumenckie)	KO	Wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, TBS, prywatni właściciele, zarządcy nieruchomości, Urząd Miejski	2014-2020	D	14 000	środki własne, środki jst, dotacje krajowe, środki unijne, RPO	2350	950	345 000	Ilość zmodernizowanych obiektów
S-Z 17	Przebudowa głównych dróg gminnych, ograniczająca wtórną emisję pyłów	W	Urząd Miejski	2016-2020	D	10 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	1750	500	646 870	Długość przebudowanych dróg
S-Z 18	„Zielone płuca” Szczawna-Zdroju zagospodarowanie terenów zieleni ochronnej	W	Urząd Miejski	2016-2020	D	2 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	-	-	-	Powierzchnia zagospodarowanego terenu

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Nr	Nazwa działania	Rodzaj zadania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Rodzaj działań	Szacunkowe nakłady finansowe	Przewidywane źródło finansowania	Efekt energetyczny	Efekt redukcji emisji CO ₂	Oszczędność w kosztach	Wskaźniki /mierniki monitorowania zadania
-	-	-	-	-	-	[tys. zł]		[MWh/rok]	[Mg/rok]	[zł/rok]	-
S-Z 19	Podniesienie jakości funkcjonowania instytucji kultury - Miejskiej Biblioteki Publicznej w Szczawnie-Zdroju	W	Urząd Miejski	2016-2017	Ś	3 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	-	-	-	Ilość zmodernizowanych obiektów
S-Z 20	Zagospodarowanie Góry Chełmiec i masywu Trój garbu pod kątem wypoczynku i rekreacji „Zielony Trójgarb”	W	Urząd Miejski	2016-2020	D	1 000	środki jst, dotacje krajowe, środki unijne	-	-	-	Powierzchnia zagospodarowanego terenu

KO – zadania koordynowane, W – zadania własne, Ś – średnioterminowe, D – długoterminowe, K – krótkoterminowe, C – ciągłe

Podsumowanie działań naprawczych ujętych w harmonogramie

W tabelach poniżej zestawiono efekt ekologiczny, koszty proponowanych działań, uzyskaną efektywność energetyczną – zysk energii finalnej dla zadań ujętych w harmonogramie rzeczowo-finansowym.

Tabela 2-101 Podsumowanie działań naprawczych- koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna

Obszar	Efekt redukcji CO ₂ [MgCO ₂]	Efekt wzrostu udziału energii pochodzącej z OZE [MWh]	Efekt redukcji energii finalnej [MWh]	Efekt redukcji emisji MgCO ₂ względem roku bazowego 2013 [%]	Efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego 2013 [%]	Koszt [tys. zł]
Gmina Szczawno-Zdrój	6 405	153	8 064	19,15	8,32	88 000,00

Realizacja działań, których zakończenie jest zaplanowane na lata 2014-2030, pozwoli na uzyskanie 19,15% redukcji emisji dwutlenku węgla ekwiwalentnego w stosunku do emisji zinwentaryzowanej dla roku bazowego 2013 oraz na efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego o 8,32%. Szacuje się, iż wartość energii pochodzącej z odnawialnych źródeł wzrośnie o ok. 153 MWh⁹³.

Tabela 2-102 Podsumowanie działań naprawczych do 2020 roku - koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna

Obszar	Efekt redukcji CO ₂ [MgCO ₂]	Efekt wzrostu udziału energii pochodzącej z OZE [MWh]	Efekt redukcji energii finalnej [MWh]	Efekt redukcji emisji MgCO ₂ względem roku bazowego 2013 [%]	Efekt redukcji energii finalnej względem roku bazowego 2013 [%]	Koszt [tys. zł]
Gmina Szczawno-Zdrój	6 405	153	8 064	19,15	8,32	88 000,00

Realizacja zadań zaplanowanych na lata 2014-2020 pozwoli na redukcję energii finalnej o 8 064 MWh (8,32%) oraz redukcję 6 405 MgCO₂ w stosunku do roku bazowego 2013. Obliczone efekty ekologiczne przekładają się efekt redukcji emisji MgCO₂ o 19,15% względem roku bazowego. Ponadto szacuje się, iż wartość energii pochodzącej z odnawialnych źródeł wzrośnie o ok. 153 MWh⁹⁴.

2.9. PROGNOZA REDUKCJI EMISJI CO₂, ZUŻYCIA ENERGII FINALNEJ I WZROSTU UDZIAŁU ENERGII POCHODZĄCEJ ZE ŹRÓDEŁ ODNAWIALNYCH W ROKU 2020

WYNIKI INWENTARYZACJI – PROGNOZA NA 2020 ROK

Podstawę do sporządzenia wyników inwentaryzacji na rok 2020 – prognozy – stanowią założenia rozwoju społeczno – gospodarczego, gdyż ich przyjęcie spowoduje określoną potrzebę rozwoju infrastruktury energetycznej Gminy Szczawno-Zdrój.

⁹³ Ze względu na brak danych pochodzących z ankietyzacji odnośnie istniejących instalacji OZE na terenie gminy nie ma możliwości oszacowania wzrostu udziału energii pochodzących z OZE. W ramach PGN oszacowano jedynie wartość energii finalnej [MWh] z zadań dotyczących odnawialnych źródeł energii.

⁹⁴ Ze względu na brak danych pochodzących z ankietyzacji odnośnie istniejących instalacji OZE na terenie gminy nie ma możliwości oszacowania wzrostu udziału energii pochodzących z OZE. W ramach PGN oszacowano jedynie wartość energii finalnej [MWh] z zadań dotyczących odnawialnych źródeł energii.

Na dynamikę rozwoju gminy wpływają m.in.:

- zmiany demograficzne,
- rozwój i zmiany sektora budynków mieszkalnych,
- rozwój i zmiany sektora budynków usługowych,
- rozwój i zmiany sektora przemysłu,
- rozwiązania komunikacyjne w mieście oraz ruch tranzytowy.

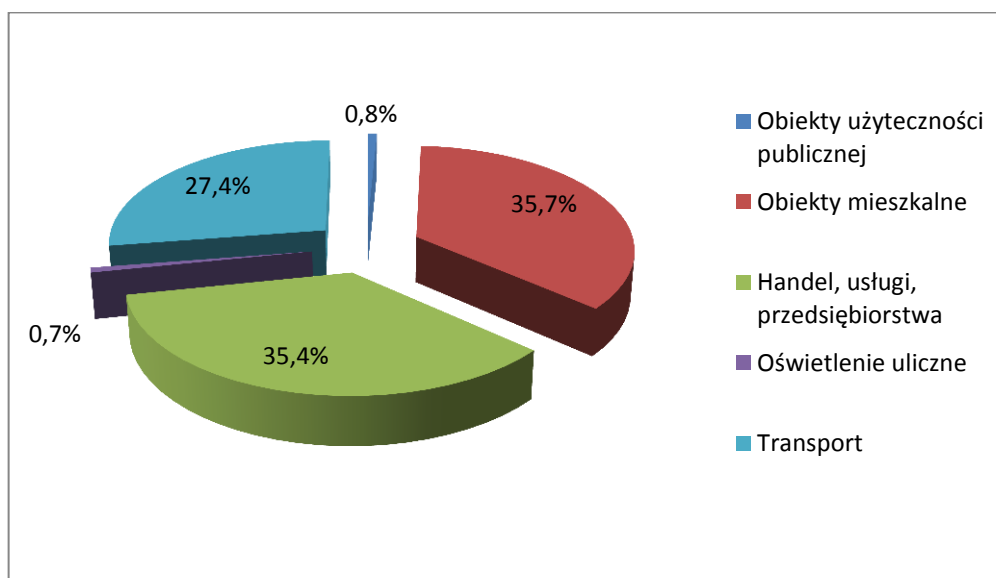
Na potrzeby opracowania prognozy emisji CO₂ do roku 2020 przyjęto następujące założenia:

- Brak wyraźnego wzrostu zainteresowania inwestycjami na terenie gminy,
- Powolny spadek liczby ludności w gminie,
- Powolny przyrost nowych powierzchni mieszkalnych w wyniku zasiedlania terenów rozwojowych,
- Działania termomodernizacyjne będą prowadzone w sposób ciągły, w zakresie dostosowanym do możliwości finansowych mieszkańców,
- Wzrost liczby pojazdów na terenie gminy,
- Powolny spadek liczby zarejestrowanych podmiotów działalności gospodarczej.

Według zakładanej prognozy łączne zużycie energii w Gminie Szczawno-Zdrój w roku 2020 zmniejszy się o 0,3%, do wartości 96 645,0 MWh. W poniższej tabeli przedstawiono zużycie energii w podziale na poszczególne sektory odbiorców.

Tabela 2-103 Zużycie energii końcowej w poszczególnych sektorach odbiorców w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

Zużycie energii [MWh/rok]					
Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
751,4	34 472,6	34 181,4	721,0	26 518,5	96 645,0

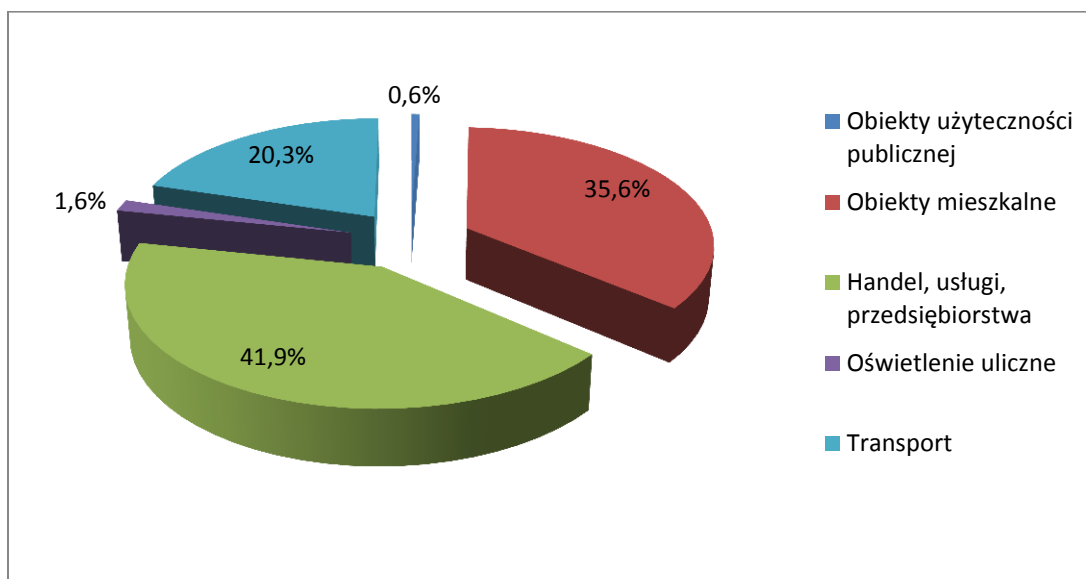
Rysunek 2-35 Udział poszczególnych sektorów odbiorców w całkowitym zużyciu energii końcowej w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

Grupą charakteryzującą się największym zużyciem energii pozostanie sektor obiektów mieszkalnych z udziałem wynoszącym 35,7%. Udział sektora handlu, usług i przedsiębiorstw wyniesie 35,4%, sektora transportu 27,4%. Udział pozostałych sektorów będzie znikomy, łącznie wynosząc ok. 1%.

Jak przewiduje scenariusz zmniejszy się o 2,3% emisja CO₂ związana z użytkowaniem energii i osiągnie 32 677,1 MgCO₂/rok. Wielkość emisji CO₂ oraz jej strukturę w podziale na poszczególne sektory odbiorców energii, przedstawiono poniżej.

Tabela 2-104 Emisja CO₂ związana z wykorzystaniem energii w poszczególnych sektorach odbiorców w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

Emisja CO ₂ [Mg/rok]					
Obiekty użyteczności publicznej	Obiekty mieszkalne	Handel, usługi, przedsiębiorstwa	Oświetlenie uliczne	Transport	Suma
195,2	11 645,9	13 703,2	509,8	6 622,9	32 677,1

Rysunek 2-36 Udział poszczególnych sektorów odbiorców w całkowitej emisji CO₂ w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

Prognozuje się, że grupą odbiorców energii o największym udziale emisji CO₂ będzie sektor handlu, usług i przedsiębiorstw z udziałem wynoszącym 41,9%, następnie sektor obiektów mieszkalnych z 35,6% udziałem, oraz sektor transportu z udziałem 20,3%. Emisja CO₂ wynikająca z wykorzystywania energii w obiektach użyteczności publicznej oraz z sektora oświetlenia ulicznego będzie niewielka i stanowić będzie odpowiednio 0,6% i 1,6% udziału w całkowitej emisji.

WYNIKI INWENTARYZACJI – PODSUMOWANIE

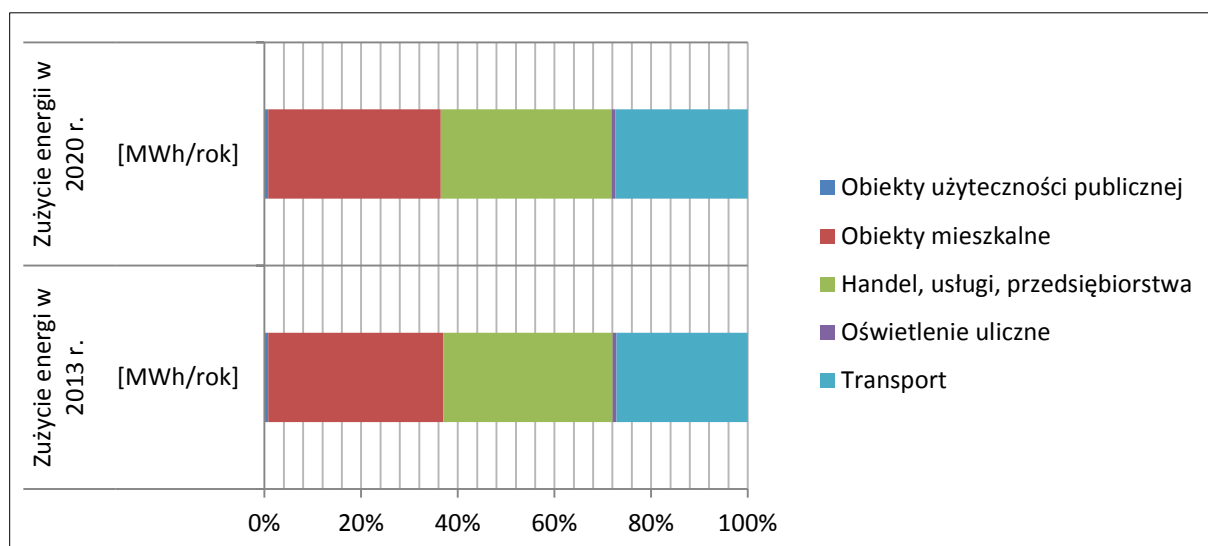
Przewiduje się, że w latach 2013 – 2020 wielkość zużycia energii końcowej na terenie Gminy Szczawno-Zdrój zmniejszy się o 0,3%. Będzie to wynikać z tego, że działania racjonalizujące zużycie energii realizowane zgodnie z przyjętym scenariuszem przez samorząd lokalny oraz prywatnych użytkowników energii będą w stanie zrekomensować zwiększone zużycie energii wynikającego z rozwoju gminy oraz zmian wynikających z Prognozy zapotrzebowania na paliwa i energię do roku 2030 (źródło: MliR). Wzrost zużycia energii zauważony będzie w sektorze transportu o 0,6% oraz handlu, usług i przedsiębiorstw też o 0,6%. Warto odnotować zmniejszenie zużycia energii w sektorze obiektów mieszkalnych. W sektorze obiektów użyteczności publicznej i oświetlenia ulicznego prognozowane zużycie energii w roku 2020 utrzyma się na takim samym poziomie jak w 2013 roku.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-105 Porównanie zużycia energii końcowej w poszczególnych sektorach odbiorców w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)

Sektor	Zużycie energii w 2013 r.	Zużycie energii w 2020 r.	Zmiana względem 2013 r.
	[MWh/rok]	[MWh/rok]	[%]
Obiekty użyteczności publicznej	751,4	751,4	0,0
Obiekty mieszkalne	35 113,3	34 472,6	-1,8
Handel, usługi, przedsiębiorstwa	33 986,2	34 181,4	0,6
Oświetlenie uliczne	721,0	721,0	0,0
Transport	26 355,9	26 518,5	0,6
Suma	96 927,8	96 645,0	-0,3

Na poniższym rysunku przedstawiono udziały poszczególnych sektorów w zużyciu energii końcowej w latach 2013 i 2020.

Rysunek 2-37 Procentowe porównanie poszczególnych sektorów w zużyciu energii końcowej w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)

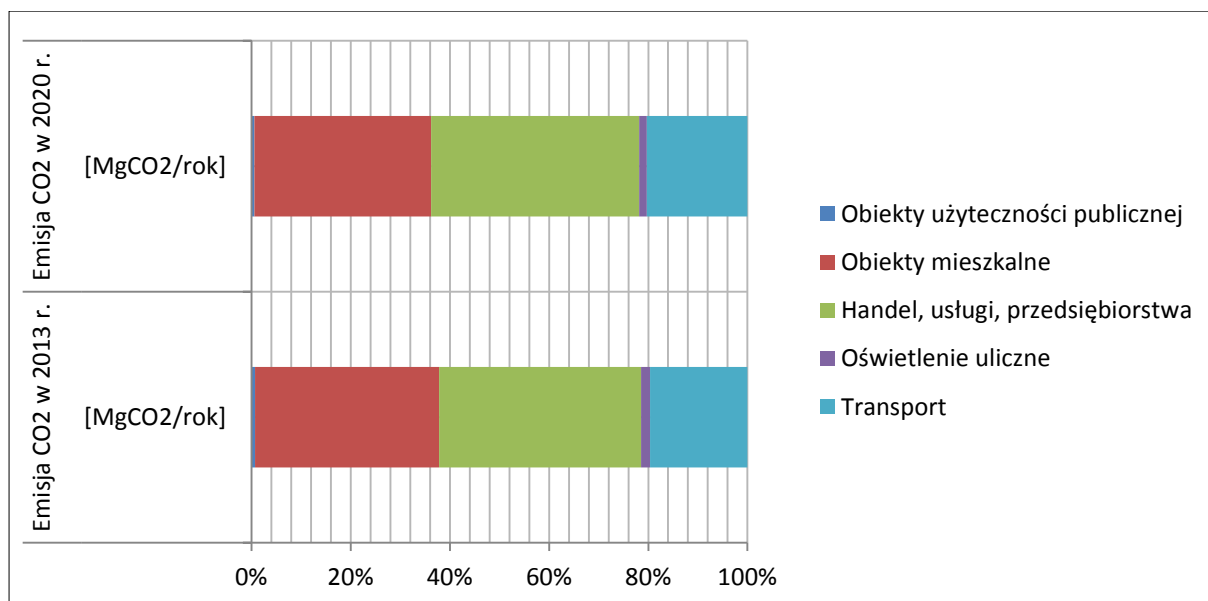
Jak pokazują poniższe dane emisja CO₂ do roku 2020 spadnie o 2,3%. Przyrost emisji CO₂ został zaprognozowany w sektorze transportu oraz handlu, usług i przedsiębiorstw. W pozostałych sektorach nastąpi spadek emisji CO₂, tj. sektor obiektów użyteczności publicznej o 17,4%, sektor obiektów mieszkalnych o 6,3% i sektor oświetlenia ulicznego o 12,9%. Mając na uwadze ograniczony wpływ gminy na zewnętrznych odbiorców energii, należy prowadzić równolegle do zaplanowanych przedsięwzięć, także akcje edukacyjne i promocyjne szeroko pojętej gospodarki niskoemisyjnej, mogące także stanowić wymierną korzyść dla środowiska.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-106 Porównanie emisji CO₂ związanej ze zużyciem energii w poszczególnych sektorach odbiorców w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)

Sektor	Emisja CO ₂ w 2013 r.	Emisja CO ₂ w 2020 r.	Zmiana względem 2013 r.
	[MgCO ₂ /rok]	[MgCO ₂ /rok]	[%]
Obiekty użyteczności publicznej	236,3	195,2	-17,4
Obiekty mieszkalne	12 424,7	11 645,9	-6,3
Handel, usługi, przedsiębiorstwa	13 625,0	13 703,2	0,6
Oświetlenie uliczne	585,4	509,8	-12,9
Transport	6 582,3	6 622,9	0,6
Suma	33 453,6	32 677,1	-2,3

Na poniższym rysunku przedstawiono udziały poszczególnych sektorów w emisji CO₂ związanej ze zużyciem energii w latach 2013 i 2020.

Rysunek 2-38 Porównanie poszczególnych sektorów w emisji CO₂ związanej ze zużyciem energii w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)

PODSUMOWANIE

W oparciu o prognozę oraz zaplanowane w PGN działania zakłada się, że na obszarze Gminy Szczawno-Zdrój:

- Zmniejszy się zużycie energii w 2020 roku wg scenariusza BAU o 0,3% względem roku bazowego 2013,
- Zmniejszy się zużycie energii w 2020 roku o 8,6% względem roku bazowego 2013 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów energetycznych z zaplanowanych działań),
- Zmniejszy się zużycie energii w 2020 roku o 8,3% względem roku 2020 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów energetycznych z zaplanowanych działań).

Tabela 2-107 Podsumowanie prognozy zużycia energii do roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

	Jednostka
	[MWh/rok]
Zużycie energii w 2013 roku	96 927,8
Zużycie energii wg scenariusza BAU w 2020 roku	96 645,0
Przewidywany sumaryczny efekt energetyczny zaplanowanych działań w PGN	8 064,0
Zużycie energii wg scenariusza BAU i uwzględnieniem efektów energetycznych działań z PGN w 2020 roku	88 581,0

Również w oparciu o prognozę oraz zaplanowane w PGN działania zakłada się, że na obszarze Gminy Szczawno-Zdrój:

- Zmniejszy się emisja CO₂ w 2020 (wg scenariusza BAU) o 2,3% względem roku bazowego 2013,
- Zmniejszy się emisja CO₂ w 2020 roku o 21,5% względem roku bazowego 2013 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów ekologicznych z zaplanowanych działań),
- Zmniejszy się emisja CO₂ w 2020 roku o 19,6% względem roku 2020 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów ekologicznych z zaplanowanych działań).

Tabela 2-108 Podsumowanie prognozy emisji CO₂ do roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

	Jednostka
	[MgCO ₂ /rok]
Emisja CO ₂ w 2013 roku	33 453,6
Emisja CO ₂ wg scenariusza BAU w 2020 roku	32 677,1
Przewidywany sumaryczny efekt ekologiczny zaplanowanych działań w PGN	6 405,0
Emisja CO ₂ wg scenariusza BAU i uwzględnieniem efektów ekologicznych działań z PGN w 2020 roku	26 272,1

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych

W związku z zaplanowanymi przedsięwzięciami w PGN wprowadzającym nowe instalacje OZE do roku 2020 szacuje się, że roczna produkcja energii na terenie Gminy Szczawno-Zdrój pochodzącej z odnawialnych źródeł wzrośnie o 153,0 MWh. Wartość ta będzie stanowić 0,47% udziału w całkowitym zużyciu energii w 2020 roku.

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Tabela 2-109 Podsumowanie działań przewidzianych do realizacji do roku 2020 oraz prognozy redukcji zużycia energii i emisji CO₂ do roku 2020 (źródło: opracowanie własne)

Jednostka administracyjna	Szacunkowe nakłady finansowe [tys. zł]	Efekt redukcji energii finalnej [MWh]	Redukcja energii finalnej (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów energetycznych z zaplanowanych działań) [%]	Efekt redukcji CO ₂ [MgCO ₂]	Efekt redukcji MgCO ₂ względem roku bazowego 2013 (wg scenariusza BAU oraz po uwzględnieniu efektów ekologicznych z zaplanowanych działań) [%]	Efekt energetyczny z zadań OZE [MWh]	Procent wzrostu produkcji energii z OZE [%]
Gmina Szczawno-Zdrój	8 8000	8 064	8,6	6 405	21,5	153,0	-

Ze względu na brak danych pochodzących z ankietyzacji odnośnie istniejących instalacji OZE na terenie gminy nie ma możliwości oszacowania wzrostu udziału energii pochodzących z OZE. W ramach PGN oszacowano jedynie wartość energii finalnej [MWh] z zadań dotyczących odnawialnych źródeł energii.

Spis tabel

1	Tabela 1-1 Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 oraz poziomu docelowego B(a)P w strefie Gmina Wałbrzych w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]	33
2	Tabela 1-2 Poziomy dopuszczalne substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla Gminy Wałbrzych [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt].....	34
3	Tabela 1-3 Poziomy docelowe substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla Gminy Wałbrzych [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt].....	34
4	Tabela 1-4 Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 oraz poziomu docelowego B(a)P w strefie Gmina Wałbrzych wraz z powodem wystąpienia przekroczeń dolnośląskim [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt]	35
5	Tabela 1-5 Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomów docelowych B(a)P i ozonu w strefie dolnośląskiej w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt].....	38
6	Tabela 1-6 Poziomy dopuszczalne substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla strefy dolnośląskiej [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt].....	39
7	Tabela 1-7 Poziomy docelowe substancji w powietrzu, dopuszczalna częstość ich przekraczania oraz termin osiągnięcia dla strefy dolnośląskiej [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt].....	39
8	Tabela 1-8 Poziom celu długoterminowego dla ozonu [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]	40
9	Tabela 1-9 Zjawiska pogodowe i klimatyczne powodujące szkody społeczne oraz w gospodarce [źródło: Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, za E. Siwiec (IOŚ- PIB)]	41
10	Tabela 1-10 Ilości odpadów za rok 2013 z terenu poszczególnych gmin [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]	44
11	Tabela 1-11 Udział zbiórki selektywnej w stosunku do całości zbiórki (odpady surowcowe) [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]	44
12	Tabela 1-12 Ilości odpadów odebranych (Mg) w 2013 r. [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]	45
13	Tabela 1-13 Liczba mieszkańców objętych zbiórką na podstawie udzielonej informacji z gmin [źródło: Sanikom Sp. z o.o.]	45
14	Tabela 1-14 Liczba odbiorców gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: PSG Sp. z o.o.]	50
15	Tabela 1-15 Zużycie gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: PSG Sp. z o.o.]	51
16	Tabela 1-16 Zestawienie informacji o oświetleniu ulicznym w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	53
17	Tabela 1-17 Zużycie energii cieplnej, elektrycznej w handlu, usługach i przedsiębiorstwach w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji].....	54
18	Tabela 1-18 Zużycie energii w transporcie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	55

PGN dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

19	Tabela 1-19 Zestawienie dróg krajowych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne] ...	56
20	Tabela 1-20 Zestawienie dróg wojewódzkich na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	56
21	Tabela 1-21 Zestawienie wykonanych wozokilometrów oraz zużycia paliw na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: dane ZDKiUM]	57
22	Tabela 1-22 Zużycie paliwa przez przewoźników na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej (źródło: ankietyzacja, obliczenia własne)	58
23	Tabela 1-23 Aktualny stan taboru Śląskiego Konsorcjum Autobusowego realizującego kursy na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, w podziale na jego wiek [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	58
24	Tabela 1-24 Aktualny stan taboru pozostałego autobusowego przedsiębiorstwa PKS Kamienna Góra realizującego kursy na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, w podziale na jego wiek [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	59
25	Tabela 1-25 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2013 roku [źródło: opracowanie własne]	59
26	Tabela 1-26 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2020 roku [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	60
27	Tabela 1-27 Wykaz 15 gmin i miast Aglomeracji Wałbrzyskiej objętych Planem Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. [źródło: opracowanie własne]	62
28	Tabela 1-28 Szacunkowa roczna sprzedaż drewna opałowego przez Nadleśnictwo Kamienna Góra w 2013 roku dla odbiorców z gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: Nadleśnictwo Kamienna Góra]	63
29	Tabela 1-29 Prognozowana roczna sprzedaż drewna opałowego przez Nadleśnictwo Kamienna Góra w latach 2014-2017 roku dla odbiorców z gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: Nadleśnictwo Kamienna Góra]	64
30	Tabela 1-30 Struktura mieszkaniową wg okresu budowy w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie GUS]	65
31	Tabela 1-31 Zużycie energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	66
32	Tabela 1-32 Zużycie nośników energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	67
33	Tabela 1-33 Porównanie wskaźników emisji (standardowy i LCA) dla elektryczności ze źródeł odnawialnych [źródło: opracowanie własne]	74
34	Tabela 1-34 Wskaźniki emisji dla energii elektrycznej i ciepła sieciowego przyjęte do obliczeń emisji [źródło: opracowanie własne]	74
35	Tabela 1-35 Zestawienie wykorzystanych wskaźników emisji dla paliw [źródło: opracowanie własne]	74
36	Tabela 1-36 Sprawność źródeł ciepła [źródło: IPCC, 2006; Podręcznik SEAP]	75
37	Tabela 1-37 Udziały strat energii w budynkach [źródło: opracowanie własne]	75
38	Tabela 1-38 Wyniki inwentaryzacji w obszarze oświetlenia ulicznego [źródło: opracowanie własne]	78
39	Tabela 1-39 Zużycie nośników energii oraz wody w budynkach użyteczności publicznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	78
40	Tabela 1-40 Zużycie energii i emisja CO ₂ w budynkach użyteczności publicznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	80
41	Tabela 1-41 Zużycie energii i emisja CO ₂ w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	80
42	Tabela 1-42 Zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	81
43	Tabela 1-43 Zużycie energii i emisja CO ₂ w transporcie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji] ..	82
44	Tabela 1-44 Zestawienie stosowanych w opracowaniu wskaźników emisji dla sektora transportu [źródło: opracowanie własne]	84

45	Tabela 1-45 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w podziale na rodzaj transportu w roku 2013 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne].....	84
46	Tabela 1-46 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w podziale na rodzaj transportu w roku 2020 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne].....	84
47	Tabela 1-47 Zużycie energii w poszczególnych sektorach w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	85
48	Tabela 1-48 Emisja CO ₂ w poszczególnych sektorach w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	86
49	Tabela 1-49 Analiza SWOT Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych]	88
50	Tabela 1-50 Wskaźniki, które można wykorzystać w celu monitorowania wdrażania PGN [źródło: opracowanie własne]	91
51	Tabela 1-51 Obszary realizacji Programu LIFE w latach 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]	93
52	Tabela 1-52 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Współpracy Europa Środkowa 2020 [źródło: opracowanie własne]	94
53	Tabela 1-53 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska - Rzeczpospolita Polska 2014-2020 [źródło: opracowanie własne].....	99
54	Tabela 1-54 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2014-2020 [źródło: opracowanie własne].....	100
55	Tabela 1-55 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie z NFOŚiGW [źródło: Streszczenie strategii działania NFOŚiGW na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 r. http://www.nfosigw.gov.pl/o-nfosigw/strategia]	103
56	Tabela 1-56 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 [źródło: opracowanie własne].....	104
57	Tabela 1-57 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie z PROW na lata 2014-2020 [źródło: opracowanie własne]	110
58	Tabela 1-58 Wykaz beneficjentów którzy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków WFOŚiGW we Wrocławiu [źródło: opracowanie własne].....	112
59	Tabela 1-59 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie z WFOŚiGW w 2015 r. [źródło: opracowanie własne]	112
60	Tabela 1-60 Wybrane działania, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 [źródło: opracowanie własne na podstawie RPO WD].....	114
61	Tabela 1-61 Źródła finansowania [źródło: opracowanie własne]	120
62	Tabela 1-62 Cele strategiczne i szczegółowe dla Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	121
63	Tabela 1-63 Cele strategiczne i szczegółowe wraz z kierunkami działań [źródło: opracowanie własne].....	130
64	Tabela 1-64 Harmonogram rzeczowo-finansowy Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne].....	134
65	Tabela 1-65 Zestawienie możliwych do osiągnięcia oszczędności zużycia ciepła w stosunku do stanu przed termomodernizacją dla różnych przedsięwzięć termo modernizacyjnych.....	147
66	Tabela 1-66 Podsumowanie działań naprawczych- koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna.....	148
67	Tabela 1-67 Podsumowanie działań naprawczych do 2020 roku - koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna	148
68	Tabela 1-68 Prognoza zużycia energii w poszczególnych JST Aglomeracji Wałbrzyskiej (źródło: opracowanie własne)	149
69	Tabela 1-69 Prognoza emisji CO ₂ energii w poszczególnych JST Aglomeracji Wałbrzyskiej (źródło: opracowanie własne)	151
70	Tabela 1-70 Podsumowanie działań naprawczych dla Aglomeracji Wałbrzyskiej do 2020 roku - koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna	152

71	Tabela 1-71 Zadania wdrożeniowe wspomagające działania zaplanowane w harmonogramie rzeczowo – finansowym	153
72	Tabela 2-72 Cele strategiczne i szczegółowe dla Szczawna-Zdroju [źródło: opracowanie własne]	162
73	Tabela 2-73 Potencjał teoretyczny i techniczny energii zawartej w biomasie na terenie gminy Szczawno-Zdrój [źródło: Założenia do planu zaopatrzenia Gminy Szczawno-Zdrój w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe] ..	166
74	Tabela 2-74 Zestawienie zbiorcze emisji substancji do atmosfery na terenie gminy Szczawno-Zdrój [źródło: POŚ]	167
75	Tabela 2-75 Zestawienie informacji o oświetleniu ulicznym w gminie w roku 2013 [źródło: opracowanie własne].	172
76	Tabela 2-76 Liczba odbiorców gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]	173
77	Tabela 2-77 Zużycie gazu w poszczególnych grupach odbiorców w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]	173
78	Tabela 2-78 Zużycie oraz liczba odbiorców gazu w poszczególnych grupach taryfowych w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.]	174
79	Tabela 2-79 Zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji].....	174
80	Tabela 2-80 Zużycie paliwa przez przewoźników na terenie miasta Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	175
81	Tabela 2-81 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w 2013 roku [źródło: opracowanie własne]	175
82	Tabela 2-82 Sumaryczne zestawienie zużycia paliw i energii elektrycznej w poszczególnych rodzajach transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w 2020 roku [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	175
83	Tabela 2-83 Struktura demograficzna gminy Szczawno-Zdrój (źródło BDR 2007) oraz spisu powszechnego z 2011 r. [źródło: opracowanie własne]	176
84	Tabela 2-84 Struktura wykształcenia mieszkańców gminy Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne].....	176
85	Tabela 2-85 Sieć wodno-kanalizacyjna w Gminie Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne]	177
86	Tabela 2-86 Zużycie ciepłej w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	178
87	Tabela 2-87 Zużycie nośników energii w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	179
88	Tabela 2-88 Zużycie nośników energii w budynkach użyteczności publicznej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	180
89	Tabela 2-89 Emisja CO ₂ w budynkach użyteczności publicznej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji].....	181
90	Tabela 2-90 Wyniki inwentaryzacji w obszarze oświetlenia ulicznego[źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji].....	181
91	Tabela 2-91 Zużycie energii i emisja CO ₂ w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji].....	181
92	Tabela 2-92 Emisja CO ₂ w mieszkalnictwie [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	181
93	Tabela 2-93 Zużycie energii w handlu, usługach i przedsiębiorstwach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji].....	181
94	Tabela 2-94 Roczna emisja dwutlenku węgla ze środków transportu (z wyłączeniem transportu kolejowego) na terenie miasta Szczawno-Zdrój w roku 2013 [kg/rok] (źródło: obliczenia własne)	183
95	Tabela 2-95 Roczna emisja dwutlenku węgla ze środków transportu (z wyłączeniem transportu kolejowego) na terenie miasta Szczawno-Zdrój w roku 2020 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne]	183
96	Tabela 2-96 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w podziale na rodzaj transportu w roku 2013 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne].....	184

97	Tabela 2-97 Zbiorcza emisja dwutlenku węgla ze środków transportu na terenie miasta Szczawno-Zdrój w podziale na rodzaj transportu w roku 2020 [kg/rok] [źródło: opracowanie własne].....	184
98	Tabela 2-98 Zużycie energii w poszczególnych sektorach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji	184
99	Tabela 2-99 Emisja CO ₂ w poszczególnych sektorach [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	185
100	Tabela 2-100 Harmonogram rzeczowo – finansowy Uzdrowiskowej Gminy Miejskiej Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne]	187
101	Tabela 2-101 Podsumowanie działań naprawczych- koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna	192
102	Tabela 2-102 Podsumowanie działań naprawczych do 2020 roku - koszty, efekt ekologiczny, efektywność energetyczna	192
103	Tabela 2-103 Zużycie energii końcowej w poszczególnych sektorach odbiorców w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)	193
104	Tabela 2-104 Emisja CO ₂ związana z wykorzystaniem energii w poszczególnych sektorach odbiorców w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)	194
105	Tabela 2-105 Porównanie zużycia energii końcowej w poszczególnych sektorach odbiorców w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)	195
106	Tabela 2-106 Porównanie emisji CO ₂ związanej ze zużyciem energii w poszczególnych sektorach odbiorców w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)	196
107	Tabela 2-107 Podsumowanie prognozy zużycia energii do roku 2020 (źródło: opracowanie własne).....	197
108	Tabela 2-108 Podsumowanie prognozy emisji CO ₂ do roku 2020 (źródło: opracowanie własne).....	197
109	Tabela 2-109 Podsumowanie działań przewidzianych do realizacji do roku 2020 oraz prognozy redukcji zużycia energii i emisji CO ₂ do roku 2020 (źródło: opracowanie własne)	198

Spis rysunków

1	Rysunek 1-1 Ogólny schemat opracowania PGN dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	12
2	Rysunek 1-2 Powiązanie strategii Europa 2020 z innymi dokumentami [źródło: EEA, Environment and human health 2012 za Rappolder, 2012]	18
3	Rysunek 1-3 Schemat analiz problemów badawczych [źródło: opracowanie własne].....	18
4	Rysunek 1-4 Mapa drogowa do niskoemisyjnej gospodarki. Redukcje emisji gazów cieplarnianych w poszczególnych sektorach [źródło: KOM (2011) 112].....	20
5	Rysunek 1-5 Powiązanie dokumentów strategicznych Polski i UE [źródło: Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa, MIR 21.05.2014 r.]	22
6	Rysunek 1-6 Strefy dla celów oceny jakości powietrza w województwie dolnośląskim [źródło: Ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2013 roku, WIOŚ]	31
7	Rysunek 1-7 Roczny przebieg średnich dobowych wartości B(a)P na stanowisku pomiarowym w Wałbrzychu w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla Gminy Wałbrzych, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu - projekt] 36	
8	Rysunek 1-8 Strefa dolnośląska [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt]	37
9	Rysunek 1-9 Lokalizacja stanowisk pomiarowych pyłu zawieszonego PM10 w strefie dolnośląskiej w 2011 r. [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt].....	37
10	Rysunek 1-10 Stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM10 w strefie dolnośląskiej w latach 2006-2011 [źródło: Aktualizacja programu ochrony powietrza dla strefy dolnośląskiej, w której zostały przekroczone poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10, tlenku węgla oraz poziomy docelowe benzo(a)pirenu i ozonu w powietrzu - projekt].....	40
11	Rysunek 1-11 Hierarchia postępowania z odpadami [źródło: Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko. Perspektywa do 2020 r., Ministerstwo Gospodarki i Ministerstwo Środowiska w Polsce].....	43
12	Rysunek 1-12 Zużycie gazu u odbiorców w latach 2010-2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne] 51	
13	Rysunek 1-13 Struktura zużycia gazu w poszczególnych sektorach dla roku 2013 w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	52
14	Rysunek 1-14 Struktura zużycia energii na oświetlenie w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	54
15	Rysunek 1-15 Zużycie energii w poszczególnych gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	56
16	Rysunek 1-16 Obszar opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	63
17	Rysunek 1-17 Struktura wiekowa budynków w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie GUS].....	66
18	Rysunek 1-18 Struktura nośników energii w sektorze mieszkaniowym w Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne]	68
19	Rysunek 1-19 Metodologia sporządzania bilansu energetycznego oraz emisji gazów cieplarnianych w podziale na grupy odbiorców [źródło: opracowanie własne].....	77
20	Rysunek 1-20 Struktura zużycia nośników energii w budynkach gminnych Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	79
21	Rysunek 1-21 Zużycie energii dla sektora mieszkalnictwa Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	81

22	Rysunek 1-22 Widok panelu głównego aplikacji do szacowania emisji ze środków transportu [źródło: aplikacja do szacowania emisji ze środków transportu].....	83
23	Rysunek 1-23 Struktura zużycia energii w poszczególnych sektorach Aglomeracji Wałbrzyskiej [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	86
24	Rysunek 1-24 Obszar wsparcia Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020 [źródło: Prognoza oddziaływania na środowisko Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020].....	98
25	Rysunek 1-25 Obszar wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2014-2020 [źródło: Projekt prognozy oddziaływania na środowisko Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2014-2020]	100
26	Rysunek 1-26 Formy i dziedziny finansowania realizowane przez NFOŚiGW [źródło: http://www.nfosigw.gov.pl/o-nfosigw].....	102
27	Rysunek 1-27 Udział poszczególnych JST w redukcji zużycia energii względem roku 2013 (źródło: opracowanie własne)	150
28	Rysunek 1-28 Udział poszczególnych JST w redukcji emisji względem roku 2013 (źródło: opracowanie własne).....	152
29	Rysunek 2-29 Istniejące regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych w regionie południowym [źródło: WPGO]	170
30	Rysunek 2-30 Instalacje zastępcze do przetwarzania odpadów komunalnych w regionie południowym wraz z instalacjami regionu północno-centralnego pełniącymi funkcję instalacji zastępczych dla regionu południowego [źródło: WPGO]	170
31	Rysunek 2-31 Zużycie gazu u odbiorców w latach 2010-2013 [źródło: PSG Sp. z o.o.].....	173
32	Rysunek 2-32 Struktura zużycia nośników energii w budynkach gminy miejskiej Szczawno-Zdrój [źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji]	180
33	Rysunek 2-33 Założenia do wyznaczenia emisji liniowej dla roku 2013 [źródło: opracowanie własne]	182
34	Rysunek 2-34 Założenia do wyznaczenia emisji liniowej dla roku 2020 [źródło: opracowanie własne]	182
35	Rysunek 2-35 Udział poszczególnych sektorów odbiorców w całkowitym zużyciu energii końcowej w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)	193
36	Rysunek 2-36 Udział poszczególnych sektorów odbiorców w całkowitej emisji CO ₂ w roku 2020 (źródło: opracowanie własne)	194
37	Rysunek 2-37 Procentowe porównanie poszczególnych sektorów w zużyciu energii końcowej w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)	195
38	Rysunek 2-38 Porównanie poszczególnych sektorów w emisji CO ₂ związanej ze zużyciem energii w latach 2013 i 2020 (źródło: opracowanie własne)	196